

S. Moitus, K. Huttu, I. Isohanni, J. Lerkkanen,
I. Mielityinen, U. Talvi, E. Uusi-Rauva & R. Vuorinen

Opintojen ohjauksen arviointi korkeakouluissa

ISBN 951-37- 3561-3

ISSN 1457-3121

Kansi: Edita, Suvi Lepistö

Taitto: Pikseri Julkaisupalvelut

Edita Oyj

Helsinki 2001

Esipuhe

Viime vuosina korkeakoulupoliittisen keskustelun keskeisiä teemoja ovat olleet pitkät valmistumisajat ja korkeat keskeyttämisluvut. Ongelmien syinä on pidetty milloin opiskelijoiden työssäkäyntiä tai vaikeuksia opinnäytetyön kanssa, milloin taas epäonnistunutta koulutusalan valintaa. Olivatpa opintojen pitkittymisen ja keskeyttämisen syyt mitkä tahansa, yhdeksi ratkaisuksi on esitetty opintojen ohjauksen kehittämistä ja tehostamista.

Korkeakoulujen opintojen ohjaus on monella tapaa uusien haasteiden edessä. Nyky-yhteiskunnalle ominainen jatkuva muutosprosessi näkyy niin koulutuksessa, työtehtävissä kuin yksilön sosiaalisessakin elämässä. Informaatioteknologian hyväksikäytön myötä tiedon tulva ja yksilön tietoisuus valinnanmahdollisuuksistaan ovat kasvaneet entisestään. Työn ja työtehtävien uudelleen määrittymisen myötä koulutusta ja koulutusjärjestelmiä on kehitetty siten, että tutkinnot antavat aiempaa laajemman pätevyyden yksittäisen ammatin tai työtehtävän sijaan. Koko tämä muutosprosessi on vaikuttanut myös opintojen ohjaukseen kysyntään; ohjauksen tulisi kattaa niin opiskelun, ammatillisen suuntautumisen kuin myös elämänhallinnan kysymykset.

Miten korkeakoulut ovat sitten järjestäneet opintojen ohjauspalveluita, vastaavtko ohjauspalvelut opiskelijoiden tarpeita ja kattaako ohjaus eri opintovaiheet? Entä miten paljon opintojen ohjauksen tehostamisella voidaan vähentää opintojen venymistä ja keskeyttämistä? Näiden kysymysten motivoimana Suomen Ammattikorkeakouluopiskelijayhdistysten Liitto – SAMOK ry esitti keväällä 2000 Korkeakoulujen arviointineuvostolle opintojen ohjauksen arvioinnin käynnistämistä korkeakouluissa.

Arviointiprojektin tehtävänä oli arvioida suomalaisten yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen opintojen ohjauksen nykytilaa sekä esittää suosituksia sen kehittämiseksi. Opintojen ohjaus oli haastava arviointikohde moniulotteisuutensa takia. Tässä projektissa valittiin kaksi näkökulmaa: opintojen ohjauksen arviointi opiskelijan polun kannalta ja opintojen ohjausjärjestelmän kokonaisuuden kannalta. Mainittakoon, että jälkimmäinen näkökulma ei ole tullut esiin muissa käynnissä olevissa opintojen ohjauksen kehittämishankkeissa. Erityisesti projektiin teki myös ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen opintojen ohjauksen yhtäaikaista arviointia. Projektiin osallistui yhteensä 25 korkeakoulua. Arviointiraportti sisältää arviointiryhmän näkemyksiä korkeakoulujen opintojen ohjauksen vahvuuksista ja heikkouksista sekä kuvauksia projektissa havaituista opintojen ohjauksen hyvistä käytänteistä.

Opintojen ohjausta lähestyttiin laadullisena ilmiönä kuten Korkeakoulujen arviointineuvoston arvioinneissa yleensäkin. Merkittävää on, että arviointia varten kehitettiin uusi yhteistoiminnallinen menetelmä, joka perustui korkeakoulujen henkilöstön ja opiskelijoiden väliseen vuoropuheluun opintojen ohjauksen laadusta. Opintojen ohjauksen itsearviointia varten laadittiin kysymyslista, jo-

hon arviointiin osallistuneiden korkeakoulujen henkilöstö ja opiskelijat vastasivat omina ryhminään. Tämän jälkeen henkilöstö ja opiskelijat vaihtoivat itsearviointiraportteja keskenään ja kommentoivat kirjallisesti toisten osapuolen esiinnostamia opintojen ohjauksen vahvuuksia ja kehittämideoita. Prosessia syvennettiin edelleen arviointiryhmän vierailuilla tai korkeakoulujen omaehtoisesti järjestämissä opintojen ohjauksen arviointi- ja kehittämistilaisuuksissa, joissa korkeakoulun henkilöstö ja opiskelijat kävivät itsearviointiaineistojen perusteella fokuoitua dialogia tulevista opintojen ohjauksen kehittämisen painopisteistä.

Korkeakoulujen arviointineuvoston puolesta esitän lämpimät kiitokset projektin johtoryhmälle ja arviointiryhmälle sekä erityisesti projektisuunnittelija Sirpa Moitukselle. Innovatiivisuus, korkea motivaatio ja sitoutuneisuus ovat leimanneet tätä arviointiprojektia sen suunnittelusta alkaen raportointiin asti.

Helsingissä 6.8.2001

Riikka-Maria Yli-Suomu

Johtoryhmän puheenjohtaja

KUVAILEHTI**Julkaisija**

Korkeakoulujen arviointineuvosto

Julkaisun päivämäärä

12.9.2001

Tekijät (Toimielimen nimi) Sirpa Moitus, Kristiina Huttu, Irene Isohanni, Jukka Lerkkanen, Ida Mieltiyinen, Ulla Talvi, Erkki Uusi-Rauva & Raimo Vuorinen (Opintojen ohjaus korkeakouluissa -arviointiprojektin arviointiryhmä)		Julkaisun laji Arviointiraportti	
		Toimeksiantaja Korkeakoulujen arviointineuvosto	
		Toimielimen asettamispyvm	Dnro
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Opintojen ohjauksen arviointi korkeakouluissa			
Julkaisun osat Luvut 1–2: Arviointiprojektin kuvaus ja opintojen ohjauksen kehitysvaiheita korkeakouluissa Luku 3: Arviointi opintojen ohjauksen valtakunnallisesta tilasta ja korkeakouluja koskevat yhteiset suositukset Luku 4: Korkeakoulukohtaiset arviointipalautteet ja suositukset Luku 5: Raportointi niiden arviointiin osallistuneiden korkeakoulujen osalta, joissa arviointiryhmä ei vierailut			
Tiivistelmä Korkeakoulujen arviointineuvosto käynnisti 3.4.2000 opintojen ohjaus korkeakouluissa -arviointiprojektin, jonka tavoitteena on tukea opintojen ohjauksen kehittämistä yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa. Arviointiprojekti toteutettiin kahdessa päävaiheessa. Syksyllä 2000 toteutettuun pilottivaiheeseen osallistui kolme korkeakoulua ja keväällä 2001 toteutettuun kansalliseen arviointiin 22 korkeakoulua. Kunkin arviointiin osallistuneen yliopiston ja ammattikorkeakoulun (tai niiden yksikön) henkilöstö ja opiskelijat laativat ensin itsearviointiraportit ja sitten lausunnot toistensa itsearviointiraportteista. Niiden perusteella arviointiryhmä valitsi seitsemän korkeakoulua, joihin se suoritti arviointivierailut. Arviointiryhmä vieraili myös kolmessa pilottikohteessa. Arviointiryhmä on itsearviointiraporttien ja arviointivierailujen perusteella tehnyt kansallisia eli kaikkia arviointiin osallistuneita korkeakouluja koskevia suosituksia sekä korkeakoulukohtaisia suosituksia. Lisäksi arviointiprosessi tuotti suuren määrän esimerkkejä opintojen ohjauksen hyvistä käytänteistä. Suositukset ja hyvät käytänteet on koottu tähän arviointiraporttiin. Kansallisista suosituksista keskeisimpiä ovat seuraavat: 1. Opintojen ohjauksen lähtökohtana tulisi olla opiskelijan vastuu omista opinnoistaan ja toisaalta korkeakoulun vastuu koulutuksen ja opintojen ohjauksen järjestämisestä siten, että opiskelijan on mahdollista rakentaa itselleen elinikäisen oppimisen ja työelämän kannalta mielekäs tutkinto, joka on suoritettavissa mielekkäässä ajassa. 2. Korkeakoulujen tulisi järjestää opintojen ohjauspalvelut porrastetusti siten, että jokaiselle opiskelijalle on tarjolla korkeakoulun määrittelemä minimimäärä opintojen ohjausta ja lisäksi tarpeidensa mukaista lisä-ohjausta. 3. Opintojen ohjauksen tulee kattaa kaikki opiskelijan opintojen eri vaiheet (ennen opintojen alkua, alkuvaihe, keskivaihe, oppinäytetyön laadinta ja työelämään siirtyminen) ja osa-alueet (oppimisen ja opiskelun ohjaus, ammatilliseen suuntautumiseen liittyvä ohjaus ja persoonallisuuden kehittymiseen liittyvä ohjaus). Ohjaussisällöistä huomiota tulee kiinnittää opintojen tavoitteellisuutta tukevien henkilökohtaisten opintosuunnitelmien laadintaan ja seurantaan. Ohjausmenetelmistä erityisesti ryhmäohjauksen ja verkko-ohjauksen (intra- ja internet) käyttöä tulee tehostaa. 4. Opettajan ja opiskelijan välisellä vuorovaikutuksella on opintojen ohjauksessa ja opiskelijan oppimisessa keskeinen rooli. Opiskelijalle tulisi turvata normaalien opetustilanteiden lisäksi mahdollisuus myös henkilökohtaiseen ohjaukseen. 5. Opintojen ohjaustehtävissä toimivan opetus- ja ohjaushenkilöstön sekä opiskelijatuutoreiden koulutusta tulee kehittää ja resursoida riittävästi. 6. Korkeakoulujen tulisi laatia kokonaistrategiaansa perustuva opintojen ohjauksen suunnitelma, jossa on määritelty ohjauksen tavoitteet ja sisällöt. Ohjauspalveluiden koordinoitua, niistä tiedottamista ja niiden arviointia tulee lisätä. 7. Korkeakouluissa tulisi tutkia opintojen ohjauksen teoreettisia malleja ja ohjauksen palvelujärjestelmien kehittämistä. 8. Opetusministeriö voisi nostaa opintojen ohjauksen yhdeksi keskustelun kohteeksi korkeakoulujen kanssa käytävissä tavoite- ja tulossopimusneuvotteluissa.			
Avainsanat (asiasanat) Opintojen ohjaus, opinto-ohjaus, opintoneuvonta, opinto-ohjaajat, arviointi			
Sarjan nimi ja numero Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 13:2001		ISSN 1457-3121	ISBN 951-37- 3561-3
Kokonaissivumäärä 155	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus
Jakaja Edita Oyj		Kustantaja Edita Oyj	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare

Rådet för utvärdering av högskolorna

Utgivningsdatum

12.9.2001

Författare (Organets namn) Sirpa Moitus, Kristiina Huttu, Irene Isohanni, Jukka Lerkkanen, Ida Mielityinen, Ulla Talvi, Erkki Uusi-Rauva & Raimo Vuorinen		Typ av publikation Utvärderingsrapport	
(Utvärderingsgruppen för utvärderingsprojektet Studiehandledningen i högskolorna)		Uppdragsgivare Rådet för utvärdering av högskolorna	
		Datum för tillsättandet av organet	Dnr
Publikation (även den finska titeln) Utvärdering av studiehandledningen i högskolorna (Opintojen ohjauksen arviointi korkeakouluissa)			
Publikationens delar Kapitel 1–2: Beskrivning av utvärderingsprojektet och utvecklingsskedena i högskolornas studiehandledning Kapitel 3: Utvärdering av studiehandledningen på riksplanet och gemensamma rekommendationer för högskolorna Kapitel 4: Utvärdering per högskola, respons och rekommendationer Kapitel 5: Rapporteringen om de högskolor som deltog i utvärderingen men hos vilka utvärderingsgruppen inte gjorde besök			
Sammandrag Rådet för utvärdering av högskolorna startade 3.4.2000 ett utvärderingsprojektet om studiehandledningen i högskolorna i syfte att stöda utvecklingen av studiehandledningen vid universitet och yrkeshögskolor. Utvärderingsprojektet genomfördes i två huvudskeden. I pilotskedet hösten 2000 deltog tre högskolor och i den nationella utvärderingen våren 2001 deltog 22 högskolor. Personalen och studerandena vid varje universitet och yrkeshögskola (eller deras enheter) som deltog i utvärderingen skrev först en självvärderingsrapport och därefter utlåtanden om varandras självvärderingsrapporter. Utifrån dem valde utvärderingsgruppen ut sju högskolor hos vilka den gjorde utvärderingsbesök. Utvärderingsgruppen besökte också tre pilotobjekt. Utvärderingsgruppen har på basis av självvärderingsrapporterna och utvärderingsbesöken skrivit nationella rekommendationer, dvs. rekommendationer för samtliga deltagande högskolor och dessutom rekommendationer för de enskilda högskolorna. Utvärderingsprocessen resulterade dessutom i en mängd exempel på god praxis vid studiehandledning. Rekommendationerna och exemplen på god praxis har sammanställts i den föreliggande utvärderingsrapporten. De viktigaste nationella rekommendationerna är följande: 1. Utgångspunkten för studiehandledningen bör å ena sidan vara den studerandes eget ansvar för sina studier, och å andra sidan högskolans ansvar för att det anordnas sådan utbildning och studiehandledning som studeranden behöver för att kunna konstruera sig en förnuftig examen som går att avlägga inom en vettig tid med hänsyn till ett livslångt lärande och arbetslivet. 2. Högskolorna bör anordna studiehandledningen utspritt, så att varje studerande erbjuds ett av högskolan definierat minimum av studiehandledning, samt tilläggshandledning då denna behövs. 3. Studiehandledningen skall vara heltäckande i alla olika skeden av studierna (före studierna inleds, i begynnelskedet, mitten, för läroprovet och vid övergången till arbetslivet) och för delområdena (handledning för inläring och studier, handledning för yrkesorientering och handledning för personlighetsutveckling). Handledningen skall fästa uppmärksamhet vid att formuleringen och uppföljningen av de personliga studieplanerna bör stöda studiernas syfte. Av handledningsmetoderna är det skäl att särskilt effektivisera grupp- och näthandledningen (Intra- och Internet). 4. Växelverkan mellan lärare och studerande intar en central roll i studiehandledningen och för den studerandes inläring. Studeranden borde beredas möjlighet att få också personlig handledning utöver den normala undervisningen. 5. Utbildningen för den personal som undervisar och handleder i studiehandledning samt för studerandetutorerna bör utvecklas och ges tillräckliga resurser. 6. Högskolorna borde utarbeta en sådan plan för studiehandledningen baserad på den totala strategin i vilken mål och innehåll för handledningen har definierats. Koordineringen av handledningen, informationen om den och utvärderingen av den bör ges mer utrymme. 7. Högskolorna borde studera de teoretiska modellerna för studiehandledning samt hur servicearrangemangen för handledningen kunde vidareutvecklas. 8. Undervisningsministeriet kunde lyfta fram studiehandledningen som ett debattämne i sina högskoleförhandlingar om mål- och resultatavtal.			
Nyckelord Handledning av studier, studiehandledning, studierådgivning, studiehandledare, utvärdering			
Seriens namn och nummer Rådet för utvärdering av högskolorna 13:2001		ISSN 1457-3121	ISBN 951-37- 3561-3
Sidoantal 155	Språk Finska	Pris	Sekretessgrad
Distribution Edita Abp		Förlag Edita Abp	

Sisällys

Johtoryhmä	8
Ulkoinen arviointiryhmä varajäsenineen	8
I Johdanto	9
1.1 Projektin taustaa	9
1.2 Projektin tavoitteet	10
1.3 Arvioinnin kohde ja rajaukset	10
1.4 Arvioinnin suunnittelu ja pilottivaihe	11
1.5 Projektiin osallistuneet korkeakoulut	12
1.6 Arvioinnin toteutus	13
2 Opintojen ohjauksen ja korkeakouluopintojen taustaa	17
2.1 Opintojen ohjauksen kehitysvaiheita korkeakouluissa	17
2.2 Opetus- ja ohjaushenkilöstön koulutus ja kelpoisuudet	19
2.3 Korkeakouluopintojen laajuus ja kesto	21
3 Opintojen ohjauksen valtakunnallinen tila korkeakouluissa ja kehittämissuosituksia	23
3.1 Opintojen ohjaus korkeakoulujen määrittelemänä	23
3.2 Opintojen ohjauksen tavoitteet	24
3.3 Opintojen ohjauksen resurssit	26
3.4 Opintojen ohjauksen organisointi	31
3.5 Opintojen ohjausmenetelmät	35
3.6 Opintojen ohjaus opiskelijan polun näkökulmasta	41
3.7 Opintojen ohjauksen arviointi ja kehittäminen	51
3.8 Suositukset opetusministeriölle	55
4 Korkeakoulukohtaiset arviointipalautteet	56
4.1 Helsingin yliopisto: Fysiikan laitos	56
4.2 Joensuun yliopisto: Historian laitos, Psykologian laitos, Metsätieteellinen tiedekunta	63
4.3 Lapin yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunta ja Yhteiskuntatieteiden tiedekunta	72
4.4 Taideteollinen korkeakoulu	80
4.5 Tampereen teknillinen korkeakoulu: Sähkötekniikan osasto	88
4.6 Helsingin liiketalouden ammattikorkeakoulu	96
4.7 Hämeen ammattikorkeakoulu	104
4.8 Kajaanin ammattikorkeakoulu	111
4.9 Lahden ammattikorkeakoulu	119
4.10 Yrkeshögskolan Sydväst: Utbildningsprogrammet för vård, Åbo och Utbildningsprogrammet för det sociala området, Åbo	127
5 Opintojen ohjauksen arviointi- ja palautekeskustelujen toteuttaminen niissä korkeakouluissa, joissa arviointiryhmä ei vierailut	136
Lähteet	140
Liitteet	
1 Itsearviointiraportin rakenne	141
2 Struktur av självvärderingsrapporten	144
3 Itsearviointiraportista annettavan lausunnon laadintaohje	147
4 Lähtökohtia opintojen ohjauksen organisoinnille korkeakouluissa	148

Johtoryhmä

Puheenjohtaja

Opiskelija **Riikka-Maria Yli-Suomu**, Suomen Ammattikorkeakouluopiskelija-yhdistysten liitto – SAMOK ry, Korkeakoulujen arviointineuvoston jäsen

Jäsenet

Opintotoimiston päällikkö **Marjo Immonen**, Taideteollinen korkeakoulu
Opintotoimiston päällikkö **Ritva Sammalkivi**, Hämeen ammattikorkeakoulu
Opiskelija (sittemmin teologian maisteri) **Riikka Reina**, Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry

Ulkoinen arviointiryhmä varajäsenineen

Puheenjohtaja

Vararehtori, professori **Erkki Uusi-Rauva**, Tampereen teknillinen korkeakoulu

Jäsenet

Varapuheenpuheenjohtaja, va. kehitysjohtaja, opintotoimiston päällikkö **Irene Isohanni**, Oulun seudun ammattikorkeakoulu

– varajäsen, opintotoimiston päällikkö **Ulla Talvi**, Kymenlaakson ammattikorkeakoulu

Tutkija **Raimo Vuorinen**, Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto

– varajäsen, yliopettaja **Jukka Lerkkanen**, Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Koulutuspoliittinen sihteeri **Kristiina Huttu**, Suomen Ammattikorkeakouluopiskelijayhdistysten liitto – SAMOK ry

– varajäsen, puheenjohtaja **Minna Kesälä**, Suomen Ammattikorkeakouluopiskelijayhdistysten liitto – SAMOK ry

Koulutuspoliittinen sihteeri **Ida Mielityinen**, Suomen ylioppilaskuntien liitto ry

– varajäsen (14.12.2000 asti), koulutuspoliittinen vastaava **Tuomas Kurtti-la**, Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry

– varajäsen (14.12.2000 alkaen), pääsihteeri **Susanna Dromberg (o.s. Takunen)**, Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry

Johtoryhmän ja ulkoisen arviointiryhmän sihteeri

Projektsuunnittelija **Sirpa Moitus**, Korkeakoulujen arviointineuvosto

I

Johdanto

I.1 Projektin taustaa

Suomen Ammattikorkeakouluopiskelijayhdistysten liitto – SAMOK ry teki 31.3.2000 Korkeakoulujen arviointineuvostolle esityksen opintojen ohjausta koskevan teema-arvioinnin käynnistämisestä. Korkeakoulujen arviointineuvosto päätti kokouksessaan 3.4.2000 käynnistää arviointihankkeen. Arviointia valmistelemaan asetettiin suunnitteluryhmä, jonka tehtävänä oli valmistella ehdotus alustavaksi projektisuunnitelmaksi. Suunnitteluryhmän puheenjohtajana toimi opiskelija, Korkeakoulujen arviointineuvoston jäsen Riikka-Maria Yli-Suomu Suomen Ammattikorkeakouluopiskelijayhdistysten liitto – SAMOK ry:stä ja jäsenenä opintotoimiston päällikkö Marjo Immonen Taideteollisesta korkeakoulusta, opintotoimiston päällikkö Ritva Sammalkivi Hämeen ammattikorkeakoulusta ja opiskelija, sittemmin teologian maisteri Riikka Reina Helsingin yliopistosta. Suunnitteluryhmän sihteerinä toimi suunnittelija Tapio Huttula Korkeakoulujen arviointineuvostosta, josta suunnitteluryhmän työskentelyyn osallistuivat lisäksi suunnittelija Anna-Maija Liuhanen ja projektisuunnittelija Sirpa Moitus.

Arviointineuvosto halusi korostaa arvioinnin aiheen valinnalla opintojen ohjauksen merkitystä osana laadukasta korkeakouluopetusta. Onnistuneen ohjauksen avulla opiskelijan on mahdollista suunnitella ja arvioida opintojaan paitsi opiskelu- ja oppimisprosessin, myös ammattiuran ja työelämässä menestymisen kannalta. Näin opintojen ohjauksen kehittäminen voi samalla välillisesti ehkäistä tai ratkaista opintojen etenemiseen liittyviä ongelmia.

Suunnitteluryhmän alustava projektisuunnitelma käsiteltiin 25.8.2000 Korkeakoulujen arviointineuvoston kokouksessa. Suunnitteluryhmä esitti arviointineuvostolle, että se hyväksyisi arviointiprojektin rajauksen ja kutsuisi projektille johtoryhmän 1.9.2000 alkaen koordinoimaan arviointia. Johtoryhmäksi asetettiin suunnitteluryhmä sellaisenaan. Johtoryhmän sihteeriksi ja projektisuunnittelijaksi arviointineuvosto kutsui KM Sirpa Moituksen.

I.2 Projektin tavoitteet

Arviointiprojektin päämääränä on tukea opintojen ohjauksen kehittämistä yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa.

Arvioinnin erityisenä tavoitteena on

- tunnistaa miten ohjaus toteutuu opiskelijan ja korkeakoulun kannalta (=nykytilanteen valtakunnallinen kartoitus)
- kiinnittää huomiota siihen, miten opintojen ohjausta koskevat strategiat ja käytännöt kohtaavat

- tunnistaa opintojen ja oppimisprosessin etenemisen kannalta kriittiset kohdat ohjauksessa (= kehittämishaasteiden esittäminen)
- tuottaa tietoa arvioinnin tuloksena havaituista hyvistä käytänteistä ja esittää tältä pohjalta suosituksia asian kehittämiseksi (= kehittämismateriaalien tuottaminen).

Arviointiprojektissa opintojen ohjausta päätettiin tarkastella erityisesti opiskelun vaiheiden eli ns. opiskelijan polun¹ näkökulmasta. Toisena näkökulmana oli opiskelijoille tarjottavien ohjauspalveluiden kokonaisuus ja ohjaushenkilöstön keskinäinen yhteistyö. Tavoitteena oli, että arviointi tuottaisi ensisijaisesti laadullista tietoa opintojen ohjauksesta ja hyvistä käytänteistä, joita korkeakoulut voivat käyttää hyväkseen kehittäessään opintojen ohjausta.

Arviointi toteutettiin siten, että sen perusteella voidaan tehdä kansallisia, korkeakoulu- ja laitostasoa koskevia suosituksia. Opintojen ohjauksen laatua arvioitiin suhteessa laitoksen tai korkeakoulun omiin tavoitteisiin ja resursseihin. Määrällistä taustatietoa opiskelijoiden, opetus- ja ohjaushenkilökunnan määristä ja opintojen kestosta kerättiin lähinnä kokonaiskuvan saamiseksi arvioitavaa yksiköstä.

I.3 Arvioinnin kohde ja rajaukset

Opintojen ohjauksen käsite ei ole selkeärajainen, ja käsitteestä on monia tulkintoja. Tästä syystä johtoryhmä ei määritellyt etukäteen opintojen ohjauksen käsitettä, vaan lähestyi opintojen ohjausta sen eri osa-alueiden kautta. Tarkoituksena oli saada arvioinnin avulla kuva siitä, miten korkeakoulujen henkilöstö ja opiskelijat hahmottavat opintojen ohjauksen.

Arvioinnin tavoitteita asettaessaan suunnitteluryhmä määritteli kuitenkin joitakin laadukkaan opintojen ohjauksen yleisiä piirteitä:

- erilaisten ohjaustarpeiden tunnistaminen ja näihin tarpeisiin vastaaminen niin, että opiskelija voi hyödyntää järjestelmää itseohjautuvasti
- ohjauksen saavutettavuus ja oikea-aikaisuus
- ohjauksen määrällinen riittävyys ja laadukkuus opiskelijan kannalta
- ohjaustiedon ajantasaisuus.

Jotta arviointiprojekti pysyisi hallittavana kokonaisuutena, johtoryhmä rajasi projektin koskemaan *perustutkintoon johtavien opintojen ohjausta*. Näin ollen esimerkiksi tutkintoon sisältyvien kieliohjausten ohjaus, avoimien yliopisto-opintojen ohjaus tai jatkotutkintoon johtavien opintojen ohjaus rajattiin hankkeen ulkopuolelle. Myöskään muut opiskelijapalvelut, kuten atk-, kirjasto- tai terveydenhoitopalvelut eivätkä ura- ja rekrytointipalvelut ja kansainvälisten asiain palvelut olleet sinänsä arvioinnin kohteena, vaikka niissä tapahtuvaa ohjausta sivut-

---

¹ Opiskelijan polun malli sisältää seuraavat vaiheet: 1) ohjaus- ja neuvontapalvelut ennen opintojen alkua, 2) ohjaus opintojen alussa, 3) ohjaus opintojen keskivaiheissa, 4) ohjaus opintojen päättövaiheissa ja 5) ohjaukseen liittyvät palaute- ja seuranta järjestelmät.

tiinkin. Samoin hankkeen ulkopuolelle rajattiin opiskelupaikan valintaa edeltävä ohjaus.

Arviointikohteina korkeakouluopintojen ohjauksessa olivat:

- opintojen alku
- opiskelijan sitoutuminen/sitouttaminen
- opiskeluprosessi (sis. harjoittelu ja kansainvälinen vaihto)
- tutkinnon rakentaminen
- tutkielman, lopputyön tai opinnäytetyön tekeminen
- työelämään siirtyminen
- ohjauksen suunnittelu ja organisointi.

I.4 Arvioinnin suunnittelu ja pilottivaihe

Arviointiprojektin johtoryhmä suunnitteli projektia varten arviointimenetelmän ja itsearviointikysymykset. Arviointimenetelmän erikoisuutena oli se, että korkeakoulujen henkilökunta ja opiskelijat laativat omat itsearviointiraporttinsa, joita he vaihtoivat ja kommentoivat ensin kirjallisesti ja kävivät sitten yhteisen keskustelun itsearviointiprosessin tuloksista ja opintojen ohjauksen kehittämisideoista. Näin arviointimenetelmässä korostui korkeakoulun henkilökunnan ja opiskelijoiden välinen dialogi ja opintojen ohjauksen yhteisöllinen kehittäminen.

Arviointimenetelmän vaiheita olivat 1. korkeakoulujen henkilökunnan ja opiskelijoiden laatimat opintojen ohjauksen itsearviointiraportit, 2. henkilökunnan ja opiskelijoiden itsearviointiraporttien vaihtaminen, niiden vastavuoroinen arviointi ja lausuntojen tuottaminen, 3. ulkoisen arviointiryhmän vierailut sen valitsemissa kohteissa sekä 4. arviointiprosessissa syntyneen materiaalin perusteella laadittu julkinen arviointiraportti.

Arviointimenetelmää ja itsearviointikysymyksiä testattiin ennen valtakunnallisen arvioinnin alkamista kolmessa pilottikohteessa. Pilottikohteet valittiin siten, että ne edustivat erilaisia korkeakouluja ja koulutusaloja. Pilottivaiheen tärkeänä tehtävänä oli myös testata, toimiiko arviointimenetelmä koko korkeakoulun arvioinnissa. Pilottikohteiksi ilmoittautuivat:

- Helsingin yliopisto: Fysiikan laitos
- Hämeen ammattikorkeakoulu
- Taideteollinen korkeakoulu.

Pilottikorkeakouluissa arviointia koordinoineiden yhteyshenkilöiden koulutus-tilaisuus järjestettiin 6.9.2000, niiden henkilökunta ja opiskelijat laativat itsearviointiraportit syys–lokakuussa ja arviointiryhmä vieraili niissä marraskuussa 2000. Projektisuunnitelmaa tarkennettiin ja itsearviointikysymyksiä kehitettiin pilottikohteiden arvioinnissa saatujen kokemusten perusteella. Pilottivaihe onnistui erinomaisesti ja osoitti, että johtoryhmän kehittämää arviointimenetelmää voidaan käyttää myös muissa Korkeakoulun arviointineuvoston arviointiprojekteissa. Myös opintojen ohjauksen itsearviointiohjeet osoittautuivat onnistuneiksi. Moni sellainenkin korkeakoulu, joka ei osallistunut arviointiprojektiin, tilasi itsearviointikysymykset tukemaan omaa kehittämistyötään.

I.5 Projektiin osallistuneet korkeakoulut

Korkeakoulujen arviointineuvosto pyysi kirjeellään 4.8.2000 korkeakouluja ilmoittautumaan arviointihankkeeseen. Ilmoittautumisen edellytyksenä oli se, että sekä henkilökunta että opiskelijat olivat halukkaita osallistumaan arviointiin. Ilmoittautumisen yhteydessä korkeakoulut ja niiden opiskelijat ottivat myös yhdessä kantaa siihen, osallistuuko arviointiin jokin korkeakoulun osa vai koko korkeakoulu. Koska ilmoittautumisaika aika osui korkeakoulujen kannalta kii-reiseen syyslukukauden alkamisajankohtaan, johtoryhmä päätti jatkaa sitä 29.9.2000 saakka.

Määräaikaan mennessä projektiin ilmoittautui 14 ammattikorkeakoulua ja 8 yliopistoa. Suurin osa ammattikorkeakouluista osallistui hankkeeseen koko ammattikorkeakoulun laajuudelta, kun taas yliopistoista osallistuvat yksiköt kat-tavat yhdeksän tiedekuntaa, yhdeksän laitosta ja neljä oppiainetta/koulutusoh-jelmaa.

Projektiin osallistuneet *ammattikorkeakoulut* (ja niiden yksiköt) olivat seu-raavat:

- Arcada – Nylands svenska yrkeshögskola: Institutionen för hälso- och so-cialvård, Institutionen för handel och service
- Helsingin liikelouden ammattikorkeakoulu Helia (koko amk)
- Jyväskylän ammattikorkeakoulu: Kulttuurin koulutusala
- Kajaanin ammattikorkeakoulu (koko amk)
- Kemi–Tornion ammattikorkeakoulu (koko amk)
- Lahden ammattikorkeakoulu (koko amk)
- Oulun seudun ammattikorkeakoulu (koko amk)
- Pirkanmaan ammattikorkeakoulu (koko amk)
- Satakunnan ammattikorkeakoulu (koko amk)
- Seinäjoen ammattikorkeakoulu: Tietojenkäsittelyn koulutusohjelma
- Tampereen ammattikorkeakoulu (koko amk)
- Turun ammattikorkeakoulu (koko amk)
- Vaasan ammattikorkeakoulu (koko amk)
- Yrkeshögskolan Sydväst: Utbildningsprogrammet för vård, Åbo & Utbild-ningsprogrammet för det sociala området, Åbo

Projektiin osallistuneet *yliopistot* (ja niiden yksiköt) olivat seuraavat:

- Joensuun yliopisto: Historian laitos, Psykologian laitos, Metsätieteellinen tie-dekunta
- Lapin yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunta ja Yhteiskuntatieteiden tie-dekunta
- Oulun yliopisto: Kemian laitos
- Turun yliopisto: Fysikaalisten tieteiden koulutusohjelma, Historian laitos, Rauman opettajankoulutuslaitos, Suomen kieli, Valtio-oppi
- Åbo Akademi, fakulteterna i Åbo: Humanistiska, Matematisk-naturvetens-kaapluga, Ekonomisk-statsvetenskapliga, Kemisk-tekniska och Teologiska fa-kulteten

- Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu: Energiatekniikan osasto, Kemian tekniikan osasto, Sähkötekniikan osasto
- Tampereen teknillinen korkeakoulu: Sähkötekniikan osasto
- Teknillinen korkeakoulu: Automaatio- ja systeemitekniikan koulutusohjelma

I.6 Arvioinnin toteutus

Yhteyshenkilöiden perehdytys

Ennen itsearviointivaiheen käynnistymistä arviointiprojektin johtoryhmä järjesti kaikille arviointiprojektin yhteyshenkilöille 27.10.2000 tilaisuuden, jossa keskusteltiin projektin tavoitteista ja toteutuksesta. Tilaisuuteen osallistui 77 korkeakoulujen henkilökunnan ja opiskelijajärjestöjen edustajaa. Lisäksi Suomen Ylioppilaskuntien liitto SYL ry ja Suomen Ammattikorkeakouluopiskelijayhdistysten liitto – SAMOK ry järjestivät 12.12.2000 opiskelijayhteyshenkilöille täydentävän koulutustilaisuuden, jossa keskusteltiin arvioinnin toteutuksesta erityisesti opiskelijoiden kannalta.

Itsearviointi ja vastavuoroiset lausunnot

Arviointiin osallistuneet yksiköt ja niiden opiskelijat laativat erilliset itsearviointiraportit joulukuun 2000–helmikuun 2001 välisenä aikana johtoryhmän antamien ohjeiden mukaan. Itsearviointiohjeet lähetettiin korkeakouluille suomen- ja ruotsinkielisinä (ks. liitteet 1 ja 2), ja ne olivat saatavilla myös Korkeakoulujen arviointineuvoston www-sivuilta. Itsearviointiraportin laadintaa korkeakouluissa koordinoivat korkeakoulujen ja opiskelijajärjestöjen nimeämät arviointiprojektin yhteyshenkilöt.

Itsearviointiraporttien palautuspäivänä arviointiin osallistuneiden korkeakoulujen henkilöstöä ja opiskelijoita pyydettiin vaihtamaan raportteja keskenään. Tämän jälkeen henkilöstöllä ja opiskelijoilla oli noin kolme viikkoa aikaa perehtyä toistensa itsearviointiraportteihin ja laatia niistä 2–3-sivuiset lausunnot arviointineuvoston antaman ohjeen mukaan (liite 3). Lausuntoihin pyydettiin mm. näkemyksiä itsearviointiprosessissa havaituista opintojen vahvuuksista ja heikkouksista sekä kommentteja toisen osapuolen tekemiin kehittämisehdotuksiin ja niiden toteuttamiskelpoisuuteen.

Itsearviointivaihe tuotti kaikkiaan 851 sivua itsearviointiaineistoa. Korkeakoulut ja opiskelijajärjestöt saivat itse päättää, millä tavalla ne toteuttivat itsearviointi- ja lausuntovaiheen ja keräsivät henkilökunnan ja opiskelijoiden mielipiteitä. Tavallisin aineistonkeruumenetelmä oli kyselylomakkeiden käyttö, mutta monessa korkeakoulussa aineistoa kerättiin myös haastattelujen, pienryhmäkeskustelujen, laitoksen yhteisen keskustelutilaisuuden tai sähköpostin avulla. Kaikki nämä eri menetelmät mukaanlukien korkeakoulujen henkilökunnan arviointiprosesseihin osallistui lähes 800 henkilöä ja opiskelijoiden itsearviointiprosesseihin yli 1200 henkilöä. Tosin arviointiin osallistuneiden korkeakoulu-

jen tai niiden yksiköiden välillä oli suuria eroja siinä, kuinka suurta osaa itsearviointiprosessiin osallistunut henkilökunta ja opiskelijat edustivat kyseisen korkeakoulun/yksikön henkilökunnasta ja opiskelijoista.

Arviointivierailut

Ulkoisen arvioinnin suoritti viisihenkinen arviointiryhmä, joka on esitelty sivulla 9. Korkeakoulujen arviointineuvosto kutsui ulkoisen arviointiryhmän jäsenet siten, että ryhmässä oli edustettuna ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen opintojen ohjauksen käytännön asiantuntemus, opintojen ohjauksen tutkimus ja opiskelijat. Kullekin arviointiryhmän jäsenelle nimettiin henkilökohtainen varajäsen, joka osallistui arviointivierailuihin varsinaisen jäsenen ollessa estyneenä.

Ulkoisen arviointiryhmä valitsi itsearviointiraporttien ja lausuntojen pohjalta 22:n osallistujan joukosta seitsemän korkeakoulua, joihin se suoritti vierailun. Vierailukohteiden määrän rajaamiseen päädyttiin yhtäältä resurssisyistä ja toisaalta siksi, että tällä otoksella katsottiin saatavan riittävän kattava kuva opintojen ohjauksen tilasta korkeakouluissa. Arviointivierailukohteiden valintakriteerinä oli se, että valitut kohteet edustivat opintojen ohjausmenetelmiltään ja ohjausjärjestelmän kehitysvaiheeltaan sekä taustaltaan (koko, koulutusalat, maantieteellinen sijainti, kieli) mahdollisimman monipuolisesti arviointiin osallistuneita yksiköitä. Yhdessä pilottikorkeakoulujen kanssa vierailukohteita oli yhteensä kymmenen, joista viisi oli yliopistoa ja viisi ammattikorkeakoulua.

Arviointivierailupäivät, vierailukohteet ja arvioitsijat olivat seuraavat:

ARVIOINTI-VIERAILUKOHEET	Uusi-Rauva	Iso-hanni	Talvi	Vuori-nen	Lerk-kanen	Huttu	Mieli-tyinen	Drom-berg	Moitus
<i>Pilottikohteet</i>									
3.11. Hämeen ammattikorkeakoulu	•	•	•	•		•	•		•
7.11. Helsingin yliopisto: Fysiikan laitokset	•	•	•	•		•	•		•
21.11. Taideteollinen korkeakoulu	•	•	•	•		•	•		•
<i>Varsinaiset vierailukohteet</i>									
27.3. Lapin yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunta ja Yhteiskuntatieteiden tiedekunta	•	•		•		•	•		•
30.3. Lahden ammattikorkeakoulu	•		•	•		•	•		•
6.4. Helsingin liiketalouden ammattikorkeakoulu*		•		•		•	•		•
18.4. Tampereen teknillinen korkeakoulu: Sähkötekniikan osasto	•		•	•		•		•	•
23.4. Kajaanin ammattikorkeakoulu	•	•	•	•		•			•
25.4. Joensuun yliopisto: Historian laitos, Psykologian laitos, Metsätieteellinen tiedekunta	•	•			•	•	•		•
4.5. Yrkehögskolan Sydväst: Utbildningsprogrammet inom hälsövård & Utbildningsprogrammet inom det sociala området	•		•	•		•	•	*	•

* Osallistui Yrkehögskolan Sydvästin arviointivierailuun ruotsin kielen tuntijan roolissa.

Arviointivierailun ohjelma noudatti yhdenmukaista kaavaa. Vierailuun kuului arviointiryhmän tutustuminen ko. korkeakoulun/yksikön opintojen ohjauspalveluiden ja muiden opiskelijapalveluiden tiloihin ja aineistoihin sekä korkeakoulun henkilöstölle ja opiskelijoille avoin kolmen tunnin mittainen keskustelutilaisuus. Arviointiryhmä nosti itsearviointiaineistojen perusteella keskustelun kohteeksi viisi sellaista opintojen ohjauksen teemaa, joissa korkeakoulun ja opiskelijoiden mielipiteet poikkesivat toisistaan tai joilla oli erityistä merkitystä opintojen ohjauksen laadulle juuri kyseisessä vierailukohteessa.

Klo	ARVIONTIVIERAILUN OHJELMA
9.00–10.00	Arviointiryhmän jäsenten oma tapaaminen
10.00–11.00	Tutustuminen opintojen ohjauksen fyysisiin resursseihin
11.00–11.45	Lounas
12.00–13.30	Kaikille avoin tilaisuus, teemana <i>Opintojen ohjauksen laadun arviointi ja kehittäminen</i>
13.30–14.00	Kahvitauko
14.00–15.30	Kaikille avoin tilaisuus <i>Opintojen ohjauksen laadun arviointi ja kehittäminen jatkuu</i>

Johtoryhmä ja arviointiryhmä toivoivat, että ne 14 korkeakoulua, joita arviointiryhmä ei valinnut vierailujen kohteeksi, järjestäisivät vastaavan keskustelutilaisuuden ja saisivat näin mahdollisimman suuren hyödyn itsearviointiraporteista. Arviointiprojektin yhteyshenkilöt saivat projektisuunnittelijalta ohjeita tilaisuuden toteuttamiseksi, joita he saattoivat halutessaan hyödyntää. Useat ei-vierailukohteista järjestivät keväällä 2001 omaehtoisesti keskustelutilaisuuden. Osa korkeakouluista päätti järjestää keskustelutilaisuuden myöhemmin syksyllä 2001. Korkeakoulujen toteuttamia keskustelutilaisuuksia on kuvattu tarkemmin luvussa 5.

Raportointi ja tämän raportin rakenne

Arviointiryhmän laatima raportti koostuu seitsemästä luvusta ja liitteistä:

1. **Johdannossa** esitellään arviointiprojektin taustaa ja toteutusta.
2. **Opintojen ohjauksen kehityksen taustana** esitellään opintojen ohjauksen kehitysvaiheita, opetus- ja ohjaushenkilöstön koulutusta ja kelpoisuuksia koskevaa säädöstaustaa, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen perustutkintoon johtavien opintojen kestoa sekä korkeakoulujen ulkopuolisia ohjauspalveluja.
3. **Opintojen ohjauksen valtakunnallista tilaa ja suosituksia** koskevaan lukuun on koottu kaikkia arviointiin osallistuneita 25 korkeakoulua tai niiden yksiköitä koskevat yhteiset johtopäätökset ja suositukset. Luvussa tarkastellaan erikseen opintojen ohjauksen käsitteen määrittelyä, tavoitteita, resurssointia, organisointia ohjausjärjestelmän toimivuuden kannalta, ohjausmenetelmiä, ohjauksen organisointia opiskelijan polun näkökulmasta, opintojen ohjauksen arviointia ja kehittämistä. Korkeakoulujen yhteisten suositusten lisäksi suosituksia tehdään myös opetusministeriölle.

4. **Korkeakoulukohtaisissa arviointipalautteissa** kuvataan ja arvioidaan aakkosjärjestyksessä niiden kymmenen yliopiston ja ammattikorkeakoulun opintojen ohjausta, joihin arviointiryhmä teki vierailun. Arviointipalautteet ja suositukset perustuvat paitsi arviointivierailuun, myös ko. korkeakoulun henkilökunnan ja opiskelijoiden tuottamiin itsearviointiraportteihin. Kullakin korkeakoululla oli tilaisuus tarkistaa oma arviointipalautteensa ja tehdä siihen asiakorjauksia ennen julkaisemista. Lisäksi luvuissa 3 ja 4 esitellään arviointiprojektissa esiintulleita opintojen ohjauksen hyviä käytänteitä.
5. Luvussa 5 esitellään **opintojen ohjauksen arviointi- ja palautekeskustelujen toteuttamista niissä korkeakouluissa**, joiden henkilöstö ja opiskelijat laativat itsearviointiraportit, mutta joissa arviointiryhmä ei vierailut.
6. **Liitteinä** ovat opintojen ohjauksen itsearviointikysymykset ja lausuntopyyntö sekä opintojen ohjausjärjestelmän strategista suunnittelua koskeva tutki- ja Raimo Vuorisen artikkeli.

Arviointiryhmä vastaa yhteisesti arviointiraportista. Arviointiryhmä on tuottanut suositukset itsenäisesti, eikä projektin johtoryhmä tai Korkeakoulujen arviointineuvosto ole puuttunut raportin sisältöön. Kukin arviointiryhmän jäsen tai varajäsen osallistui arviointipalautteen kirjoittamiseen niiden korkeakoulujen osalta, joissa hän vieraili. Kansalliset johtopäätökset ja suositukset tuotettiin koko ryhmän voimin projektisuunnittelijan toimiessa prosessin koordinaattorina.

2

Opintojen ohjauksen ja korkeakouluopintojen taustaa

2.1 Opintojen ohjauksen kehitysvaiheita korkeakouluissa

Opintojen ohjauspalveluiden kehitysvaiheet yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa ovat olleet hyvin erilaiset. Yliopistoissa opintojen ohjauspalvelut ovat kehittyneet vähitellen reaktioina erilaisiin opiskelijoiden ja koulutusjärjestelmän tarpeisiin. 1970-luvulta alkaen yliopistot alkoivat perustaa opintotoimistoja ja tiedekuntien opintosihteerien virkoja. Myöhemmin yliopistoissa alkoi opiskelijatuutorointi. Toisaalta yliopistoissa on perinteisesti korostettu opiskelijoiden akateemista vapautta. Systemaattiselle opintojen ohjaukselle ei ole nähty tarvetta, koska yliopisto-opiskelijoiden on ajateltu edustavan valikoitunutta opiskelijajoukkoa ja opettajien vastuu on ensisijaisesti koettu vastuuksi tieteenalasta, ei opiskelijasta (Luukkonen 1995, 10).

Ammattikorkeakouluissa opintojen ohjausta on kehitetty määrätietoisemmin rinnan koko ammattikorkeakoulujärjestelmän kehittämisen kanssa. Monissa ammattikorkeakouluissa nykyiset opintojen ohjauspalvelut perustuvat keskiasteen koulutuksen uudistukseen 1980-luvulla, jolloin opintojen ohjaus tuli lakisääteiseksi peruskoulun jälkeisessä koulutuksessa. Samalla koulutettiin oppilaanohjaajia aluksi valtion varoin lukioden lisäksi myös ammatillisiin oppilaitoksiin. Ammattikorkeakoulukokeilujen käynnistyessä vuonna 1992 monet oppilaanohjaajat siirtyivät ammattikorkeakouluihin hoitamaan opintojen ohjaustehtäviä.

Ammattikorkeakoulukokeilujen käynnistysvaiheeseen ajoittui myös kaksi opetusministeriön rahoittamaa valtakunnallista kehittämishanketta: Ohjaus ja tuutorointi ammattikorkeakouluissa 1994–1995 sekä Ammattikorkeakoulujen ohjaustoiminta avautuvissa oppimisympäristöissä 1996–1998. Projektin ensimmäiseen vaiheeseen osallistui 65 kokeiluyksikköä, ja toiseen vaiheeseen osallistui viisi ammattikorkeakoulua. Projektissa osallistujat pohtivat keskinäisessä verkostossa näkökulmia opiskelijakeskeisen palvelumuodon kehittämiseksi. Projekti loi monessa ammattikorkeakoulussa perustan niiden nykyisille ohjausratkaisuille ja -rakenteille.

1990-luvulla myös yliopistosektorilla alettiin kiinnittää lisääntyvää huomiota opintojen ohjaukseen erityisesti pitkittyneiden opintoaikojen näkökulmasta. Ns. Mustajoen työryhmä (OPM 1998:15) totesi, että opintojen ohjaus on yksi keskeisistä keinoista, joilla voidaan tukea mielekkäiden opintosuunnitelmien laadintaa, ehkäistä epätarkoituksenmukaista tutkinnon laajentumista ja lyhentää opintoaikoja. 1990-luvun lopulla yliopistojen rahoitusjärjestelmän uudistus lisäsi entisestään painetta opintoaikojen lyhentämiseen.

2000-luvulla opintojen ohjauksen kehittäminen on määritelty yhdeksi keskeisistä korkeakoulujen toiminnan kehittämiskohteista. Vuosia 1999–2004 koskevan Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman mukaan opetus, ohjausta ja neuvontapalveluja kehitetään yliopistoissa siten, että ne tukevat opintojen etenemistä ja lyhentävät tutkintojen suorittamisaikoja. Ammattikorkeakoulusektorilla, jossa opintojen pitkittyminen ei ole toistaiseksi ollut yhtä suuri ongelma kuin yliopistoissa, ohjauksen kehittämistä ja valmistumisaikojen lyhentämistä ei ole kytketty toisiinsa yhtä selvästi. Kehittämissuunnitelman mukaan opinto-ohjaus ja neuvonta on yksi keino ammattikorkeakouluopiskelijoiden opiskeluedellytysten parantamiseen. Muita keinoja ovat valinnaisuuden lisääminen ja opiskelun tukipalveluiden kehittäminen. (OPM 1999).

Kehittämissuunnitelman tavoitteita noudattaen opetusministeriö on osoittanut yliopistoille kuluvaan tulossopimuskautena 2001–2003 vuosittain 8,7 miljoonaa markkaa opetuksen ja opintojen ohjauksen kehittämishankkeisiin. Vastaavasti ammattikorkeakoulusektorilla opetusministeriö tukee kuluvaan kolmivuotiskauden aikana ammattikorkeakoulujen Opintojen etenemisen edistäminen -hanketta (OPED) 0,5 miljoonalla markalla vuosittain.²

Lisäksi opetusministeriö on Euroopan sosiaalirahaston tuella käynnistänyt Opintoluotsi-palvelun kehittämisen syksyllä 2000. Opintoluotsi on koulutuksen portaalipalvelu, joka kokoaa yhteen kaikki verkosta löytyvät koulutustiedot. Opintoluotsi myös tukee yliopistoja ja ammattikorkeakoulujen verkkosivujen kehittämistä koulutusta koskevan tiedottamisen näkökulmasta. Oma kokonaisuutensa on Asiantuntijaluotsin nimellä toimiva ohjaus- ja neuvontatyön ammattilaisten tukipalvelu.³ Myös virtuaaliyliopisto- ja virtuaali ammattikorkeakouluhankkeissa on erillisinä kehittämistavoitteina opintojen ohjaus.⁴ Opintojen ohjaus on arviointikohteena myös muilla koulutusasteilla.⁵

² Lisätietoja korkeakoulujen kolmivuotisista opintojen ohjauksen kehittämishankkeista löytyy seuraavista osoitteista:

– *Tuella ja taidolla – opintojen ohjauksen kehittämishanke*, mukana Helsingin ja Oulun yliopistot: <http://www.halvi.helsinki.fi/opasos/osasto/oky/Tuellao.htm>

– *Opetuksen kehittäminen opettajien koulutuksen ja opiskelijan ohjausjärjestelmän avulla*, mukana Kuopion, Joensuun ja Oulun yliopistot sekä Lappeenrannan teknillinen korkeakoulu: <http://www.uku.fi/opk/toiminta/tutor.shtml>

– *Kompassi – Tampereen yliopiston opinto-ohjauksen kehittämishanke*: <http://www.uta.fi/opiskelu/oootit.html>

– Opintojen edistäminen ja tukeminen ammattikorkeakouluissa (OPED): www.hamk.fi/oped

³ Opintoluotsi-palvelun esittely löytyy opetusministeriön verkkosivuilta osoitteesta <http://www.opintoluotsi.minedu.fi>

⁴ Esimerkkinä tällaisesta virtuaalisen ohjaus- ja arviointiympäristön kehittämishankkeesta yliopistosektorilla on OVI – Ohjausta Virtuaalisesti, jonka esittelysivusto löytyy osoitteesta <http://www.joensuu.fi/opetusteknologiakeskus/virtuaaliohjaus/index.html>. Koko ammattikorkeakoulusektoria koskeva virtuaalihanke sivusto löytyy osoitteesta <http://www.tpu.fi/virtuaaliamk/>

⁵ Opetushallitus arvioi opintojen ohjauksen tuloksellisuutta perusasteen ja toisen asteen koulutuksessa vuosina 2001–2002. Erityisenä arviointikohteena ovat siirtymävaiheet peruskoulusta toisen asteen koulutukseen ja toisen asteen koulutuksesta eteenpäin. Opinto-ohjauksen tuloksellisuutta arvioidaan koulutusjärjestelmän eri tasoilla: yksilön näkökulmasta, oppilaitoksen tasolla, koulutuksen järjestäjän tasolla, alueellisella eli oppilaitosten yhteistoiminnan tasolla sekä koulujärjestelmän tasolla. Ohjauksen tilan arviointi -projektin lähtökohtien esittely löytyy Opetushallituksen sivuilta osoitteesta <http://www.edu.fi/projektit/arviointiprojektit/index1.html>

Opintojen ohjauksen kehittäminen on ollut viime vuosina paitsi kansallisen, myös kansainvälisen huomion kohteena. Syksyllä 2000 OECD julkaisi jäsenmaidensa koulutusta koskevan kansainvälisen arvioinnin yhteydessä teema-raportin (OECD 2000), jossa tarkasteltiin nuorten koulutuksen jälkeistä siirtymisprosessia työmarkkinoille. Arvioinnista vastaavat asiantuntijat nostivat laadukkaan ohjauksen yhdeksi siirtymistä tukevaksi tekijäksi monimuotoistuvilla työmarkkinoilla. Arvioinnin tuloksena OECD käynnisti keväällä 2001 uuden hankkeen, jossa tarkastellaan ohjauksen, neuvonnan ja tiedotuksen kansallista toimintapolitiikkaa. Suomi osallistuu tähän arviointiin, jonka tulokset ja toimenpide-ehdotukset julkaistaan keväällä 2003.

Euroopan Unionin koulutuspolitiikassa taas opintojen ohjaus korostuu tutkintojen vertailtavuuden sekä opiskelijoiden ja työvoiman liikkuvuuden näkökulmasta. Euroopan Unionin komission lokakuussa 2000 julkaisemassa elinikäistä oppimista koskevassa muistiossa painotetaan laadukkaiden ohjauspalvelujen saatavuutta kaikissa eri elämän vaiheissa. Palvelujen suunnittelussa korostetaan asiakaslähtöisyyttä. Ohjaus kytkeytyy muistion mukaan opintoihin, urasuunnitteluun sekä henkilökohtaiseen persoonalliseen ja ammatilliseen kasvuun. Ohjausta on tarkasteltava lisäksi sekä koko Euroopan laajuisesti että kansallisena ja alueellisena kysymyksenä.⁶

2.2 Opetus- ja ohjaushenkilöstön koulutus ja kelpoisuudet

Opintojen ohjausta käsitellään korkeakoululainsäädännössä ainoastaan opettajien tehtävien määrittelyissä. Korkeakoulujen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksesta annetun asetuksen (309/1993) mukaan yliopistoissa opettajan tehtävissä olevan tulee ohjata opiskelijoiden opintoja. Ammattikorkeakouluopinnoista annetun asetuksen (256/1995) mukaan päätoimisen opettajan tehtävänä on opetus- ja ohjaustyö.

Yliopistojen professoreilta vaaditaan tieteellinen tai taiteellinen pätevyys, opetustaito ja, kun se on tärkeää tehtävän hoitamiseksi, käytännöllinen perehtyneisyys tehtäväalaaan. Yliopettajalta, lehtorilta, apulaisopettajalta ja yliassistentilta vaaditaan soveltuva, jatkotutkintona suoritettu lisensiaatin tutkinto tai soveltuva tohtorin tutkinto, hyvä opetustaito ja, kun se on tärkeää tehtävän hoitamiseksi, käytännöllinen perehtyneisyys tehtäväalaaan.

Ammattikorkeakoulujen yliopettajilta vaaditaan soveltuva jatkotutkintona suoritettu lisensiaatin tutkinto tai tohtorin tutkinto ja lehtorilta soveltuva ylempi korkeakoulututkinto. Yliopettajalta ja lehtorilta vaaditaan myös vähintään 35 opintoviikon laajuiset opettajankoulutuksen pedagogiset opinnot tai aineopettajan kasvatustieteelliset opinnot, jollei opettajankoulutus sisälly tutkintoon. Yliopettajalta ja lehtorilta, jonka opetustehtävään pääosin kuuluu ammattiopinto-

---

⁶ A Memorandum on Lifelong Learning – Euroopan Unionin komission muistio elinikäisestä oppimisesta on saatavissa osoitteesta <http://europa.eu.int/comm/education/life/index.html>

jen järjestäminen, vaaditaan lisäksi vähintään kolmen vuoden käytännön kokemus tutkintoa vastaavissa tehtävissä.

Yleensä korkeakoulujen ohjaus- ja neuvontatehtävissä toimivilta ei edellytetä ohjausalan opintoja, ja harvoilla ohjaus- ja neuvontatyötä tekevilla on ohjausalan koulutus. Poikkeuksena ovat yliopistoissa toimivat YTHS:n psykologit. Sen sijaan peruskouluissa, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa toimivien ohjaajien kelpoisuudet on määritelty opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetussa asetuksessa (986/1998)⁷.

Eri oppilaitosmuodoissa toimivia opinto-ohjaajia on koulutettu Suomessa vuodesta 1971 alkaen. Keväällä 2001 opinto-ohjaajien 35 opintoviikon laajuista peruskoulutusta järjestettiin neljässä koulutusyksikössä. Joensuun yliopistossa on mahdollista suorittaa ohjauksen koulutusohjelma 160 ov, ohjauksen sivuaineopinnot 35 ov tai ohjauksen opinnot 35 ov⁸. Jyväskylän yliopisto⁹ ja Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu¹⁰ ovat vuodesta 1996 alkaen toteuttaneet yhdessä ohjauksen 35 ov:n laajuiset opinnot. Hämeenlinnan ammatillinen opettajakorkeakoulu käynnisti 35 ov:n laajuiset ohjauksen opinnot¹¹ keväällä 1999. Ohjaajakoulutusten opetussuunnitelmat painottavat ohjausta elinikäisen oppimisen näkökulmasta sekä ohjausalan asiantuntijuutta eri konteksteissa. Koulutuksesta valmistuneet ovat viime vuosina sijoittuneet ohjaustehtäviin peruskouluista korkeakouluihin.

Yliopistoissa tai ammattikorkeakouluissa toimivien opettajatuutorien koulutusta antavat pääsääntöisesti eri yliopistojen sekä ammattikorkeakoulujen täydennyskoulutuskeskukset tai opetuksen kehittämissyksiköt. Koulutuksien laajuudet ovat vaihdelleet muutamasta tunnista 20 ov:oon. Viime vuosina yhä useammat korkeakoulut ovat alkaneet integroida opettajatuutorointiin liittyvää koulutusta organisaation sisäiseen henkilöstökoulutukseen ja kehittämisprojekteihin yksittäisten opettajatuutorien kouluttamisen sijasta.

---

⁷ Ohjaajana toimivalla voi olla: a) kasvatustieteellisen alan tutkinnoista ja opettajankoulutuksesta annetun asetuksen 576/1995 15 §:n 1. momentin mukaan maisterin tutkintoon kuuluvat sekä pedagogiset opinnot että opinto-ohjaajan opinnot b) ylempi korkeakoulututkinto ja ed. asetuksen 15 §:n 2. momentin mukaiset opinto-ohjaajan opinnot tai c) asetuksessa 986/1998 opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista säädetty ammatillisten tai yhteisten opintojen opettajan kelpoisuus ja vähintään 35 opintoviikon laajuiset opinto-ohjaajan opinnot. Jos ammatillisissa oppilaitoksissa opinto-ohjauksen tarkoituksenmukainen järjestäminen sitä edellyttää, opinto-ohjausta osana muuta opetustaan antaa myös muu opettaja.

⁸ Lisätietoja osoitteesta <http://ohjaus.joensuu.fi>

⁹ Lisätietoja osoitteesta <http://www.jyu.fi/tdk/kastdk/okl/opiskelu/opoko2.htm>

¹⁰ Lisätietoja osoitteesta <http://www.vte.fi/tkoul/opo.html>

¹¹ Lisätietoja osoitteesta <http://www.aokk.fi/asp/opintoohjaajankoulutus/index.asp>

2.3 Korkeakouluopintojen laajuus ja kesto

Korkeakoulut valitsevat itse opiskelijansa etukäteen ilmoittamiensa kriteerien perusteella. Vuonna 2000 ammattikorkeakouluissa aloittaneista haun perusteena 57 % oli ylioppilastutkinto, 19 % ammatillisen opistoasteen tai ammatillisen korkea-asteen tutkinto ja 23 % ammatillinen perustutkinto tai kouluasteen tutkinto (OPM 2001, AMKOTA). Yliopistokoulutuksen uusista opiskelijoista 76 % oli ylioppilaita, 18 %:lla oli yliopistotutkinnon lisäksi jokin toisen asteen ammatillinen, opistoasteen, ammattikorkeakoulu- tai yliopistotutkinto. Eiylioppilaita uusista opiskelijoista oli noin 6 %. Opiskelija voi ottaa samana lukuvuonna vastaan vain yhden korkeakoulututkintoon johtavan opiskelupaikan.

Yliopistojen tutkintokoulutuksen tavoitteet, sisällöt, yleinen rakenne ja laajuus on määritelty koulutusalohtaisissa tutkintoasetuksissa. Kandidaatin tutkintoon vaadittavien opintojen laajuus on useimmilla koulutusaloilla 120 opintoviikkoa ja maisterin tutkintoon vaadittavien opintojen laajuus 160 opintoviikkoa. Opintojen enimmäiskestosta ei ole säädetty, mutta yliopiston tulee järjestää koulutus siten, että kandidaatin tutkinto on mahdollista suorittaa kolmessa ja maisterin tutkinto viidessä lukuvuodessa. Opiskelijan on joka lukuvuosi ilmoitauduttava läsnäolevaksi tai poissaolevaksi yliopiston määräämällä tavalla, muuten hän menettää opiskeluoikeutensa. Halutessaan aloittaa myöhemmin opintonsa opiskeluoikeutensa menettäneen opiskelijan on haettava yliopistolta oikeutta päästä uudelleen opiskelijaksi.

Ammattikorkeakoulututkintoon johtavien opintojen laajuus on useimmilla koulutusaloilla 140 tai 160 opintoviikkoa ja opiskeluaika 3,5–4,5 vuotta. Samoin kuin yliopistoissa, opiskelijan on joka vuosi ilmoitauduttava. Kokopäiväopiskelijan on suoritettava opinnot viimeistään yhtä vuotta niiden laajuutta pittemässä ajassa, jollei ammattikorkeakoulu erityisestä syystä myönnä opiskelijalle tästä poikkeusta. (256/1995). Elokuun 2001 alusta astui voimaan säädös, jonka mukaan opiskelijalla on oikeus ilmoittautua yhteensä kahdeksi lukuvuodeksi poissaolevaksi. Tätä aikaa ei lasketa opintojen norminmukaiseen suoritusaikaan. Opintojen pitkittyessä opiskelija voi hakea erityisestä syystä ammattikorkeakoululta pidennystä opiskeluaikaan opiskelujensa loppuun saattamiseksi lakisääteistä suoritusaikaa pidemmäksi ajaksi. Opintoajan pidennyksen myöntäminen on ammattikorkeakoulun harkinnassa (583/2001).

Vuonna 2000 ylempien yliopistollisten perustutkintojen keskimääräinen suoritus aika oli 6,5 vuotta (OPM 2000). Otus rs:n selvityksen mukaan yliopistoissa on valmistuttu viiden vuoden tavoiteajassa aloilta, joissa opiskelu on koulumaista. Koulutusalohtaisesti tarkasteltuna opintojen keskeyttäminen ja pitkät opiskeluaikat keskittyvät erityisesti humanistiseen, luonnontieteelliseen ja taidealan koulutukseen. (Pajala, S. & Lempinen, P. 2001).

Koska opiskeluoikeus yliopistossa on ollut käytännössä elinikäinen, keskeyttämisen käsitteen määrittely on ollut ongelmallista. Otus rs:n selvityksessä yliopisto-opintoja pidettiin keskeytyneinä, kun opiskelija jätti ilmoittautumatta yli-

opistoon läsnä- tai poissaolevaksi. Tällä perusteella 25 % yliopisto-opintonsa aloittaneista ei valmistu lainkaan. Eniten keskeyttäneitä oli selvityksen mukaan samoilla aloilla kuin on pitkät opintoajat eli humanistisella ja luonnontieteellisellä alalla (Pajala, S. & Lempinen, P. 2001).

Ammattikorkeakoulusektorilla keskeyttämisen käsite on asetuksessa määritellyn opiskeluoikeuden vuoksi yliopistoja yksiselitteisempi, ja ammattikorkeakoulut tilastoivat vuosittain ammattikorkeakouluopintonsa keskeyttäneet opiskelijat ja keskeyttämisen syyt. Vuonna 2000 ammattikorkeakoulututkintojen keskimääräinen suoritus aika oli 3,6 vuotta ja amk-opintojen keskeyttämisaste 7,2 % (OPM 2001, AMKOTA). Korkein keskeyttämisprosentti on tekniikan ja liikenteen sekä hallinnon ja kaupan aloilla. Keskeyttäneet olivat opiskelleet keskimäärin 1,8 vuotta ennen keskeyttämistä.¹²

---

¹² Ammattikorkeakouluopintojen keskeyttämisen syitä ja keinoja keskeyttämisen vähentämiseksi ovat tutkineet mm. Vuorinen, P. & Valkonen, S. 2001. Opintojen keskeyttäminen ammattikorkeakouluissa oppilaitoksen näkökulmasta. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuslustoja 14. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

3

Opintojen ohjauksen valtakunnallinen tila korkeakouluissa ja kehittämissuosituksia¹³

3.1 Opintojen ohjaus korkeakoulujen määrittelemänä

Arviointiprojektin yhtenä lähtökohtana oli selvittää, miten korkeakoulut tulkitsevat opintojen ohjauksen käsitteen. Useimmalle korkeakoululle tämä arviointiprojekti oli ensimmäinen kerta, jolloin opintojen ohjausta tarkasteltiin ja arvioitiin kokonaisuutena. Monessa korkeakoulussa henkilöstö ja opiskelijat kertoivat yllättyneensä, kuinka laajasta ja moniulotteisesta ilmiöstä opintojen ohjauksessa on kyse. Itsearvioinnissa käytetty kyselylomake, vaikka sitä kritisoiinkin varsin laajaksi, palveli osaltaan keskustelun käynnistäjänä (ks. liite 1).

Useimmat korkeakoulut tarkastelivat opintojen ohjausta sen toimintojen kautta. Yliopistoissa ohjauspalveluihin hahmotettiin kuuluvaksi yleensä opinto-
toimistojen opiskelijapalvelut, ura- ja rekrytointipalvelut, kansainväliset asiat, tiedekuntien ja laitosten ohjauspalvelut sekä Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tarjoamat terveydenhoitopalvelut. Ammattikorkeakouluissa ohjauspalvelujen tulkittiin sisältävän opintoasiain toimistojen opiskelijapalvelut, ura- ja rekrytointipalvelut, koulutusalojen ohjauspalvelut, kansainvälisten asioiden toimiston palvelut sekä opiskelijaterveydenhuollon palvelut. Vain yksi arviointiin osallistuneista korkeakouluista mainitsi työvoimapalvelut osana opintojen ohjausta.

Toinen näkökulma, jonka useat korkeakoulut ottivat esille, liittyi ohjauksen määrän ja opiskelijan autonomisuuden väliseen tasapainoon. Arviointiprojekti osoittikin, että korkeakoulut etsivät parhaillaan ratkaisua siihen, mikä on sopiva määrä ohjausta. Korkeakoulujen henkilökunta ja opiskelijat olivat samaa mieltä siitä, että määrällisesti runsas ohjaus voi muuttua holhoamiseksi, joka ei sovi korkeakouluopiskeluun. Erityisesti yliopistoissa korostettiin opiskelijan itseohjautuvuutta ja hänen autonomisuutensa kunnioittamista akateemiseen opiskelun lähtökohtana. Toisaalta opiskelijat olivat sitä mieltä, että jos itseohjautuvuutta korostetaan liiaksi ja ohjauksen saaminen on yksinomaan opiskelijan oman aloitteellisuuden varassa, tilanne voi johtaa jopa akateemiseen heitteillejättöön.

Kaikkiaan näyttää siltä, että opintojen ohjauksen käsitteestä, ohjausprosessista ja sen teoreettisista malleista ei ole vielä käyty riittävästi keskustelua yhtei-

---

¹³ Tämä luku perustuu arviointiprojektiin osallistuneiden 25 korkeakoulun tai niiden yksiköiden henkilöstön ja opiskelijoiden itsearviointiraportteihin sekä arviointivierailuihin, jotka tehtiin 10 korkeakouluun.

sen tulkinnan löytämiseksi. Keskustelua tarvitaan niin opintojen ohjauksen tutkijoiden, ohjaushenkilöstön kouluttajien kuin myös korkeakoulujen hallinnon, opettajien ja opiskelijoiden sekä korkeakoulujen ulkopuolisten ohjaustahojen ja työelämän edustajien kesken.¹⁴

Suositukset:

- Opintojen ohjauksen käsitteen erilaisista näkökulmista ja niiden yhteensovittamisesta olisi hyvä keskustella valtakunnallisesti, korkeakoulukohtaisesti ja koulutusohjelma- ja laitostasolla.
- Opintojen ohjauksen lähtökohtana tulisi olla opiskelijan vastuu omista opinnoistaan ja toisaalta korkeakoulun vastuu koulutuksen ja riittävän ohjauksen järjestämisestä siten, että opiskelijan on mahdollista rakentaa itselleen oman elinikäisen oppimisen ja työelämän kannalta mielekäs tutkinto, joka on suoritettavissa mielekkäässä ajassa.
- Korkeakouluissa tulisi tutkia opintojen ohjauksen teoreettisia malleja ja ohjauksen palvelujärjestelmien kehittämistä.
- Opiskelijoiden itseohjautuvuuden käsitettä tulisi selkiyttää. Itseohjautuvuus ei ole sama asia kuin yksinohjautuvuus. Lisäksi korkeakoulujen tulisi tarjota opiskelijalle enemmän itseohjautuvuutta tukevia välineitä. Näitä voivat olla mm. verkko-ohjaus, HOPS ja omien opintojen etenemisen seurantaan tarkoitetut menettelyt (ks. luku 3.5, 3.6 ja 3.7).

3.2 Opintojen ohjauksen tavoitteet

Korkeakoulujen itsearviointiraporteissaan mainitsevat opintojen ohjauksen tavoitteet voidaan jakaa kahteen pääryhmään: korkeakoulukeskeisiin ja opiskelijakeskeisiin tavoitteisiin. Korkeakoulukeskeiset opintojen ohjauksen tavoitteet kytkeytyivät pääosin korkeakoulun määrällisiin opinto- ja tutkintotavoitteisiin. Tällöin tavoitteissa korostuivat yleensä opiskelun nopeuttaminen ja tehostaminen, opintoaikojen lyhentäminen ja keskeyttämisten ehkäisy. Jotkut korkeakoulut mainitsivat ohjauksen tavoitteeksi myös osallistumisen korkeakoulua koskevaan tiedottamiseen ja opiskelijarekrytointiin.

Opiskelijakeskeiset tavoitteet sisälsivät mm. opiskelijan tukemista ja kannustamista tavoitteellisessa opiskelussa ja kehittämisessä oman alansa ammattitaitoiseksi osaajaksi. Muutama korkeakoulu oli jopa rakentanut koko opintojen ohjauksen strategian opiskelijan polun ympärille tukemaan mielekkään tutkimuksen rakentamista, henkilökohtaisten valmiuksien hyödyntämistä, asiantuntijuus-

---

¹⁴ Opintojen ohjausta koskevan kirjallisuuden mukaan määritelmät vaihtelevat sen mukaan, kenen tai mistä näkökulmasta asiaa tarkastellaan. Opiskelijakeskeisessä lähestymistavassa voidaan korostaa esimerkiksi opiskelijan autonomisuutta (McNair 1996) tai ohjausta opiskelijan ja ohjaajan välisenä neuvotteluna, jossa opiskelija pysyy omien elämänratkaisujensa asiantuntijana (Spangar 2000). Ohjausta voidaan tarkastella myös alueellisena toimintapolitiikkana (Watts 1996) tai ohjausprosessin, oppimisprosessin tai ammatilliseen kehittymiseen liittyvien teorioiden näkökulmasta.

den kehittymistä, oman päätöksenteon arviointia, opintojen suunnitelmallisuutta ja opiskelumotivaatiota. Tällöin ohjausvaiheet oli jaettu opintojen vaiheiden mukaisesti seuraavasti: ennen opintojen alkua tapahtuva ohjaus, opintojen alkua keskivaiheeseen liittyvä ohjaus, opinnäytetyön ohjaus ja työelämään siirtymiseen liittyvä ohjaus. Opiskelijan polun mukaisesta ohjausajattelusta on kerrottu enemmän luvussa 3.6.

Opiskelijoiden opintojen ohjaukselle esittämät tavoitteet erosivat selvästi korkeakoulujen henkilökunnan esittämistä tavoitteista siinä suhteessa, että niissä korostui laadullinen näkökulma määrällisen sijasta. Opiskelijoiden esittämistä tavoitteissa korostui usein yksilöllisyys: ”Ohjauksen tulisi auttaa opiskelijaa löytämään itselleen sopivat aineyhdistelmät ja itselleen sopiva tahti suorittaa ne”. Myös motivoivuus ja vuorovaikutus korostuivat: ”Ohjauksella pitäisi olla laaja motivoiva vaikutus opiskeluun.” ja ”Ohjaus on parhaimmillaan menestyksestä vuorovaikutusta osapuolten välillä.” Toisaalta joissakin korkeakouluissa opiskelijat eivät osanneet ollenkaan määritellä, mitä tavoitteita opintojen ohjauksella on tai tulisi olla.

Korkeakoulut olivat laatineet ja dokumentoineet opintojen ohjauksen tavoitteet varsin vaihtelevalla tavalla. Osassa ammattikorkeakouluja opo-tiimit eli opinto-ohjaajien yhteistyöryhmät olivat suunnitelleet koko korkeakoululle yhteiset opintojen ohjauksen tavoitteet. Osa ammattikorkeakouluista oli kytkenyt ohjauksen tavoitteiden laadinnan osaksi korkeakoulun strategista kehittämistyötä. Tällöin tavoitteet oli suhteutettu koko korkeakoulun tavoitteisiin, ja niiden laadintaan oli osallistunut myös opetuksesta vastaavaa johtoa. Tavoitteiden laadintaprosessista riippumatta useimmat ammattikorkeakoulut olivat kirjanneet opintojen ohjauksen ja neuvonnan tavoitteet osaksi ammattikorkeakoulun strategiaa, laatukäsikirjaa tai opintojen ohjauksen ohjetta.

Yliopistoissa opintojen ohjauksen strateginen suunnittelu oli selvästi vielä käynnistysvaiheessa, eikä opintojen ohjaus vielä juurikaan esiintynyt yliopistojen strategioissa, muissa koko yliopistojen toimintaa ohjaavissa asiakirjoissa tai itsenäisenä strategiana. Sen sijaan osa yliopistoista oli käyttänyt opinto-opasta tai verkkosivuja opintojen ohjauksen tavoitteiden ja käytännön toteutuksen esittelyyn.

Osa korkeakouluista oli valinnut heterogeenisen lähestymistavan, jossa eri laitoksilla tai koulutusohjelmilla oli omia, opetussuunnitelmasta johdettuja ohjausstrategioitaan. Yhteisen ohjausstrategian puuttuessa ongelmana on se, että opiskelijoiden saamien ohjauspalveluiden määrä ja laatu voi vaihdella varsin paljon korkeakoulun eri tiedekunnissa, laitoksilla tai koulutusohjelmissa.

Arviointiprojekti osoitti, että kaikissa korkeakouluissa on tarvetta opintojen ohjauksen tarpeiden kartoittamiseen ja tavoitteiden tarkistamiseen. Opintojen ohjauksen tavoitteita asetettaessa on tärkeää tiedostaa, mikä on opintojen ohjauksen osuus osana koko koulutusjärjestelmän toimivuutta ja mihin tekijöihin opintojen ohjauksella voidaan ja mihin ei voida vaikuttaa. Reunaehdot opintojen ohjaukselle asettavat tutkintojen rakenne, opetusjärjestelyt ja muut yhteiskunnan asettamat opiskelua koskevat reunaehdot kuten opintotuen ja asumis-

kustannusten taso sekä työllisyystilanne. Puutteet opetussuunnitelmassa, opetustarjonnassa ja -järjestelyissä eivät ole korvattavissa ohjausta tehostamalla, vaan suunnittelemalla eri toimintaprosesseja nykyistä enemmän rinnakkain.

Suosituksat:

- Korkeakoulujen tulisi laatia kokonaisstrategiaansa perustuva opintojen ohjauksen suunnitelma, jossa on määritelty ohjauksen ja neuvonnan tavoitteet, sisällöt ja koko palvelujärjestelmän rakenne.¹⁵
- Opiskelijan polkua sekä sen rinnalla kulkevia prosesseja (oppiminen, opetuksen suunnittelu ja toteutus, ohjaus, neuvonta, tukipalvelut jne.) tulisi tarkastella rinnakkain, jotta niiden sisältö voitaisiin sovittaa ajallisesti yhteen.

3.3 Opintojen ohjauksen resurssit

Ohjauksen henkilöresurssit

Opintojen ohjaukseen ja neuvontaan osallistuu suuri osa korkeakoulujen henkilöstöstä. Ohjausta ja neuvontaa hoitavien nimikkeitä on luokiteltu seuraavassa taulukossa opintojen ohjauksen kolmen toimintakokonaisuuden mukaan, joita ovat oppimisen ja opiskelun ohjaus, uranvalinnan (eli ammatillisen suuntautumisen) ohjaus ja persoonallisen kasvun ja kehityksen ohjaus.

Osa korkeakoulujen henkilöstöstä hoitaa opintojen ohjauksen ja neuvonnan tehtäviä päätoimisesti ja osa sivutoimisesti. Päätoimiseen ohjaushenkilöstöön voidaan lukea korkeakoulujen keskushallinnossa, tiedekunnissa, laitoksilla tai koulutusohjelmissa toimivat opintosuhteet, opinto-ohjaajat ja uraohjaajat. Sivutoimisesti ohjausta ja neuvontaa antavat korkeakoulujen opetushenkilöstö,

---

¹⁵ Liitteenä 1 olevan itsearviointikysymyslistan lisäksi opintojen ohjauksen strategian toimeenpano voi sisältää mm. seuraavia asioita:

1. Millaista opintojen ohjausta perustutkinto-opiskelijalle on tarjolla opiskelijan polun eri vaiheissa? Miten opintojen ohjauksessa on huomioitu opiskelijoiden ohjaustarpeiden muuttuminen opintojen edetessä?
  2. Mikä on minimimäärä ohjausta, joka taataan jokaiselle perustutkinto-opiskelijalle?
  3. Miten tunnistetaan ohjausta tarvitsevien erityisryhmien (työn ohella opiskelevat, tauon jälkeen palaavat, sivuaineopiskelijat, muista koulutusohjelmista tulevat opiskelijat, ulkomaalaiset opiskelijat, vammaisopiskelijat) ohjaustarpeet, ja millaista ohjausta heille on tarjolla?
  4. Ketkä hoitavat ohjaustehtäviä opintojen eri vaiheissa? Miltä osin ohjaus on päätoimisen, ohjaukseen erikoistuneen henkilökunnan ja miltä osin koko opetushenkilökunnan tehtävänä?
  5. Millaisen koulutuksen ohjaaja tarvitsee vastatessaan opiskelijoiden ohjaustarpeisiin? Onko verkkoa hyödyntävien tieto- ja ohjauspalveluiden toteuttamiseksi tarvittavaa koulutusta riittävästi? Miten huolehditaan henkilökohtaista ohjausta hoitavan ohjaajan jaksamisesta esim. työhönuhjan avulla?
  6. Mistä opiskelija ja henkilöstö saavat mitäkin informaatiota (mm. verkosta, oppaista, toisilta opiskelijoilta, ilmoitustaululta vai henkilökunnan toimesta), ja kuka vastaa tämän tiedon päivittämisestä?
  7. Miten hoidetaan ohjauspalveluiden työnjako ja koordinointi sisäisten ja ulkoisten yhteistyötahojen, kuten opiskelijajärjestöjen, terveydenhuollon ja opintotukihenkilöstön kanssa?
- Opintojen ohjauksen erilaisia strategisia lähtökohtia ja strategian suunnitteluvaiheita on kuvattu tarkemmin liitteenä 4 olevassa tutkija Raimo Vuorisen artikkelissa.

Opintojen ohjauksen toiminta-kokonaisuus	Yliopistoissa opintojen ohjausta antavat henkilöt	Ammattikorkeakouluissa opintojen ohjausta antavat henkilöt
Oppimisen ja opiskelun ohjaus	opettaja opettajatuutori ¹ ainetuutori tai omaopettaja opinto-ohjaaja opintoneuvoja neuvonta-assistentti tiedekuntas sihteeri opintos sihteeri professori amanuessi laitoksen kansliahenkilökunta opiskelijatuutori/vertaistuu-tori/isohenkilö harjoittelun ohjaaja/-neuvoja/-sihteeri opintotoimiston henkilöstö kv. asiain henkilöstö kirjaston henkilöstö atk-henkilöstö opintotukilautakunnan sihteeri	opettaja opettajatuutori luokanvalvoja/tutoropettaja/vastuopettaja opinto-ohjaaja/opintojen ohjaaja opintoneuvoja koulutusohjelmajohtaja/koulutusjohtaja yksikön kansliahenkilökunta opiskelijatuutori/tutoropiskelija harjoitteluvastaava/-valvoja harjoitteluisinööri opintotoimiston henkilöstö kv. asiain henkilöstö kirjaston henkilöstö atk-henkilöstö opintotukilautakunnan sihteeri
Uranvalinnan ohjaus	(opettaja) ura- ja rekrytointipalvelujen henkilökunta uraohjaaja uraneuvontapsykologi opintos sihteeri työvoimaneuvoja alumni mentori	opettaja ura- ja rekrytointipalvelujen henkilökunta henkilökunta alumni mentori
Persoonallinen kasvu ja kehitys	opettaja opinto-ohjaaja opettajatuutori YTHS:n psykologi opiskelijapappi	opettaja opinto-ohjaaja opettajatuutori oppilaitospappi

¹ Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen mukaan sanan tutor ääntämys ja kirjoitustapa ovat horjuneet. Epäselvyyttä on ollut siitä, kuinka monta u:ta äännetään ja kirjoitetaan. Tässä raportissa noudatetaan Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen suositusta, jonka mukaan sanat on luontevaa kirjoittaa muodossa tuutori ja tuutorointi (ks. Kielikello 2/2000).

opetuksen tukipalveluiden, kansainvälisten asiain, ura- ja rekrytointipalveluiden, opintotukilautakunnan henkilöstö opiskelijaterveydenhuollon psykologit, työvoimatoimistojen ammatinvalintapsykologit sekä opiskelijatuutorit, työelämässä toimivat alumnit ja mentorit sekä opiskelijapapit.

Yliopistot tarjoavat ohjaus- ja neuvontapalveluita keskushallinnon, tiedekuntien ja laitosten tasolla ja ammattikorkeakoulut keskushallinnon ja koulutusalojen tasolla. Koska ura- ja rekrytointipalvelut, kansainvälisten asiain yksiköt ja opetuksen tukipalvelut rajattiin tämän arvioinnin ulkopuolelle, keskushallintotasona tarkastellaan seuraavassa vain opintotoimistoja.¹⁶

Jokaisessa korkeakoulussa toimii opintotoimisto, opintoasiainhallinto tai opiskelijapalvelut-yksikkö, jonka tehtäviin kuuluu hallinnollisten tehtävien lisäksi yleinen opinto-ohjaus ja neuvonta koskien opiskelijan opintojen suunnittelua ja etenemistä. Korkeakoulujen välillä oli eroja siinä, millaiset ovat opintotoimiston asema ja tehtävät opintojen ohjauksen työnjaossa. Neuvontapalveluiden organisointi ja työnjako keskushallinnon, tiedekuntien ja laitosten kesken on vakiintuneempaa yliopistoissa kuin ammattikorkeakouluissa.

Yliopistoissa tiedekuntien opintosihteerit antavat opiskeluun liittyvää neuvontaa. Arviointi osoitti, että opintosihteerien mahdollisuudet antaa henkilökohtaista neuvontaa ovat kuitenkin usein rajalliset, koska osa heidän työajastaan kuluu hallinnollisiin tehtäviin. Laitos- ja koulutusalatatasolla annettavaa ohjausta arvioitaessa useat korkeakoulut toivat esille, että oppimisen ja opiskelun ohjaus kuuluu läpäisyperiaatteella osaksi kaikkien opettajien työtä. Erityisesti opiskelijat korostivat opettajien roolia ja merkitystä myös uranvalinnan ohjaajina. Useat opettajat totesivat tarvitsevansa tukea ja lisäkoulutusta oman ohjauksellisen roolinsa hahmottamisessa.

Lähes jokaisessa korkeakoulussa on viime vuosina aloitettu opettajatuutorointi ainakin muutamilla laitoksilla tai koulutusohjelmissä. Muutamissa ammattikorkeakouluissa opettajatuutorointi kattaa kaikki koulutusohjelmat. Opettajatuutorit ovat saaneet tehtäviinsä yleensä lyhyen, muutaman opintoviikon koulutuksen. Opettajatuutorien tehtävänkuvat vaihtelevat eri korkeakouluissa. Joissakin ammattikorkeakouluissa opettajatuutorit toimivat kuten luokanvalvojat ja pitävät omalle opetusryhmälleen yhteisiä tunteja. Yliopistoissa taas opettajatuutorit hoitavat yleensä tuutorin tehtäviä oman opetuksensa rinnalla, ja antavat opintojen suunnitteluun liittyvää ohjausta ja neuvontaa yleensä ajanvarausperiaatteella. Kokemukset opettajatuutorinnista olivat vaihtelevia. Osassa korkeakouluja kokemukset olivat myönteisiä, mutta osassa korkeakouluja opettajatuutorien vastuualue ei ole vielä hahmottunut opiskelijoille tai heille itselleen, jolloin toiminta oli tyrehtynyt palvelujen vähäiseen käyttöön.

¹⁶ Ura- ja rekrytointipalvelujen toimivuutta on selvitetty ja arvioitu mm. seuraavissa raporteissa:

– Lairio, M. & Puukari, S. 1999. Uusin taidoin uuteen tulevaisuuteen. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen ohjaus- ja neuvontapalveluiden arviointia. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuslauseita 4. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
– Sakari, J.-P. (toim.) 2000. Akateemiset rekrytointipalvelut Suomessa. Oulun yliopisto.

Arviointi osoitti, että opintojen ohjaustehtäviä hoitavan henkilöstön tehtävänkuvat ja vastuunjaot ovat vielä selkiintymättömät. Toinen ongelma on nimikkeistön kirjavuus. Opiskelijoilla ja ulkopuolisilla ohjauspalvelujen käyttäjillä on vaikeuksia hahmottaa palvelujärjestelmää ja jäsentää sitä, mistä saa tukea ja neuvontaa mihinkin kysymykseen. Ongelma koski myös niitä korkeakouluja, joissa opintojen ohjaus oli hoidettu hyvin. Suositeltavaa olisi, että opetus- ja ohjaushenkilöstön työnjaon kehittämisessä pyrittäisiin soveltamaan nykyistä enemmän holistisen opiskelijakeskeisen ohjausmallin periaatteita (ks. liite 4).

Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä on selvä ero siinä, miten ohjaushenkilöstön sisäinen yhteistyö on järjestetty. Ammattikorkeakouluissa opinto-ohjaajan nimikkeellä toimiva henkilö on usein samalla korkeakoulun ohjaus toimintojen koordinaattorin tehtävässä vastaten muiden korkeakoulun ohjaustehtäviä hoitavien työohjauksesta. Yliopistoissa ei ole vastaavaa yhteistyörakennetta.

Arviointi osoitti, että opintojen ohjaukseen osallistuvien henkilöiden koulutustausta vaihtelee huomattavasti. Ohjaustehtävissä toimii paljon henkilöitä, joilla ei ole lainkaan koulutusta opintojen ohjaustehtäviin. Ammattikorkeakoulujen väliset erot ovat tässä suhteessa suuria, ja täydennyskoulutus ja muu ohjauksen kehittämistoiminta näyttää kasautuneen muutamiiin korkeakouluihin. Yliopistoissa ohjaustehtäviä hoitavien täydennyskoulutustarpeet ovat ammattikorkeakoulujakin suuremmat. Suurelta osalta opetushenkilöstöä puuttuu pedagoginenkin koulutus.

Usean arviointiin osallistuneen korkeakoulun yhteydessä toimii opettajan koulutusyksikkö tai ammatillinen opettajakorkeakoulu. Tätä omassa korkeakoulussa olevaa osaamista on kuitenkin tähän mennessä käytetty varsin vähän hyväksi ohjaushenkilöstön täydennyskoulutuksen järjestämisessä.

Yhtenä koulutuksellisenä resurssina ovat myös molemmilla korkeakoulusektoreilla toimivat opintojen ohjauksen ammattilaisten verkostot. Ammattikorkeakoulusektorilla on opinto-ohjaajien verkosto, jonka puitteissa on vuodesta 1998 alkaen järjestetty ohjauksen valtakunnallisia kehittämisseminaareja. Myös yliopistojen opintotoimistojen sekä ura- ja rekrytointipalvelujen henkilöstöllä on ollut vuosittain valtakunnallisia tapaamisia. Lisäksi opetusministeriön rahoittamat yliopisto-opintojen ohjauksen kehittämishankkeet ovat järjestäneet kehittämisseminaareja. Tulevaisuudessa ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen ohjaus- ja neuvontahenkilöstöt voisivat järjestää yhteisiä seminaareja, koska ongelmat ja ratkaisumallit ovat osittain yhteisiä. Yhtenä teemana voisi olla esimerkiksi korkeakoulujen välinen opintoyhteistyö.

Ohjaushenkilöstön työnjaon ja koulutuksen kehittämisen lisäksi kolmas tärkeä haaste liittyy ohjauksen henkilöresurssoinnin kehittämiseen. Arviointi osoitti, että tällä hetkellä korkeakouluilla ei ole tunnuslukuja, joilla ne voisivat tehdä näkyväksi opintojen ohjaukseen kohdennetut henkilöresurssit, seurata niiden käyttöä ja tarkistaa resurssien kohdentamista. Tämä näkyi itsearviointiraporteissa siten, että osa korkeakouluista ilmoitti ohjaushenkilöstön määrää koskevat tiedot ohjaustunteina, osa henkilötyövuosina, osa taas ei pystynyt antamaan näitä tietoja ollenkaan.

Perinteisesti ammattikorkeakoulujen opinto-ohjaajien työn mitoittamisessa on käytetty suhdelukuja opiskelijamäärä/opinto-ohjaaja tai ohjaustunnit/opiskelija. Kyseiset suhdeluvut eivät kuitenkaan sovi muun ohjaus- ja opetushenkilöstön resurssin mitoittamiseen ja kohdentamiseen, vaan resurssoinnin tulisi nykyistä selkeämmin perustua ohjauksen kysyntään sekä ohjaukselle asetettaviin tavoitteisiin. Yksi helppo tapa seurata palveluiden käyttöastetta olisivat esimerkiksi yksinkertaiset sähköiset ajanvarausjärjestelmät.

Suosituksat:

- Opintojen ohjaukseen osallistuvien tehtävänjakoa tulisi selkiyttää siten, että jokainen toimija on selvillä omasta roolistaan ohjausjärjestelmän kokonaisuudessa.
- Opettajatuutoreiden tehtävänkuvaa tulisi selkiyttää. HOPS:ien laadintaan ja seurantaan liittyvät tehtävät voisivat olla yksi selkeä opettajatuutorille osoitettava vastuualue.
- Opintojen ohjauksen asiantuntijuus tulisi porrastaa, koska opiskelijoiden ohjaustarpeet ovat eriasteisia. Mitä vaativampaa ohjausta opiskelija tarvitsee, sitä koulutetumpaa ohjaushenkilöstöä tarvitaan.
- Opintojen ohjaukseen erikoistunutta ammattihenkilöstöä tulisi kannustaa osallistumaan tutkintotavoitteiseen opinto-ohjaajien koulutukseen.
- Muulle ohjaus- ja neuvontatehtäviä hoitavalle korkeakoulujen henkilöstölle tulisi tarjota systemaattisesti etenevää koulutusta joko valtakunnallisesti tai korkeakoulukohtaisesti. Koulutusta voitaisiin järjestää moduuleina, joita eri henkilöstöryhmät voisivat tehtävänsä vaatavuuden ja ohjauksellisen vastuualueensa mukaan käyttää hyväkseen. Koulutus olisi hyvä linkittää kunkin osallistujan oman työn kehittämiseen.
- Korkeakoulujen opetushenkilökunnan pedagogiseen lisä- ja täydennyskoulutukseen tulisi kytkeä myös opintojen ohjaukseen liittyvää koulutusta. Korkeakoulujen henkilöstön ohjauksellisten ja pedagogisten taitojen ja meriittien arvostukseen tulisi kiinnittää huomiota tieteellisten näyttöjen rinnalla.
- Korkeakoulut voisivat tutkia mahdollisuuksia kehittää yhteisiä opintojen ohjauksen resurssoinnin kriteereitä, joilla kukin korkeakoulu voisi osoittaa ohjaukseen käytetyn resurssin ja lisäresurssin tarpeen.

Ohjauksen fyysiset resurssit

Opintojen ohjauksen fyysiset tilat olivat arviointivierailukohteissa pääsääntöisesti erinomaiset. Palveluympäristöjen kehittämisessä tulisi kuitenkin jatkossa ottaa huomioon opiskelijoiden yksityisyys ja tietosuojakysymykset. Ohjaus- ja neuvontakeskustelut koskevat usein opiskelijoiden henkilökohtaisia asioita, joiden käsittelyyn avoin palvelupiste ei ole paras mahdollinen ratkaisu. Korkeakouluissa tulisi olla myös tiloja kahdenkeskisiä ohjaus- ja neuvontakeskusteluita varten.

Suuri osa ohjauksellisesta materiaalista on koottu opinto-oppaisiin. Joissakin korkeakouluissa opinto-oppaiden maksullisuus on kuitenkin johtanut siihen, että opiskelijat jättävät oppaan hankkimatta. Korkeakoulut ja yksittäiset laitokset ja koulutusohjelmat julkaisevat myös muuta ohjauksellista materiaalia erilaisina oppaina ja kirjallisina ohjeina. Perinteisen ilmoitustaulun lisäksi sähköpostia, intra- ja internettiä käytetään yhä enemmän opintojen ohjauksen palvelukanavana. Ohjausmateriaalia jaetaan erityisen runsaasti opintojen alkuvaiheessa, mutta myös mm. opiskelutekniikkaan, harjoitteluun, kansainväliseen vaihtoon ja opinnäytetyön tekemiseen on tarjolla runsaasti ohjausmateriaalia, joka on pääsääntöisesti korkeatasoista. Lisäksi opiskelijajärjestöt julkaisevat usein rinnakkaisia oppaita.

Vaikka ohjaustietoa julkaistaan runsaasti, henkilökunnan mukaan ongelmana on paikoittain se, että opiskelijat eivät lue oppaita tai ilmoitustauluja tai käytä internettiä. Osittain lienee kyse siitä, että esimerkiksi internet-sivuja ei ole suunniteltu opiskelijoiden kysymyksistä lähtien. Toisaalta moni opiskelija haluaa inhimillisen kosketuksen ja varmistuksen tiedon oikeellisuudesta. Opiskelijoiden mukaan taas ohjausmateriaalin ongelmana on paikoittain se, että eri lähteet antavat samasta asiasta ristiriitaista tietoa.

Suosituksukset:

- Korkeakoulujen olisi syytä kiinnittää huomiota paitsi ohjaustiedon riittävyyteen ja yleiseen luotettavuuteen, myös eri kanavia pitkin välitettävän tiedon yhdenmukaisuuteen.
- Opintojen ohjausaineistoa tulisi strukturoida ja julkaista sellaisessa muodossa, että se on helposti opiskelijoiden ja henkilöstön saatavilla.

3.4 Opintojen ohjauksen organisointi

Opintojen ohjauksen organisointimalleja

Kuten luvussa 2.1 todettiin, opintojen ohjauspalveluiden syntyhistoria on erilainen yliopistoissa kuin ammattikorkeakouluissa, ja monet opintojen ohjauksen nykypäivän ongelmista ja ratkaisuyrityksistä selittyvät nimenomaan historiallisen kehityksen kautta.

Esimerkiksi ammattikorkeakoulut voidaan jakaa kahteen ryhmään sen mukaan, oliko opintojen ohjaus sisällytetty jo alunperin ammattikorkeakoulun perusrakenteeseen vai oliko ohjausta kehitetty toiminto kerrallaan. Näyttäisi siltä, että infrastruktuuriinsa sen alun alkaen ottaneet ovat tänä päivänä pisimmällä teoreettisten mallien soveltamisessa, ohjauksen kytkemisessä kokonaisstrategiaan ja toiminnallisella tasolla resurssointi mukaan lukien.

Vaikka korkeakouluissa oli paljon yksittäisiä hyviä opintojen ohjauksen käytänteitä, opintojen ohjausjärjestelmän kehittämistä on usein puuttunut systemaattinen ja ennakoiva kokonaisajattelu sekä viitekehys. Toimintojen irrallisuus saattaa vielä korostua organisointiratkaisuissa: toimijoita on paljon, koordinaatio- ja kokonaiskehittämistä vastuut ovat määrittelemättä ja opiskelijapalveluita

tuottavat yksiköt joutuvat kenties keskenään vielä kilpailemaan resursseista. Näin ollen opintojen ohjauspalvelut eivät muodosta opiskelijan kannalta kokonaisuutta, vaan ohjauspalvelut ja niihin läheisesti liittyvät muut opiskelijapalvelut jäävät irrallisiksi toiminnoiksi.

Nykyisissä opintojen ohjauksen organisointimalleissaan korkeakoulut painottivat eri tavoin sitä, mikä osa ohjauksesta ja neuvonnasta on järjestetty keskitetysti ja mikä hajautetusti, mikä osa ohjauksesta on tarjolla läpäisyperiaatteella opetustilanteisiin kytkettynä ja kuinka paljon ohjaus perustuu opettaja-tuutorointiin. Osa arviointiin osallistuneista korkeakouluista oli rakentanut vahvoja neuvontapalveluihin keskittyviä tietopalvelukeskuksia. Osa korkeakouluista piti yksilön kehitystä ja sen ohjaamista ohjauksen lähtökohtana ja oli järjestänyt ohjaushenkilöstön koulutuksen ja ohjauksen organisoinnin tältä pohjalta. Kolmas ryhmä painotti ammatillisen suuntautumisen ohjausta. Kunkin organisatorisen mallin vahvuuksia ja kehittämistarpeita on analysoitu tarkemmin liitteessä 4.

Myös koulutusyksikön koko vaikuttaa ohjausratkaisuihin. Pienten koulutusyksiköiden etuna on se, että opiskelijoilla on mahdollisuus välittömään henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen opettajien kanssa. Pieni yksikkökoko ei kuitenkaan ole automaattinen tae ohjauksen korkeasta laadusta. Suurissa koulutusyksiköissä taas ohjauksen organisoinnille erityisiä haasteita asettaa se, miten suurille opiskelijamäärille voidaan tarjota mahdollisuus henkilökohtaiseen tai pienryhmäohjaukseen.

Arviointiryhmän lähtökohtana on ollut se, että ei ole yhtä tapaa organisoida opintojen ohjausta, vaan opintojen ohjaus voidaan perustellusti organisoida hyvin monella eri tavalla. Kunkin korkeakoulun tai koulutusalojen perustehtävä, kulttuuri ja koko voivat vaikuttaa siihen, millainen ohjauksen organisointimalli on toimivin. Tärkeää on, että opintojen ohjauksen organisointimallin valinta on tietoinen ratkaisu, ja että jollekin henkilölle tai henkilöstöryhmälle on osoitettu vastuu opintojen ohjauspalveluiden koordinoinnista ja sen toimivuuden arvioinnista. Samanaikaisesti opintojen ohjauksen kehittäminen tulisi nähdä koko korkeakoulu yhteisenä eli sekä henkilöstön että opiskelijoiden yhteisenä tehtävänä. Arviointi osoitti, että myös johdon sitoutuminen ja tuki on erittäin tärkeää opintojen ohjauksen kehittämisessä.

Keskeinen tekijä opintojen ohjauksen organisoinnin onnistumisessa on ohjauspalveluista tiedottaminen. Pelkkä opintojen ohjauspalveluiden ja opintojen tukipalveluiden järjestäminen ei riitä, vaan opiskelija tarvitsee ohjausta voidakseen käyttää niitä hyväkseen.

Hyvät käytänteet:

- Kajaanin ammattikorkeakoulu on laatinut opiskelijatiedotuksesta yhtenäisen aikataulun, johon on ensimmäisen opintovuoden ajalle aikataulutettu eri toimintojen esittelyajankohdat ja vastuuhenkilöt.
- Yrkeshögskolan Sydväst on perustanut Infoteket-tietopisteen, josta opiskelijat, opettajat ja korkeakoulun ulkopuoliset tiedonhakijat voivat saada ohjausta ja neuvontaa.

Suosituksset:

- Korkeakoulujen olisi tarpeen kehittää opintojen ohjauksen palvelujärjestelmää kokonaisuutena. Palveluketjun lujittamiseen tulisi opiskelijoiden ja osittain henkilöstön vaihtuvuudenkin takia kiinnittää jatkuvaa huomiota. Jokaisen palveluketjun osan tulisi pystyä neuvomaan, kuka auttaa ja neuvoo opiskelijaa missäkin asiassa.
- Kehittämistyön alkuvaiheessa olevien korkeakoulujen on hyvä alkaa opintojen ohjausjärjestelmän systemaattinen kehittäminen asteittain siten, että opintojen ohjauksen toimintamalleja kehitellään ensin muutamalla laitoksella tai koulutusohjelmassa. Hyviksi havaittuja käytänteitä voidaan sitten vähitellen laajentaa korkeakoulun yhteisiksi ja tarvittaessa laitos- tai koulutusalakohteisesti eriytyviksi.
- Opintojen ohjauksen organisoinnin tulisi perustua hyvin koordinoituun yhteistyöhön ja järjestelmälliseen korkeakoulujen sisäiseen ja niiden väliseen verkostoitumiseen.
- Ohjausjärjestelmää ja -palveluita tulisi tehdä tunnetuksi eri kanavia, kuten esimerkiksi verkkosivustoa, opinto-opasta ja opiskelijatuutorointia, hyväksikäyttäen.

Epävirallinen ohjaus

Useiden korkeakoulujen ja varsinkin yliopistojen opiskelijat kokivat, että epävirallista ohjausta on erittäin paljon. Joidenkin opiskelijoiden mielestä epävirallinen ohjaus oli jopa opintojen ohjausjärjestelmän pääasiallinen toimintamuoto.

Virallisen ja epävirallisen ohjauksen rajanveto oli melko epäselvä korkeakoulujen henkilökunnan ja opiskelijoiden itsearviointiraporteissa. Tavallisesti epävirallisella ohjauksella tarkoitettiin keskusteluita, joita opiskelijat käyvät keskenään tai opettajan kanssa epämuodollisissa tilanteissa esimerkiksi korkeakoulun käytävillä tai opiskelutilanteiden ulkopuolella. Näissä tilanteissa opettajat eivät useinkaan mieltäneet siirtyvänsä ohjaajan rooliin. Epäviralliseksi ohjausmateriaaliksi hahmotettiin usein opiskelijoiden ainejärjestöjen julkaisemat oppaat. Monessa tapauksessa myös opiskelijatuutoroinnin katsottiin olevan epävirallista ohjausta.

Epävirallisen ohjauksen ongelmaksi koettiin se, että tätä kanavaa pitkin kulkeva tieto voi olla puutteellista, epätasa-arvoisesti kohdentuvaa tai jopa virheellistä. Niissä korkeakouluissa, joissa epävirallisen ohjauksen osuus oli merkittävä, sen katsottiin syntyneen tarpeeseen, jota virallinen ohjaus ei ollut pystynyt hoitamaan. Toisaalta sekä henkilökunta että opiskelijat arvostivat tätä ohjausmuotoa täydentävänä osana virallista ohjausjärjestelmää. Opiskelijat pitivät toisilta opiskelijoilta saamiaan neuvoja ja tukea tärkeänä ja toivoivat enemmänkin epämuodollisia vuorovaikutustilanteita opettajien kanssa.

Suositus:

- Korkeakouluissa tulisi käydä keskustelua virallisen ja epävirallisen ohjauksen rajanvedosta, tunnistaa epävirallisen ohjauksen riskit ja määrittellä, mitä informaatiota opiskelijan oletetaan saavan epävirallisen ohjauksen kautta.
- Opiskelijatuutorointi voidaan määrittellä kuuluvaksi virallisen ohjausjärjestelmän piiriin, jolloin sen tavoitteista ja sisällöistä on syytä sopia korkeakoulun ja opiskelijajärjestön kesken.

Korkeakoulun ulkopuoliset ohjauspalvelut

Korkeakoulun ulkopuolisiksi ohjaustahoiksi hahmotettiin itsearviointiraportteissa tavallisimmin opiskelijoiden terveydenhoitopalvelut¹⁷ ja Kansaneläkelaitos¹⁸. Muutaman korkeakoulun henkilökunta mainitsi itsearviointiraportteissaan opiskelijapapin. Työhallinnon¹⁹ tarjoamat ohjauspalvelut mainittiin ainoastaan yhdessä tapauksessa.

Yleensä korkeakoulun ulkopuoliset ohjaustahot esittäytyvät opiskelijoille heti opintojen alkuvaiheessa järjestettävissä orientaatiotilaisuuksissa tai liittävät omia esitteitään uusien opiskelijoiden informaatiokirjeisiin. Opiskelijoiden mukaan heillä on yleensä riittävästi tietoa korkeakoulun ulkopuolisista ohjauspalveluista. Osalle ammattikorkeakouluopiskelijoista oli kuitenkin epäselvää, mitkä ovat heidän oikeutensa saada terveydenhuoltoa opiskelupaikkakunnan terveyskeskuksessa.

---

¹⁷ Yliopistosektorilla opiskelijoiden terveydenhuollosta vastaa keskitetysti Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö (YHTS), jolla on terveydenhoitoasema jokaisessa korkeakoulukaupungissa. Useimpien ammattikorkeakoulujen opiskelijoiden terveydenhoitopalvelut on järjestetty Kansanterveyslain 66/1972 mukaisesti. Käytännössä ammattikorkeakouluopiskelijoiden terveydenhuolosta vastaa usein opiskelupaikkakunnan terveyskeskus.

¹⁸ Yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden opintotuen perusteet ja tuen suuruus ovat yhtenevät. Opintotuen saamiselle on määritelty enimmäisaika, joka vaihtelee tutkinnon laajuuden mukaan. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden tukiaikaa säätelee lisäksi kalenterivuosisssa laskettava, tutkinnon laajuudesta riippuva säännönmukainen suoritus aika.

Korkeakouluissa on lakisääteiset opintotukilautakunnat, jotka määrittelevät opintojen päätoimisen harjoittamisen ja opinnoissa etenemisen yleiset arviointiperusteet asianomaisessa oppilaitoksessa ja antavat Kansaneläkelaitokselle sitovia lausuntoja yksittäisten opiskelijoiden tukioikeudesta sekä valvovat opintojen edistymistä. Yliopistojen opintotukilautakunnat ratkaisevat myös yliopisto-opiskelijoiden opintotukihakemukset. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden opintotukipäätökset tekee Kansaneläkelaitoksen opintotukikeskus, joka vastaa opintotukeen liittyvästä neuvonnasta opintotukilautakuntien ohella. Lisätietoja opintotukeen liittyvästä ohjauksesta Kelan sivuilta osoitteesta <http://www.kela.fi/>

¹⁹ Työvoimatoimistojen ammatinvalinta- ja urasuunnittelupalvelut ovat tarkoitettu sekä nuorille että aikuisille, ja ne ovat kaikille avoimia ja maksuttomia. Ammatinvalintapsykologien tehtävänä on auttaa asiakasta ratkaisemaan ammatinvalintaan ja ammatilliseen kehitykseen sekä työn saantiin liittyviä kysymyksiä. Suomen yliopisto- ja korkeakoulukaupunkien työvoimatoimistojen korkeakouluneuvojat toimivat tiivissä yhteistyössä ura- ja rekrytointipalvelujen asiantuntijoiden kanssa. Lisätietoja työvoimatoimistojen ohjauspalveluista on saatavissa työministeriön sivuilta <http://www.mol.fi> sekä eri hallinnonalojen yhteistyössä toimittamasta ohjauksen esitteestä: <http://www.cimo.fi/estia/ohjaus.pdf/>

Arviointivierailuilla YTHS:n edustajat toivat esiin, että puutteet opintojen ohjauksessa saattavat näkyä lisääntyneenä mielenterveyspalveluiden kysyntänä. Tämä liittyy erityisesti niihin opiskelijoihin, jotka syystä tai toisesta eivät osaa hyödyntää riittävästi olemassa olevaa ohjaustarjontaa²⁰. Opintojen etene- miseen liittyvä ohjaus ei kuitenkaan kuulu opiskelijaterveydenhoidolle, vaan korkeakouluille. Toisaalta korkeakoulujen haasteena on tunnistaa, milloin on kyse mielenterveyspalveluita tarvitsevasta opiskelijasta.

Kansaneläkelaitoksella (KELA) on keskeinen rooli opintotukeen liittyvässä neuvonnassa ja ohjauksessa ja lakisääteisen opintotukilautakunnan kautta myös opintojen edistymisen seurannassa. Lisäksi korkeakouluissa toimii henkilöstöä, joka ohjaa ja neuvoa opintotukiasioissa.

Hyvä käytänne:

- Lapin yliopisto on perustanut opintojen ohjausta koordinoivan työryhmän, johon osallistuu myös YTHS:n edustaja. Tämän kanavan avulla opiskelija- terveydenhuollon henkilöstö voi välittää esim. opetusjärjestelyjen toimimat- tomuudesta kertynyttä tietoa korkeakoulun tietoon.

Suositus:

- Korkeakoulun opintojen ohjauksen koordinoinnista vastaavan henkilöstön tulisi verkostoitua opintojen ohjausta antavien korkeakoulun ulkopuolisten tahojen kanssa. Esimerkiksi korkeakoulun ohjaushenkilöstön ja opiskelija- terveydenhuollon edustajien tulisi käydä säännöllistä vuoropuhelua opis- kelijan hyvinvointiin liittyvistä asioista.

3.5 Opintojen ohjausmenetelmät

Henkilökohtainen ohjaus

Henkilökohtaista ohjausta voidaan pitää yleisimpänä ohjausmenetelmänä. Henkilökohtaista ohjausta on tarjolla opiskelijalle mm. opintojen suunnitteluun, ura- suunnitteluun, opinnäytetyöhön, työ- tai kieliharjoitteluun, kansainväliseen vaihto- on ja opintojen tukipalvelujen käyttöön liittyvissä kysymyksissä. Henkilökoh- taista ohjausta antavat mm. opettajat, opettajatuutorit, opinto-ohjaajat, yliopis- tojen professorit ja ammattikorkeakoulujen koulutusohjelmajohtajat, tiedekunta- ja opintosihteerit, uraohjaajat, kansainvälisen vaihdon henkilöstö, kirjaston henkilöstö ja laitoksen tai koulutusohjelman kanslian henkilökunta. Lisäksi joil- lakin koulutusaloilla, kuten taide- ja kulttuurialoilla ja opettajankoulutuksessa, joilla on paljon lähiopetusta ja opiskelijan henkilökohtaisen kasvun tukeminen on keskeinen ohjaustehtävä, henkilökohtainen ohjaus kytkeytyy saumattomasti opetukseen.

²⁰ YTHS:n helmikuussa 2001 julkistama Opiskelijaterveystutkimus 2000 osoitti, että 8 % kyselyyn vastanneista yliopisto-opiskelijoista oli kokenut jääneensä kokonaan ohjauspalvelu- jen ulkopuolelle.

Vaikka henkilökohtaista ohjausta on tarjolla runsaasti, sen hyväksikäyttö on opiskelijoiden mukaan pitkälti heidän oman aktiivisuutensa varassa. Vaarana on tällöin, että ns. passiiviset opiskelijat jäävät vaille tarvitsemaansa ohjausta. Ylipäänsä lähes jokaisessa korkeakoulussa opiskelijat toivoivat enemmän henkilökohtaista ohjausta.

Korkeakoulut eivät yleensä tarjoa kaikille opiskelijoille henkilökohtaista ohjausta määrävälein lukuunottamatta HOPS-ohjausta, jota joissain korkeakouluissa toteutettiin jokaisen opiskelijan kanssa henkilökohtaisesti käytävillä säännöllisillä ohjauskeskusteluilla. Osittain tämä on resurssikysymys. Varsinkaan suurissa korkeakouluissa ja koulutusyksiköissä ei ole henkilöresursseja säännölliseen, kaikki opiskelijat kattavaan henkilökohtaiseen ohjaukseen.

Hyvä käytänte:

- Kajaanin ammattikorkeakoulussa HOPS:ien toteutumista seurataan säännöllisten henkilökohtaisten kehityskeskusteluiden avulla opiskelijan ja ohjaajan kesken.

Suositukses:

- Opettajan ja opiskelijan välisellä vuorovaikutuksella on opintojen ohjauksessa ja opiskelijan oppimisessa keskeinen rooli. Opiskelijalle tulisi turvata normaalien opetustilanteiden lisäksi mahdollisuus myös henkilökohtaiseen ohjaukseen.
- Henkilökohtaiseen ohjaukseen hakeutumisen kynnystä olisi hyvä madaltaa siten, että siihen hakeutuminen mielletään normaaliksi (ns. normaalisuusperiaate).
- Korkeakouluilla tulisi olla menettelytapoja tunnistaa niitä tilanteita, joissa sen tulee olla aloitteellinen opiskelijoiden suuntaan (vrt. esim. opintojen etenemisen seurantaan liittyvät menettelyt, luku 3.7).

Ryhmäohjaus

Pienryhmäohjausta käytetään ohjausmenetelmänä mm. opinnäytetyön ohjauksessa ja opiskelijatuutoroinnissa. Esimerkiksi opiskelijatuutorointia toteutetaan siten, että uudet opiskelijat jaetaan noin 10 henkilön pienryhmiin, jotka tapaavat opiskelijatuutorien johdolla kymmenkunta kertaa ensimmäisen opintovuoden syyslukukauden aikana. Lisäksi muutama korkeakoulu on perustanut ammatillisen kasvun ryhmiä tukemaan opiskelijan ammatillisen identiteetin kehittymistä.

Pienryhmäohjaus on opintojen ohjauksen muotona usein hedelmällisempi ja taloudellisempi kuin kahdenkeskinen ohjaus. Korkeakoulut käyttävät pienryhmäohjausta kuitenkin vielä suhteellisen vähän. Pienryhmäohjaus soveltuu ennen kaikkea yleiseen neuvontaan ja ohjaukseen, mutta myös oppimisen ja opintojen suunnittelun sekä uranvalinnan ohjaukseen.

Hyvät käytänteet:

- Taideteollisen korkeakoulun taidekasvatuksen osastolla opiskelijoiden opettajaksi kasvua tuetaan lehtorien vetämissä työnohjausryhmissä, joihin osallistuu 6–9 opiskelijaa/ryhmä. Työnohjausryhmä on pakollinen 1 ov:n opintokokonaisuus, joka toteutetaan yhden kalenterivuoden aikana ja sijoittuu 1–2 vuosikurssiin.
- Lahden ammattikorkeakoulun Fellmanni-instituutissa opiskelijoiden ammatillista kasvua tuetaan opettajatuutorien vetämissä pienryhmissä, joihin osallistuu 10 opiskelijaa. Pienryhmäohjauksen keskeisenä sisältönä heti opintojen alussa on HOPS:in laadinta, jota opiskelijat voivat myöhemmin laajentaa urasuunnitelmaksi.

Suositus:

- Pienryhmäohjauksen käyttöä ohjausmenetelmänä tulee lisätä. Samalla tulee huolehtia pienryhmäohjaajien ohjaustaitojen kehittämisestä.

Vertaisohjaus

Vertaisohjaus toteutuu pääasiassa opiskelijatuutorointina. Yliopistoissa opiskelijatuutoroinnilla on pitkät perinteet, ja monessa yliopistossa opiskelijatuutorointia pidettiin yhtenä parhaiten toimivista osista ohjausjärjestelmää. Ammattikorkeakouluissa opiskelijatuutorointia on ollut niiden perustamisesta alkaen. Opiskelijatuutorit saavat korkeakouluilta yleensä pienen rahallisen korvauksen, opintoviikkoja tai vapaavaltia oppikirjoja.

Opiskelijatuutoreilla on useimmissa korkeakouluissa keskeinen rooli uusien opiskelijoiden alkuvaiheen ohjauksessa ja neuvonnassa (ks. luku 3.6). Opiskelijatuutorien pääasiallisena tehtävänä on esitellä opiskeluympäristöä ja opiskelun tukipalveluita esittelemiseen, mutta uudet opiskelijat turvautuvat tuutoriin usein myös opiskelijan oikeuksiin ja velvollisuuksiin sekä opintojen suunnitteluun liittyvissä kysymyksissä, mikäli laitos tai koulutusohjelma ei tarjoa tähän erillistä ohjausta.

Monessa korkeakouluissa on tarkoitus kehittää opiskelijatuutorien koulutusta. Tällä hetkellä opiskelijatuutorien koulutuksen kesto vaihtelee eri korkeakouluissa puolesta päivästä muutamaan päivään. Koulutuksia ovat järjestäneet pääasiassa opiskelijajärjestöt, mutta niihin on osallistunut kouluttajina korkeakoulun ohjaushenkilökuntaa ja YTHS:n edustajia. Korkeakoulujen välillä oli myös eroja siinä, kuinka opiskelijatuutoreita tuetaan tuutorointijaksojen aikana. Osassa korkeakouluja opiskelijatuutoreille oli järjestetty jatkuva työnohjauslinen tuki, toisissa opiskelijatuutorit olivat itsenäisesti vastuussa tuutoroinnin suunnittelusta ja toteutuksesta. Arvioinnin perusteella näyttää siltä, että eräiden ammattikorkeakoulujen opiskelijajärjestöt tarvitsisivat erityistä tukea opiskelijatuutoroinnin käynnistämiseksi. Myös opiskelijajärjestöillä eli SYL ry:llä ja SAMOK ry:llä voisi olla pysyvä rooli tuutorikoulutuksien järjestämisessä.

Opiskelijatuutorointi ajoittuu pääasiassa ensimmäiseen opintovuoteen ja erityisesti sen syyslukukauteen. Helsingin yliopiston fysiikan laitoksen opiskelijat esittivät idean ikituutoreista, jotka jatkaisivat omalle vastuulleen osoitettujen opiskelijoiden tuutorointia myös ensimmäisen opintovuoden jälkeen.

Opiskelijatuutoroinnin lisäksi muutamassa korkeakoulussa on käytössä toinenkin vertaisohjauksen muoto, opiskelijaopinto-ohjaajat, joita oli kahdessa arviointiin osallistuneessa korkeakoulussa. Taideteollisen korkeakoulun taidekasvatuksen osastolla he toimivat opinto-ohjaajan nimikkeellä ja Tampereen teknillisessä korkeakoulussa opintoneuvojan nimikkeellä. Opiskelijaopinto-ohjaajajärjestelmän etuna on se, että opiskelijoiden on usein helpompi kysyä apua toiselta opiskelijalta kuin henkilökunnalta. Haasteena on se, miten osa-aikaiselle henkilölle turvataan riittävät valmiudet vastata opiskelijoiden kysymyksiin.

Hyvät käytänteet:

- Oulun yliopiston kemian laitoksella toimii ainejärjestön organisoima tutortupa, jossa tuutoreina toimivat vapaaehtoiset kurssin jo suorittaneet opiskelijat. Tutortupa on auki päivittäin klo 8–16.
- Teknillisen korkeakoulun automaatio- ja systeemiteknikan osastolla tuutoriryhmien vetäjinä toimii 2–3 opiskelijatuutoria (TKK:ssa isohenkilöitä). Osastonjohtaja osallistuu säännöllisesti järjestettäviin tuutorien palavereihin, joissa tuutorit raportoivat toiminnastaan ja tuutorointikonaisuutta kehitetään edelleen.
- Kajaanin ammattikorkeakoulussa on yhtenä vertaistuen muotona sovellettu onnistuneesti aikuisopiskelijoiden kummiopiskelijajärjestelmää. Hetkellisesti lähiopetuksesta poissaoleva opiskelija saa tietoa poissaolon aikana käsitellyistä asioista kummiopiskelijalta.

Suosituksat:

- Opiskelijatuutoreiden tehtävän rajaukseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota erityisesti yliopistosektorilla. Opetushenkilökunnan vastuulla tulisi pääsääntöisesti olla valintoihin liittyvä ohjaus. Lisäksi opiskelijatuutorointia on tarpeen koordinoida selkeämmin muun opintojen ohjauksen, erityisesti opettajatuutoroinnin, kanssa.
- Korkeakoulujen olisi hyvä osallistua opiskelijatuutoreiden koulutukseen siinä tapauksessa, että tuutoreilla on tiedolliseen ohjaukseen liittyviä tehtäviä. Tällöin opettaja- ja opiskelijatuutorien koulutus voisi olla osittain yhteistä.

Internet-pohjainen ohjaus

Internet-pohjaisen ohjauksen käsitteet olivat arviointihankkeessa mukana olleissa korkeakouluissa toistaiseksi selkiintymättömiä. Euroopan Unionin Komission (2001) järjestämässä ohjauksen tieto- ja viestintäteknologisia sovelluksia tarkastelevassa asiantuntijaseminaarissa yläkäsitteenä pidettiin internet-pohjaista (internet-based) ja sen alakäsitteenä verkkopohjaista (web-based) ohjausta. Seminaarissa internet-pohjainen ohjaus määriteltiin siten, että siinä hyödynnetään internet-teknologioiden mahdollistamia vuorovaikutteisia palveluja (esim.

sähköpostit, oppimisympäristöt, videoneuvottelut, Net2phone, ohjelmistojen jakaminen Netmeetingin avulla, tiedonsiirrot jne.). Verkkoperustaisella ohjauksella tarkoitetaan ensisijaisesti www-sivustojen kautta välitettävää ohjauksellista informaatiota.

Useat arviointiprojektiin osallistuneet korkeakoulut katsoivat toteuttavansa verkko-ohjausta julkaisemalla opinto-oppaita verkossa ja käyttämällä sähköpostia opiskelijoiden tai hakijoiden kysymyksiin vastaamiseen. Muutamassa korkeakoulussa opiskelijoilla oli lisäksi mahdollisuus nähdä koko koulutustarjonta verkossa, ilmoittautua verkon kautta kursseille ja saada tietoja suorittamistaan opinnoista. Suoritustietojen seuraaminen oli mahdollista kuitenkin vain yksittäisten kurssien osalta. Opiskelijat toivoivatkin samantyyppisiä työvälineitä opintokokonaisuuksien hallinnointiin.

Internet-pohjaista ohjausta ja olemassa olevia ohjelmistosovelluksia ei oltu hyödynnetty täysimääräisesti yhdessäkään arviointiin osallistuneessa korkeakoulussa, mikä ilmeni kolmella tavalla. Ensiksi ohjauspalveluiden puutteellinen koordinointi näkyi siinä, että eri päivittäjät olivat siirtäneet samansisältöisiä asiakokonaisuuksia verkkoon useaan eri paikkaan ja jopa erilaisin teknisin sovelluksin. Toiseksi internetin käytön kokonaissuunnittelun puute kuvasti myös jäsentymätöntä tietostrategiaa. Opiskelijoiden mukaan verkossa oli paljon informaatiota, mutta tiedon löytäminen oli vaikeaa eikä tietojen jäsenitys vastannut kysyntää. Kolmanneksi korkeakoulujen sivut tarjosivat ensisijaisesti yksisuuntaista informaatiota, eikä niissä hyödynnetty vuorovaikutteisia internet-teknologioita. Myöskään koko opiskeluprosessiin ja sen suunnitteluun ei ollut juurikaan tarjolla verkko-ohjausta.²¹

Korkeakoulujen haasteena on kehittää kotisivujaan sekä kaksisuuntaisena informaatiokanavana että ohjauksen, tiedotuksen ja neuvonnan kokonaisuutta palvelevana työvälineenä. Ohjauksen monipalveluympäristön tulisi tukea opiskelijan opinto- ja urasuunnitelman valinta- ja päätöksentekoprosessia esimerkiksi tarjoamalla työvälineiksi itsearviointiharjoituksia ja tietoja eri suuntautumis- ja uravaihtoehdoista. Monipalveluympäristöjen suunnittelussa tulisi pyrkiä asiakaslähtöiseen palveluun, jolloin palvelujen käyttäjällä olisi mahdollisuus valita haluamansa palvelumuodot. Tehokas itsepalvelukäyttö on mahdollista vain, jos käyttäjällä on tarvittaessa mahdollisuus henkilökohtaiseen tukeen joko verkkoyhteyden avulla tai henkilökohtaisissa ohjauskeskusteluissa.

Sivustoon voidaan myös koota koko henkilöstöä varten helposti päivitettävä ohjausta ja arviointia koskeva tietopankki, ilmoitustaulu tai keskustelulista ajankohtaisista teemojen sekä omien työkäytäntöjen ja kokemusten jakamiseksi. Sama ympäristö toimii siten resurssina opiskelijoille suunnatusta tiedotuksesta, neuvonnasta ja ohjauksesta vastaavalle henkilöstölle (opiskelijapalvelut, tuutorit, mentorit, ura- ja rekrytointipalvelut jne.).²²

²¹ Urasuunnitteluun painottuvaa verkko-ohjausta on pilotoitu Apajan toimintakeskuksessa Helsingin yliopistossa. Ks. lisää osoitteesta <http://www.apaja.helsinki.fi/>

²² Opetusministeriön koordinoimassa Opintoluotsi-palvelussa tuetaan koulutusorganisaatioiden kotisivustojen kehittämistä osoitteessa <http://www.oppilaitoluotsi.net>

Ohjauksen kokonaiskustannuksia voidaan korkeakoulussa minimoida, mikäli useat tahot osallistuvat yhteisen palvelujärjestelmän suunnitteluun. Yhteiskäytössä olevan ohjauksen ja arvioinnin infrastruktuurin rakentaminen (yhteiset tietoverkot ja tietojärjestelmät) on korkeakoulun tietostrateginen kysymys. Tarkoituksenmukaisten hallinto-ohjelmien ja niihin yhdistettävien käyttöliittymien avulla opiskelijat voivat esimerkiksi suunnitella opinto-ohjelmaansa ja arvioida sen etenemistä verkossa (eHOPS)²³. Tällöin opiskelijat saavat nähtävääseen yksityiskohtaisempia tietoja opintojen tavoitteista, sisällöistä, opiskelun luonteesta, opintokokonaisuuksien toteutuksessa sovellettavista eri opiskeluympäristöistä sekä muuta aineistoa ja työkaluja oman päätöksenteon ja itsearvioinnin tueksi. Sama järjestelmä tukisi myös opetuksen kokonaisuunnittelua.

Opintojen ohjausta tukevissa kansallisissa verkkopalveluissa ja niiden kehittämisessä ilmeni arviointiprojektin kuluessa yhtäältä erilaisia lähtökohtia ja toisaalta päällekkäisyyttä. Esimerkiksi ura- ja rekrytointipalvelujen kehittämisessä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen lähtökohdat ja ratkaisut poikkesivat toisistaan. Yliopistojen erilliset palvelut on koottu yhteen portaaliin²⁴, kun taas ammattikorkeakoulut ovat kehittäneet yhdessä yhden kaikkia ammattikorkeakouluja kattavan palvelun²⁵. Toisaalta ohjaukseen ja urasuunnitteluun liittyviä kansallisia internetiin pohjautuvia ratkaisuja rahoitetaan ja kehitetään rinnakkain sekä virtuaaliyliopistossa sekä virtuaaliammattikorkeakoulussa, vaikka opintojen suunnittelua ja yksilöllistä urasuunnittelua koskeva problematiikka on osittain yhteinen.

Hyvä käytäntö:

- Joensuun yliopistossa on kehitetty verkkotuutorointipalvelu metsätieteellisen tiedekunnan ensimmäisen vuoden opiskelijoiden ohjausta ja neuvontaa varten.²⁶

Suositukses:

- Internet-pohjaista ohjausta tulisi kehittää ohjaukseen osallistuvien yhteisenä, korkeakoulun opintojen ohjauksen kokonaisstrategiaan sekä tietostrategiaan perustuvana projektina. Yhteiseen tietovarantoon perustuvien järjestelmien tulisi palvella opiskelijoita, opettajia ja opintojen tukipalveluita ja

²³ Tähän teemaan liittyvää pohjatyötä Suomessa on toteutettu jo OODI-hankeessa, jonka tietovarantoihin opintokokonaisuuksien perustiedot ovat syötettävissä. Hankkeen tavoitteena on tuottaa myös opiskelijoita palveleva käyttöliittymä. Vuoden 2001 alkupuolella tämä työ oli vielä kesken. Vastaavasti avoimella yliopistolla on opiskelijoille suunnattu palvelu, jonka avulla voi hakea tietoja eri yliopistojen koulutustarjonnasta. Myös Teknillisen korkeakoulun ylioppilaskunnan (TKY) sähköinen viestintä- ja palvelualusta TriMedia sisältää oppimisen sähköisten tukipalveluiden järjestelmän.

²⁴ Ks. Akateemiset rekrytointipalvelut osoitteesta <http://www.aarresaari.net>

²⁵ Ks. Suomen ammattikorkeakoulujen verkkorekrytointipalvelu osoitteesta <http://www.jobstep.net>

²⁶ Ks. lisää osoitteesta <http://gis.joensuu.fi/~tutori/NettiTutori.html>. Tämän lisäksi yksi esimerkki oppimisen taitoihin keskittyvästä verkkotuutorista löytyy Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen verkkosivuilta osoitteesta <http://www.uta.fi/tyt/verkkotutor/>

korkeakoulun ylläpitäjää. Lisäksi kotisivujen ylläpitoa ja päivitystä tulee resurssoida riittävästi.

- Internet-pohjaisen ohjauksen yleistyessä opiskelijoita ja henkilöstöä tulee ohjata ja kouluttaa sen hyväksikäyttöön.
- Internetissä olevia henkilökohtaisia opintoja ja urasuunnittelua tukevaa ohjausta ja verkkotuutorointia tulisi kehittää sekä yliopistojen että ammattikorkeakoulujen yhteiskäyttöön.

3.6 Opintojen ohjaus opiskelijan polun näkökulmasta

Opiskelijoiden erilaistuva ohjauskysyntä

Korkeakouluopiskelijoiden pohjakoulutukset ja elämäntilanteet ovat varsin vaihtelevat. Opiskelijalle opiskelu on vain yksi elämänvaiheen ja -tilanteen osa-alue muiden joukossa.

Ammattikorkeakouluopiskelijoissa on kaksi koulutustaustaltaan suurta ryhmää eli ammatillisen tutkinnon suorittaneet ja ylioppilastutkinnon suorittaneet, joilla on osittain erilaiset opiskeluvalmiudet ja ohjaustarpeet. Nuorten koulutuksessa opiskeleville opiskelu on päätoimista, ja opintojen aloittamiseen liittyy usein muitakin suuria elämänmuutoksia, kuten itsenäistyminen ja muutto opiskelupaikkakunnalle. Heille sosiaalinen liittyminen korkeakoulu yhteisöön on tärkeää opintojen alkuvaiheessa.

Ammattikorkeakoulujen aikuisopiskelijat taas opiskelevat tavallisesti iltain työn ohella. Heillä on mahdollisesti suoritettuna muita korkeakouluopintoja, he ovat toimineet jo pitkään työelämässä ja ovat usein perheellisiä. Aikuisopiskelijat eivät useinkaan kaipaa sosiaalista opiskelijaelämää vaan verkoston, jonka kautta he voivat saada opintoihin liittyvää tietoa ja vertaistukea.

Yliopisto-opiskelijoista suurin osa tulee suoraan lukiosta, ja heitä koskevat samat opintojen alkuvaiheessa sosiaalisen integraation tarpeet kuin nuorten koulutuksen ammattikorkeakouluopiskelijoitakin. Ne yliopisto-opiskelijat, joilla on jo opintojen aloitusvaiheessa suoritettuna avoimen yliopiston opintoja, tarvitsevat neuvontaa ja ohjausta erityisesti korvaavuuskysymyksissä.

Osa opiskelijoista pitää taukoa opintojensa aikana esimerkiksi äitiysloman tai asevelvollisuuden takia. He saattavat tarvita ohjausta opintojen uudelleen aloittamisessa. Osa opiskelijoista lähtee kansainväliseen vaihtoon opintojensa aikana, ja heille tulisi olla tarjolla ohjausta ja neuvontaa ennen vaihtoa, sen aikana ja sen jälkeen. Kansainväliset tutkinto-opiskelijat taas tarvitsevat ohjausta erityisesti maahanmuuttoon, suomalaiseen yhteiskuntaan ja korkeakouluopiskeluun liittyvissä asioissa. Myös vammaisopiskelijat ovat yksi erityisohjausta tarvitsevista ryhmistä.

Lisäksi opiskelijoiden oppimisen ja tiedonhaun tavoissa ja tyyleissä on yksilöllisiä eroja. Osa opiskelijoista on aktiivisia ja hakee itsenäisesti tietoa valintojensa tueksi, osa taas on passiivisia eikä hae ohjausta tai neuvontaa vaikka hyötyisikin siitä.

Hyvät käytänteet:

- Joensuun yliopiston psykologian laitoksella ja metsätieteellisessä tiedekunnassa opintojen alkuvaiheen ohjausta on eriytetty opiskelijoiden pohjakoulutuksen mukaan. Avoimen yliopiston väylää tulevista opiskelijoista ja ammattikorkeakoulututkinnon jälkeen yliopistossa jatkavista opiskelijoista oli muodostettu erilliset ryhmät, jotka saivat omia tarpeitaan vastaavaa tietoa esimerkiksi korvaavuuskysymyksissä.
- Turun yliopistossa on todettu, että sivuaineopiskelijoiden ohjaustarve on erityisen suuri lukukausien alussa. Ohjausta onkin lisätty siten, että assistentit järjestävät sivuaineopiskelijoille 2–3 ohjaukset. Tällä korvataan se, että sivuaineopiskelijoilla ei ole opettajatuutoreita.
- Tampereen teknillisen korkeakoulun opinto-oppaassa osa sähkötekniikan osastoista on listannut selkeästi sivuaineopiskelijoille tarkoitettut lyhyet ammattiaineet.
- Helsingin liiketalouden ammattikorkeakoulu on ottanut aikuisopiskelijoiden tarpeet huomioon räätälöimällä heille omat internet-sivut.²⁷

Suositus:

- Korkeakoulujen tulisi kehittää menettelyitä opiskelijoiden ohjaustarpeiden tunnistamiseksi ja tarjota kullekin opiskelijaryhmälle heidän tarpeitaan vastaavaa ohjausta.

Hakijan informointi

Moni korkeakoulu mielsi opintojen ohjauksen alkavan jo hakuvaiheessa. Hakuinformaation pääkanavana ovat korkeakoulu- tai yksikkökohtaiset hakuoppaat, korkeakoulun verkkosivut ja lehti-ilmoitukset. Korkeakoulut osallistuvat valtakunnallisiin rekrytointitapahtumiin ja järjestävät abi-päiviä. Lisäksi opetus- ja ohjaushenkilöstö tai vanhemmat opiskelijat tekevät esittelykäyntejä lukioihin ja oppilaitoksiin. Oppilaitoksiin lähetetään usein yliopiston tai opiskelijajärjestöjen lehtiä. Muutama korkeakouluista käyttää myös valintatilannetta hakijan informoinnissa.

Opiskelijarekrytoinnista ja tiedotuksesta vastaavat keskitetysti opintotoimistot ja koulutusaloittain laitokset ja koulutusohjelmat. Virallisen tiedotuksen lisäksi koko henkilökunta ja kaikki opiskelijat voidaan nähdä merkittävänä epävirallisena hakijan informoinnin kanavana.

Opiskelijoiden mukaan korkeakoulun antama kuva vastasi yleensä todellisuutta, mutta osa oli hakeutunut koulutukseen pelkkien mielikuvien varassa. Näissä tapauksissa opiskelijat toivoivat hakuinformaation konkretisointia esimerkiksi koulutuksen sisällön ja koulutuksen avaamien sijoittumismahdollisuuksien osalta.

---

²⁷ Ks. Helian opiskelijapalveluiden kotisivut, <http://www.helia.fi/opalv/>

Hyvät käytänteet:

- Esimerkiksi Kemi–Tornion ammattikorkeakoulu selvittää vuosittain, mistä lähteestä opiskelijaksi hakeutuneet ovat saaneet tiedon ammattikorkeakoulusta. Tätä tietoa käytetään hyväksi viestinnän kohdentamisessa.
- Oulun seudun ammattikorkeakoulun jokaiseen yksikköön on nimetty viestintävastuuhenkilöt, jotka yhteistyössä viestintäpäällikön ja muun henkilökunnan kanssa suunnittelevat ja laativat markkinointimateriaalia.

Suositus:

- Korkeakoulun tiedotuksen ja opiskelijarekrytoinnin sekä koulutuksen sisällystä vastaavien laitosten tai koulutusohjelmien välillä tulisi vallita tiivis yhteistyö, jotta opinnoista ja korkeakoulusta hakijalle annettava tieto vastaisi todellisuutta.

Uuden opiskelijan vastaanottaminen ja opintojen alkuvaihe

Opiskelemaan valitut saavat korkeakoululta yleensä jo valintatuloksesta ilmoittaessa opintojen suunnitteluun ja opintososiaalisiin asioihin liittyvää materiaalia ja opiskelijajärjestön tai -tuutorin tervehdyksen. Opiskelijat pitivät materiaalipakettia tärkeänä apuvälineenä opintoihin orientoitumisessa, ja muutamassa tapauksessa toivoivat sen täydentämistä opinto-oppaalla, suuntautumisvaihtoehtojen tarkemmalla esittelyllä ja kirjaluettelolla opiskeluvaihtoehtojen kehittämisestä.

Korkeakoulujen mukaan opintojen alkuvaiheen ohjauksen tavoitteena on ohjata uudet opiskelijat opintojen alkuun ja sitoutumaan opintoihinsa ja opiskeluyhteisöön. Opintojen alkuvaiheen ohjaus painottui korkeakouluissa yleensä voimakkaasti syyslukukauden ensimmäisiin päiviin ja viikkoihin, jolloin opinto- ja tiedekunnat järjestävät uusien opiskelijoiden orientaatioviikkoja. Ne koostuivat yleensä monista eri tilaisuuksista, joista osa on kaikille uusille opiskelijoille yhteisiä ja osa oppiaine- tai koulutusohjelmakohtaisia. Joissakin korkeakouluissa alkuvaiheen ohjaus hoidettiin kokonaan laitos- tai koulutusohjelmatasolla.

Alkuvaiheen ohjaukseen osallistuvat yleensä mm. opinto-ohjaajat, opettaja-tuutorit, tiedekuntasihteerit, opintosihteerit, atk-henkilöstö, kirjaston informaatikot, kv-asioiden suunnittelijat, ura- ja rekrytointisihteerit tai uraohjaajat, yliopistolaskunta- tai opiskelijakuntien edustajat ja opiskelijatuutorit, jotka esittelevät orientaatiotilaisuuksissa yleisellä tasolla korkeakoululaitosta, oman korkeakoulun toimintaa ja tiloja, opintojen rakennetta ja sisältöä, sivuainevalinnoista, opetuksen tukipalveluita, opintososiaalisia asioita ja opiskelija- ja ainejärjestöjen toimintaa. Lisäksi tiedekunnat, laitokset tai koulutusohjelmat järjestävät omia orientoivia tilaisuuksiaan, joissa perehdytään tarkemmin oman oppiaineen tai koulutusohjelman opiskeluun, tiloihin ja henkilökuntaan.

Useassa korkeakoulussa uusien opiskelijoiden alkuvaiheen ohjauksessa keskeinen rooli on opiskelijatuutoreilla, jotka tapaavat tuutoriryhmänsä ensimmäisten viikkojen aikana lähes päivittäin. Opiskelijoiden mukaan vertaisohjaus sopii erittäin hyvin alkuvaiheen ohjaukseen, mutta opiskelijatuutorien vastuu uusien opiskelijoiden tiedollisesta, käytännöllisestä ja sosiaalisesta ohjauksesta on usein liian suuri. Henkilökunnan ja opiskelijajärjestöjen tulisi sopia opiskelijatuutorien tehtävien rajauksesta ja tavoitteista sekä siitä, mikä osa alkuvaiheen ohjausvastuusta kuuluu henkilökunnalle. Opiskelijat toivoivat opettajien roolin vahvistamista erityisesti opintojen suunnitteluun ja valintoihin liittyvässä ohjauksessa. Opiskelijoiden mielestä myöskään tiedeyhteisöön integroitumiseen liittyvää ohjausta ei pitäisi jättää yksin opiskelijatuutorien vastuulle, vaan uusilla opiskelijoilla tulisi olla tilaisuus tutustua oman oppiaineen tai koulutusohjelman opettajiin, muuhun henkilökuntaan ja kanssaopiskelijoihin esimerkiksi epävirallisissa tilaisuuksissa. Muutamat korkeakouluista järjestävätkin uusille opiskelijoille leirejä tai illanviettoja, jotka rakentavat yhteisöllisyyttä ja auttavat osaltaan uutta opiskelijaa sitoutumaan korkeakouluun ja opintoihinsa.

Korkeakoulujen henkilökunnan ja opiskelijoiden mukaan alkuvaiheen ohjausta oli yleensä lyhyessä ajassa niin paljon ja niin monen eri tahon tarjoamana, että opiskelijoilla oli vaikeuksia omaksua sitä. Opiskelijat esittivät alkuinformaation hajauttamista esimerkiksi siten, että opintojen alussa syksyllä käsiteltäisiin korkeakouluopiskelun käytännön kysymyksiä ja ensimmäisen opintovuoden keväällä tai toisena opintovuonna palattaisiin tarkemmin tulevaan ammatikuvaan ja opintojen suunnitteluun. Toisaalta opiskelutaitojen kehittämiseen ei opiskelijoiden mukaan ollut tarjolla riittävästi ohjausta, vaan opiskelijoilla oletettiin olevan nämä taidot jo valmiina.

Osa korkeakouluista on luonut orientoivista opinnoista kaikille opiskelijoille pakollisia kokonaisuuksia, joihin kuuluu opiskeluvalmiuksien kehittämistä ja henkilökohtaisen opintosuunnitelman alullesaattamista. Orientoiva kokonaisuus voi ulottua ensimmäisen opintovuoden syksystä kevääseen, jolloin ohjauksellisen tiedon määrää voidaan hajauttaa opiskelijoiden tarpeiden mukaan.

Hyvät käytänteet:

- Teknisessä korkeakoulussa opiskelijan opinto- ja ajankäyttösuunnitelman laadintaan tarkoitettuja apuvälineitä on koottu Teekkarin tehopenaaliin.²⁸
- Kajaanin ammattikorkeakoulussa on laadittu alkuvaiheen ohjausta varten ammattikorkeakoulun yhteinen ohjelmarunko, jonka pohjalta koulutusalat voivat muokata oman ohjelmansa. Lisäksi jokainen uusi opiskelija tapaa syyslukukauden aikana tuutoriopettajansa henkilökohtaisessa tulokeskustelussa, johon opiskelija valmistautuu pohtimalla opintojensa tavoitteita ja arvioimalla oman alansa työelämävaatimuksia.
- Turun ammattikorkeakoulussa on kaikille opiskelijoille yhteinen opintokokonaisuus ”Opiskelutaidot ja ammatillinen kasvu”, joka on laajuudeltaan 3 ov ja johon opiskelijat osallistuvat ensimmäisestä opintovuodesta alkaen

²⁸ Ks. <http://www.hut.fi/Yksikot/Opintotoimisto/Opetuki/tehopenaali/>

opintojen loppuun eli neljänteen opintovuoteen saakka. Opintojakson sisältöjä ovat mm. koulutusalaan tutustuminen, opintososiaaliset asiat, opiskelutaidot, opiskelua tukevat välineet ja toimintamuodot, yhteistyötaidot, ammatti-identiteetti ja kansainvälisyys.

- Yrkeskeshögskolan Sydvästissä opinto-ohjauksen tueksi on koottu 46-kohtainen teemalista alkuvaiheen ohjauksen sisältöalueesta ja kunkin sisältöalueen vastuuhenkilöstä.

Suositus:

- Alkuvaiheen ohjauksen informaatiota tulisi levittää ensimmäiselle lukukaudelle asteittain tapahtuvaksi siten, että opiskelija saa sellaista tietoa, ohjausta ja neuvontaa, jota hän juuri sillä hetkellä tarvitsee ja pystyy omaksumaan.

Opintojen keskivaihe

Opintojen keskivaiheella tarkoitetaan korkeakouluopinnoissa yleensä toista tai kolmatta opintovuotta. Yliopisto-opinnoissa keskivaihe voi sijoittua myös vuotta myöhemmäksi.

Opintojen keskivaihe erottui arvioinnissa vaiheeksi, joka jää helposti ohjaukselliseksi katvealueeksi. Tiiviin alkuvaiheen ohjauksen jälkeen opiskelijalla oletetaan helposti olevan välineitä itseohjautuvaan opiskeluun, ja tästä syystä moni korkeakoulu ei ole nähnyt tarpeelliseksi suunnitella systemaattista ohjausta opintojen keskivaiheeseen.

Opiskelijat toivat esiin, että opintojen keskivaiheilla ajankohtaistuvat mm. opintoihin liittyvät pää-, sivu- ja ammattiaineiden valinnat ja tarve pohtia omaa ammatillista tulevaisuudenkuvaa. Näihin opiskelijat tarvitsisivat enemmän systemaattista ohjausta. Samaan aikaan opintojen luonteessa painopiste saattaa siirtyä perusopintojen tiivistä lähiopetuksesta aineopintojen suurempaa itsenäisyyttä vaativiin suoritustapoihin, kuten kirjatentteihin. Tällöin opiskelijan yhteys omaan laitokseen tai koulutusohjelmaan voi höllentyä tai jopa katketa, ja ohjauksen saaminen jää opiskelijan oman aktiivisuuden varaan. Tosin koulutusalojen kesken on eroja. Niillä aloilla, joilla opetus perustuu esimerkiksi pienryhmä- ja lähiopetukseen tai laboratorioharjoituksiin, opiskelijoilla on hyvät mahdollisuudet saada opetuksen kytkeytyvää henkilökohtaista ohjausta.

Muutamassa korkeakoulussa henkilökunta ja opiskelijat pitivät opettajatuutorintia keinona, jonka avulla ohjausta voidaan hajauttaa koko opintokaaren ajalle. Pienissä korkeakouluissa olisi jopa mahdollista nimetä jokaiselle alkavalle vuosikurssille oma opettajatuutori, joka ohjaisi nimikko-opiskelijoitaan aina valmistumiseen saakka. Opintojen keskivaiheilla ohjauksisällöistä korostuivat erityisesti HOPS-ohjaus ja työelämään siirtymiseen liittyvä ohjaus, joita käsitellään myöhemmin tässä samassa luvussa.

Työssäkäynti on yksi opintojen keskivaiheen ohjauksellisista haasteista, koska juuri tässä vaiheessa opiskelijat hakeutuvat usein ensimmäisiin alaansa vastaaviin työsuhteisiin. Korkeakoulut lähtevät yleensä siitä, että opiskelu on pää-

toimista, ja työ on sovittava opiskeluun eikä päinvastoin. Opiskelijoiden työsäkäynti on kuitenkin tosiasia, joka voi aiheuttaa ongelmia opintojen etenemiseen suunnitellussa aikataulussa. Moni korkeakoulu onkin lisännyt mm. opintojen joustavia suoritusmahdollisuuksia.

Hyvät käytänteet:

- Lapin yliopiston työelämä- ja rekrytointipalvelut -yksikkö on järjestänyt Konkarit kertovat -tilaisuuksia, joissa Lapin yliopistosta valmistuneet ovat kertoneet opiskelijoille koulutuksen antamista uramahdollisuuksista.
- Åbo Akademiassa kaikki toisen vuoden opiskelijat saavat ura- ja rekrytointipalvelu-yksikkö Arbetsforumilta kutsun urasuunnittelukeskusteluun.
- Kajaanin ammattikorkeakoulun matkailualan aikuiskoulutuksessa on kehitetty kummiopiskelijajärjestelmä, jonka puitteissa kummiopiskelijat tukevat toisiaan opinnoissa ja huolehtivat, että lähiopetusjaksoilta työesteen takia poissaollut saa kaiken jaetun materiaalin.

Suositus:

- Opintojen keskivaiheessa opiskelijoille tulee olla tarjolla erityisesti valintoihin ja urasuunnitteluun liittyvää ohjausta.

Harjoittelu

Harjoittelun asema osana korkeakoulututkintoa on erilainen yliopistoissa kuin ammattikorkeakouluissa. Lisäksi yliopistojen eri koulutusalatkin eroavat toisistaan harjoittelun pakollisuuden suhteen. Pakollisen harjoittelun tavoitteista on säädetty tutkintoasetuksissa. Useilla yliopistoaloilla harjoittelu ei kuulu opintoihin pakollisena, vaan sillä voi esimerkiksi korvata jonkin muutaman opintoviikon laajuisen opintojakson. Harjoittelu jää helposti irralliseksi muista opinnoista, eikä nivoudu osaksi teoreettisia opintoja. Vaikka osastot ja laitokset usein informoivatkin opiskelijoita tarjolla olevista harjoittelupaikoista, ne eivät useinkaan kannusta opiskelijoita harjoitteluun, vaan harjoitteluun liittyvät käytännön järjestelyt ja rahoituksen saaminen vaativat opiskelijan omaa aktiivisuutta.

Ammattikorkeakoulusektorilla harjoittelu on keskeinen osa tutkintoa, ja sen yleisistä tavoitteista on säädetty ammattikorkeakouluasetuksella. Harjoittelun ohjauksesta vastaa yleensä siihen erikoistunut henkilöstö. Joissakin ammattikorkeakouluissa on työharjoittelukoordinaattoreita, jotka järjestävät harjoitteluun liittyviä informaatiotilaisuuksia. Lisäksi jokaiselle opiskelijalle nimetään yleensä henkilökohtainen työharjoitteluohjaaja, joka on käy harjoitteluun lähtevän opiskelijan kanssa tavoitekeskustelun ja vierailee harjoittelun aikana harjoittelukohteessa. Harjoittelupaikoissa opiskelijoita ohjaavat ja arvioivat työpaikkojen nimeämät yhteyshenkilöt, joita eräät ammattikorkeakoulut ovat kouluttaneet harjoittelumentoreiksi. Monet ammattikorkeakoulut ovat laatineet tarkat harjoitteluohjeet, joiden perusteella opiskelijat laativat harjoittelujaksojen loppuraportit. Ammattikorkeakoulujen mukaan myös kansainvälinen harjoittelu on yleistynyt ja siihen liittyvän ohjauksen tarve lisääntynyt.

Hyvä käytänne:

- Kajaanin ammattikorkeakoulussa kaikki harjoitteluun liittyvä ohjeistus ja lomakkeet ovat saatavilla ammattikorkeakoulun kotisivuilta. Lisäksi sosiaali- ja terveysalalla harjoittelupaikkojen kuvauksetkin löytyvät intranetistä.

Suositus:

- Korkeakoulujen on syytä tiivistää yhteistyötä harjoittelupaikkojen kanssa, jotta opiskelijan työtehtävien/harjoittelun sisältö vastaa harjoittelulle asetettuja tavoitteita ja kytkeytyy selvemmin osaksi opiskelijan opintoja.

Opinnäytetyön laatiminen

Opinnäytetöiden laadintaa ohjaavat yliopistoissa professorit, opettajat ja tutkijat ja ammattikorkeakouluissa yliopettajat ja lehtorit. Opinnäytetyön ohjaukseen voidaan lukea aiheen valintaan, opinnäytetyön aloittamiseen ja etenemiseen liittyvä ohjaus.

Aiheen valintaan liittyvässä ohjauksessa on erilaisia käytäntöjä. Suuri osa yliopisto-opiskelijoista valitsee itse opinnäytetyönsä aiheen, mutta osa tekee opinnäytetyönsä korkeakoulun tai sen ulkopuolisen yrityksen tarjoamista aiheista. Työelämän kehittämiseen liittyvien opinnäytetöiden tekeminen on tyyppillistä erityisesti ammattikorkeakoulusektorilla. Jotkut yliopistolaitokset järjestävät esittelytilaisuuksia laitoksella tehtävästä tutkimuksesta ja tarjoavat opiskelijoille mahdollisuutta liittyä tutkimusryhmiin. Eräillä aloilla opinnäytetyön tekemiseen orientoidutaan seuraamalla tutkimusryhmissä vanhempien opiskelijoiden työskentelyä.

Opinnäytetyön aloittamista ja etenemistä tuetaan seminaareissa, joissa perehdytään tutkimusprosessiin, tiedon etsintään ja tieteelliseen kirjoittamiseen. Opinnäytetyöseminaareissa tavallisena työmuotona on opponointi, jonka avulla opiskelija saa toisilta opiskelijoilta palautetta omasta työstään ja voi antaa sitä toisille. Opinnäytetöiden laadintaa tuetaan myös erilaisten opinnäytetyön toimintaohjeiden ja graduoppaiden avulla.

Opiskelija saa työlleen yleensä henkilökohtaisen ohjaajan, joka korkeakoulusta ja koulutusalaista riippuen joko nimetään tai jonka löytämisestä opiskelija itse vastaa. Opiskelijoiden mukaan sopivan ohjaajan löytämisessä voi olla vaikeuksia, mutta tavallisempi pulma liittyy ohjaajan vaihtumiseen kesken prosessin.

Niissä tapauksissa, jolloin opinnäytetyö tehdään korkeakoulun ulkopuoliselle taholle, korkeakoulut ovat usein järjestäneet työlle kaksi ohjaajaa; yhden korkeakoulusta ja yhden työpaikalta. Tällöin työn ohjauksellinen koordinaatio on erityisen haastavaa ja tärkeää. Korkeakoulun ulkopuolisen ohjaajan tulisi olla tietoinen korkeakoulun työlle asettamista sisällöllisistä vaatimuksista ja aikataulullisista reunaehdoista.

Erityisesti yliopistoissa opiskelijat käyttävät opinnäytetyöhön keskimäärin enemmän kuin aikaa kuin mitä sen laajuus edellyttäisi. Lisäksi opiskelija jää

usein yksin työnsä kanssa opinnäytetyöseminaarien päätyttyä. Opinnäytetyöhön liittyvä ohjaus alkaa opiskelijoiden mukaan joskus myös liian myöhään, jolloin aiheen kypsyttelyyn tarvittava aika jää riittämättömäksi.

Sähköposti on madaltanut opiskelijoiden kynnystä kysyä ohjausta, mutta henkilökunta ja opiskelijat olivat yhtä mieltä siitä, että sähköpostitse annettava ohjaus ei korvaa kasvokkain tapahtuvaa ohjausta.

Hyvät käytänteet:

- Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa on tarjolla yksilöllistä ja ryhmäohjausta mm. opinnäytetyön aiheen valintaan, yhteyksien luomiseen yliopiston ulkopuolisiin tahoihin ja tutkimussuunnitelman laadintaan. Gradunohjauksessa yhtenä työmuotona käytetään tiettyjen teemojen ympärille organisoituja monitieteellisiä graduseminaareja.
- Oulun yliopiston kemian laitoksella opintoihin kuuluu ns. miniprojekti, jossa tutustutaan tutkimustyöhön.
- Oulun seudun ammattikorkeakoulussa opiskelijat suunnittelevat koko opinnäytetyöprosessin projektiakataulun laadinnan periaatteilla. Lisäksi opiskelijat pitävät opinnäytetyöpäiväkirjaa, johon he kirjaavat opinnäytetyönsä etenemisen.

Suosituksset:

- Opinnäytetyön aiheen valintaan liittyvässä ohjauksessa tulee kiinnittää huomiota työn rajaukseen, jotta se on tehtävissä sille varatussa ajassa ja kohtuullisella työpanoksella.
- Opinnäytetyön ohjauksessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota ohjauksen koordinointiin silloin, kun ohjaajia on useita tai ohjaaja vaihtuu kesken prosessin.

HOPS-ohjaus ja tutkinnon rakentaminen

Henkilökohtainen opintosuunnitelma eli HOPS on opiskelijan laatima suunnitelma opintojen tavoitteista ja tutkinnon suorittamisesta. Koulutusala riippuen opiskelija voi laatia HOPS:in ensimmäisen kerran joko opintojensa alussa tai opintojen keskivaiheilla. HOPS:in ideaan kuuluu prosessiluonteisuus. HOPS ei ole kerralla valmis, vaan opiskelija voi muuttaa opintosuunnitelmaansa täsmennyvien tavoitteidensa mukaan. Tutkinnon rakentamiseen ja HOPS:ien laadintaan ja seurantaan liittyvä ohjaus on yksi tärkeimmistä korkeakouluopintojen ohjauksen kehittämiskohteista.

HOPS:ien laatiminen on yliopistoissa vielä suhteellisen uusi ilmiö. Suuri osa yliopisto-opiskelijoista suunnittelee tutkintonsa rakentamista itsenäisesti opinto-oppaan avulla, eikä saa tutkinnon rakentamiseen mitään erityistä ohjausta. Viime vuosina kuitenkin yhä useampi korkeakoulujen koulutusohjelmista on laatinut valmiin opintorungon tai lukujärjestyksen, jota opiskelijat tällöin pääsääntöisesti noudattavat.

Niissä yliopistoissa, joissa HOPS:ija on kokeiltu, opiskelijoiden palaute oli kiittävä. Erityisesti aloilla, jotka eivät valmista suoraan professioon ja tuleva työkenttä on epäselvä, HOPS:ien koettiin auttavan tulevan suuntautumisen ja omien mielenkiinnon kohteiden hahmottamisessa. HOPS:in laadintaa yliopistoissa ohjasivat yleensä opettajatuutorit, opintosihteerit tai jopa opiskelijatuutorit. Sen sijaan HOPS:ien toteutumisen seuranta tai päivittäminen jää opiskelijoiden mukaan yleensä heidän omalle vastuulleen.

Ammattikorkeakouluissa HOPS:ien laatiminen on selvästi yleisempää kuin yliopistoissa, mutta tälläkin sektorilla HOPS:ien hyödyntämiseen liittyi paljon puutteita. Yhteisenä ongelmana yliopistosektorin kanssa on HOPS-käsitteen epäselvyys. Yhdessä korkeakoulussa valmiin lukujärjestyksen katsottiin muuttuvan HOPS:iksi, kun paperin yläreunaan oli printattu opiskelijan nimi. Tavallisesti HOPS:ija koettiin tarvittavan lähinnä poikkeustilanteessa opiskelijan palatessa esimerkiksi äitiyslomalta tai armeijasta. Ammattikorkeakouluissa HOPS-ohjauksesta huolehtivat useimmiten koulutusohjelmajohtaja, opettajatuutori tai opinto-ohjaaja.

Lisäksi ammattikorkeakoulujen eri koulutusalojen välillä oli eroja HOPS:ien käytössä. Eniten HOPS:ija käytetään tällä hetkellä sosiaali- ja terveystalalla sekä kulttuurialalla ja vähiten tekniikan alalla. Luonnollisesti tutkintorakenteen valinnaisuus²⁹ ja mahdollisuudet koulutusalojen yli tapahtuviin valintoihin ovat yhteydessä HOPS:ien laadintaan. Mitä enemmän valinnaisuutta tutkinnon rakenteessa on, sitä suuremmat ovat opiskelijoiden mahdollisuudet itsenäisiin valintoihin. Ammattikorkeakouluopiskelijoiden mukaan heidän mahdollisuutensa aitojen HOPS:ien laadintaan ovat rajalliset mm. koulutusohjelmien taloudellisen tilanteen, yksiköiden välisten etäisyyksien ja aikataulujen päällekkäisyyksien vuoksi.

Arviointi osoitti, ettei korkeakouluissa ole vielä riittävästi oivallettu HOPS:ien merkitystä osana opiskelun ja opinnoissa etenemisen tukemista. HOPS:in näkeminen selkeämmin koko opintojen ajan jatkuvana prosessina tukisi opintojen keskivaiheilla opiskelijan valintoja ja auttaisi opintojatkumon hahmottamista mielekkäänä kokonaisuutena. HOPS:ien laadinnan lisäksi on tärkeää, että HOPS:ien toteutumista seurataan säännöllisesti. Tämä lisää opiskelun tavoitteellisuutta ja tuloksellisuutta, auttaa opiskelijaa sitoutumaan koulutukseen ja ottamaan vastuuta omasta oppimisestaan.

Hyvä käytänne:

- Esimerkiksi Kajaanin ammattikoulussa on käytössä HOPS-lomake, jonka opiskelija voi täyttää ennen yksilöllistä tai pienryhmässä käytävää ohjauskeskustelua. HOPS:ien toteutumista seurataan opiskelijan ja ohjaajan välisissä säännöllisissä kehityskeskusteluissa.

²⁹ Tutkinnon rakenteella tarkoitetaan pakollisten eli kaikille yhteisten, valinnaisten eli vaihtoehtoisten opintojen ja vapaasti valittavien opintojen osuutta koko tutkinnon laajuudesta.

Suosituksset:

- HOPS:ien laadintaa ja seurantaa tulisi tehostaa siten, että sovittaisiin HOPS:ien laadinnan ja seurannan yleisistä periaatteista sekä luotaisiin tarvittaessa koulutusaloittaisia toimintamalleja. HOPS:ien laadintaa kannattaisi laajentaa erityisesti koulutusaloilla, joilla valinnaisuus on suuri ja opiskelijoiden tuleva professio avoin.
- HOPS-ohjaukseen tulisi kytkeä paitsi opintojen suunnitteluun liittyvää ohjausta, myös urasuunnitteluun liittyvää ohjausta.

Työelämään siirtyminen

Työelämään siirtymiseen liittyvän ohjauksen suhteen erottui kahdenlaisia ratkaisuja. Niillä koulutusaloilla, joilla työtilanne on hyvä, ei ole nähty tarvetta järjestää systemaattista työelämään siirtymiseen liittyvää ohjausta. Toisaalta useassa korkeakoulussa on viime vuosina kehitetty voimakkaasti ura- ja rekryointipalveluita, jotka hoitavat keskitetysti työnhakuun ja urasuunnitteluun liittyvää ohjausta ja neuvontaa. Ne järjestävät mm. työnhakukursseja, rekryointitilaisuuksia ja välittävät työpaikkoja. Ura- ja rekryointipalvelujen henkilöstöltä, kuten uraohjaajilta tai ammatinvalintapsykologeilta, on tarvittaessa saatavissa henkilökohtaista uranvalinnanohjausta.

Keskitetyn ohjauksen lisäksi osa koulutusohjelmista on luonut tiiviit yhteydet oman alan työnantajiin. Tämä näkyi mm. siten, että opettajat päivittävät omia työelämätietojaan työelämäjaksoilla tai työelämän edustajat käyvät laitoksilla vierailuluennoilla ja opiskelijat yrityskäynneillä. Lisäksi laitokset tai koulutusohjelmat voivat kutsua koulutuksesta valmistuneita kertomaan koulutuksen tarjoamista sijoittumismahdollisuuksista. Lisäksi joillakin koulutusohjelmilla tai oppiaineilla on koulutettuja mentoreita³⁰ työelämässä. Joissakin koulutusohjelmissä opiskelijat kokoavat opintojen aikana portfolioita³¹, johon he keräävät näytteitä omasta osaamisestaan työnhakua helpottamaan.

Ammattikorkeakouluopintoihin kuuluva harjoittelu tarjoaa opiskelijoille mahdollisuuden pohtia omaa suuntautumistaan ja luoda yhteyksiä työnantajiin jo opintojen aikana. Sen sijaan yliopistokoulutuksessa esimerkiksi humanistisilla aloilla, joissa koulutus ei valmista suoraan ammattiin, eikä harjoittelu ole pakollista, opiskelijat korostivat opintojen aikaisen uraohjauksen tarpeellisuutta. Myös esimerkiksi luonnontieteellisillä aloilla ja tekniikassa korostui tarve saada enemmän ohjausta ammattiaineiden valintaan ja tukea omaan ura- ja elämänsuunnitteluun.

³⁰ Mentoroinnilla tarkoitetaan ammatillista keskustelua, jolla työelämän ammattilainen (mentori) välittää työelämän arkitodellisuutta aktiiviselle kehityshaluiselle opiskelijalle (mentoritavalle). Ks. lisää esim. osoitteesta <http://www.uku.fi/kkk/urapalvelut/mentorointi/index.html>

³¹ Portfolio tarkoittaa oman osaamisen itsearviointia ja dokumentointia. Portfolion synonyymejä ovat ansiokansio, kasvunkansio tai oppimissalkku. Ks. lisää esim. osoitteesta <http://www.hallinto.oulu.fi/optsto/sahkopof/Koulutusmateriaali/artikkelit/opisporfo.htm>

Opiskelijoiden mukaan erityisesti yliopistollisten oppiaineiden työelämäyhteyksissä on keskimäärin vielä runsaasti parantamisen varaa. Molemmilla korkeakoulusektoreilla opiskelijat toivoivat opetushenkilökunnalta enemmän tietoa työelämän tarpeiden ja koulutuksen tuottamien kvalifikaatioiden suhteista. Opiskelijoiden mielestä vastuuta työelämään siirtymiseen liittyvästä ohjauksesta ei voi kokonaan siirtää ura- ja rekrytointipalveluille, eikä ohjausta voi jättää pelkästään opintojen loppuun.

Hyvät käytänteet:

- Kajaanin ammattikorkeakoulun työssä oppimisen kehittämisprojekti tähtää opettajien työelämä tietouden kehittämiseen. Projektissa on yhteistyössä yritysten kanssa suunniteltu opettajille kolmen opintoviikon opintokokonaisuuksia, joihin kuuluu 1 ov:n teoriaosuus ja 2 ov:n työpaikkajakso.
- Tampereen ammattikorkeakoulun opinto-oppaassa ja esitteissä on mainittu esimerkkejä ammattinimikkeistä. Suuntautumisvaihtoehtoja pohtiville opiskelijoille järjestetään tiedotustilaisuuksia, jossa on usein mukana yritysten edustajia. Myös opettajat kertovat joidenkin opintojaksojen yhteydessä työelämän ammattitaitovaatimuksista. Työelämäyhteistyötä toteutetaan yrityskäyntien, vierailuluentojen, projektien, harjoittelujaksojen ja mahdollisten yritykselle tehtävien opinnäytetöiden muodossa. Lisäksi orientoivien opintojen yhteydessä ammattikorkeakoulusta juuri valmistuneet käyvät kertomassa omista työelämäkokemuksistaan.

Suosituksukset:

- Työelämänäkökulma tulee nivoa opiskeluun opintojen alusta asti.
- Opettajien työelämä tietojen ylläpitämiseen ja päivittämiseen tulee kiinnittää enemmän huomiota.
- Laitosten ja koulutusohjelmien tulee tarvittaessa tiivistää yhteistyötä ura- ja rekrytointipalvelujen kanssa.

3.7 Opintojen ohjauksen arviointi ja kehittäminen

Opintojen ohjauksen arviointi ja tutkimus

Kuten edellä mainittiin, useimmat korkeakoulut arvioivat tämän arviointiprojektin puitteissa ensimmäistä kertaa opintojen ohjausta kokonaisuutena. Tässä projektissa syntynyt korkeakoulukohtainen itsearviointiaineisto tarjoaa hyvän pohjan tulevalle opintojen ohjauksen kehittämistyölle. Jatkossa korkeakoulujen olisi hyvä sisällyttää opintojen ohjauksen arviointi osaksi normaalia arviointitoimintaansa. Eräät korkeakoulut ilmoittivatkin, että ne aikovat vuoden kuluttua tehdä seuranta-arvioinnin siitä, miten itsearviointinissa tehdyt kehittämisideat ovat toteutuneet.

Korkeakoulujen olisi hyvä pohtia, millaisilla laadullisilla ja määrällisillä perusteilla opintojen ohjauksen laatua voidaan arvioida ja millaista on laadukas ohjaus. Opintojen ohjauksen laatua voidaan arvioida esimerkiksi tässä projek-

tissa sovelletulla tavalla sekä opintojen ohjausjärjestelmän toimivuuden kannalta että opiskelijan polun kannalta. Tässä projektissa kehitetty arviointimenetelmä, jossa henkilöstö ja opiskelijat arvioivat samoja asioita samalla itsearviointilomakkeella ja kävivät tuloksista arvioivan ja kehittävän keskustelun arviointiryhmän kanssa, osoittautui erittäin hedelmälliseksi.

Laadullisessa arvioinnissa arviointi tulisi suhteuttaa toiminnalle asetettuihin tavoitteisiin ja korkeakoulun tai arvioitavan koulutusalan omaan kontekstiin. Korkeakoulut voivat arvioida opintojen ohjausta myös koulutusohjelma- tai oppiainearviointeissa yhtenä osa-alueena, jolloin kytkös koulutuksen sisältöön ja rakenteeseen säilyy paremmin kuin irrallisessa opintojen ohjauksen teema-arvioinnissa. Tällaiseen arviointiin voidaan kytkeä myös tutkintojen sisältöjen, rakenteiden ja mitoituksen arviointia. Lisäksi, toisin kuin tässä projektissa, ohjausjärjestelmän toimivuuden arviointiin olisi hyvä sisällyttää myös ura- ja rekrytointipalvelut.

Opintojen ohjauksen onnistumisen määrällisinä arviointiperusteina voivat olla mm. korkeakoulun vetovoima, opiskelijoiden tyytyväisyys, opintoviikkokeritymät, monialaiset valinnat, keskeyttämisten määrä ja niiden syyt, tutkintojen määrä ja laatu, valmistumisajat ja työllistyminen. Määrällisiä arviointiperusteita kehitettäessä on kuitenkin huomattava, että opintojen ohjaus ei ole ainoa tekijä, joka vaikuttaa em. indikaattoreihin. Opinnot voivat edetä hyvin, vaikka opiskelijat eivät olisi saaneet juuri lainkaan ohjausta. Lisäksi määrällisten indikaattoreiden käyttö yksin opintojen ohjauksen toimivuuden kuvaajana on vaarallista, koska tällöin sivuutetaan ne laadulliset prosessit, joita opintojen ohjaus myös palvelee.

Hyvät käytänteet:

- Joensuun yliopistossa arvioidaan laitostasolla tutkintojen sisältöä ja rakenteita. Erityisen huomion kohteena on tutkintojen laajuuden ja mitoituksen arviointi, jolla voidaan paikantaa opintojen pullonkaulat eli kohdat, joissa opintoviikkoja ei kerry.
- Oulun yliopiston opetuksen kehittämissyksikkö kokoaa työllistymispalvelujen, tiedekuntien ja laitosten antamien tietojen perusteella palautetta työllistymisestä, opetussuunnitelmista ja opetuksesta yleisesti. Tarkoituksena on pullonkaulojen havaitseminen ja poistaminen.
- Seinäjoen ammattikorkeakoulussa kaikilta ensimmäisen ja kolmannen vuosikurssin opiskelijalta kerätään opintoihin liittyvää palautetta (ns. opiskelija-barometri), jota käytetään hyväksi opetussuunnitelmien kehittämisessä. Yhtenä palautekanavana toimivat myös ns. pyöreän pöydän keskustelut, jotka toteutetaan vuosittain kaikissa koulutusohjelmissa. Niihin kutsutaan työelämän edustajia, opiskelijoita ja opettajia, ja tarkoituksena on kehittää koulutusohjelmia erityisesti työelämän tarpeiden näkökulmasta.

Suosituksukset:

- Korkeakoulujen olisi tärkeää arvioida säännöllisesti opintojen ohjausjärjestelmän toimivuutta. Tämän lisäksi ohjausprosessien, ohjausmenetelmien ja ohjaussisältöjen tulisi olla arvioinnin ja tutkimuksen kohteena.

- Korkeakoulujen henkilökunnan, opiskelijoiden, työelämän edustajien sekä koulutuksen rahoittajien ja päättäjien tulisi käydä keskustelua siitä, mitkä ovat hyvän opintojen ohjauksen laadullisia ja määrällisiä tunnusmerkkejä. Eri osapuolten kesken tulisi käydä keskustelua siitä, löytyykö yhteisesti hyväksyttäviä määrällisiä tuloksia, joita voidaan käyttää opintojen ohjauksen arviointikriteereinä.

Opintojen etenemisen seuranta

Opintojen etenemistä seuraa lähinnä Kela. Jotkut koulutusohjelmat tekevät myös omaehtoista seuranta opintosuoritusrekisterin avulla. Opiskelijoiden mukaan 'äitikin joskus kyselee'. Muutamassa korkeakoulussa opiskelijoiden opintojen etenemistä seurataan ennakoivasti, mutta pääasiassa opintojen etenemisen seuranta tapahtuu jälkikäteen vasta siinä vaiheessa, kun opintojen etenemisessä on havaittu ongelmia. Jälkikäteen annettua ohjausta edustavat mm. opiskelijaklinikatoiminta tai kutsu opinto-ohjaajan tai professorin tapaamiseen. Näissä ohjaustilanteissa opiskelijoilla on mahdollisuus käydä henkilökohtaista keskustelua omista opiskelun tavoitteistaan ja asettaa itselleen tavoiteaikatauluja.

Opintojen etenemiseen liittyvästä ohjauksesta keskusteltiin arviointivierailuilla varsin kriittisestikin. Keskustelua herätti erityisesti se, kummalle kuuluu vastuu opintoviikkokertymien seurannasta, korkeakoululle vai opiskelijalle.

Harvalla korkeakoululla oli esittää tutkittua tietoa siitä, kuinka paljon hyvin järjestetty opintojen ohjaus on tehostanut opiskelijoiden valmistumista tai ehkäissyt keskeyttämisii. Sen sijaan monessa korkeakoulussa oli selvitetty opintojen pitkittymisen syitä ja havaittu, että taustalla voi olla hyvin monenlaisia opiskelijan elämäntilanteeseen liittyviä tekijöitä. Ilmeistä kuitenkin on, että opiskelijan polulla ilmeneviä esteitä on mahdollista raivata ohjauksellisin toimin ja sitä kautta tukea opiskelijaa määräaikaissa valmistumisessa.

Useassa korkeakoulussa todettiin, että opintojen ensimmäinen vuosi on keskeinen opintoihin sitoutumisen kannalta. Tällöin voidaan ohjauksellisin toimin ehkäistä ns. turhia keskeyttämisii. Toisaalta korkeakoulujen henkilöstön ja opiskelijoiden mukaan korkeakoulujärjestelmässä tulee olla mahdollisuus yksilön kannalta mielekkäisiin keskeyttämisii, jotka käytännössä merkitsevät useimmiten koulutusalan vaihtamista.

Hyvä käytänne:

- Lapin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan opintosuhteeri on pyytänyt opettajia ottamaan yhteyttä sellaisiin opiskelijoihin, jotka tenttineet samaa tenttiä monta kertaa.

Suositukses:

- Opintojen etenemisen seurannassa painopisteen tulisi olla ongelmien ennaltaehkäisyssä. Ennaltaehkäiseviin ratkaisuihin kuuluvat esimerkiksi opettajatuutorisuhteen ylläpitäminen läpi opintojen tai opintojen etenemisen pullonkaulojen, kuten oppinäytetyön laadinnan, tunnistaminen ja niihin liittyvän ohjauksen tehostaminen.

- Opiskelijalla tulisi olla välineitä omien opintojen etenemisen seurantaan. Näitä voivat olla mm. HOPS:iin kytketyt seurantamenettelyt tai oman laitoksen tai koulutusohjelman keskimääräisiä suoritustietoja koskevien tilastojen julkaiseminen.
- Opinnoissaan viivästyneiden ohjaukseen tulisi kehittää välineitä ja nimetä vastuutahot.

Palautejärjestelmät

Kaikissa korkeakouluissa kerätään opetusta koskevaa opiskelijapalautetta. Palautekeruun menetelmät ja ajankohta vaihtelevat jonkin verran. Tavallisimmin palautetta kerätään kirjallisilla kurssiarviointilomakkeilla kurssien tai opintokokonaisuuksien jälkeen. Viime vuosina sähköiset palautekeruumenetelmät, sähköposti ja verkossa olevat arviointilomakkeet, ovat yleistyneet. Lisäksi osa ammattikorkeakouluista hyödyntää opiskelijahallintotietojärjestelmää palautekeruukanavana. Osa opettajista kerää opiskelijoilta suullista palautetta.

Opiskelijoiden mukaan palautteen hyödyntämisessä on kuitenkin vielä puutteita. Ongelmana on se, että palaute jää usein vain yksittäisen opettajan tietoon, eikä sitä käsitellä esimerkiksi opettajien ja opiskelijoiden yhteisellä keskustelufoorumilla. Näin opiskelijoille ei synny käsitystä siitä, millaista palautetta on annettu tai mihin palaute on johtanut. Silloin kun palautetta kerätään sähköisesti, palautteista voisi koota tietokannan, joka olisi kaikkien nähtävillä.

Toinen ongelma liittyy opiskelijoiden mukaan palautteen keruun ajankohtaan. Kun palautteet kerätään vasta kurssin päätyttyä, opiskelijat eivät enää itse näe palautteen vaikutuksia, mikä saattaa heikentää heidän motivaatiotaan antaa palautetta. Opiskelijat toivoivatkin, että edes joillakin kursseilla kokeiltaisiin jo kurssin aikana tapahtuvaa palautekeruuta.

Opiskelijoille tulisi selvästi osoittaa, että palautteella on vaikutusta opetuksen ja opintokokonaisuuksien kehittämiseen. Niissä tapauksissa, jolloin koulutusta ei voida kehittää tiettyjen esteiden tai reunaehtojen takia, asiasta olisi hyvä keskustella opiskelijoiden kanssa. Kaikkiaan palautteenanto ja koulutuksen yhteinen kehittäminen tulisi nähdä osana oppimisprosessia taitona, josta opiskelijat hyötyvät työelämässä.

Oppimista koskevan palautteen saaminen oli palautejärjestelmissä alue, jossa opiskelijoiden mukaan on eniten kehitettävää. Opiskelijoiden mukaan oppimista koskevan palautteen saaminen rajoittui useimmiten kurssiarvosanoihin. Lisäksi henkilökunta ja opiskelijat olivat yhtä mieltä siitä, että opiskelijoita pitäisi tukea enemmän oppimisen itsearvioinnissa. Itsearviointivälineenä voisi olla esimerkiksi luento- tai oppimispäiväkirjojen laatiminen, joka toisi paitsi opiskelijalle, myös opettajalle arvokasta tietoa opiskelijan oppimisprosessista.

Yliopisto-opiskelijoilla on yleensä edustus opetuksen suunnitteluelimissä ja siten ainakin periaatteelliset mahdollisuudet osallistua koulutuksen kehittämiseen. Henkilökunnan mukaan opiskelijat eivät kuitenkaan aina hyödynnä tätä mahdollisuutta riittävästi. Syynä voi olla se, että varttuneemmat opiskelijat eivät ehkä enää jaksaa motivoitua kehittämistyöhön, ja nuoremmilla ei taas ole

kuvaa tutkinnon ja kehittämistyön kokonaisuudesta. Lisäksi yksi ongelma on se, että opetusta kehittävien työryhmien opiskelijaedustajat saattavat helposti edustaa vain omaa mielipidettään, koska menettelyt kattavan opiskelijamielipiteen hankkimiseksi puuttuvat.

Ammattikorkeakouluopiskelijat kokivat usein antavansa palautetta koulutustarjonnasta lähinnä kurssivalinnoillaan. Ammattikorkeakouluissa korkeakouludemokratian kehittäminen eli opiskelijoiden ja henkilökunnan nykyistä laajempi mukaan ottaminen päätöksentekoon on tärkeää. Korkeakouludemokratian kehittäminen voi vauhdittaa myös opintojen ohjauksen kehittymistä.

Hyvät käytänteet:

- Joensuun yliopiston psykologian laitos järjestää vuosittain henkilökunnalle ja opiskelijoille yhteisen opetussuunnitelman arviointiseminaarin.
- Oulun yliopiston kemian laitoksella toimii opetuksen kehittämistyöryhmä, jossa on kaksi opiskelijajäsentä.
- Jyväskylän ammattikorkeakoulun musiikin koulutusohjelmassa ”Minä oppijana” -opintojaksolla opiskelijat alkavat pohtia omaa urapolkuaan ja laatia ammatillista kehitys- ja oppimiskansiotaan.

Suosituksat:

- Korkeakoulujen kannattaisi luoda systemaattinen ja jatkuva opetuksen ja oppimisen palautejärjestelmä sekä menettelyt arviointitiedon hyödyntämiseksi tutkintorakenteiden, opetuksen ja opintojen ohjauksen kehittämisessä. Palautejärjestelmään voi opiskelijoilta ja opettajilta kerättävän palautteen lisäksi kytkeytyä työelämästä, valmistuneilta ja ohjaushenkilöstöltä kertyvä palaute.
- Oppimista koskevaa palautteenantoa tulee tehostaa. Myös opiskelijoiden itsearviointivalmiuksia tulee tukea.

3.8 Suositukset opetusministeriölle

Opintojen ohjauksen kysyntä on lisääntynyt radikaalisti 90-luvulla opiskelijoiden heterogeenistymisen, opintojen valinnaisuuden kasvun ja yksilöllisten opintopolkujen takia. Kustannuspaineet ja paineet priorisoida opintojen ohjauspalveluiden kehittämistä ovat kasvaneet korkeakouluissa. Samalla ohjaus- ja opetushenkilöstön osaamistarpeet ovat lisääntyneet.

- Opetusministeriö voisi nostaa opintojen ohjauksen yhdeksi keskustelun kohteeksi korkeakoulujen kanssa käytävissä tavoite- ja tulossopimusneuvotteluissa.
- Opetusministeriön tulisi ottaa huomioon korkeakoulujen tarpeet opinto-ohjaajakoulutuksen aloituspaikkojen resurssoinnissa.
- Myös muun opetus- ja ohjaushenkilöstön opintojen ohjaukseen liittyvää ja pedagogista täydennys- ja lisäkoulutusta tulisi resurssoida riittävästi.
- Opintojen ohjausjärjestelmien ja ohjausprosessin tutkimusta ja arviointia tulisi resurssoida riittävästi.

4

Korkeakoulukohtaiset arviointipalautteet

4.1 Helsingin yliopisto: Fysiikan laitos³²

Taustaa

Helsingin yliopiston fysiikan laitoksen opetuksella ja tutkimuksella on pitkät perinteet. Laitos on toiminut noin vuodesta 1830 alkaen, ja Helsingin Siltavuorenpenkereellä sijaitsevat tilat on otettu käyttöön jo vuonna 1911. Tällä hetkellä laitos tarjoaa kolme suuntautumisvaihtoehtoa: fysiikka, fysiikan aineenopettaja ja teoreettinen fysiikka. Laitoksen toiminnan kannalta merkittävä tapahtuma tulee olemaan muutto Kumpulan kampuksen Physicum-rakennukseen keväällä 2001.

Helsingin yliopiston fysiikan laitoksen perustutkinto-opiskelijat ja henkilökunta

	1997	1998	1999
Perustutkinto-opiskelijat			
• Kirjoittautuneet uudet opiskelijat	152	178+11*	146+10*
• Kirjoilla olevat opiskelijat	900	900	900
• Suoritetut ylemmät perustutkinnot	41	43	41
• Ylemmän korkeakoulututkinnon keskimääräinen suoritus aika vuosina	8.5	8.5	8.5
Henkilökunta			
• Opetus- ja tutkimushenkilökunta, henkilötövuodet yhteensä	120	142.6	188.3
• Arvio opintojen ohjaukseen käytetystä ajasta henkilötövuosina	2.1	2.1	2.2

* Fysiikan aineenopettajakoulutukseen kirjoittautuneet uudet opiskelijat.

Fysiikan laitoksen opiskelijoiden opintojen ohjauksesta huolehtivat laitoksen opintoneuvojat, opettajatuutorit ja kansainvälisten opintoasioiden yhdyshenkilö. Epävirallista ohjausta antavat laitoksen mukaan mm. luentokurssien opetta-

³² Helsingin yliopiston fysiikan laitos osallistui arviointiprojektiin pilottina. Tästä syystä sitä koskevat viimeisimmät tilastotiedot ovat vuodelta 1999. Lisäksi pilottikorkeakouluilta ei pyydetty kuvaa opintojen ohjausjärjestelmästä.

jat, tutkimusryhmien tutkijat, toimisto- ja kirjastohenkilökunta sekä opiskelija-tuutorit. Lisäksi yleistä ohjausta ja neuvontaa antaa tiedekunta.³³

Arviointiprosessin toteutus

Laitoksen henkilökunnan itsearviointia koordinoi ohjausryhmä, joka toteutti itsearviointin kartoituskyselynä. Kyselyyn vastanneet 43 henkilökunnan jäsentä edustivat laitoksen eri tutkimus- ja henkilöstöryhmiä ja opintojen ohjauksen keskeisiä toimintoja. Opiskelijoiden itsearviointiraportin kokosi Helsingin yliopiston fysiikan opiskelijoiden ainejärjestö Resonanssi ry, joka haastatteli satunnaisotannalla 60 pää- ja sivuaineopiskelijaa, viittä lukiolaista ja yhtä lukion fysiikan opettajaa.

Fysiikan laitoksen halukkuus osallistua pilottina opintojen ohjauksen arviointihankkeeseen osoitti osaltaan laitoksen johdon kiinnostusta tehdä laitoksesta edelläkävijä ja kehittää sen toimintaa edelleen. Henkilökunnan ja opiskelijoiden itsearviointiraportit, lausunnot toisen osapuolen raporteista ja arviointivierailulla käyty keskustelu viestivät pääpiirteissään huomattavan suurta tyytyväisyyttä vallitseviin ohjaukikäytänteisiin. Itsearviointiraporteissa oli nimetty suhteellisen harvoja ohjauksen kehittämiskohteita. Arviointivierailu osoitti, että henkilökunnalla ja opiskelijoilla on erinomainen keskusteluyhteys ja suuri yksimielisyys opiskelijoiden itseohjautuvuudesta ohjauksen kehittämisen lähtökohdana.

Ulkoinen arviointiryhmä nosti itsearviointiraporttien perusteella arviointivierailun keskustelun kohteeksi seuraavat teemat:

- Epävirallisen ohjauksen laajuutta ja opiskelijoiden itseohjautuvuutta korostetaan – miten varmistetaan opiskelijoille toisilleen antaman tiedon laatu?
- Miten opiskelijoiden itsearviointiraportissa esiintuotuja ohjauksen vahvuuksia ja hyviä käytänteitä aiotaan levittää?
- Miten ohjauksen tavoitteissa ja toteutuksessa huomioidaan opintojen tavoitteelliseen suorittamiseen ja keskeyttämiseen liittyvät ongelmat?
- Miten oppimateriaalien ohjausta kehitetään?
- Miten ohjauspalveluista tiedottamista kehitetään?

Opintojen ohjauksen tavoitteet

Henkilökunnan itsearviointiraportin mukaan ohjauksen tavoitteet johdetaan fysikaalisten tieteiden opinto-ohjelman eri opiskelumahdollisuuksista. Ohjauksen tavoitteissa painottuvat koulutusta koskeva tiedottaminen, opintojen etene-
misen tukeminen ja työelämän kannalta mielekkään tutkinnon rakentaminen.

³³ Helsingin yliopiston opintoasiainosastoon kuuluva neuvontatoimisto ja matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan opintotoimisto tarjoavat osan fysiikan opiskelijoille suunnatuista ohjauspalveluista. Fysiikan laitos keskittyi itsearvioinnissaan kuitenkin vain oman toimintansa kuvaukseen ja arviointiin.

Ohjaus integroituu vahvasti opintojen kehittämiseen. Opiskelijat eivät itsearviointiraportissaan vastanneet lainkaan ohjauksen tavoitteita koskevaan kysymykseen, eikä heillä oman raporttinsa mukaan ole käsitystä ohjauksen organisaatiosta yliopistolla.

Sekä henkilökunta että opiskelijat korostivat arviointiprosessin aikana voimakkaasti akateemista vapautta ja opiskelijan itsenäisyyttä opintosuunnitelman laadinnassa. Opiskelijoiden itsearviointiraportin mukaan liiallinen ohjaus voi muuttua holhoamiseksi. Itsearviointiraporttien ja arviointivierailulla käydyin keskustelun perusteella ohjaus koettiin hyvin hoidetuksi, jos laitos ja opiskelijajärjestö tarjosivat tietoa, jota opiskelija osasi etsiä ja hyödyntää omaaloitteisesti. Näin ohjaus miellettiin ensisijaisesti ohjauksellisen tiedon tuottamisena. Toisaalta opiskelijat rinnastivat ohjauksen myös pedagogiseen tukeen. Tehokkain ohjauksen muoto opiskelijoiden mukaan on laskuharjoituksissa assistentin antama ohjaus. Vahvuutena tässä tapauksessa on ohjauksen oikea-aikainen saaminen välittömään tarpeeseen.

Arviointivierailulla käydyssä keskustelussa kuvastui henkilöstön jonkinasteinen vaikeus yhdistää ohjauksen tarpeiden tunnistaminen sekä näihin tarpeisiin vastaaminen ja toisaalta samanaikaisesti hyväksyä opiskelijoiden oikeus itsenäisiin valintoihin. Lisäksi laitos sivuutti kysymyksen opiskelijoista, jotka mahdollisesti tarvitsevat ohjausta omiin henkilökohtaisiin kysymyksiinsä, ja katsoi, että heidän ohjaamisensa ei kuulu laitoksen vastuulle. Tällöin ohjausajattelu jättää käytännössä huomiotta osan opiskelijoista, ja ennaltaehkäisevä ulottuvuus ohjauksessa jää toteutumatta. Opiskelijat sivusivat asiaa itsearviointiraportissaan toteamalla, että kaikkien persoonallisuuksien annetaan kehittyä vapaasti. Valittu lähestymistapa edellyttää laitokselta jatkossa opintojen ohjauksen yhteisten tavoitteiden ja toimintaperiaatteiden konkreettisempaa määrittelyä.

Toisen–kolmannen opintovuoden ohjaus kehittämisen kohteeksi

Fysiikan laitoksella on runsaasti lukioyhteistyötä erityisesti pääkaupunkiseudun lukioiden kanssa. Uusien opiskelijoiden rekrytointi ja fysiikan opinnoista tiedottaminen on aktiivista ja tehokasta, ja esittelykäyntejä ja internettiä käytetään hyväksi tiedonvälityksessä.

Laitos informoi uusia opiskelijoita järjestämällä heille heti opintojen aluksi informaatiotilaisuuden ja syventää tätä tietoa ensimmäisen opintovuoden aikana mm. luentojen, pienryhmätillaisuuksien, henkilökohtaisten tapaamisten ja kirjallisen materiaalin muodossa. Opiskelijoiden itsearviointiraportin mukaan alkuvaiheen ohjauksessa keskeinen rooli on opiskelijatuutoreilla ja ainejärjestö Limes ry:n toimittamalla vaihtoehtoisella Älä hätäile -opinto-oppaalla. Täydentävää tietoa ensimmäisen vuoden opiskelijat hakevat opinto-ohjaajilta ja opettajatuutoreilta.

Henkilökunnan itsearviointiraportin mukaan toisen ja kolmannen vuoden opiskelijoiden ohjaaminen on ongelmallista, koska tässä vaiheessa opiskelijat

suorittavat vielä pakollisia opintojaan eivätkä juuri tunne laitoksen henkilökuntaa tai tutkimusryhmiä. Laitoksen mukaan toisen ja kolmannen vuoden opiskelijoiden ohjaus onkin yksi tärkeimmistä kehittämistä vaativista alueista.

Fysiikan laitoksen keskeiset oppimisympäristöt ovat melko perinteisiä: oppiminen tapahtuu luento- ja harjoitustilanteissa laitoksen tiloissa ja itsenäisesti tietolähteisiin tutustuen. Opintojen loppuvaiheessa opiskelijoilla on mahdollisuus osallistua tutkimusryhmien työhön. Viime vuosina laitos on kehittänyt vahvasti verkkoympäristöä erityisesti fysiikan aineenopettajien pätevyttämiskoulutuksen tarpeisiin. Työpaikka on oppimisympäristönä ainoastaan aineenopettajaopiskelijoille.

Opiskelijoiden mielestä on eniten kehitettävää opiskeluprosessiin liittyvässä ohjauksessa on pro gradu -tutkielmien ohjauksessa. Suurin osa gradujen ohjauksesta tapahtuu tutkimusryhmissä lukuunottamatta didaktisen fysiikan opinnäytetöitä. Opinnäytetöiden aihevalintaan liittyvä ohjaaminen on opiskelijoiden mukaan tehokasta, mutta ongelmia koettiin liittyvän mm. gradujen rakenteen muodostamiseen sekä työn laajuuden ja laadun välisen suhteen ymmärtämiseen. Opinnäytetyön edetessä tutkimusryhmien tarjoaman ohjauksen välillä on myös selviä eroja, ja opiskelijat toivoivat selkeämpää ohjeistusta työn etene-
misen tueksi.

Opiskelijoiden työelämään siirtymiseen liittyvässä ohjauksessa laitos toimii kahdella tasolla. Osalle valmistuvista opiskelijoista pystytään tarjoamaan työtehtäviä laitoksen omissa tutkimusryhmissä. Muista avoimista työpaikoista tiedotetaan ilmoitustauluilla. Pääkaupunkiseudun hyvä työllisyystilanne tarjoaa runsaasti työmahdollisuuksia fyysikoille, mistä syystä laitos ei ole nähnyt tarpeelliseksi panostaa työelämään siirtymiseen liittyvään ohjaukseen.

Tutkinnon rakentamiseen liittyvä ohjaus

Henkilökunnan itsearviointiraportin mukaan tutkinnon rakentamiseen liittyvästä ohjauksesta vastaavat opintojen alkuvaiheessa opintoneuvojat, tutkijankoulutuslinjalla opettajatuutorit ja opintojen loppuvaiheessa lähinnä oman erikoistumisvaihtoehdon opettajat ja opinnäytetöiden ohjaajat. Laitos antaa opinto-oppaassa perustutkinto-opintoja koskevan ohjeellisen opintorungon ja -aikataulun, jota suuri osa opiskelijoista noudattaa. Sen sijaan opiskelijat, jotka haluavat poiketa laitoksen ensisijaisesti tarjoamista mallikokonaisuuksista, teettävät ohjauksen kannalta enemmän työtä.

Henkilökunnan itsearviointiraportin mukaan ei-tavanomaisessa oppiaineessa tapahtuvasta sivuaineopiskelusta voi joskus olla vaikeaa antaa ohjeita, koska kaikkea tietoa ei ole aina käytettävissä. Pulmia voi tulla silloin, kun sivuaineopinnot ovat esim. toisesta korkeakoulusta. Lähilaitosten kanssa tehtävään yhteistyöhön on odotettavissa parannusta, kun fysikaalisten tieteiden laitokset yhdistyvät yhdeksi laitokseksi Kumpulaan muuton yhteydessä.

Opiskelijat korostivat itsearviointiraportissaan opiskelijoiden omaa aloitteellisuutta tutkinnon kokonaisuuden muodostamisessa. Laitoksen tehtävänä on

opiskelijoiden mielestä tarjota riittävästi tietoa näitä valintoja varten. Opiskelijat toivoivatkin lisää tukea suuntautumispäätöksiinsä, tietoa työelämän ammattitaitovaatimuksista ja opinto-oppaan kehittämistä tästä näkökulmasta.

Opintojen etenemisen seuranta tehostetaan

Vuonna 1999 laitoksella suoritettiin 41 ylempää korkeakoulututkintoa keskimääräisen valmistumisajan ollessa 8,5 vuotta. Laitos ei ole erityisen huolestunut siitä, että osa opiskelijoista käyttää fysiikan perusopintoja hyväksi valmistautuessaan pyrkimään mm. lääketieteelliseen tiedekuntaan tai teknilliseen korkeakouluun, vaan pitää fysiikkaa opiskelemaan jäävien motivoituneisuutta, valmistumisprosenttia ja hakeutumista alan jatko-opintoihin hyvänä.

Tällä hetkellä fysiikan laitos seuraa opintojen etenemistä vuosikursseittain käyttäen kriteerinä opintoviikkokertymiä. Mikäli opiskelija on suorittanut ensimmäisenä opintovuonna vähemmän kuin 10 opintoviikkoa, laitos kutsuu hänet keskusteluun, jossa kartoitetaan yhteisesti opintojen ongelmakohtia. Laitoksen esimies on keskustellut myös 100 opintoviikkoa suorittaneiden kanssa. Tämän keskustelun tavoitteena on opintotilanteen selvittäminen ja suunnitelma opiskelusta tutkinnon suorittamiseksi.

Henkilöstön itsearviointiraportissa todettiin tarve panostaa enemmän opintojen edistymisen seurantaan. Aktiivisen seurannan uskotaan kohottavan opiskelumotivaatiota, estävän keskeyttämistä ja lyhentävän valmistumisaikoja. Muutama vuosi sitten yliopistossa käyttöön otettu opetuksen ja opiskelun tuen tietojärjestelmä Oodi ei henkilökunnan itsearviointiraportin mukaan palvele vielä riittävästi seurannan apuvälineenä.

Myös opiskelijat toivat esiin tarpeen kehittää uusia ohjauksen menetelmiä toiselle–kolmannelle opintovuodelle. He ehdottivat itsearviointiraportissaan laitokselle ns. opintohuollon perustamista. Opiskelija kutsuttaisiin aina 30–60 ov:n suorittamisen jälkeen keskustelemaan laitoksen edustajan kanssa opintojensa jatkosta.

Opiskelijoilla hyvät palautteenantomahdollisuudet

Fysiikan laitoksen vahvuuksiin kuuluu se, että opiskelijat ovat mukana kaikessa opetukseen liittyvässä päätöksenteossa, ja johto pyrkii tietoisesti aktivoimaan opetushenkilöstön ja opiskelijoiden vuoropuhelua. Opiskelijoilta kerättyä palautetta käytetään hyväksi opetuksen sisältöjen ja menetelmien kehittämisessä. Erityisen tyytyväisiä palautejärjestelmän takaisinkytkentään olivat didaktisen fysiikan opiskelijat. Uutena palautteenkeruumuotona opiskelijat ehdottivat kursien keskivaiheilla tehtävää välikyselyä, joka vaikuttaisi kurssien loppuosaan.

Kaksi rinnakkaista ohjausjärjestelmää

Fysiikan laitoksella toimii käytännössä kaksi rinnakkaista ohjausjärjestelmää. Toinen on virallinen koulutusta koskeva tiedottaminen ja toinen pääasiassa ad hoc-periaatteella toimiva vertaisohjaus. Laitoksella käytössä olevat ohjausmuodot kattavat kaikki opintojen vaiheet. Ohjauksen vastuu jakaantuu kussakin opintojen vaiheessa kuitenkin usealle taholle, eikä työskentelyssä ole selvää koordinaatiota tai yhteistä strategiaa. Opiskelijat ja henkilökunta ovat järjestelmään silti varsin tyytyväisiä.

Laitoksella on muutama vuosi sitten käynnistetty opettajatuutorointi, mikä on erinomainen aloite virallisen opintojen ohjausjärjestelmän kehittämiseksi. Arviointivierailulla käydyssä keskustelussa kävi ilmi, että laitoksen kokemukset opettajatuutoroinnista ovat olleet varsin myönteiset, joten toimintaa on tärkeää jatkaa ja kehittää. Kolmen opettajatuutorin toimenkuvan tunnettuus ei opiskelijoiden mukaan ole kuitenkaan vielä kovin hyvä. Roolia on pyritty tekemään näkyväksi mm. siten, että opettajatuutorit esittäytyvät yhdessä opiskelijatuutorien kanssa uusille opiskelijoille opintojen alussa. Opettajatuutorit ovat myös profiloituneet koulutuksen eri osa-alueille ja pyrkineet näin madaltamaan opiskelijoiden yhteydenoton kynnystä.

Opettajatuutorien rinnalla virallisen ohjausjärjestelmän palveluita tarjoaa myös kansainvälisten opintoasioiden yhdyshenkilö, joka yhdessä opintoneuvojan kanssa huolehtii opiskelijavaihtoon liittyvästä ohjauksesta.

Henkilökunnan itsearviointiraportin mukaan laitoksella on erittäin paljon epävirallista ohjausta, ja se on käytännössä tärkein ohjauksen muoto. Raportissa epäviralliseksi ohjaukseksi määritellään luentokurssien opettajien, laskuharjoitusassistenttien, harjoitustöiden ja opinnäytetöiden ohjaajien, tutkimusryhmien tutkijoiden, toimisto- ja kirjastohenkilökunnan ja opiskelijajärjestön sekä pidemmälle ehtineiden opiskelijatovereiden ohjaus. Epäviralliseen ohjaukseen kuuluu raportin mukaan myös ohjaus, jota opettajat antavat opiskelijoille syventävien opintojen aikana.

Epävirallisen ohjauksen hallitsevuutta selittää osittain se, että yliopisto huolehtii osaltaan keskitetysti opintojen ohjauksesta. Lisäksi fysiikan opintojen luonteeseen kuuluu poikkeuksellisen suuri määrä lähi- ja pienryhmäopetusta. Epävirallisen ohjauksen laajuutta voi kuitenkin pitää heikkoutena, koska sen vastuuta ei ole määritelty eikä sitä voidakaan määritellä. Suurilta ongelmilta on kuitenkin välttytty laitoksen hyvän ilmapiirin ansiosta.

Mikäli fysiikan laitos jatkaa epävirallista ohjausta nykyisessä laajuudessa, sitä tulisi jatkossa kehittää systemaattisesti. Tämä voi johtaa siihen, että osa epävirallisesta ohjauksesta siirtyy lähemmäs virallista ohjausta tai jopa kokonaan virallisen ohjausjärjestelmän piiriin. Opiskelijoiden epävirallinen opas ja opiskelijatuutorointi vaatii laitoksen panostusta, jotta se voi varmistua siitä, että opiskelijat jakavat toisilleen ajantasaista ja oikeaa tietoa. Arviointivierailulla käydyssä keskustelussa kävi ilmi, että ainakin vaihto-opiskelusta oli ollut liikkeellä väärää tietoa.

Opiskelijat ehdottivat ikituutorointia ja aineenopettajakoulutuksessa jo käytössä olevia opintopiirejä uusiksi ohjauksen käytännöiksi. Ikituutoreilla he tarkoittavat ylempään vuosikurssin opiskelijoita, joilla olisi muutama uusi opiskelija ohjauksessaan ja jotka voisivat saada jopa rahallisen bonuksen näiden opiskelijoiden valmistuessa. Toive kuvastaa halua säilyttää vertaistuki keskeisenä ohjauksen muotona ja jättää laitoksen analysoitavaksi kysymyksen, kokevatko opiskelijat, etteivät heidän arkipäivän ongelmansa kosketa ohjaajaa eikä hänestä ole apua ratkaisujen hakemisessa.

Opiskelijoiden itsearviointiraportin mukaan opintonsa myöhässä aloittavat ovat ohjauspalveluiden suhteen eriarvoisessa asemassa. Koska epävirallinen ohjaus on usein sattumanvaraista ja henkilökohtaisiin kontakteihin perustuvaa, laitoksen olisi hyvä selvittää, jääkö ohjauksen ulkopuolelle muita erityisryhmiä ja miten tavoitetaan laitoksella harvoin käyvät opiskelijat, jotka opiskelevat mahdollisesti työn ohella.

Henkilökunnan ohjaukselliset valmiudet ja niiden kehittäminen

Laitoksen itsearviointiraportissa esitetyn tavoiteasetannan mukaan 1. kaikilla pitäisi olla valmius ohjata opiskelijaa tutkimus- ja opetusalaansa liittyvissä kysymyksissä, 2. opettajatuutorilla pitäisi olla tätä laajempi näkemys ja 3. opinto-ohjaajilla tutkimusvaatimusten yksityiskohtiin saakka ulottuva ohjausvalmius. Jatkossa myös kansainvälisen vaihdon koordinaattorilta ja opiskelijatuutoreilta edellytettävät ohjausvalmiudet tulisi määritellä. Lisäksi opiskelijat korostivat gradu-ohjaajien ohjausvalmiuksien merkitystä gradujen valmistumiselle.

Ohjausvalmiuksien kehittämistä ja edellä mainittuja tavoitteita tulisi tukea koulutuksella. Fysiikan laitoksen ohjauksellisen asiantuntijuuden kasvu voi koulutuksen ohella kasvaa kokemuksen ja ohjaustapausten kautta. Laitoksella tulisi kiinnittää jatkuvaa huomiota sekä ohjaustehtävissä nykyisin toimivien tukemiseen että uusien, ohjauksesta kiinnostuneiden henkilökunnan jäsenten kouluttamiseen. Keskustelukulttuurissa tulisi vahvistaa opintojen ohjauksen myönteisiä ja opiskelijoiden itsenäisyyttä korostavia näkökohtia.

Vahvuudet ja hyvät käytänteet

- *Verkko-ohjaus:* Verkkoon luodut oppimisympäristöt ja sähköisen ohjauksen muodot kuuluvat fysiikan laitoksen vahvuuksiin. Laitos on viime vuosina panostanut voimakkaasti verkko-ohjauksen kehittämiseen, koska fysiikan aineenopettajien pätevyitysmiskoulutuksessa on ollut välttämätöntä tarjota uusia muotoja työn ohella opiskeluun.
- *Opiskelijatuutorointi:* Toinen ohjauksellinen vahvuus on hyvin organisoitunut opiskelijatuutorointi. Opiskelijatuutorointi on lisäksi tuottanut vaihtoehtoja sisältöä ohjaukseen. Tästä esimerkkinä on opiskelijoiden toimittama ja heidän kokemuksiinsa pohjautuva epävirallinen, vaihtoehtoinen Älä häitäle -opinto-opas.

- *Fysiikan aineenopettajankoulutuksen asiantuntemus:* Fysiikan aineenopettajankoulutuksessa tutkitaan opiskeluprosessia paneutuen erityisesti opintojen alkuvaiheen ohjaukseen. Opettajankoulutus on henkilöstön mukaan laitoksensa edelläkävijä ohjauk käytäntöjen kehittämisessä. Opiskelijoiden mukaan laitoksen tarjoamien ohjauspalveluiden erityisenä vahvuusalueena on kansainväliseen vaihtoon ohjaaminen.

Suosituks

- *Opintojen ohjauksen tavoitteiden määrittäminen:* Henkilöstön ja opiskelijoiden tulisi arviointiprosessin pohjalta määrittellä opintojen ohjauksen tavoitteet ja toimintatavat sekä laatia ohjauksen kehittämissuunnitelma. Muutto Kumpulankampukselle ja sen tuomat synergiaedut luovat tälle kehittämis-työlle suotuisat puitteet.
- *Ohjausjärjestelmän kehittäminen:* Virallista ja epävirallista opintojen ohjausta hoitavien tahojen ja henkilöiden tulisi käydä keskustelua laitoksen ohjausjärjestelmän kokonaisuudesta sekä määrittää tarvittaessa uudelleen virallisen ja epävirallisen ohjauksen keskinäiset suhteet.
- *Henkilöstön ohjausvalmiuksien kehittäminen:* Opetus- ja tutkimushenkilöstön ohjausvalmiuksia tulisi parantaa koulutuksella. Tässä tulisi hyödyntää systemaattisesti opettajankoulutusyksikön oppimisprosessiin kohdistuvan tutkimustoiminnan tuloksia.
- *Erityisiä ohjauspalveluita tarvitsevien opiskelijaryhmien tunnistaminen:* Yksilöllisiä tutkintokokonaisuuksia suunnittelevien opiskelijoiden ja sivuaineopiskelijoiden ohjauspalveluihin tulisi kiinnittää enemmän huomiota.
- *Ohjauspalveluihin liittyvän tiedottamisen kehittäminen:* Tiedotuksessa käytettävän aineiston laatu ja ajantasaisuus tulisi turvata siten, että opiskelijatuutorit ja henkilökunta valmistelisivat sitä yhteistyössä.

4.2 Joensuun yliopisto: Historian laitos, Psykologian laitos, Metsätieteellinen tiedekunta

Taustaa

Joensuun yliopiston historian laitos, psykologian laitos ja metsätieteellinen tiedekunta edustavat opiskelijamäärältään yhteensä 17 % koko yliopiston noin 6100 perustutkinto-opiskelijasta. Historian laitos tarjoaa aineenopettajan ja historian asiantuntijan suuntautumisvaihtoehdot. Psykologia on suuntautunut elämäntutkimukseen, ohjaukseen ja neuvonnan kysymyksiin. Psykologian maisterin tutkinnon laajuus on 180 opintoviikkoa, ja se antaa pätevyyden toimia laillistettuna psykologina. Metsäopiskelijat voivat erikoistua kolmessa pääaineessa.

Joensuun yliopiston historian laitoksen opiskelijat ja opetushenkilökunta

Historian laitos	1998	1999	2000
Perustutkinto-opiskelijat			
• Kirjoittautuneet uudet opiskelijat	47	38	60
• Kirjoilla olevat opiskelijat	*	*	*
• Suoritetut ylemmät korkeakoulututkinnot	26	34	25
• Ylemmän korkeakoulututkinnon suoritusaikojen mediaani vuosina	6.4	5.9	5.9
• 1993 aloittaneista valmistuneet %	26	48	52
• 1993 aloittaneista ilmoittautumatta jättäneet %	38	1	0
Opetushenkilökunta	8	8.7	8
Opintojen ohjaukseen käytetty aika			
• Henkilötyövuodet yhteensä	0.9	0.9	1.2

* Tieto puuttuu.

Joensuun yliopiston psykologian laitoksen opiskelijat ja opetushenkilökunta

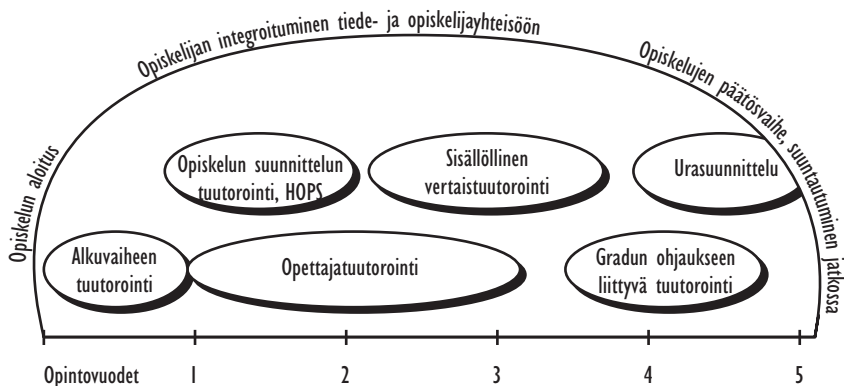
Psykologian laitos	1998	1999	2000
Perustutkinto-opiskelijat			
• Kirjoittautuneet uudet opiskelijat	19	15	19
• Kirjoilla olevat opiskelijat	93	86	84
• Suoritetut ylemmät korkeakoulututkinnot	15	16	16
• Ylemmän korkeakoulututkinnon suoritusaikojen mediaani vuosina	5.2	4	5.2
• 1993 aloittaneista valmistuneet %	59	71	0
• 1993 aloittaneista ilmoittautumatta jättäneet %	18	0	0
Opetushenkilökunta	5	5	7
Opintojen ohjaukseen käytetty aika			
• Henkilötyövuodet yhteensä	0.6	0.6	0.6

Joensuun yliopiston metsätieteellisen tiedekunnan opiskelijat ja opetushenkilökunta

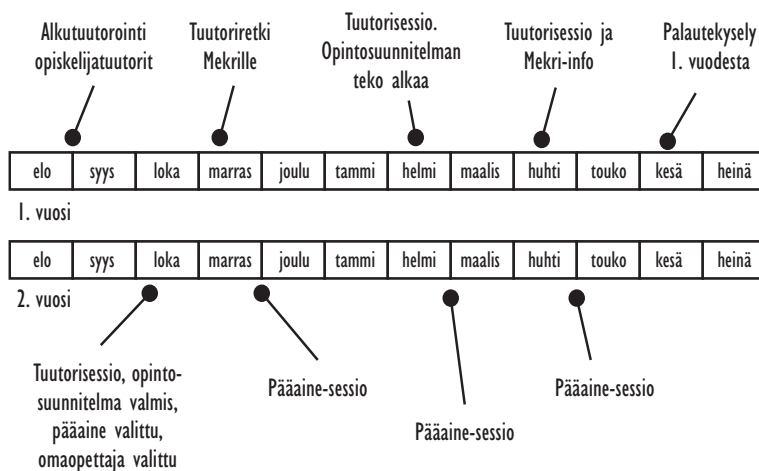
Metsätieteellinen tiedekunta	1998	1999	2000
Perustutkinto-opiskelijat			
• Kirjoittautuneet uudet opiskelijat	46	48	52
• Kirjoilla olevat opiskelijat	227	239	242
• Suoritetut ylemmät korkeakoulututkinnot	27	27	48
• Ylemmän korkeakoulututkinnon suoritusaikojen mediaani vuosina	5.8	5.1	4.3
• 1993 aloittaneista valmistuneet %	48	55	61
• 1993 aloittaneista ilmoittautumatta jättäneet %	6	0	0
Opetushenkilökunta	17	15	17
Opintojen ohjaukseen käytetty aika			
• Henkilötyövuodet yhteensä	0.9	0.9	1.2

Historian laitoksella ja metsätieteellisessä tiedekunnassa opintojen ohjauksen toteutuksesta vastaavat kolmivuotisen kehittämisprojektin puitteissa opettaja- ja opiskelijatuutorit. Psykologian laitoksella opinto-ohjauksen keskuksena toimii kanslia, jonka toimistos sihteeri ohjaa opiskelijoita tarvittaessa opettajien puheille. Yliopiston yhteinen opiskelijapalvelut-yksikkö antaa keskitettyä ohjausta yleisissä opintoasioissa.

Joensuun yliopiston historian laitoksen opintojen ohjausjärjestelmä helmikuussa 2001

Joensuun yliopiston metsätieteellisen tiedekunnan opintojen ohjausjärjestelmä helmikuussa 2001

Arviointiprosessi

Kukin arviointiin osallistuneesta kolmesta yksiköstä toteutti henkilökunnan itsearviointiprosessin ja yksikkökohtaisen raportin laadinnan omalla tavallaan. Historian laitoksen raportin laati kolme henkilökunnan jäsentä. Psykologian laitos toteutti itsearvioinnin prosessina, joka alkoi 12 henkilökunnan jäsenen yh-

teisellä keskustelulla ja siitä tehdyllä raportilla sekä jatkui palautekeskustelulla, jonka pohjalta laitos teki oman toimintansa kehittämissuunnitelman. Metsätieteellisen tiedekunnan henkilöstön näkemyksiin perustuvan itsearviointiraportin laati yksi opettaja. Henkilökunnan yhteisen itsearviointiraportin kokosi opiskelijapalveluiden päällikkö. Opiskelijoiden itsearviointia koordinoivat kussakin yksikössä opiskelijavastuuhenkilöt, jotka kokosivat kyselylomakkeilla kaikkiaan 54 historian ja psykologian laitosten sekä metsätieteellisen tiedekunnan opiskelijoiden näkemykset.

Arviointivierailu osoitti, että Joensuun yliopiston johdon sitoutuminen ohjauksen kehittämiseen on vahvaa. Lisäksi arviointivierailun yhteydessä järjestyksessä keskustelutilaisuudessa oli läsnä runsaasti edustajia muistakin kuin arviointiin osallistuneista yksiköistä, mikä luo edellytyksiä hyödyntää itsearviointia myös laajemmin yliopistossa. Tämä on erityisen tärkeää siitä syystä, että arviointiin osallistuneessa kolmessa yksikössä opintojen ohjaukseen liittyvät asiat on henkilöstön mukaan hoidettu paremmin kuin Joensuun yliopistossa keskimäärin.

Ulkoisen arviointiryhmä nosti henkilökunnan ja opiskelijoiden itsearviointiraporttien perusteella arviointivierailun keskustelun kohteeksi seuraavat teemat:

- Millaista ja kenen antamaa ohjausta opiskelija tarvitsee heti opintojen alussa, ja mitä ohjauksen sisältöjä voitaisiin rytmittää opintojen myöhempiin vaiheisiin?
- Kenen ja miten tulisi tiedottaa tarjolla olevista ohjauspalveluista?
- Onko tarpeen tehostaa opintojen etenemisen seurantaa, ja miten tuetaan erityisesti opinnoissaan viivästyneitä opiskelijoita?
- Miten Joensuun yliopistossa edetään kohti yhtenäistä ohjausjärjestelmää?
- Miten Joensuun yliopistossa olevaa asiantuntemusta voitaisiin hyödyntää ohjausjärjestelmän kehittämisessä?

Ohjauksen tavoitteet

Opintojen ohjauksen tavoitteena on henkilöstön itsearviointiraportin mukaan pyrkiä nopeuttamaan ja tehostamaan opiskelua ja estämään opintojen keskeyttämistä. Lisäksi tavoitteena on opiskelijoiden motivointi, henkilökohtaisten vahvuuksien hyödyntäminen ja kehittäminen, opiskelun suunnitelmallisuuden lisääminen ja opiskeluprosessien tehostaminen; laadukkaiden ja tarkoituksenmukaisten tutkintojen tuottaminen. Opiskelijoiden itsearviointiraportin mukaan ohjauksen tavoitteena on puolestaan, että opiskelija tietäisi, missä on, mitkä ovat talon säännöt, miten hän pääsee opiskelutavoitteisiinsa haluamassaan aikataulussa ja mitkä ovat vaihtoehdot, joista opintokokonaisuutensa voi valita.

Vaikka molemmat tavoitekuvaukset sisältävät yhtenevänä elementtinä tavoitteellisen opiskelun ja sen tukemisen, ohjauksen kokonaistavoitteet koko yliopiston tasolla vaativat selkiyttämistä. Tällä hetkellä opintojen ohjaus on henkilöstön mukaan järjestetty erittäin vaihtelevasti eri laitoksilla, eikä ohjauksen

minimitasoa ole määritelty yhteisesti. Taustalla on osittain ollut ajatus, että valikoitunut opiskelija-aines ei tarvitse ohjausta, vaan on itseohjautuvaa. Opiskelijat kuitenkin ilmaisivat itsearviointiraportissaan, että he kaipaavat selvästi nykyistä enemmän tukea opintojen suunnitteluun.

Opintojen ohjauksen tavoitteisiin on odotettavissa täsmentymistä vuoden 2001 aikana, jolloin Joensuun yliopisto kehittää opetuksen ja opintojen laatu-järjestelmää.

Alkuvaiheen ohjauksessa tuutorointikokeilu

Opintojen ohjaus on painottunut voimakkaasti opintojen alkuvaiheeseen, ja se hahmotetaan alkavaksi jo ennen opiskelua. Yliopistolla on yksi yhteinen valintaopas, jokaisella tiedekunnalla erillinen valintaopas ja laitoksilla omat esitteet. Yliopisto on mukana Itä-Suomen yliopistojen kanssa valtakunnallisissa rekrytointitapahtumissa ja järjestää vuosittain abi-päivän. Tämän lisäksi opiskelijat esittelevät jonkin verran yliopistoa omalla kotipaikkakunnallaan. Opiskelemaan hyväksytyt saavat tavallisimmin tietopaketin, joka koostuu oppaista ja tervetulo-kirjeistä. Opiskelijat pitivät ennakkomateriaaleja hyvin tärkeinä ja toivoivat esitteisiin ja opinto-oppaisiin nykyistä kattavampaa informaatiota esimerkiksi suuntautumisvaihtoehdoista tueksi haku- ja opintojen suunnitteluprosesseihin.

Uusille opiskelijoille järjestetään ensimmäisen lukukauden aikana orientaatioviikot, jotka koostuvat monista eri tilaisuuksista. Osa näistä on yhteisiä kaikille uusille opiskelijoille, osa on tiedekuntien ja osa laitosten järjestämiä. Henkilökunta ja opiskelijat olivat yhtä mieltä siitä, että osa suuresta informaatiomäärästä menee opiskelijoilta ohi ja käsitys tulevista opinnoista voi jäädä epämääräiseksi. Tästä syystä ohjausta tulisi rytmittää useammalle vuodelle opiskelijan tiedon tarpeiden mukaan. Opiskelijoiden lausunnossa oli hyvä ehdotus orientoivan jakson jakamisesta kahteen jaksoon, joista ensimmäinen jakso ensimmäisen vuoden syksynä koskisi yleisesti yliopistoa ja yliopisto-opiskelua, ja toinen jakso toisen opintovuoden alussa oman alan opiskelukäytäntöjä ja opintojen suunnittelua.

Perinteisesti alkuvaiheen informaatiota ovat antaneet yliopiston yhteinen opiskelijapalvelut-yksikkö, tiedekuntasihteerit, opintosihiteerit, uraohjaaja, kv-asioiden suunnittelija, amanuenssit ja toimisto-/osastosihiteerit. Opiskelijatuutoreilla on ollut alkuvaiheen ohjauksen käytännön toteutuksessa keskeinen rooli. Heidän antamiinsa 10 ohjaustuntiin on kuulunut mm. neuvontaa opintosuunnitelman laadinnassa.

Viimeisen vuoden aikana alkuvaiheen ohjauskäytännöt ovat kehittyneet voimakkaasti kahdessa arviointiin osallistuneessa yksikössä. Historian laitos ja metsätieteellinen tiedekunta ovat mukana Kuopion yliopiston koordinoimassa tuutorointihankkeessa, jossa yliopisto-opetusta pyritään kehittämään opettajien koulutuksen ja opiskelijoiden ohjausjärjestelmän avulla.

Kokemukset ensimmäisen vuoden metsä- ja historian opiskelijoille suunnatusta tuutorointikokeilusta ovat olleet myönteiset. Metsäopiskelijat erityisen hyvänä pitivät sitä, että he saivat HOPS-ohjausta opettajatuutorilta. Henkilökunta

on hyötynyt kokeilusta mm. mahdollisuutena osallistua valtakunnalliseen opettajatuutorikoulutukseen, vaikkakin vastuu hankkeen käytännön toteutuksesta on kasautunut muutamille aktiivisille. Opiskelijatuutorit ovat saaneet työkokemusta, pienen rahallisen tuntikorvauksen ja mahdollisuuden osallistua opetuksen suunnitteluun. Yksiköiden kannalta kokeilu on lisännyt opiskelijoiden ja henkilökunnan vuorovaikutusta. Kokeilua jatketaan historian laitoksella ensi vuonna siten, että kahdeksan vertaistuutoria jatkavat kokeiluryhmien tuutorointia aineopinnoissa.

Kolmessa arviointiin osallistuneessa yksikössä on hyvin erilaisen taustan omaavia opiskelijoita, joiden ohjaustarpeita yksiköt ovat huomioineet kiitettävästi alkuvaiheen ohjauksessa. Suuri osa psykologian opiskelijoista on opiskellut avoimessa yliopistossa, ja aloittaa psykologian opintonsa suoraan aineopinnoista tai syventävistä opinnoista. Tämä on heikentänyt pitemmälle ehtineiden uusien opiskelijoiden sitoutumista laitokseen. Arviointiprosessin aikana psykologian laitos päätti kehittää kaikille uusille opiskelijoille yhteisen pääaineopetuksen, joka yhdistää paremmin opiskelijoita ja orientoi selvemmin psykologiaan tieteenä ja ammattina. Metsätieteellisen tiedekunnan uusista opiskelijoista muutamilla on ammattikorkeakoulututkinto. Tiedekunta on järjestänyt heille erillisen alkuvaiheen perehdytystilaisuuden, koska näitä opiskelijoita kiinnostavat mm. korvaavuuskysymykset, ei yleinen korkeakouluopiskelua koskeva informaatio. Historian opiskelijat jaettiin tuutorointikokeilussa koulutustaustansa mukaisiin tuutoriryhmiin, joissa he ovat saaneet enemmän ja kohdennetumpaa ohjausta kuin aiemmin aloittaneet opiskelijat.

Opintojen keskivaiheeseen uraohjausta

Opiskelijat toivat esiin itsearviointiraportissaan ja arviointivierailulla, että he tarvitsevat enemmän tukea ammatillisten taitojen kehittymiseen ja uravalintaan liittyvissä kysymyksissä. Vaikka asiaan oli kiinnitetty huomiota sekä koko yliopiston tasolla että kaikissa kolmessa arviointiin osallistuneessa yksikössä, näytti siltä, että tieto kaikista uudistuksista ja kehittämishankkeista ei ole vielä tavoittanut opiskelijoita.

Psykologian laitos pyrkii itsearviointiraporttinsa mukaan vastaamaan opiskelijoiden tarpeisiin lisäämällä ammatillisia kursseja perustutkintorakenteeseen. Samoin se aikoo kehittää harjoittelun ohjausta mm. kokeilemalla harjoittelun aikaista vertaisohjausta ja lisäämällä harjoittelupaikkojen tarjontaa.

Historian laitoksella yksi keskeinen motivaatio tuutorointikokeiluun osallistumiseen on ollut juuri opiskelijoiden työllistyminen. Uudessa opetus suunnitelmassa kaikkiaan 9 ov harjoitteluineen kohdentuu työelämäopintoihin. Samoin opiskelijoiden sivuainevalintoihin liittyvää ohjausta on lisätty, mitä opiskelijat pitivät hyvänä asiana. Erittäin myönteistä on työelämänäkökulman liittäminen HOPS-prosessiin.

Metsätieteellisessä tiedekunnassa uraohjaus on painottunut opintojen loppuvaiheeseen ja työelämään sijoittumiseen liittyvään tukeen. Tiedekunta on or-

ganisoitua kaksi mentorointiprojektia, joilla on pystytty tukemaan noin 20 opiskelijan sijoittumista työelämään.

Opiskelijat korostivat, että ammatti-identiteettiin liittyvät kysymykset tulisi nähdä ennen kaikkea läpi opintojen kulkevana prosessina, ei vain opintojen loppuun sijoittuvana työnhakutapahtumana. Opiskelijoiden mukaan vastuuta uraohjauksesta ei voi siirtää yksin rekrytointipalveluille tai vertaistutorille, vaan opettajilla on uraohjauksessa keskeinen rooli. Opiskelijat toivoivat myös säännöllisyyttä HOPS-ohjaukseen ja tavoitteiden tarkistamiseen. Tarvittaessa opiskelijan tulisi voida saada erityisohjausta.

Gradunohjaus vaatii aktiivisuutta

Kussakin arviointiin osallistuneessa yksikössä oli erilaisia pro gradu -tutkielman ohjauskäytäntöjä. Historian opiskelijat valitsevat pääsääntöisesti itse graduaiheensa. Metsäopiskelijoista suurin osa laatii gradunsa tarjotusta aiheesta palkkiota vastaan. Metsätieteessä graduprosessia on ohjeistettu sekä ohjaajan että opiskelijan kannalta. Psykologian opiskelijoille tarjotaan mahdollisuutta liittyä laitoksella toimivaan gradu- tai tutkimusryhmään, jossa ohjaus on kiinteämpää kuin tehtäessä gradua yksin.

Yhteistä näille kaikille yksiköille on henkilöstön itsearviointiraportin mukaan se, että opinnäytetyön ohjauksen laatu ja määrä riippuvat opiskelijan ja ohjaajan aktiivisuudesta. Opiskelijoiden mukaan gradunohjaus on yleensä parempaa niiden aiheiden kohdalla, joihin laitokselta löytyy ko. erityisalan hallitseva ohjaaja. Henkilöstö toteaa itsearviointiraportissaan, että sähköpostiohjaus asettaa ohjaajalle erityisiä haasteita, eikä se saisi täysin sivuuttaa kasvokkain tapahtuvaa ohjausta.

Opintojen etenemisen seuranta ennakoivammaksi

Joensuun yliopiston yleisoppaan mukaan opintojen etenemistä ei valvota, vaan korostetaan opiskelijan omaa vastuuta. Psykologian ja historian laitoksilla ja metsätieteellisessä tiedekunnassa seuranta aletaan henkilökunnan mukaan harjoittaa silloin, kun ongelmia ilmenee. Tällöin arviointiryhmän mielestä on aiheellista kysyä, että mikäli opiskelija ei edisty opinnoissaan eikä opintojen etenemistä seurata, miten todetaan lisätuen tarve. Tosin psykologian laitoksella toimistosihiteeri käy vuosittain läpi opiskelijoiden tilanteen mahdollisten ongelmien ennakoimiseksi.

Tällä hetkellä Joensuun yliopistossa on käynnissä tärkeä sisäinen kehittämishanke, jossa arvioidaan laitostasolla tutkintojen sisältöä ja rakenteita. Opintojen etenemisen kannalta keskeistä on erityisesti tutkintojen laajuuden ja mitoituksen arviointi, jolla voidaan paikantaa opintojen pullonkaulat eli kohdat, joissa opintoviikkoja ei kerry.

Toisaalta itsearviointiraporttiin sisältyneiden tilastotietojen valossa psykologian ja metsätieteen opiskelijat suorittavat keskimäärin 20 ylimääräistä opintoviikkoa yli tutkintovaatimusten, historian opiskelijat jopa 40 ov. Tutkinnon ra-

kentamiseen liittyvällä ohjauksella ja seurannalla tulisikin varmistaa, että opiskelijalla on gradu tehtynä siinä vaiheessa kun tutkinnon edellyttämät opintoviikot ovat koossa. Muutoinkin Joensuun yliopistossa tulisi kiinnittää enemmän huomiota ennaltaehkäiseviin seurannan muotoihin. Opiskelijoiden mukaan pienikin tuki, esimerkiksi sähköpostimuistutus graduntekovelvollisuudesta, saattaa ratkaisevasti jouduttaa gradun valmistumista. Myös tauon jälkeen opiskelemaan palaavien paluutuutorointiin ja opintojen vaihtoehtoihin suoritustapoihin tulisi kiinnittää huomiota. Yksi esimerkki tenttien joustavasta suoritustavasta on metsätieteellisessä tiedekunnassa koekäytössä oleva tenttiakvaario, jossa opiskelijat voivat käydä suorittamassa tenttejä itselleen sopivana aikana.

Palautteenkeruussa vaihtelua

Opetusta ja opetussuunnitelmia koskevan palautteen keruu ja hyödyntäminen vaihtelevat yksiköittäin. Metsätieteellinen tiedekunta kerää palautetta osana opetuksen laatujärjestelmää. Psykologian laitos järjestää vuosittain palauteseminaarin, jossa opiskelijat ja opettajat käyvät läpi opetusta ja opetussuunnitelmaa. Välitöntä kurssipalautetta ei juuri kerätä. Valmistuneiden kahvistilaisuuksia käytetään yhtenä palautteen keruun kanavana. Historian laitoksella on lisätty opetuksen arviointia, ja tällä hetkellä jokainen kurssi arvioidaan. Laitosneuvosto käsittelee opiskelijoiden antamat palautteet. Vertaistuutorointi on parantanut opiskelijoiden ja opettajien keskusteluyhteyttä, ja monet uudistukset opetussuunnitelmassa perustuvat opiskelijoiden aloitteeseen.

Ylipäätään opiskelijoiden ja henkilökunnan näkemykset palautejärjestelmän toimivuudesta erosivat jonkin verran. Opiskelijoiden mukaan palautteen antamisen kynnystä pitäisi laskea, palautteen keruuta systematisoida sekä tehdä näkyväksi sitä, miten palautteita on hyödynnetty. Oppimisesta opiskelijat kaipaisivat muutakin palautetta kuin perinteisen arvosanan.

Ohjaus osana laatujärjestelmää

Itsearviointiraportit ja arviointivierailu osoittivat, että Joensuun yliopistossa ohjaus on hahmotettu osaksi laatu työtä. Joensuun yliopistossa on käynnissä monia rinnakkaisia prosesseja, joiden tarkoituksena on kehittää koulutuksen ja opintojen ohjauksen laatua. Tästä esimerkkeinä ovat tutkintojen mitoituksen arviointi ja osallistuminen Kuopion yliopiston koordinoimaan tuutorointihankkeeseen. Rehtori on äskettäin asettanut yliopiston sisäisen tuutoroinnin ohjausryhmän, jonka tärkeänä tehtävänä on hyvien käytänteiden dokumentointi ja niiden levittäminen kaikkien laitosten käyttöön. Hyviä käytänteitä ovat mm. historian laitoksen ja metsätieteellisen tiedekunnan HOPS-ohjaus ja opiskelija- ja opettajatuutorointi sekä psykologian laitoksen järjestämä vuosittainen opetussuunnitelman kehittämisseminaari.

Yksittäisistä hyvistä käytänteistä huolimatta Joensuun yliopistossa on jatkossa tarpeen pohtia ohjausjärjestelmää kokonaisuutena erityisesti opiskelijan polun kannalta. Ohjauksen tulisi vastata paremmin opiskelutilannetta, ja ohjausta

tulisi olla tarjolla myös niille opiskelijoille, jotka eivät hae sitä aktiivisesti. Ohjauksen sisältöjen lisäksi huomiota tulisi kiinnittää ohjausta hoitavien henkilöiden rekrytointiin, koulutukseen ja vastuunjakoon. Opiskelijatuutorien kyvykkyteen tiedollisessa ohjauksessa on opiskelijoiden mielestä luotettu tähän asti liikaa. Tilanne on muuttumassa ainakin historian laitoksella, jossa opiskelijatuutorien koulutukseen on kiinnitetty erityistä huomiota.

Jatkossa tulisi tarkemmin määritellä, kenen vastuulle kuuluu perusinformaation antaminen, tiede- ja opiskelijayhteisöön integroituminen, urasuunnittelun ohjaus, tukiohjaus sekä opiskelun ohjaus ja neuvonta ja mihin kohtaan opiskelijan polkua mitään ohjauksen muotoa sijoitetaan. Erityisenä haasteena on riviopettajien kiinnostuksen herättäminen ja sitouttaminen ohjaukselliseen työhön. Sitä mukaa kun ohjauspalveluita on tarjolla, niistä pitäisi tiedottaa opiskelijoille.

Joensuun yliopistossa on paljon ohjausasioihin liittyvää asiantuntemusta mm. psykologian laitoksella, kasvatustieteen laitoksen ohjauskoulutuksessa, opettajankoulutuksessa ja erityispedagogiikassa, mutta arviointivierailun perusteella vaikuttaa siltä, että henkilöstön ja opiskelijoiden osaamispotentiaalia voitaisiin hyödyntää kehittämistyössä selvästi nykyistä enemmän.

Ohjausympäristö ja -materiaalit korkealaatuisia

Opintojen ohjauksen fyysiset ympäristöt ja erityisesti ura- ja rekrytointipalveluiden tuottamat yhteiset ohjausmateriaalit ovat laadukkaita. Yksi erinomainen lisä uranvalinnan ohjauksen materiaaleihin tulee olemaan ammattialatietopankki, jota kootaan parhaillaan virtuaaliyliopistohankkeen yhteyteen.

Vahvuudet ja hyvät käytänteet

- *Opintojen ohjaus osana laatujärjestelmää:* Ohjaus on mielletty osaksi Joensuun yliopiston laadun kehittämistä. Ylin johto on sitoutunut ohjauksen kehittämiseen, ja rehtori on asettanut ohjauksen arviointi- ja laaturyhmän sekä laajapohjaisen tuutoritoiminnan ohjausryhmän koordinoimaan ohjauksen kehittämistä.
- *Henkilökohtaisen ohjauksen mahdollisuudet:* Suhteellisen pienet opiskelijamäärät luovat hyvät mahdollisuudet henkilökohtaiselle ohjaukselle ja opintojen etenemiseen liittyvälle seurannalle.
- *Uranvalinnan ohjauksen vahvistaminen:* Arvointiin osallistuneissa yksiköissä oli hyviä esimerkkejä uraohjauksesta, joita on syytä vahvistaa ja käyttää hyväksi muiden laitosten ohjausta kehitettäessä.

Suosituks

- *Ohjauksen strategia:* Joensuun yliopiston henkilökunnan ja opiskelijoiden tulisi laatia yhteinen ohjausstrategia, jossa määritellään ohjauksen ajoitus, sisällöt, menetelmät ja eri ohjaustahojen työnjako.

- *Koko opintokaaren kattava ohjaus:* Ohjausta tulee levittää opintojen alkuvaiheesta koko opintokaaren kattavaksi. Erityistä tukea tässä työssä tarvitsevat ne laitokset, jotka eivät ole mukana ohjauksen kehittämishankkeissa.
- *Opintojen etenemisen seuranta:* Opintojen etenemiseen liittyvässä seurannassa tulee kiinnittää enemmän huomiota opintojen viivästyistä ja turhia keskeyttämissä ehkäisevään seurantaan. Seuranta voidaan osittain hoitaa osana HOPS-ohjausta.
- *Ohjauspalveluista tiedottaminen:* Arvioitavien yksiköiden pienistä opiskelijamääristä huolimatta opiskelijat eivät olleet tietoisia kaikesta saatavilla olevasta ohjauksesta, kuten henkilökunnan vastaanottoajoista, ja siksi ohjauspalveluista tiedottamiseen tulisi kiinnittää jatkuvaa huomiota.
- *Ohjaushenkilöstön koulutus:* Kaikille ohjaustehtäviä hoitaville ja niistä kiinnostuneille tulee järjestää koulutusta, joka voi olla osittain yhteistä henkilöstölle ja opiskelijatuutoreille. Tässä on syytä hyödyntää Joensuun yliopistossa olevaa osaamista.

4.3 Lapin yliopisto: Kasvatustieteiden tiedekunta ja Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Taustaa

Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta (KTK) ja yhteiskuntatieteiden tiedekunta (YTK) edustavat opiskelijamäärältään yhteensä 56 % koko Lapin yliopiston noin 3200 perustutkinto-opiskelijasta. Kasvatustieteiden tiedekunnassa voi opiskella pääaineenaan kasvatustiedettä ja aikuiskasvatusta. Yhteiskuntatieteiden tiedekuntaan kuuluu kolme laitosta: sosiaalityön laitos, taloustieteiden ja matkailun laitos ja yhteiskuntatutkimuksen laitos, jotka tarjoavat yhdeksän eri pääainevaihtoehtoa.

Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opiskelijat ja opetushenkilökunta

Kasvatustieteiden tiedekunta	1998	1999	2000
Perustutkinto-opiskelijat			
• Kirjoittautuneet uudet opiskelijat	127	130	121
• Kirjoilla olevat opiskelijat	597	643	690
• Suoritetut ylemmät korkeakoulututkinnot	91	80	94
• Ylemmän korkeakoulututkinnon suoritusaikojen mediaani vuosina	5	5	5
• 1993 aloittaneista valmistuneet %	*	*	67
• 1993 aloittaneista ilmoittautumatta jättäneet %	*	*	17
Opetushenkilökunta	32	35	36
Opintojen ohjaukseen käytetty aika	*	*	*

* Tieto puuttuu.

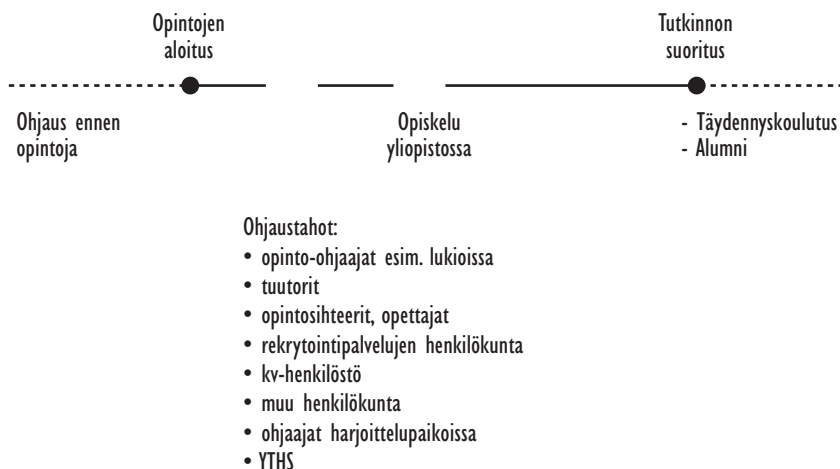

Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan opiskelijat ja opetushenkilökunta

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta	1998	1999	2000
Perustutkinto-opiskelijat			
• Kirjoittautuneet uudet opiskelijat	164	193	195
• Kirjoilla olevat opiskelijat	890	996	1128
• Suoritetut ylempät korkeakoulututkinnot	73	81	76
• Ylemmän korkeakoulututkinnon suoritusaikojen mediaani vuosina	5.5	5.5	5.5
• 1993 aloittaneista valmistuneet %	*	*	58
• 1993 aloittaneista ilmoittautumatta jättäneet %	*	*	19
Opetushenkilökunta	36	38	39
Opintojen ohjaukseen käytetty aika	*	*	*

* Tieto puuttuu.

Kasvatustieteiden ja yhteiskuntatieteiden tiedekunnissa opintojen ohjauksen toteutuksesta vastaavat opintosihteerit, opetushenkilöstö ja opiskelijatuutorit. Opintosihteerit koordinoivat tiedekuntien ohjaus- ja neuvontapalveluja ja toimivat yhteyshenkilöinä muihin yliopiston neuvontapalveluihin. Henkilökunta antaa oppiaineiden sisältöihin liittyvää neuvontaa ja ohjausta.

Lapin yliopiston kasvatustieteiden ja yhteiskuntatieteiden tiedekuntien opintojen ohjausjärjestelmä helmikuussa 2001

Arviointiprosessi

Henkilökunnan itsearviointia koordinoivat KTK:n ja YTK:n hallintopäälliköt, jotka jakoivat itsearviointikysymykset sellaisenaan henkilökunnan vastattaviksi. Palautetta antoi yhteensä 35 henkilökunnan jäsentä. Tosin KTK:n henkilökun-

nan osallisuusaktiivisuus jäi tiedekunnan edustajan mukaan toivottua alhaisemmaksi. Tiedekuntien yhteisen raportin kokosi opintoasiain päällikkö. Opiskelijoiden itsearviointin organisoivat Lapin yliopiston ylioppilaskunta, joka kokosi pienryhmäkeskusteluilla ja haastatteluilla kaikkiaan 70 KTK:n ja YTK:n opiskelijan näkemykset.

Opiskelijoiden ja henkilöstön arviot opintojen ohjauksen kokonaisuudesta ja sen lähtökohdista olivat pitkälti yhtenevät. Arviointivierailu vahvisti kuvaa keskustelevalta ja dynaamisesta ilmapiiristä, jossa opiskelijat saavat äänensä hyvin kuuluville. Toisaalta yliopiston johdon sekä professorien vähäinen osallistuminen sinänsä varsin lyhyellä varoitusajalla toteutettuun arviointivierailuun liittyneeseen keskustelutilaisuuteen osoitti, että sitoutuminen opintojen ohjauksen kehittämiseen kasautuu helposti muutamien aktiivisten harteille.

Ulkoinen arviointiryhmä nosti henkilökunnan ja opiskelijoiden itsearviointiraporttien perusteella arviointivierailun keskustelun kohteeksi seuraavat teemat:

- Miten edetään kohti yhteistä tulkintaa ohjauksen tavoitteista?
- Millainen on tuutoroinnin rooli opiskelijan polun eri vaiheissa?
- Millaista tukea opiskelija saa ja tarvitsee opintosuunnitelman laadinnassa?
- Onko tarpeen tehostaa opintojen etenemisen seurantaa, ja miten se tulisi toteuttaa?
- Millainen Lapin yliopiston opiskelijoiden opintojen ohjausmallin tulisi olla ja kenen vastuulle sen kehittäminen kuuluu? Mitä toimivia osia nykyisestä ohjausjärjestelmästä voisi sisällyttää uuteen malliin?

Ohjauksen tavoitteet

Opintojen ohjaukselle ei ole henkilökunnan itsearviointiraportin mukaan asetettu yhtenäisiä tavoitteita. Tällä hetkellä ohjauksen tavoitteet perustuvat opetussuunnitelmiin, joten tavoitteet painottuvat eri tavoin eri oppiaineissa. Ohjauksessa on henkilöstön itsearviointiraportin mukaan kunnioitettava opiskelijan autonomiaa ja säilytettävä tasapaino ohjaamisen ja itsenäisyyden välillä. Yhtenä tavoitteena on tukea opiskelijan etenemistä opiskelutavoitteiden suunnassa. Osa henkilöstöstä viittasi myös tavoitteisiin, jotka liittyvät urasuunnitteluun, mielekkään tutkinnon rakentamiseen sekä opintojen suorittamiseen määräajassa. Nämä eri painotukset kuvastavat sitä, että opintojen ohjauksen tavoitteenasettelu ei ole vielä jäsentynyt koko yliopiston tasolla. Halukkuus ja motivaatio ohjauksen kehittämiseen on kuitenkin korkea. Hyvä esimerkki nopeasta reagointikyvystä oli arviointiprosessin laajentaminen ylioppilaskunnan aloitteesta siten, että myös oikeustieteiden ja taiteiden tiedekunnat tekivät kevään 2001 aikana opintojen ohjauksen sisäisen arvioinnin samaa menetelmää käyttäen. YTK:n mukaan Lapin yliopiston tavoitteena voisi olla kehittyminen jopa ohjauksen malliyliopistoksi.

Opiskelijoiden itsearviointiraportin mukaan ohjauksen tavoitteena tulisi olla opiskelijan ohjaaminen opiskelun tavoitteiden tiedostamiseen. Lisäksi opiskelijat toivoivat arviointivierailulla käydyssä keskustelussa tukea oman tulevaisuuskuvan visiointiin ja tietoa siitä, miten opiskelija voi käyttää hyväkseen Lapin yliopiston opetustarjontaa.

Alkuvaiheen ohjaus opiskelijatuutorien varassa

Itsearviointiraporteissa kiinnitettiin huomiota ennen opintojen aloittamista uusille opiskelijoille lähetettävään materiaaliin. Uudet opiskelijat saavat hyväksymiskirjeen mukana mm. yliopiston yleisoppaan ja ylioppilaskunnan tervetulo-kirjeen. Lisäksi osa opiskelijatuutoreista ottaa yhteyttä omaan ryhmäänsä jo ennen opintojen aloittamista. Opiskelijat ehdottivat, että Lapin yliopisto postit-taisi kaikille hyväksytyille oppiaineesta riippumatta standardipaketin, joka sisäl-täisi edellä mainittujen lisäksi opinto-oppaan, käytännön tietoa, ainejärjestöä ja omaa opiskelijatuutori-ryhmää koskevan informaation sekä lyhyen kirjaluette-lon opiskeluvaihtoehtojen kehittämiseksi.

Opintojen alkuvaiheen ohjaus painottuu voimakkaasti syyslukukauden en-simmäisiin päiviin ja tiedekuntien opintosuhteiden koordinoimaan orientaatio- viikkoon. Orientaatioviikon aikana opiskelijat saavat lyhyessä ajassa paljon tie-toa yliopistolaitoksesta, Lapin yliopistosta, yliopisto-opinnoista, omasta oppiai-neestaan, sivuainevalinnoista ja ainejärjestöistä. Uusien opiskelijoiden ohjauk-sesta vastaavat pitkälti opiskelijatuutorit, jotka tapaavat tuutoriryhmänsä en-simmäisten viikkojen aikana lähes päivittäin. Opiskelijoiden mukaan opiskelija-tuutorien vastuu uusien opiskelijoiden tiedollisesta, käytännöllisestä ja sosiaali-sesta ohjauksesta on liiankin suuri.

Henkilökunnan itsearviointiraportin mukaan Lapin yliopistossa suunnitel-laan parhaillaan opiskelijatuutoroinnin ja siihen liittyvän koulutuksen kehittä-mistä. Tässä yhteydessä henkilökunnan ja ylioppilaskunnan tulisi sopia opiske-lijatuutorien tehtävien rajauksesta ja tavoitteista sekä siitä, mikä osa alkuvai-heen ohjausvastuusta kuuluu henkilökunnalle. Arviointivierailulla käydyssä keskustelussa opiskelijat toivoivat opettajien roolin vahvistamista erityisesti opin-tojen suunnitteluun ja valintoihin liittyvässä ohjauksessa sekä tiedeyhteisöön integroitumisessa. Joissakin oppiaineissa oli hyviä kokemuksia henkilökunnan ja opiskelijoiden vapaamuotoisista tapaamisista, joita voitaisiin laajentaa kaik-kiin oppiaineisiin. Opiskelijat esittivät lisäksi, että orientaatioviikosta luotaisiin kaikille pakollinen kokonaisuus, johon kuuluisi opiskeluvaihtoehtojen kehittä-mistä ja henkilökohtaisen opintosuunnitelman alulleaattamista. Orientoiva koko-naisuus voisi ulottua ensimmäisen opintovuoden syksystä kevääseen, jolloin oh-jauksellisen tiedon määrää voitaisiin hajauttaa opiskelijoiden tarpeiden mukaan.

Opintojen keskivaiheen ohjaus kehittämiskohteeksi

Koska opintojen alkuvaiheen ohjaus on pitkälti opiskelijatuutorien hoidettavana, ohjauksellinen jatkumo katkeaa toisena ja kolmantena opintovuonna. Tällöin oppiaineissa käytetyt opetusmenetelmät ja koulutuksen rakenne vaikuttavat ratkaisevasti siihen, kuinka paljon ja millaista ohjausta opiskelija saa oppimiseensa. Esimerkiksi opettajankoulutuksessa suuri osa opetuksesta on lähiopetusta, ja opetusharjoittelun aikana opiskelija saa ohjausta sekä harjoittelukoulun lehtorilta että didaktiikan lehtorilta. Näin ollen opiskelijan ja opettajan kontakti muodostuu koulutuksen luonteen takia tiiviiksi, ja ohjaustilanteita ja ohjausta antavia henkilöitä on paljon. Sen sijaan niissä oppiaineissa, joissa luennot ja itsenäinen opiskelu on pääasiallinen opetusmenetelmä, ohjauksen saaminen on opiskelijan oman aktiivisuuden varassa.

Henkilökunta ja opiskelijat olivat yhtä mieltä siitä, että ohjausta voitaisiin hajauttaa koko opintokaaren ajalle opettajatuutoroinnin avulla. Opettajatuutorointia on kokeiltu kasvatustieteiden tiedekunnassa, mutta pysyvää järjestelmää ei ole toistaiseksi luotu. Henkilökunnan itsearviointiraportin mukaan pienessä yliopistossa olisi mahdollista nimetä jokaiselle alkavalle vuosikurssille oma opettajatuutori, joka ohjaisi nimikko-opiskelijoitaan aina valmistumiseen saakka. Haasteena on löytää opettajatuutoreiksi motivoituneet henkilöt, joita tuetaan riittävästi sekä koulutuksella että työaikaresurssein.

Gradunohjaus vahvuutena

Gradunohjaus on ollut tietoisien kehittämisen kohteena, ja se kuuluu henkilökunnan ja opiskelijoiden mukaan kasvatustieteiden ja yhteiskuntatieteiden tiedekuntien ohjauksellisiin vahvuuksiin.

Yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa gradun merkitystä on pohdittu sekä opiskelijan asiantuntijuuden kehittymisen, uranvalinnan ja työllistymisen kannalta. Opinnäytteen aiheen valinta ja tutkimussuunnitelman valmistelu on sekä yksilöllinen että ryhmäprosessi, jota tuetaan sekä yksilöllisellä ohjauksella että graduseminaarissa. Gradun laadintaan on opinto-oppaan lisäksi muita kirjallisia oppaita, kuten sosiologian tutkintovaatimuksiin kuuluvat ”Melkein maisterin nik-sikirja”-graduopas ja ”Iso gee – gradua ei jätetä” -oppaat.

Tutkimusprosessin aikana hyödynnetään sekä yliopiston sisäisiä että ulkopuolisen verkoston asiantuntijoita. Gradunohjauksen määrää ja laatua on pystytty parantamaan sähköpostiohjauksella. Lapin yliopistossa on myös hyviä kokemuksia tietyn teeman ympärille organisoituneista monitieteellisistä graduryhmistä. Kehittämistyössä on tunnustettu opinnäytteiden ohjaamisen haavoittuvuus, joka liittyy ohjauksesta vastaavien professorien vaihtumiseen kesken prosessin. Arviointivierailulla käydyssä keskustelussa kävi ilmi, että gradunohjauksen kehittämisen tulevana painopisteenä on opinnäytteiden ohjausvastuun laajentaminen yliopiston sisällä yli oppiainerajojen.

HOPS:illa tukea urasuunnitteluun

Henkilökunnan itsearviointiraportin mukaan opiskelija saa tukea opintosuunnitelman laadintaan opettajilta, opintosuhteereiltä ja opiskelijatuutoreilta. Henkilökunnan mukaan ohjaus toimii hyvin. Opiskelijoiden itsearviointiraportin mukaan taas opinto-opas on opiskelijalle tärkein opintojen suunnittelun työkalu. Opintosuunnitelman laadinnassa on oppiainekohtaisia eroja. Osa opiskelijoista suunnittelee opintonsa itsenäisesti, osa saa opiskelijatuutoriltaan valmiin HOPS-kaavion/lukujärjestyksen ja sosiaalityön opiskelijat saavat henkilökohtaista ohjausta. Opintosuunnitelman toteutumista seuraa vain opiskelija itse.

Opiskelijat kokivat, että heidän mahdollisuutensa henkilökohtaisiin painotuksiin ovat rajalliset. Samoin opintosuunnitelman laadintaa ja arviointia koskeva ohjaus on opiskelijoiden mielestä puutteellista. Opiskelijat toivoivat enemmän opintosuunnitelman arviointia urasuunnittelun näkökulmasta. Hyvänä esimerkkinä on sosiaalityön koulutusohjelma, jossa opintosuunnitelman ohjaukseen on kytketty portfoliotyöskentelyä.

Urasuunnitteluun liittyvä tuki ja oppiaineiden työelämäyhteydet ovat erityisen tärkeitä niissä oppiaineissa, joissa koulutus ei johda suoraan mihinkään ammattitutkintoon. Hyvänä käytänteenä ovat työelämä- ja rekrytointipalvelujen järjestämät Konkarit kertovat -tilaisuudet, joissa opiskelijat ovat saaneet valmistuneilta tietoa koulutuksen antamista uramahdollisuuksista.

Opintojen etenemisen seuranta

Kasvatustieteiden ja yhteiskuntatieteiden tiedekunnissa opiskelijoiden keskimääräiset valmistumisajat ovat 5 vuotta ja 5,5 vuotta. Nämä ajat ovat valtakunnallisessa vertailussa oman alansa huippua. Yli 80 % opinnot aloittaneista valmistuu.

Henkilökunnan itsearviointiraportin mukaan opintojen edistymistä on seurattu satunnaisilla valmistumattomia koskevilla selvityksillä. Viivästyneitä graduunkelijöitä on ajoittain lähestytty kirjeitse. Lisäksi opiskelupalvelut on tuottanut selvityksiä opiskelijoiden opintosuorituksista yksiköiden tueksi.

Opiskelijat toivoivat itsearviointissaan, että opiskelija saisi tukea opintojen etenemisen omaehtoiseen seurantaan. Lisäksi he ehdottivat, että tiedekunnat voisivat informoida heitä ja henkilökuntaa opintojen kertymisestä yleisellä tasolla julkaisemalla ilmoitustaululla tilastoja mm. valmistuneista, lukuvuodessa suoritetuista opintoviikoista yhteensä ja keskimääräiset tutkintojen laajuudet opintoviikkoina.

Palautejärjestelmää vahvistettava

Henkilöstön itsearviointiraportin mukaan kasvatustieteiden ja yhteiskuntatieteiden tiedekunnissa ei ole käytössä yhtenäistä palautejärjestelmää, vaan käytännöt vaihtelevat oppiaineittain. Osa opettajista kerää kurssipalautetta kyselylomakkeilla tai suullisesti tentin palautuksen yhteydessä. Palautteen kerääminen ja hyödyntäminen jäävät itsearviointiraporttien perusteella kuitenkin täy-

sin yksittäisten opettajien aktiivisuuden varaan. Oppimiseen liittyvää liittyvää palautetta opiskelija saa lähinnä tenttiarvosanoina. Osa opettajista pitää luentokurssin päätteeksi palautekeskustelun. Luokanopettajakoulutuksessa on kiinnitetty erityistä huomiota oppimisprosesseihin ja oppimisen itsearviointiin. Palautteen saaminen riippuu kuitenkin suuresti opiskelijan omasta aktiivisuudesta. Myös koulutuksen suunnitteluun vaikuttaminen vaatii yksittäisiltä opiskelijaedustajilta suurta oma-aloitteisuutta.

Opetuksen ja oppimisen arviointiin tulisi luoda systemaattinen ja jatkuva palautejärjestelmä, johon kytkeytyisi myös työelämästä ja valmistuneilta kerättävä palaute. Henkilökunnan itsearviointiraportissa oli hyvä ehdotus, jonka mukaan internettiä ja opettajatuutorien kanssa käytäviä keskusteluita voitaisiin hyödyntää osana palautejärjestelmän kehittämistä.

Kohti systemaattista ohjausjärjestelmää

Opiskelijatuutoreilla on ohjauksen käytännön toteutuksessa suuri rooli, ja näin ohjaus ja informaatio ovat keskittyneet paljolti opintojen alkuun. Opintojen keskivaiheessa on selvä ohjauksellinen katkos, jonka jälkeen taas gradunohjaus luo systemaattisuutta opintojen loppuvaiheen ohjaukseen.

Itsearviointiraporteissa viitattiin usein yliopiston pieneen kokoon ja opiskelijoiden jatkuvaan mahdollisuuteen saada ohjausta. Lisäksi niissä korostui se, että aktiiviset opiskelijat saavat ohjausta. Ohjausjärjestelmä näyttää toimivan eräänlaisella ad hoc -periaatteella, jolloin korjaava toimintatapa korostuu. Jos palveluja ei ole systemaattisesti saatavilla, mahdolliset ongelmatilanteet voivat kehittyä tasolle, jolloin tarvitaan organisaation ulkopuolisten asiantuntijoiden apua.

Ohjausjärjestelmää kehitettäessä tulee keskustella ohjausta antavien henkilöiden toimenkuvista ja rooleista opintojen eri vaiheissa. Toimenkuvien tulisi perustua ohjauksellisten palveluiden kysynnälle. Esimerkiksi opintosuhteiden mahdollisuus antaa henkilökohtaista ohjausta on tällä hetkellä rajallinen, koska työaika painottuu hallinnollisiin tehtäviin ja eri työryhmissä toimimiseen. Myönteistä on toisaalta opintosuhteiden tiivis yhteistyö ja verkostoituminen muiden tahojen, kuten YTHS:n kanssa. Arviointivierailulla tuli esiin hyvä ehdotus laatia Lapin yliopiston yhteinen opintojen ohjauksen toteutusta koskeva käsikirja, jossa määriteltäisiin ohjauksen tavoitteet, sisällöt, toimijat ja ajoitus.

Ohjausympäristö

Opintojen ohjauksen fyysinen ympäristö on hyvä, ja vastikään toimintansa aloittanut Mediapedagogiikkakeskus tarjoaa erinomaiset tekniset mahdollisuudet ohjauksessa ja neuvonnassa käytettävien resurssien hallinnointiin. Tietoverkon käyttöä ohjausasioissa, samoin kuin siihen liittyvää tiedottamista opiskelijoille, on tarpeen tehostaa.

Vahvuudet ja hyvät käytänteet

- *Avoim ja dynaaminen ilmapiiri:* Lapin yliopiston vahvuutena on avoin keskusteleva ilmapiiri ja korkea motivaatio reagoida esille tuleviin kehittämis-kohteisiin, jotka yhdessä yliopiston pienen koon kanssa luovat hyvän perustan ohjauksen kehittämiselle.
- *Opiskelijatuutoroinnissa hyviä käytänteitä:* Opiskelijatuutorointiin liittyy muutamia hyviä käytänteitä, kuten opiskelijatuutorien opiskelijoille antamat HOPS-kaaviot ja tuutorien välistä keskustelua varten perustettu sähköpostilista.
- *Pro gradu -tutkielmien ohjaus:* Opinnäytetöiden ohjauksessa käytetään monipuolisesti yksilö-, ryhmä- ja sähköpostiohjausta.
- *Mediapedagogiikkakeskus:* Mediapedagogiikkakeskuksen uusi mediapedagogiikan koulutusohjelma tuo osaamista ja resursseja verkkopohjaisen ohjaus- ja tiedotusympäristön kehittämiseksi.

Suosituksset

- *Opintojen ohjauksen strategia:* Opintojen ohjauksen tavoitteista ja lähtökohdista tulisi keskustella koko yliopiston tasolla. Opintojen ohjauksen strategiassa tulisi tavoitteiden lisäksi määritellä ohjausta antavien roolit ja tehtävät sekä ohjauksen ajoitus opintojen eri vaiheissa.
- *Hyvien käytänteiden levittäminen:* Yliopiston sisäisten hyvien ohjauskäytänteiden ja kokemusten vaihtoon tulisi luoda menettelytavat.
- *Henkilökohtaisten opintosuunnitelmien laadinta:* HOPS:ien laadintaa ja arviointia tulee tehostaa määrittelemällä HOPS-ohjauksen lähtökohdat ja kehittämällä HOPS-ohjauksen työmuotoja. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää urasuunnittelun integroimiseen opintosuunnitelmien ohjaukseen.
- *Palauttejärjestelmän kehittäminen:* Opetusta koskevaa palautteenkeruuta olisi tarpeen systematisoida, ja palautteita tulisi hyödyntää enemmän opetuksen ja ohjauksen kehittämisessä.

4.4 Taideteollinen korkeakoulu³⁴

Taustaa

Taideteollinen korkeakoulu (TaiK) tarjoaa muotoilun, audiovisuaalisen viestinnän, taidekasvatuksen ja taiteen koulutusta. TaiK:issa on 11 osastoa ja 17 opetus- ja tutkimusalueita. Korkeakoulussa on kirjoilla lähes 1500 perustutkinto-opiskelijaa, joista 15 % on ulkomaalaisia. Alempaa, taiteen kandidaatin (BA-tutkintoa) ja ylempää taiteen maisterin (MA-tutkintoa) tutkintoa suoritetaan kumpaakin vuosittain runsaat 100. Opetushenkilökunnasta kolmasosa on sivutoimisia tuntiopettajia.

Taideteollisen korkeakoulun perustutkinto-opiskelijat ja henkilökunta

	1997	1998	1999
Perustutkinto-opiskelijat			
• Hyväksytyt uudet opiskelijat, alempi tutkinto	90	101	102
• Hyväksytyt uudet opiskelijat, ylempi tutkinto	125	106	121
• Kirjoilla olevat opiskelijat yhteensä	1345	1482	1477
• Suoritetut perustutkinnot, alempi tutkinto	113	105	63
• Alemman korkeakoulututkinnon keskimääräinen suoritus aika vuosina	3	5.5	3.5
• Suoritetut perustutkinnot, ylempi tutkinto	134	146	126
• Ylemmän korkeakoulututkinnon keskimääräinen suoritus aika vuosina	7.5	7.5	7.5
Henkilökunta			
• Opetus- ja tutkimushenkilökunta, henkilöttyövuodet yhteensä	144	150	166

Taideteollisen korkeakoulun opiskelijoiden opintojen ohjauksesta huolehtivat koko korkeakoulun tasolla opintotoimisto ja osastotasolla osastoittain vaihdellen opinto-ohjaajat, omaopettajat ja opiskelijatuutorit. Taideteollisen korkeakoulun opintojen ohjausjärjestelmän erityispiirteenä on henkilökohtaisen ohjauksen suuri määrä. Käytännössä opetus ja ohjaus limittyvät toisiinsa erottamattomasti. Toimintatavan mahdollistavat opetusryhmien pienet koot.

³⁴ Taideteollinen korkeakoulu osallistui arviointiprojektiin pilottina. Tästä syystä sitä koskevat viimeisimmät tilastotiedot ovat vuodelta 1999. Lisäksi pilottikorkeakoululta ei pyydetty kuvaa opintojen ohjausjärjestelmästä.

Arviointiprosessin toteutus

Taideteollisen korkeakoulun henkilökunnan itsearviointi toteutettiin osastoitain. Kukin yhdestätoista osastosta laati ensin oman itsearviointiraporttinsa, jotka koottiin kyselylomakkeiden tai henkilöstön keskustelujen pohjalta. Joillakin osastoilla raportin laati yksi vastuuhenkilö. Tämän jälkeen TaiK:in yhteisen, osastojen raportteihin perustuvan, itsearviointiraportin kokosi opintotoimiston nimeämä vastuuhenkilö. Opiskelijoiden itsearviointiraportin kokosi Taideteollisen korkeakoulun ylioppilaskunta TOKYO opiskelijoiden osastokohtaisten raporttien pohjalta. Opiskelijoiden osastokohtaisista raporteista vain yksi jäi saamatta. Kullakin osastolla itsearviointiraportin laadintaan osallistui 3–15 opiskelijaa. Opiskelijoiden kokoaman yhteisen raportin arvokkaana erityispiirteenä on se, että siinä on runsaasti suoria lainauksia eri osastojen opiskelijoiden kommentteista.

Sekä itsearviointiraportit että arviointivierailu osoittivat henkilökunnan ja opiskelijoiden kykyä analysoida kriittisesti ohjauksen ongelmakohtia ja etsiä niihin yhdessä ratkaisuja. Arviointiprosessiin tuntui vierailun perusteella kohdistuvan erilaisia odotuksia ja toiveita. Nämä liittyivät henkilöstön osalta siihen, että johto tunnistaisi ohjausjärjestelmän heikon toimivuuden ja opiskelijoiden osalta siihen, että henkilöstö toimisi konkreettisesti heidän arkitodellisuutensa parantamiseksi. Arviointivierailulla käyty keskustelu oli rakentavaa ja erittelevää, ja avoin myös vastakkaisten näkökulmien esittämiseen. Keskustelun osallistujamäärä oli kuitenkin vain noin 20 henkilöä, eikä kaikilta osastoilta tai organisaatiotasoilta ollut edustusta.

Koko korkeakoulun ohjausjärjestelmää arvioitaessa ongelmana on se, että arviointi tavoittaa korkeakoulun ohjauksellisen kokonaisuuden yleisellä tasolla, mutta käsittelee vain esimerkinomaisesti yksittäisten osastojen opintojen ohjauksen ongelmia ja ratkaisumalleja. TaiK:in henkilökunta ja opiskelijat tiedostivat ansiokkaasti tämän ongelman ja järjestivät itsearviointien toteutuksen osastokohtaisesti. Osastojen onkin tärkeää hyödyntää arviointiprosessissa syntyneitä osastokohtaisia itsearviointiraportteja omassa kehittämistyössään.

Ulkoinen arviointiryhmä nosti itsearviointiraporttien perusteella arviointivierailun keskustelun kohteeksi seuraavat teemat:

- Opintojen alkuun sijoittuvien hyvien ohjauskäytäntöjen levittäminen opintojen myöhempisiin vaiheisiin.
- Perusopetuksen henkilöstön vaihtuvuus ja opintojen ohjauksen jatkuvuus.
- Taideopiskelijan ohjauksen erityispiirteet ja -tarpeet.
- Ohjauksen kysynnän ja tarjonnan kohtaaminen.
- Virallisen ja epävirallisen ohjauksen haasteet ja yhteistyön mahdollisuudet.

Opintojen ohjauksen tavoitteet

Henkilökunnan itsearviointiraportin mukaan opintojen ohjauksen tavoitteet hahmottuivat eri tavoin TaiK:in eri osastoilla. Yksi osastoista korosti jokaisen opiskelijan yhtäläistä mahdollisuutta saada henkilökohtaista ohjausta, tukea ja kritiikkiä oman persoonallisuuden ja asiantuntijuuden kehittämiseksi. Toisten osastojen mukaan ohjauksen tavoitteisiin kuuluvat keskushallinnon ohjeiden seuraaminen, syrjäytymisen estäminen, työelämään valumisen estäminen ja tutkinnon suorittaminen tavoiteajassa. Opiskelijoiden kritisoivat itsearviointiraportissaan sitä, että virallinen opintojen ohjaus painottaa liiaksi nopeaa valmistumista. Opiskelijoiden mielestä ohjauksen tavoitteet perustuvat ensisijaisesti koulutusyksiköiden tarpeisiin, eivätkä kohtaa opiskelijoiden todellisia tarpeita.

Arviointivierailulla kävi ilmi, että henkilökunta ja opiskelijat eivät ole löytäneet TaiK:issa tarjotulle opintojen ohjaukselle yhteistä määritelmää eivätkä he pidä opetukseen kuuluvaa henkilökohtaista ohjausta ohjauksena. Vaikka opettajat toimivat käytännössä ohjaajina, he eivät nimitä työtään ohjaukseksi. Opiskelijat taas eivät koe opetukseen liittyviä sisällöllisiä opettajan ja opiskelijan vuorovaikutustilanteita ohjaamiseksi niiden sattumanvaraisuuden vuoksi. Opiskelijat kokevat saavansa systemaattista ohjausta vain opintojen etenemiseen, ja siksi heidän mielestään ohjausta on vain käytännöllinen, ei sisällöllinen ohjaus.

Ohjauksen tavoitteet, lähtökohdat ja toimintaperiaatteet tulisi sopia ja kirjata koko korkeakoulun tasolla. Sisällöllinen ja käytännöllinen ohjaus tulisi tunnistaa omiksi ohjauksen lajeikseen. Ohjausjärjestelmän kokonaisuuden tarkastelua ja suunnittelua helpottaisi se, että ohjaukseen liittyvä henkilökunnan käytännön osaaminen tehtäisiin näkyväksi kirjaamalla sen tavoitteet ja toimintatavat. Ohjauksen käytännön toteutus voisi kuitenkin edelleen vaihdella tilanelähtöisesti opetettavan teeman, menetelmän ja opetus- ja ohjaustilanteeseen osallistuvien henkilöiden mukaan.

Opiskeluprosessiin liittyvä ohjaus

Henkilöstön ja opiskelijoiden itsearviointiraporttien mukaan koulutuksen markkinoinnissa käytetään monia kanavia, kuten valintaopasta, abi-infoja ja korkeakoulun verkkosivuja. Opiskelijoiden mukaan opintoihin hakeudutaan kuitenkin ensisijaisesti korkeakouluun liittyvien mielikuvien perusteella. Opintokokonaisuuksien sisällöstä ei aloittavilla opiskelijoilla ole selkeää kuvaa. Henkilöstön itsearviointiraportin mukaan ongelma koskee erityisesti BA-opiskelijoita.

Opintojen alkuvaiheessa opintotoimisto järjestää uusille BA- ja MA-opiskelijoille kaksipäiväisen perehdyttämisjakson, johon kuuluu mm. tutustuminen korkeakoulun toimintaan ja tiloihin sekä opintososiaalisin asioihin. Tämän rinnalla osa osastoista järjestää heti opintojen alussa omia orientointitilaisuuksiaan, joissa keskitytään osastojen omaan toimintaan. Opiskelijat ovat kokeneet alkuvaiheen perehdytyksen erittäin tärkeänä, ja heidän mukaansa osastojen tulisi kiinnittää enemmän huomiota sen toteutukseen. Osastojen tulisi esimer-

kiksi koordinoita opetuksen aikataulut siten, että ne eivät mene päällekkäin orientointitilaisuuksien kanssa ja estä näin opiskelijoille tärkeän tiedon saantia.

Opiskelijat ja henkilökunta olivat samaa mieltä siitä, että toisen–kolmannen opintovuoden ohjaus on vajavaista. Vaikka ohjauksellista tietoa on saatavilla, palvelut ovat opiskelijoiden mukaan hajallaan eikä opiskelijoilla ole aina tietoa siitä, kuka ohjausta antaa. Ohjausta saa kuitenkin kysyttäessä esimerkiksi oman osaston amanuenssilta, vastaavalta opettajalta tai osastonjohtajalta. Kun ohjaus rakentuu pitkälti opiskelijoiden oma-aloitteisuuteen, ongelmia tulee erityisesti passiivisille opiskelijoille. Lopputyön ohjaus on henkilökunnan mukaan taas paremmin organisoitu.

Henkilökunnan itsearviointiraportin mukaan opiskeluprosessiin liittyvän ohjauksen kehittämiskohteet vaihtelevat osastoittain. Esimerkiksi Elokuvataitteen osaston haasteita ovat opinto-oppaan, opetusrakenteen ja sisällön uudistaminen. Medialaboratoriossa halutaan kehittää vastuunjakoa, integroida lopputyön ohjaus muuhun opetukseen ja dokumentoida arvot ja missiot. Taidekasvatuksen osasto näkee kehittämiskohteekseen ensimmäisen vuoden opiskelijoiden integroinnin ja vanhempien opiskelijoiden ohjauksen tehostamisen. Keraamiikka- ja lasisuunnittelun osastolla toivotaan itsearvioinnin ja rakentavan palautteenannon vahvistamista ja opettajien suurempaa aktiivisuutta.

TaiK:issa koko opintoprosessin ohjaus tulisi koordinoita systemaattisesti. Opiskelijat toivoivat tuutorointia koko opiskeluajalle, ei vain opintojen alkuun. Opintotoimisto on velvoittanut osastoja nimeämään opettajatuutoreita, mutta käytänteet vaihtelevat osastoittain. Käytännössä opiskelijatuutoreille on siirtynyt runsaasti vastuuta välttämättömien käytännön asioiden hoidossa.

Yksi TaiK:in tarjoaman opetuksen erityispiirteitä on se, että suuri osa opetuksesta hoidetaan tuntiopettajien voimalla. Tämä monipuolistaa koulutusta ja tarjoaa opiskelijoille mahdollisuuden opiskella ja työskennellä oman alansa parhaiden asiantuntijoiden kanssa jo opintojen aikana. Opiskelijat oppivat projekteissa arvioimaan omaa työskentelyään ja saavat arvokasta henkilökohtaista palautetta ja tukea oman ammatti-identiteetin muodostamiselle. Toisaalta tuntiopettajien suuri määrä ja vaihtuvuus heikentää opiskelijoiden ja henkilökunnan mukaan selvästi opintojen ohjauksen pitkäjänteisyyttä. Erityisiä ongelmatilanteita ja lisätyötä syntyy usein silloin, kun yksittäiselle, opinnoissaan viivästyneelle opiskelijalle pitäisi saada palautetta tehtävässä jo lopettaneelta tuntiopettajalta.

Arviointivierailulla nousi esiin kysymys ohjaajan ja ohjattavan tiiviistä suhteesta ja mahdollisista suosikkiasetelmista. Opetushenkilöstön kommentteista voi kuitenkin päätellä, että ohjaustilanne, jossa taiteellisesti lahjakas ohjaa toista taiteellisesti lahjakasta, tiedostetaan herkäksi. Henkilöstö uskoi subjektiivisuuteen liittyvien negatiivisten vaikutusten lievenevän sillä, että jokainen opiskelija saa opintojen aikana ohjausta usealta eri opettajalta.

Opiskelijoiden mukaan opintojen etenemistä seurataan ensisijaisesti kertyneiden opintoviikkojen muodossa, kun taas sisällöllisen opintosuunnitelman toteutumisen seuranta jää satunnaiseksi.

Työelämään siirtyminen integroituu jo opintojen loppuvaiheeseen. Osa opiskelijoista käy työssä opintojen ohella, ja osa saa kontakteja työelämään osastojen työelämäprojektien, työ- tai opetusharjoittelun kautta. Rekrytointipalvelu järjestää myös opiskelijoille oman osaamisen markkinointi- ja yrittäjyyskurseja.

Käytössä valmiit lukujärjestykset

Henkilökunnan itsearviointiraportin mukaan kaikki BA-tason ja useat MA-tason opiskelijat saavat osastoilta valmiit lukujärjestykset, jotka raamittavat opintojen kokonaisuuden rakentamista. Opiskelijoiden mukaan tämä lisää erityisesti alkuvaiheen opintojen koulumaisuutta, eikä sinällään takaa opiskelun onnistumista. He toivoivat lisää mahdollisuuksia valinnaisuuteen sekä tukea sivuaineiden ja muiden yksilöllisten valintojen sijoittamisessa tutkinnon kokonaisuuteen. Vaikka yksittäisiä poikkeuksia onkin, yksilölliset opintosuunnitelmat ovat opiskelijoiden mukaan harvinaisia. Heidän mielestään TaiK:in nykyinen järjestelmä ei salli sitä, että mahdollisuutta yksilöllisiin opintosuunnitelmiin tarjottaisiin tasa-arvoisesti kaikille opiskelijoille.

Palautejärjestelmät pääosin toimivat

Virallisen järjestelmän mukaan TaiK:issa on käytössä kurssiarviointilomakkeet, mutta käytännössä suuri osa osastoista on kehittämässä niitä omia tarpeitaan paremmin vastaavaksi tai on korvannut ne kokonaan palaute- ja kehittämiskeskusteluilla. Opiskelijoiden mukaan palautteiden huomioon ottamisessa on jonkin verran osastojen välisiä eroja. Erityisesti pienillä osastoilla keskusteluyhteydet ja opiskelijoiden vaikutusmahdollisuudet ovat hyvät.

Sen sijaan opiskelijoiden osallistuminen opetussuunnitelman kehittämiseen toteutuu henkilökunnan raportin mukaan enintään kohtalaisesti. Opiskelijoiden mukaan vaikuttamiskanavia voivat olla ainejärjestö, osaston johtoryhmä tai käytäväkeskustelut. Osastot toivoivat opiskelijoilta aktiivisempaa osallistumista yhteiseen kehittämistyöhön.

Ohjausjärjestelmän toimivuus

Taideteollisen korkeakoulun opintojen ohjausjärjestelmässä on paljon toimijoita ja ohjausta on periaatteessa tarjolla kaikkiin opintojen vaiheisiin. Ohjausjärjestelmän toimivuutta heikentää kuitenkin suuresti se, että ohjauksen kenttä, ohjausmuodot ja ohjauksen tehtäväjako ovat vielä selkiytymättömiä. Syynä tähän on henkilöstön mukaan se, että opintojen ohjausta ei ole TaiK:issa tarkasteltu eikä suunniteltu omana kokonaisuutenaan, vaan palveluja on rakennettu reaktiivina erilaisiin opiskelijoiden tarpeisiin ja ongelmiin. Näin kehittyneessä järjestelmässä on väistämättä päällekkäisyyttä ja tarvetta koordinointiin.

Opiskeluun liittyvää ohjausta antavat opintotoimisto ja osastojen opetus- ja muu henkilökunta, kuten amanuenssit, osastonjohtajat, professorit ja BA/MA-

vastaavat. Virallisen ohjausjärjestelmän mukaan jokaisella osastolla tulisi olla opettajatuutori, mutta joillakin osastoilla opettajatuutori on korvattu omaopettajalla, vuosikurszivastaavalla tms. Ulkomaalaisten opiskelijoiden opintoasioista huolehtii kansainvälisten asioiden kuraattori. Lisäksi opintotoimisto kouluttaa vuosittain opiskelijatuutoreita.

Opintojen etenemiseen liittyvän ohjauksen lisäksi opiskelijat saavat erittäin paljon henkilökohtaista, sisällöllistä ohjausta opetuksen yhteydessä. Arviointivierailulla kävi lisäksi ilmi, että opettajat näkivät lähiopetuksen potentiaalisesti ohjaustilanteeksi ja näin vastaukseksi opiskelijoiden ohjaukselliseen kysyntään. Opiskelijat taas kokevat opetustilanteen keskustelut niin sattumanvaraisiksi, ettivät laske sitä varsinaiseksi opintojen ohjaukseksi. Toisinaan ohjaus kapeutui vain kaikkein aktiivisimpien opiskelijoiden oikeudeksi. Sivuaineopiskelijoiden ohjaukseen tulisi opiskelijoiden mukaan kiinnittää nykyistä enemmän huomiota.

Eri osastoilla on oman toimintakulttuurinsa mukaisia, toisistaan selvästi poikkeavia ohjausrakenteita. Henkilökunnan itsearviointiraportin mukaan osastojen erilaisuus jopa rajoittaa yhteisten käytäntöjen kehittämistä. Osastojako ja osastojen erillisuus ei saisi kuitenkaan nousta esteeksi toimivan ohjauksellisen palvelukokonaisuuden rakentamiselle. TaiK:issa tulisi pohtia, miten eri osastojen välille voitaisiin luoda tarkoituksenmukainen ja luonteva keskusteluyhteys, joka tarjoaisi perustan yhteisten tavoitteiden määrittelylle.

Suhteellisen paljon ohjauksellista tietoa vaihdetaan opettajien ja opiskelijoiden välisissä ja opiskelijoiden keskinäisissä käytäväkeskusteluissa ja muissa epävirallisissa tilanteissa. Epävirallista ja henkilökohtaista ohjausta antavien henkilöiden tietojen ajantasaisuutta tulisi varmistaa esimerkiksi korkeakoulun ja osastojen sisäisen tiedottamisen avulla. Toisaalta henkilöstön itsearviointiraportissa painotetaan, että pienillä osastoilla epävirallisenkin ohjauksen tehoon ja laatuun voi luottaa. Opiskelijat itsearviointiraportin mukaan epävirallinen ohjaustieto ei välity tasa-arvoisesti kaikille opiskelijoille, ja tieto on epätasua. Jaetun tiedon sattumanvaraisuutta lisää se, että käytäntöjä ei ole dokumentoitu johdonmukaisesti.

Opiskelijoiden itsearviointiraportin mukaan osastokohtaista tilannetta parantaisi se, että kukin osasto nimeäisi vastuuhenkilöt, jotka vastaavat opiskelijoiden aktiivisesta ja säännöllisestä ohjauksesta koko opiskelun ajan. Käytännössä esimerkiksi amanuenssi voisi huolehtia opintojen käytännöllisestä ja vastaava opettaja sisällöllisestä ohjauksesta. Näin vältettäisiin se tilanne, että passiiviset opiskelijat putoavat ohjausjärjestelmän ulkopuolelle.

Samanaikaisesti opintojen ohjauksen suunnittelua ja vastuiden jakoa tulisi kehittää koko korkeakoulun tasolla. Tähän asti opintojen ohjauksen kehittämällä ei ole ollut yhteyttä korkeakoulun strategiaan ja siitä johdettuihin tavoitteisiin. Korkeakoulun johto ilmoitti arviointikeskustelussa, että TaiK on kokoomassa laatuohjeita. Niissä opintojen ohjaus voisi olla yksi osa-alue. Lisäksi toimintaohjeen kokoaminen osana henkilöstökoulutusta voisi olla yksi keino koko korkeakoulun ohjausta koskevan ohjauksen tulkinnan ja menettelytapojen yksilöimiseksi.

Arviointivierailulla käydyssä keskustelussa erottui selvästi paine nopeuttaa opintoaikoja ohjauksen avulla. Joillakin TaiK:in osastoilla opiskelijat tekevät osaston kanssa kirjallisen sopimuksen valmistumisesta tietyssä ajassa. On ongelmallista, mikäli opintojen ohjaukseen kytketään sanktiointi.

Ohjaushenkilöstöä tuettava

Henkilökunnan mukaan jokainen ohjaaja tekee ohjausta parhaansa mukaan, mutta yksin. Ohjaajan roolissa toimiva tukee opiskelijan opintojen edistymistä ja urasuunnitelmien toteutumista. Myös ohjaaja tarvitsee tukea. Tätä voidaan tarjota monella vaihtoehdoisella tavalla, joista koulutus on yksi mutta ei ainoa mahdollisuus.

Ohjauksen materiaalit ja fyysiset resurssit

TaiK:in sisäisillä verkkosivuilla on opettajien ja opiskelijoiden keskustelufoorumeja sekä runsaasti koulutusta koskevaa informaatiota, mutta toistaiseksi jäsenmättömässä muodossa. Opiskelijoista kaikkein tyytyväisimpiä verkossa toteutettuun ohjaukseen olivat opintotoimiston teettämän tutkimuksen mukaan olleet työssä käyvät opiskelijat.

Koska ohjauksellisen tiedon kulussa on henkilökunnan ja opiskelijoiden mukaan ollut ongelmia, yksi ratkaisu tähän voisi olla verkko-ohjauksen tehostaminen. Ajantasainen tieto olisi tällöin sekä opiskelijoiden että henkilöstön käytössä. Verkko-ohjauksella voitaisiin myös täydentää opinto-oppaassa annettuja tietoja. Tämä ei kuitenkaan poista tarvetta kehittää samanaikaisesti korkeakoulun yhteistä ja osastokohtaisia opinto-oppaita. Arviointivierailulla käydyssä keskustelussa kävi ilmi, että opinto-oppaat ja muu ohjausmateriaali eivät sisällä kaikkea opiskelijoiden tarvitsemaa tietoa. Jopa opintoasioita päätoimisesti hoitavalla opintotoimiston opintoneuvojalla on ollut ongelmia saada riittävästi tietoa osastojen koulutustarjonnasta.

Vahvuudet ja hyvät käytänteet

- *Henkilökohtainen ohjaus:* Taideteollisen korkeakoulun vahvuuksiin kuuluu opetukseen ja oppimiseen kiinteästi liittyvä ja opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin perustuva henkilökohtainen ohjaus.
- *Yleinen kehittämispotentiaali:* Itsearviointiraporttien ja arviointivierailun perusteella TaiK:in vahvuutena on myös henkilöstön ja opiskelijoiden innovatiivisuus, joka näkyi suurena määränä konkreettisia ja toteuttamiskelpoisia opintojen ohjauksen kehittämisideoita.
- *Työnohjausryhmät ja opiskelijaopinto-ohjaajat:* Hyviin käytänteisiin kuuluvat taidekasvatuksen osaston työnohjausryhmät ja opiskelijaohjaajat. Aineenopettajakoulutuksessa käytetyt työnohjausryhmät ovat pitkäkestoisia kasvuryhmiä, joissa opettajaksi opiskelevat voivat keskustella opettajuuden

kehittämiseen liittyvistä kysymyksistä. Kokemusta voi hyödyntää myös ryhmänohjaukseen liittyvien taitojen analysoinnissa. Toinen hyväksi havaittu käytäntö on päättövaiheessa olevan opiskelijan toimiminen opinto-ohjaajana. Osasto takaa toiminnan jatkuvuuden ja työhön perehdyttämisen siten, että aloittavan ja lopettavan ohjaajan työsuhteet limittyvät tarvittavan ajan päällekkäin.

- *Tieto- ja viestintäteknologian asiantuntijuus:* Taideteollisen korkeakoulun Medialaboratoriossa on vahva tieto- ja viestintäteknologian asiantuntijuus. Opiskelijoilla on mahdollisuus tallentaa suorituksiaan digitaalisessa muodossa myöhempää käyttöä varten, esimerkiksi portfolioonsa.

Suosituksset

- *Opintojen ohjauksen kokonaissuunnittelu:* Taideteollisessa korkeakoulussa tulisi käynnistää opintojen ohjauksen kokonaisvaltainen suunnittelu, joka sisältää ohjauksen tavoitteiden ja työnjaon määrittelyn koko korkeakoulun tasolla sekä aikataulutetun, portaittain etenevän kehittämissuunnitelman. Systemaattinen opintojen ohjauksen kehittäminen voisi alkaa muutamalla osastolla. Tavoitteena olisi rakentaa toimintamalleja, joista osa olisi yhteisiä ja osa eriytyviä.
- *Koko opintoprosessin ohjauksen koordinointi:* Opiskeluprosessiin liittyvät ongelma- ja ohjauksen aukkokohdat tulisi analysoida systemaattisesti ja rakentaa koko opiskeluprosessin kattava ohjausjärjestelmä. Osittain tämä edellyttää olemassaolevien ohjauspalveluiden systematisointia ja osittain täydentävien ohjauspalveluiden järjestämistä.
- *Ohjauksellisen tiedon kokoaminen ja ajantasaisuus:* Ohjauksellista tietoa tulisi koota siten, että se on helposti sekä opiskelijoiden, ohjaustehtävissä toimivien että muun henkilökunnan yhteisesti saatavilla. Opinto-oppaiden ja verkossa levitettävän ohjauksellisen tiedon paikkansapitävyyteen ja täsmällisyyteen tulisi kiinnittää huomiota. Korkeakoulu voisi hyödyntää Medialaboratorion osaamista ohjaavan ympäristön rakentamisessa.
- *Tuntiopettajien työn tukeminen:* Jokaisen opettajan tulisi olla tietoinen, miltä osin opettajan odotetaan vastaavan opiskelijoiden ohjauksesta. Ohjauksen osastokohtainen strateginen suunnittelu ja menettelytapojen dokumentointi tukisi tätä työtä.

4.5 Tampereen teknillinen korkeakoulu: Sähkötekniikan osasto

Taustaa

Tampereen teknillisen korkeakoulun (TTKK) sähkötekniikan osastolla (lyhyemmin sähköosasto) opiskelee lähes 2000 opiskelijaa. Diplomi-insinöörin tutkinnon laajuus on 180 ov, ja siihen kuuluvat perusopinnot, koulutusohjelmakohtaiset opinnot, ammattiaineopinnot ja diplomityö. Perusopinnot, 45 opintoviikkoa, ovat kaikissa koulutusohjelmissa samat. Ammattiaineopinnot rakentuvat vähintään kahdesta ammattiaineesta ja vapaasti valittavista opinnoista. Valittavia ammattiaineita on kaikkiaan 15, joihin kuuluvat mm. tietotekniikka, lääketieteellinen tekniikka, teknillinen fysiikka ja matemaattisten aineiden opettajakoulutus. Osaston organisaatiota on muutettu viime vuosina. Samaan aikaan sivuaineopiskelijoiden määrä on lisääntynyt voimakkaasti.

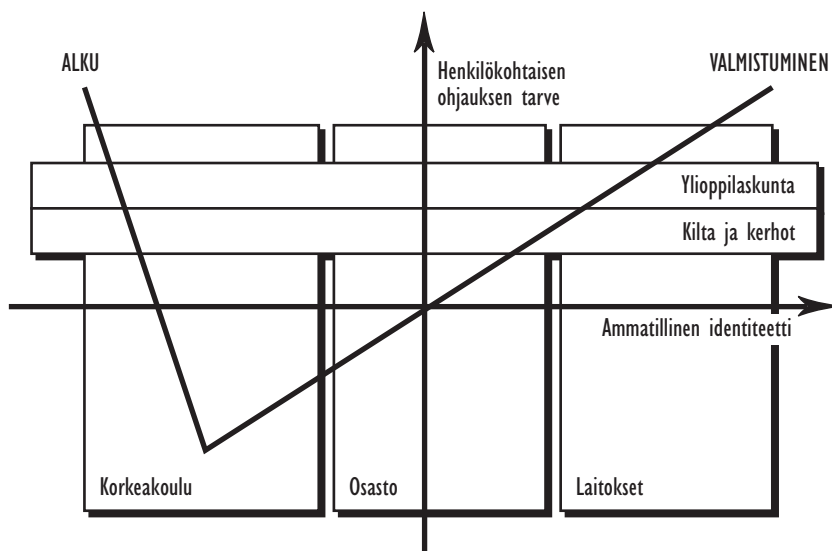
Tampereen teknillisen korkeakoulun sähkötekniikan osaston opiskelijat ja henkilökunta

	1998	1999	2000
Perustutkinto-opiskelijat			
• Kirjoittautuneet uudet opiskelijat	401	351	318
• Kirjoilla olevat opiskelijat	1854	1912	1952
• Suoritetut ylemmät korkeakoulututkinnot	138	124	137
• Ylemmän korkeakoulututkinnon suoritusaikojen mediaani vuosina	6.7	6.6	6.5
• 1993 aloittaneista valmistuneet %	15.6	17.7	12.2
• 1993 aloittaneista ilmoittautumatta jättäneet %	2.0	0.7	1.4
Opetushenkilökunta	31	30	48
Opintojen ohjaukseen käytetty aika	*	*	*

* Tieto puuttuu.

Opintojen ohjauksen toteutuksesta vastaavat opintojen alkuvaiheessa pääasiassa opiskelijatuutorit, sähköosaston opiskelijaopintoneuvoja ja TTKK:n yhteinen opintotoimisto. Opintojen keskivaiheen ja diplomityön ohjauksesta huolehtii sähköosaston laitosten opetushenkilökunta.

Tampereen teknillisen korkeakoulun sähkötekniikan osaston opintojen ohjausjärjestelmä helmikuussa 2001

Arviointiprosessi

Henkilökunnan itsearviointiraportin kokosi sähkötekniikan osastonjohtaja. Itsearviointiraportista ei näy, osallistuiko prosessiin muuta henkilökuntaa osastonjohtajan lisäksi. Opiskelijoiden itsearvioinnin, joka oli selvästi henkilökunnan raporttia kattavampi, koordinoi TTKK:n ylioppilaskunta TTKY. Se käytti eri opiskelijaryhmien näkemysten kokoamisessa erilaisia menetelmiä, kuten ryhmähaastatteluita, sähköpostihaastatteluita ja käytävillä jaossa olleita kyselylapputa, joilla palautettaan antoi kaikkiaan 59 opiskelijaa.

Arviointivierailun aikana käytyjen keskustelujen perusteella arviointiprosessi nosti ohjauksen kokonaisuuden yhteiseen keskusteluun. Opiskelijoiden ja henkilöstön arvioinnit ohjauksen vahvuuksista ja kehittämiskohteista olivat pääosin samansuuntaisia. Korkeakoulun johdon mukaan TTKK tarvitsee arviointia erityisesti työelämässä tapahtuvien nopeiden muutosten sekä korkeakoulun henkilökunnan vaihtuvuuden takia, jotta ohjausjärjestelmää voitaisiin kehittää muutosten tahdissa. Henkilöstö ja opiskelijat olivat yhtä mieltä siitä, että arviointiprosessi on tuonut esille konkreettisia ideoita, joiden avulla voidaan kohdentaa tulevaa kehittämistä.

Ulkoinen arviointiryhmä nosti henkilökunnan ja opiskelijoiden itsearviointiraporttien perusteella arviointivierailun keskustelun kohteeksi seuraavat teemat:

- Miten opintojen ohjaus tulisi tahdittaa opintojen eri vaiheisiin, ja miten tehostaa erityisesti toisen–kolmannen opintovuoden ohjausta?
- Miten opiskelijatuutoreita ja laitoksille nimettäviä opettajatuutoreita aiotaan kouluttaa?

- Millaista kannustusta ja ohjausta opiskelijat tarvitsisivat henkilökohtaisen opintosuunnitelman laadinnassa?
- Mitä mahdollisuuksia opiskelijoilla on antaa palautetta opetuksesta, ja miten palautteita hyödynnetään opetuksen ja opintojen ohjauksen kehittämisessä?
- Kenen ja miten tulisi seurata opiskelijoiden opintojen etenemistä?

Ohjauksen tavoitteet

Sähkötekniikan osaston henkilöstön mukaan opintojen ohjauksen tavoitteena on antaa tuki opiskelijalle opintojen alussa, niiden suorittamisessa ja suunnittelussa sekä valmistumisessa. Opiskelijoiden itsearviointiraportin tavoitteita koskeva kuvaus oli konkreettisempi. Opiskelijoiden mielestä ohjauksen tavoitteena tulisi olla opiskelijan opastaminen löytämään juuri hänelle sopivat opintokokonaisuudet sekä auttaa häntä löytämään tavat ja järjestys, jossa opinnot kannattaisi suorittaa. Lisäksi ohjauksen tulisi auttaa opiskelija suorittamaan järkevä tutkinto järkevässä ajassa.

Henkilöstön laatimassa ohjauksen tavoitekuvauksessa oli tunnistettu hyvin opiskelijapolun eri vaiheita. Opintojen alku- ja loppuvaiheen ohjausvastuu oli osoitettu koko korkeakoululle, kun taas keskivaiheen ohjaus oli osoitettu eri laitosten vastuulle. Tätä perusteltiin sillä, että kahden ensimmäisen vuoden osalta opinnoissa on paljon pakollisia ja kaikille yhteisiä opintoja.

Tavoitteenasettelun ongelmana on se, että ohjausta tarkastellaan lähinnä massojen läpivirtauksen ja valmistuneiden määrän kannalta eli kvantitatiivisena kysymyksenä. Opintojen ohjaus ei sisälly myöskään TTKK:n voimassa olevaan strategiasuunnitelmaan. TTKK:lle olisikin eduksi laatia opintojen ohjauksen strategia, jossa määriteltäisiin sen tavoitteet, menetelmät ja vastuunjaot koko opintokaaren ajalle. Ohjausta tulisi tarkastella siinä myös kvalitatiiviselta kannalta eli tulevaisuuden insinöörinä toimivan yksilön, hänen ammatillisen kasvunsa ja mielekkäiden valintojensa kannalta.

Alkuvaiheen ohjaus opiskelijatuutorien vastuulla

Koulutukseen hakeutuva saa informaatiota lähinnä TTKK:n www-sivuilta, hakuoppaista ja opintotoimistosta. Lukio-infojen merkitystä opiskelijat pitivät erittäin suurena. Opiskelijoiden mielestä hakijoille annettavaa informaatiota tulisi konkretisoida, jotta opiskelupaikan valinta ei perustuisi pelkästään mielikuviin. Lisäksi hakijoille tulisi opiskelijoiden mielestä korostaa matematiikan, fysiikan ja kemian hyvien pohjatietojen merkitystä menestyksellisessä opiskelussa.

Opintojen alettua sähköosasto järjestää uusille opiskelijoille informaatiotilaisuuden. Koko korkeakoulun uusien opiskelijoiden infotilaisuuksia järjestävät myös TTKK, ylioppilaskunta ja yhteistyötahot. Tilaisuuksissa käsitelty informaatio on myöhemmin saatavissa verkosta. Lisäksi vuonna 2000 TTKK järjesti ensimmäistä kertaa yhteistyössä yritysten kanssa työelämän tarpeista informoivat sähköteollisuustreffit.

Suuren vastuun uusien opiskelijoiden ohjauksesta kantavat opiskelijatuutorit, joita on TTKK:ssa yhteensä 200. Tällä hetkellä ylioppilaskunta vastaa pitkälti opiskelijatuutoreiden rekrytoinnista ja koulutuksesta. YTHS osallistuu opiskelijatuutorien koulutukseen ryhmänjohtamistaitojen ja yhteisöllisyyden kehittämisen osalta. Sähköosasto maksaa opiskelijatuutoreille pienen korvauksen ja kustantaa heille yhden vapaavalintaisen oppikirjan.

Opiskelijat ja henkilökunta olivat periaatteessa tyytyväisiä opiskelijatuutorointiin, mutta arviointiprosessi toi esiin useita keinoja, joilla opintojen alkuvaiheen ohjausta voitaisiin kehittää. Ensinnäkin ohjausta tulisi opiskelijoiden mielestä hajauttaa siten, että opintojen alussa syksyllä käsiteltäisiin tiiviisti korkea-kouluopiskelun käytännön kysymyksiä ja vasta ensimmäisen opintovuoden keväällä tai toisena opintovuonna opintojen järkevään suorittamiseen ja tulevaan ammattikuvaan liittyviä suunnittelukysymyksiä.

Toiseksi opiskelijat toivoivat, että TTKK:n ja sähköosaston henkilökunta jakaisi selkeämmin alkuvaiheen ohjausvastuuta opiskelijatuutoreiden kanssa. Yksi syy tähän toiveeseen on se, että opiskelijatuutorit ovat pääsääntöisesti toisen vuosikurssin opiskelijoita, joilta ei tulisi edellyttää opintojen sisältöön ja tutkinnon rakenteeseen liittyvää ohjausta. Sopiva tehtäväjako voisi olla esimerkiksi se, että opiskelijatuutorit vastaisivat käytännöllisestä ja sosiaalisesta ohjauksesta ja henkilökunta opiskelua ja oppimista koskevasta tiedollisesta ohjauksesta.

Kolmanneksi opiskeluvälmiuksien kehittämisessä on opiskelijoiden itsearviointiraportin mukaan puutteita, kun ainoa tähän liittyvä ohjauksen muoto tällä hetkellä on ylioppilaskunnan järjestämä Opi oppimaan –luentosarja. Opiskelijat ehdottivat itsearviointiraportissaan yhden opintoviikon laajuista kurssia aiheesta uusille opiskelijoille.

Pääaineen valinta kriittisenä kohtana opiskelijapolulla

Ammattiaineiden valinta ja niiden opiskelu toisen opintovuoden jälkeen muuttavat opiskelijoiden ohjaustarpeita. Pääaineen valintavaihe on monella tavalla kriittinen kohta opiskelijan matkalla tutkintoon. Painopiste siirtyy yleisestä informaatiosta omaa ammatti-identiteettiä koskevaan ohjaukseen. Lisäksi opiskelijat toivat esiin, että ensimmäisen vuoden laajoissa peruskursseissa välttävästi pärjänneet tarvitsevat erityistä tukea toisena vuonna opiskelumotivaation ylläpitämiseksi.

Pääaine- ja sivuaineopintojen valintaan liittyvästä ohjauksesta vastaavat opiskelijajärjestö Sähkökilta ja opiskelijaopintoneuvoja, jotka järjestävät keväisin ammattiaineinfoja, laitoskierroksia ja laitosten yhteisiä esittelytilaisuuksia. Joissakin koulutusohjelmissa ohjausta annetaan vapaa-aikana toteutettavissa opiskelijoiden ja henkilökunnan yhteisissä tilaisuuksissa, kuten opiskelijoiden ammattikerhojen saunailloissa tai mökkiviikonloppuina. Niissä opiskelijoilla on ollut mahdollisuus epämuodolliseen professorien tapaamiseen ja ohjauskeskusteluihin.

Työharjoittelu, diplomityön laadinta ja työelämään sijoittuminen eivät ole TTKK:ssa ongelma-kohtia, vaan ne tukevat toinen toisiaan. 90 % teekkareista on valmistuessaan töissä. Opiskelijoiden sijoittumista työmarkkinoille tukee rekrytointipalvelut-yksikkö, jonka palvelut TTKK on vuonna 2000 ulkoistanut ja joiden toimivuutta TTKK:n kannattaisi arvioida muutaman vuoden kuluttua. Arviointiprosessin aikana sähköosasto uudisti Teekkarista diplomi-insinööriksi -diplomityön ohjekirjaa. Opiskelijat toivoivat lisää tukea oman diplomityönsä laadun itsearviointiin.

TTKK:lla oli tehty mielenkiintoinen havainto siitä, että kun opiskelija ennen ulkomaille lähtöä keskustele professorin kanssa hyväksilukuasioista, samalla tulee käytyä myös tutkinnon rakentamiseen liittyvä ohjauskeskustelu.

HOPS-ohjaus hyödyntämätön resurssi

Henkilökohtainen opintosuunnitelma oman urasuunnittelun välineenä on itsearviointiraporttien ja arviointivierailulla käydyn keskustelun perusteella vieras käsite. Opintosuunnitelma käsitettiin samana kuin opinto-ohjelma. Se nähtiin ensisijaisesti listauksena kurseista, lukujärjestyksenä, jonka opintotoimisto on laatinut valmiiksi kahdelle ensimmäiselle opintovuodelle. Ohjausta HOPS:ien laadintaan ei tarjota aktiivisesti, eikä sen tekemistä erikseen edellytetä. Opiskelijoiden itsearviointiraportin mukaan opintosuunnitelman teko on täysin opiskelijan omalla vastuulla, mikä johtaa pahimmillaan sattumanvaraiseen kurssien suorittamiseen tai epärealististen lukujärjestyksien rakentamiseen.

Opintosuunnitelman laadinnan ensisijainen työväline on opiskelijoiden mukaan opinto-opas, jota opiskelijat kiittivät selkeydestä. Siinä on kuvattu muutamia yleisimpiä tutkintorakenteita, joita opiskelijat voivat käyttää oman opintosuunnitelmansa runkona. Opiskelijoiden mukaan opinto-oppaaseen tulisi kuitenkin sisällyttää nykyistä tarkempia kurssikuvauksia, jotka palvelisivat paremmin omien opintojen suunnittelussa. Henkilöstön itsearviointiraportin mukaan kurssikuvaukset ovat osin jopa harhaanjohtavia. Opiskelijoiden itsearviointiraportissa ja arviointivierailulla nousi esiin idea, jonka mukaan opintojen suunnittelun avuksi voitaisiin kehittää tietokonepeli. Pelin avulla opiskelija näkisi, min-käläinen insinööri hänestä tulisi erilaisilla valinnoilla.

Runsas pääaineiden tarjonta on lisännyt neuvonnan ja tiedon tarvetta. Melko vapaa tutkinnon rakentaminen asettaa suuria haasteita opintoneuvojille: heidän pitäisi tuntea koko koulun koulutustarjonta pystyäkseen ottamaan kantaa opiskelijoiden poikkitieteellisiin valintoihin. Sähköosastolla tulisikin pohtia, keneltä opiskelija voi saada tukea tukea erityiskysymyksissä.

HOPS:in laadintaan ja seurantaan liittyy myös mahdollisuuksia kehittää mielekästä opettajatuutorijärjestelmää. TTKK:ssa on aiemmin kokeiltu opettajatuutorointia, mutta se tyrehtyi, kun opettajatuutorien ja opiskelijoiden ohjausta-paamisten sisältöä ei oltu määritelty riittävän selvästi. Arviointivierailulla kävi ilmi, että opintosuunnitelman laadintaan liittyvä ohjaus voisi olla mielekäs rooli opettajatuutoreille. Koska mahdollisuudet henkilökohtaiseen ohjaukseen ovat

suuren opiskelijamäärän takia rajalliset, opintosuunnitelman rakentamiseen, päivittämiseen ja toteutumisen seurantaan liittyviä kysymyksiä voitaisiin käydä osittain läpi ryhmäohjauksena.

Opintojen etenemisen seurannassa uusia ideoita

Henkilökunnan itsearviointiraportin mukaan opiskelijoiden opintojen etenemistä ei seurata mitenkään osaston tasolla. Koko korkeakoulun tasolla kootaan tietoja kurssien läpäistävydestä osana laadunvarmistusta. Tässä yhteydessä seurataan myös opiskelijoiden antamaa palautetta. Henkilöstön mukaan yksi esimerkki järjestelmän toimivuudesta on se, että sen avulla on pystytty paikantamaan kurseja, joissa opintoviikkokertymät eivät ole toivotulla tasolla ja tekemään tarvittavia muutoksia kurssijärjestelyissä.

Arviointivierailulla nousi esiin hyvä idea seurantamenettelyksi, jota voitaisiin toteuttaa yksittäisen opiskelijan tasolla. Opiskelijalle lähetettäisiin tietä suoritettua jääneen kurssin seuraavasta suoritushetkestä hänelle säännöllisesti lähetettävän opintorekisteriotteen mukana. Lisäksi opiskelija voisi saada opintorekisteriotteessaan oman opintoviikkokertymänsä koskevan luvun rinnalla vertailuluvun koulutusohjelman keskimääräisestä vuosittaisesta opintoviikkokertymästä.

Palautejärjestelmä osana laatujärjestelmää

Opiskelijoiden itsearviointiraportin mukaan sähköosastolla on useita kanavia opetusta koskevan palautteen antoon. O-infon eli opiskelijoiden infojärjestelmän kautta opiskelija voi antaa kurssipalautetta nimettömänä intranetissä. Muita palautemuotoja ovat luentojen, harjoitusten ja tenttien yhteydessä jaetut kyselylomakkeet, palaute opettajalle suullisesti tai sähköpostin kautta. Palautteen hyödyntämisen suhteen opiskelijat olivat epäilevämpiä. Opiskelijat toivoivat, että palautetta voisi antaa toisinaan myös kurssin aikana, jolloin se vaikuttaisi heidän omaan opetukseensa toisin kuin kurssin jälkeen annettava palaute.

Opiskelijat toivoivat lisää omaan opiskeluun ja suoritukseen liittyvää palautetta. Pelkät tentit ja tenttituloksen ilmoittaminen ei riitä tyydyttämään opiskelijoiden tarpeita etenkin silloin, kun opiskelija ei ole läpäissyt kurssia. Yhtenä hyvänä palautteen saamisen kanavana olivat opiskelijoiden mukaan olleet seminaarikurssit, joilla käydään läpi kurssien harjoitustöitä.

Opiskelijoiden vaikutusmahdollisuudet koulutuksen kehittämiseen edustajien kautta ovat hyvät. Sähköosaston suhtautuminen opiskelijoihin vaikutti arviointivierailun perusteella hyvin kannustavalta. Opiskelijoiden itsearviointiraportin mukaan ongelmana on se, että opiskelijaedustajien on vaikea muodostaa yhtä kaikkia tyydyttävää mielipidettä ajettavakseen. Systemaattinen tiedottaminen TTKK:ssa ja ylioppilaskunnassa meneillään olevista asioista olisi yksi keino lisätä riviopiskelijan tietoisuutta ja osallistumismahdollisuuksia.

Kohti opiskelijalähtöisempää ohjausjärjestelmää

TTKK:n sähköosastolla opintojen ohjauksen vastuut on tällä hetkellä jaettu opintojen vaiheiden perusteella. Yleisinä puutteina nousivat esille toisaalta ohjauksen kasautuminen alkuvaiheeseen ja pääaineen valintavaiheeseen ja toisaalta katveet mm. tutkinnon kokonaisuuden suunnittelussa. Suurin ongelma näytti olevan se, että ohjauspalveluita on rakennettu ohjaajan toimenkuvasta käsin eikä opiskelijan prosessin tai erilaisten opiskelijoiden kannalta. Ohjausta ei ollut myöskään tarkasteltu TTKK:ssa kokonaispalvelujärjestelmänä. Toisaalta TTKK:lla on opiskelijapalveluissa toimivia yksittäisiä käytänteitä, kuten esimerkiksi joustava kursseille ilmoittautuminen ja o-infoon liittyvä kurssipalautejärjestelmä.

Tällä hetkellä ohjausta antavat opiskelijaopintoneuvoja, opintotoimiston opintosihtööri, ura- ja rekrytointipalvelujen virkailija, opiskelijatuutorit, laitoksen esimies, professorit ja opettajat. Henkilöstö kiitteli erityisesti opiskelijaopintoneuvoja-järjestelmää. Järjestelmän hyvänä puolena on periaatteellisesti helppo lähestyttävyyys; heikkoutena se, että osapäiväinen ei-ammattilainen ei pysty perehtymään opiskelijoiden kysymyksiin samalla tavoin kuin täysipäiväinen ammattilainen. Opiskelijaopintoneuvojan saama ohjauskoulutus jäi arviointivierailun perusteella epäselväksi. Yleisesti ottaen henkilökunnan ohjausvalmiudet vaihtelivat ja olivat henkilöstön itsearviointiraportin mukaan osin jopa heikot. Kaikilla halukkailla opettajilla on kuitenkin mahdollisuus osallistua pedagogiseen täydennyskoulutukseen.

Opiskelijoiden itsearviointiraportin mukaan opintoneuvoja ja professorit ovat hyvinä tietolähteitä, mutta opiskelijat kokivat heidät vaikeasti lähestyttävänä. Ohjausta saavat ne opiskelijat, jotka sitä aktiivisesti hakevat. Sähköosaston tulisikin kiinnittää erityistä huomiota niiden opiskelijoiden tavoittamiseen, jotka eivät hae ohjausta oma-aloitteisesti. Samalla tulisi kiinnittää huomiota epävirallisen ohjauksen laatuun ja määrään. Toisilta opiskelijoilta 'puskaradion' kautta saadun tiedon merkitys oli opiskelijoiden mielestä suuri, mutta ongelmana on usein tiedon ristiriitaisuus.

Ohjausratkaisuissa tekniikka korostuu

TTKK:lla opiskeltava ala näkyi opintojen ohjauksen ratkaisuihin, joista huomattava osa oli teknisiä. Korkeakoulun kotisivustossa on runsaasti ohjauksellista tietoa, jota tulisi arvioida ja jäsentää ohjauksen kokonaisuuden näkökulmasta. O-infon avulla opiskelijat voivat saada tietoa TTKK:n koulutustarjonnasta ja ilmoittautua kursseille ja tentteihin. Lisäksi he voivat ohjelman avulla seurata omien opintosuoritusten kertymistä. Järjestelmässä on mahdollisuus kurssikohotaiseen palautteeseen. Opettajilla on mahdollisuus vaikuttaa kurssia koskevan palautelomakkeen rakenteeseen. Järjestelmä on otettu hiljattain käyttöön, ja sen toimivuutta arvioidaan käytön edetessä. Tällä hetkellä myös opintorekisteriote on mahdollista tilata tekstiviestinä matkapuhelimeen.

Vahvuudet ja hyvät käytänteet

- *Opiskelijoiden osallistuminen ohjauksen suunnitteluun ja toteutukseen:* Opiskelijat osallistuvat virallisen ohjauksen toteutukseen opiskelijatuutoreina ja opintoneuvojina. Ylioppilaskunnalla ja Sähkökillalla on myös vahva rooli ohjauksen suunnittelussa ja toteutuksessa mm. ammattiainekerhojen puitteissa.
- *Opiskelijoiden ja henkilökunnan vuorovaikutus:* Opiskelijoiden ja professoreiden yhteiset saunaillat ovat merkittävä kanava epämuodolliselle vuorovaikutukselle ja tukevat osaltaan toiminnan yhteistä kehittämistä.
- *Koko korkeakoulun kattava tietojärjestelmä:* Ohjauksessa hyödynnetään runsaasti erilaisia verkkopohjaisia ratkaisuja, kuten henkilöstön ja opiskelijoiden omia intranet-järjestelmiä. Korkeakoulu arvioi opiskeluympäristön toimivuutta systemaattisesti intranettiin kehitetyn palautejärjestelmän avulla.

Suosituksset

- *Opintojen ohjauksen strategia:* Opintojen ohjaus tulisi kytkeä nykyistä selkeämmin korkeakoulun strategiaan ja laatujärjestelmään. Ohjaustarpeiden kartoitusta tulee tehostaa ja selkiyttää tältä pohjalta eri toimijoiden rooleja. Ohjausta kannattaisi tarkastella rinnan muiden koulutukseen liittyvien prosessien, erityisesti opetustarjonnan ja -järjestelyjen, kanssa.
- *HOPS:in systemaattinen käyttö:* Henkilökohtaisen opintosuunnitelman laadinnasta tulisi luoda systemaattinen käytäntö, johon kuuluu HOPS:in laadinta, sen päivittäminen ja vuosittainen tarkistus.
- *Palautejärjestelmän kehittäminen:* Opiskelijoilla tulisi olla mahdollisuus antaa palautetta opintojaksojen aikana. Palautteen hyödyntämiseen koulutuksen kehittämisessä tulisi kiinnittää enemmän huomiota.
- *Opintojen etenemisen seuranta:* Opintojen etenemisen seurannassa painopisteen tulisi olla ongelmien ennaltaehkäisyssä. Opiskelijalla tulisi olla välineitä omien opintojen etenemisen seurantaan. Opinnoissaan viivästyneiden ohjaukseen tulisi kehittää välineitä ja nimetä vastuutahot.
- *Ohjausta tukeva henkilöstökoulutus:* Henkilöstön pedagogisessa täydennys- ja lisäkoulutuksessa tulisi kiinnittää huomio ohjauksen perustaitoihin. Ohjaushenkilöstön koulutustaso tulisi varmistaa.

4.6 Helsingin liiketalouden ammattikorkeakoulu

Taustaa

Helsingin liiketalouden ammattikorkeakoulussa (Helia) opiskelee lähes 5500 opiskelijaa. Heliaan kuuluu kuusi yksikköä: liiketalouden koulutus Pasilassa ja Porvoossa, tietotekniikan koulutus, johdon assistenttityön koulutus Oulunkylässä, Matkailun koulutus Porvoossa, Helia Yrityspalvelut ja Ammatillinen opettajakorkeakoulu, jotka antavat opetusta 16 koulutusohjelmassa. Näistä kolme on englanninkielistä ja kaksi ruotsinkielistä koulutusohjelmaa.

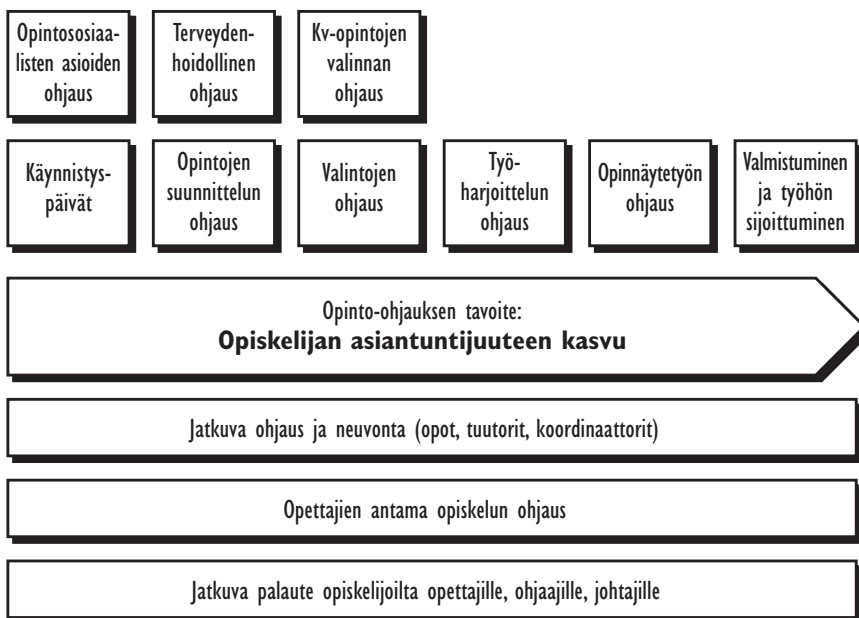
Helsingin liiketalouden ammattikorkeakoulun opiskelijat ja opetushenkilökunta

	1998	1999	2000
Perustutkinto-opiskelijat (nuoret/aikuiset)			
• Aloittaneet uudet opiskelijat	1011/314	1301/308	1242/274
• Kirjoilla olevat opiskelijat	3797/957	3990/1142	5425/1361
• Suoritetut ammattikorkeakoulututkinnot	405/92	534/100	646/146
• Ammattikorkeakoulututkinnon suoritusaikojen keskiarvo vuosina	3.7/3.7	4.1/3.7	4.0/3.9
• 1996 aloittaneista valmistuneet %	4	19	42
• 1996 aloittaneista ilmoittautumatta jättäneet %	6	7	11
Opetushenkilökunta	154	160	191
Opintojen ohjaukseen käytetty aika			
• Opettajien ja opinto-ohjaajien ohjaustunnit*	3254	3095	6512

* Luku ei sisällä muuta ohjaustyötä.

Opintojen ohjaustehtäviä on jaettu opinto-ohjaajille, tuutoriopettajille, tuutoriopiskelijoille, työharjoittelukoordinaattoreille ja ohjaajille, opinäytetöiden koordinaattoreille ja ohjaajille, kansainvälisten asioiden koordinaattoreille ja kansainvälisten asioiden tuutoriopiskelijoille. Opinto-ohjausta on ryhmitelty myös opintojen tason mukaan: perusopintojen ohjaaja, ammattiaineiden opintojen ohjaaja, täydentäjien ja iltaopiskelijoiden ohjaaja. Opintojen ohjausta koordinoidaan opo-tiimissä, johon osallistuvat koulutusjohtajan johdolla kaikkein koulutusohjelmien opinto-ohjaajat ja tuutoriopiskelijat.

Helsingin liiketalouden ammattikorkeakoulun opintojen ohjausjärjestelmä helmikuussa 2001

Arviointiprosessi

Henkilökunnan näkemyksiä kerättiin kyselylomakkeella, johon vastasi 50 henkilökunnan jäsentä. Henkilökunnan itsearviointiraportin kokosivat koulutusohjelmien opinto-ohjaajat, ja sitä käsiteltiin kahdessa henkilökunnan kokouksessa. Opiskelijoiden itsearvioinnin organisoivat Helsingin liiketalouden ammattikorkeakoulun opiskelijat HAMKY ry, jonka viisi opiskelijajyhdistystä kokosi kyselylomakkeella kaikkiaan 227 opiskelijan vastaukset. Vastanneet opiskelijat edustivat kattavasti kaikkia koulutusohjelmia, mutta suuri osa heistä oli ensimmäisen tai toisen vuosikurssin opiskelijoita.

Itsearviointiraportit osoittivat, että henkilöstö ja opiskelijat kohdistavat erilaisia odotuksia opintojen ohjaukseen. Opiskelijoiden odotukset olivat paikoin jopa ristiriitaisia; heidän keskuudessaan oli suurta hajontaa siinä, mikä opintojen ohjauksessa tulkitaan puutteeksi ja mikä vahvuudeksi. Arviointivierailulla käyty vilkas keskustelu, johon osallistui henkilökuntaa ja opiskelijoita monipuolisesti eri henkilöstöryhmistä ja koulutusohjelmista, osoitti kuitenkin halukkuutta kehittää yhteistä lähestymistapaa ja ratkaisumalleja opintojen ohjaukseen.

Ulkoinen arviointiryhmä nosti henkilökunnan ja opiskelijoiden itsearviointiraporttien perusteella arviointivierailun keskustelun kohteeksi seuraavat teemat:

- Saavatko opiskelijat tarvitsemaansa tukea henkilökohtaisen opintosuunnitelman laadinnassa ja siihen sitoutumisessa?
- Tulisiko opiskelijoiden yksilöllisiin erityistarpeisiin kiinnittää enemmän huomiota (taukoa pitävät, työssäkäyvät, aikuisopiskelijat, vaihtoon lähtevät ja vaihtoon saapuvat)?
- Miten lisätä opiskelijoiden tietoisuutta tarjolla olevista ohjauspalveluista ja omista vaikuttamismahdollisuuksistaan?
- Mitkä tekijät ja lähtökohdat ovat ohjanneet verkkopohjaisen ohjaus- ja neuvontaympäristön kehittämistä Heliassa?
- Miten henkilökunnan ja opiskelijoiden näkemykset ohjauksen organisoinnista voisivat lähetä toisiaan, ja millainen rooli eri toimijoilla tulisi olla opinto-ohjauksen toteutuksessa?

Ohjauksen tavoitteet

Henkilökunnan itsearviointiraportin mukaan ohjauksen tavoitteena on tukea opiskelijoita kasvussa ammatilliseen asiantuntijuuteen. Tavoiteltavia ominaisuuksia ovat oppimaan oppimisen taidot, itseohjautuvuus, vastuullisuus, tavoitteellisuus ja ryhmätyövalmiudet. Arviointivierailun aikana henkilöstö korosti ohjauksen tavoitteiden nousevan myös niistä työtehtävistä, joiden pohjalta koulutustarjonta on suunniteltu. Toisaalta ohjauksella pyritään tukemaan ja kannustamaan opiskelijoita suorittamaan tutkintonsa kohtuullisessa ajassa. Opiskelijoita pyritään tukemaan myös opiskelun kriisi- ja taitekohdissa. Henkilöstön ilmaisema tavoitteenasettelu on siten kaksiosainen.

Opiskelijoiden itsearviointiraportin mukaan ohjauksen tavoitteena tulisi olla opiskelijan tukeminen, motivoiminen, auttaminen ja tiedotus. Näin ollen henkilökunta ja opiskelijat kokevat opintojen ohjauksen tavoitteet erilaisiksi, mikä osoittaa, ettei niistä ole sovittu yhteisesti. Opiskelijat eivät myöskään tunnista neet kaikkia ohjaukseen liittyviä palvelukokonaisuuksia ohjaukseksi.

Arviointivierailulla henkilöstön edustajat korostivat, että koko ammattikorkeakoulun olemassaolon ajan ohjauksen ja neuvonnan kehittäminen on ollut osa ammattikorkeakoulun kokonaiskehittämistä. Ohjauksen kokonaisuudesta palvelujärjestelmänä oli kattava kuvaus henkilöstön raportissa. Kuvaus sisälsi ohjauksen keskeisimmät osa-alueet: asiantuntijuuteen kasvuun, oppimisen ja oman elämän hallinnan. Ohjaustunteja on kaksinkertaistettu viimeisen vuoden aikana (vrt. taulukko s. 96). Tällä hetkellä ohjauksen kehittämisen motiiveina ja haasteina ovat henkilöstön mukaan opintojen aikainen työssäkäyminen ja pitkittyneet valmistumisajat. Henkilöstö korostaa itseohjautuvuutta ohjauksen kehittämisen lähtökohdana.

Helia aikoo lausunnon mukaan jatkossa uudistaa ohjauksen kokonaissuunnitelman siten, että koko henkilöstö ja opiskelijat ovat tietoisia opintojen ohjausjärjestelmän kokonaisuudesta ja omasta roolistaan siinä. Tärkeä osa tätä kehittämistä on selvittää, miten hyviä toimintakäytänteitä voidaan jakaa yksiköiden kesken.

Tehokasta tiedottamista, prosessinomaista ohjausta

Helia markkinoi koulutustaan erittäin tehokkaasti. Se tiedottaa koulutusohjelmien rakenteesta, tavoitteista ja valintaperusteista omassa valintaoppaassaan, www-sivuilla, valtakunnallisessa amk-hakuoppaassa ja sanomalehdissä. Opinto-ohjaajat ja opiskelijatuutorit esittelevät Heliaa lukioissa. Lisäksi opiskelijoiden tuottama Sitaatti-lehti postitetaan kaikille Helsingin seudun abiturienteille. Virallisen tiedottamisen ohella kaikki Helian opiskelijat ja koko henkilökunta nähtiin epävirallisina ja merkittävinä tiedotuskanavina potentiaalisille opiskelijoille. Tiedotus- ja markkinointimateriaalin tuottamisessa, toiminnan organisoinnin tehokkuudessa ja palvelukonseptin kuvaamisessa näkyi selvästi Helian edustama koulutusala ja markkinointiin liittyvä osaaminen.

Henkilökunta ja opiskelijat olivat melko tyytyväisiä opintojen aloitusvaiheen ohjaukseen, jota Helia aikoo kehittää edelleen entistä prosessimaisempaan suuntaan. Useat koulutusohjelmat järjestävät 1–3 päivän mittaisia perehdyttämistilaisuuksia, joissa opiskelijat saavat eri henkilöiltä tietoa mm. Heliasta, opinnoista, opintotuesta, opiskelijavaihdosta, atk-asioista, kirjastosta ja terveydenhuollosta. Opiskelijatuutoriryhmässään opiskelijat saavat tietoa opintoasioista ja vapaa-ajan toiminnasta. Lisäksi opiskelijoita ohjataan etsimään tietoa opintooppaasta, Helian www-sivuilta ja oppilaitoksen TV-monitoreista. Opiskelijoiden mukaan alkuvaiheen ohjauksen ongelmana ei ole tiedon puute, vaan oikean tiedon löytäminen oikeasta paikasta.

Aloitaville opiskelijoille järjestetään lisäksi aloitusmoduuli (12 ov), jonka tavoitteena on mm. orientoida opiskelijoita ammattikorkeakouluopintoihin, antaa tietoa tutkinnosta kokonaisuutena sekä antaa välineitä opintojen itsenäistä suunnittelua ja tiedonhakua varten. Aloitusmoduulissa opiskelijaryhmät on koottu eri koulutusohjelmista, mikä on erinomainen tapa tutustuttaa opiskelijoita toisiinsa ja sitouttaa heitä Heliaan.

Opiskelijoiden työssäkäynti ohjauksen haasteena

Kahden ensimmäisen opintovuoden aikana pakollisten opintojen osuus eri koulutusohjelmissa on varsin suuri. Vasta työharjoittelun ohjauksen yhteydessä opiskelijaa ohjataan oppimisen kohteiden valintaan ja harjoittelun laajempaan arviointiin oman ammatillisen kasvun näkökulmasta. Tämä on ammattikorkeakoulun tietoinen strateginen valinta.

Koulutusohjelmilla on tiiviit yhteydet työelämään. Työelämän vaatimuksista opiskelijat saavat tietoa paitsi ammattiaineiden opettajilta, myös työelämän edustajien vierailuluennoilta, yrityskäynneiltä ja puolivuositain järjestettävistä rekrytointitilaisuuksista. Työharjoittelu konkretisoi opiskelijalle työelämän vaatimuksia. Työharjoittelun ohjauksesta vastaavat koulutusohjelman työharjoittelukoordinaattori, joka järjestää työkausittain harjoitteluun liittyvän informaatiotilaisuuden sekä kunkin opiskelijan henkilökohtainen työharjoitteluohjaaja, joka on harjoittelun aikana yhteydessä opiskelijaan ja työnantajan edustajaan. Tule-

vana kehittämiskohteena henkilöstö mainitsee ulkomaisen työharjoittelun ohjaamisen.

Henkilöstön itsearviointiraportin mukaan työelämäyhteydet toimivat usein liiankin hyvin, sillä opiskelijoiden työssäkäynti on pääkaupunkiseudun voimakkaan työelämäimun takia erittäin ajankohtainen kysymys Heliassa. Esimerkiksi moni tietotekniikan opiskelija menee työelämään jo toisena opintovuonna. Keskusteltaessa työssäkäyvien opiskelijoiden erityistarpeista henkilökunta korosti, että päiväopiskelun edellytetään olevan päätoimista ja opintojen eteneminen on sidottu Helian asettamiin aikatauluihin. Näin ollen samojen kurssien toteutustavat ja painotukset vaihtelevat riippuen siitä, onko kyseessä päivä- vai iltapäiväopiskelu. Päiväopiskelijan on edettävä oman ryhmänsä tahdissa, eikä hän tällöin voi joustavasti hyödyntää koko Helian koulutustarjontaa. Henkilöstö korosti myös tilojen asettavan rajoituksia iltapäiväopiskelun lisäämiselle. Toisaalta Helia on henkilöstön itsearviointiraportin mukaan kehittämässä kurssien verkkosuoritusmahdollisuuksia, mikä auttaa osittain työssäkäyviä opiskelijoita opintojaksojen joustavassa suorittamisessa.

Opinnäytetyön ohjausta on tarjolla runsaasti. Lukukausittaisissa opinnäytetöiden aloitusinformaatioissa opinnäytetöiden koordinaattori kertoo prosessista kokonaisuudessaan, ja opettajat ohjaavat aihevalintaa. Opinnäytetyön ohjeet ja prosessikuvaus löytyvät myös www-sivuilta. Moni opiskelija saa aiheen työpaikaltaan. Aiheita tarjotaan myös Helian rekrytointipalvelun sekä tutkimus- ja kehittämisprojektien puitteissa. Opiskelijoiden opintojen aikainen työssäkäynti näkyy kuitenkin ongelmina opinnäytetyön valmistumisessa. Haasteena on henkilöstön mukaan sitouttaa opiskelijat paremmin opinnäytetyöhönsä ja kehittää prosessiin liittyvää opiskelijan itsearviointia.

HOPS:in hyödyntämistä tehostettava

Henkilöstön itsearviointiraportin mukaan opiskelijat saavat tukea opintosuunnitelman laadintaan mm. koulutusohjelman johtajalta, opinto-ohjaajalta, opettajilta, opiskelijajärjestöltä, opintotoimistosta ja opiskelijatuutoreilta. Käytännössä useimmat uudet opiskelijat noudattavat kuitenkin heille perehdyttämispäivillä annettua valmista mallilukujärjestystä. Tämä selittää sen, miksi moni opiskelija koki arviointivierailulla käydyn keskustelun perusteella henkilökohtaisen opintosuunnitelman laadinnan vieraana ja jopa tarpeettomana.

Helian tulisi pohtia enemmän HOPSin merkitystä opiskelijan sitouttamisessa omiin opintoihinsa ja niiden loppuunsaattamiseen. Opiskelijoiden itsearviointiraportin mukaan lähes jokaisessa koulutusohjelmassa on opiskelijoita, jotka toivoivat pakollisia HOPS:in laadintaan liittyviä opinto-ohjaajien tapaamisia. HOPS-prosessia kehitettäessä on syytä huomioida kaksi arviointivierailulla esiin nousutta seikkaa: opintojen ensimmäiset puoli vuotta ovat hyvin tärkeitä sitoutumisen kannalta, ja HOPS on hyödyllisin, kun opintopolulla on monia tarkistuspisteitä.

Opintojen etenemisen seuranta opiskelijälähtöisemmäksi

Henkilökunnan itsearviointiraportin mukaan opinto-ohjaajat seuraavat opintojen etenemistä opintorekisterin avulla noin vuoden kuluttua opintojen alkamisesta, ja mikäli ongelmia ilmenee, opiskelijaan otetaan yhteyttä. Heliassa on toteutettu opiskelijaklinikkatoimintaa, jonka puitteissa opinnoissaan viivästyneet voivat saada henkilökohtaista tukea. Lisäksi opiskelijaa muistutetaan opiskeluajasta normaalin opiskeluajan kuluttua. Myös Kela seuraa opintoviikkomääriä opintotukea myöntäessään. Työharjoitteluun ja opiskelijavaihtoon pääseminen edellyttävät tietyn opintoviikkomäärän suorittamista. Opintoviikkojen kertymistä voidaan seurata WinhaPro-opiskelija- ja opetustietojärjestelmällä. Opettajat seuraavat edistymistä omien opintojaksojensa puitteissa.

Kaikkiaan opintojen etenemisen seuranta näytti liittyvän ensisijaisesti Kelan ja Helian omiin tarpeisiin. Opiskelijälähtöisyys korostui vasta siinä vaiheessa, jos opinnot viivästyvät tai opiskelijalla on vaikeuksia opintojen etenemisessä. Helian tulisi jatkossa löytää keinoja ennaltaehkäisevään seurantaan. HOPS:iin liitetty oppimisen ja opintojen etenemisen seuranta olisi yksi ratkaisu tähän ongelmaan.

Palautteen annossa kehitettävää

Opiskelijat voivat antaa opetusta koskevaa palautetta myös opintojaksojen aikana tai niiden lopussa joko suullisesti tai kirjallisesti. Lisäksi opintojakson päätyttyä opiskelijat voivat antaa anonymisti palautetta verkon kautta. Sähköistä palautejärjestelmää on kehitetty siten, että opettajat voivat välittömästi lukea omasta kurssistaan annettua palautetta. Henkilöstön itsearviointiraportin mukaan palautteita käsitellään yksikön opettajien kokouksissa ja niitä pyritään huomioidaan opetuksen kehittämisessä.

Itsearviointiraporttinsa mukaan opiskelijat toivoivat selvästi enemmän suullista palautetta oppimisestaan. Toisaalta henkilöstön mielestä opiskelijat eivät käytä hyväkseen henkilökohtaisen palautteensaamisen mahdollisuuksia opettajien vastaanottoaikoina. Heliassa kannattaisi kokeilla suullista palautteenantoa automaattisena osana opintojaksoja, jolloin opiskelija ei tarvitse erityistä syytä suullisen palautteen hakemiselle.

Opiskelijoilla on mahdollisuus osallistua koulutuksen suunnitteluun ja palautteen antamiseen yhteisissä keskustelutilaisuuksissa ja työryhmissä. Myös tutkinnon suorittaneilta kerätään palautetta tutkintokokonaisuuksia kehitettäessä. Mahdollisuuksia palautteen antamiseen ja saamiseen on runsaasti, mutta henkilökunnan mukaan opiskelijat eivät käytä niitä. Yksi syy tähän on opiskelijoiden itsearviointiraportin mukaan se, että he epäilevät palautteen vaikuttavuutta. Näyttää myös siltä, että opiskelijat eivät tunnista kaikkia palautteenannon kanavia, esimerkiksi oppimispäiväkirjaa, joka oppimiseen nivottuna palauttekanavana on sinänsä hyvä kehityssuunta. Henkilöstö tunnistaa opiskelijoiden aktiivisuuden palautteenantamiseen jatkuvaksi kehittämistehtäväksi.

Ohjausjärjestelmä opiskelijoiden ulottuville

Heliassa on pitkien opiskeluaikojen ja opiskelijoiden työssäkäynnin vuoksi alettu satsata opinto-ohjaukseen. Henkilökunnan mielestä ohjaus on tehostunut viimeisen vuoden aikana. Ohjauksen kokonaisuus näyttäytyi kuitenkin usein kaksiulotteisena: järjestelmä on henkilöstön itsearviointiraportin mukaan kattava ja tehokas, mutta henkilökunnan mukaan opiskelijat eivät hakeudu käyttämään palveluja. Opiskelijat puolestaan kokivat, että ohjauksen tavoitteena oleva itseohjautuvuus ei ole paras vaihtoehto niille, jotka kaipaisivat ohjausta valinnoissaan. Vaikka opinto-oppaissa on kuvattu erilaisia opintopolkuja, opiskelijat kokivat saavansa riittämättömästi ohjausta esimerkiksi tarjotuista koulutusväylistä poikkeavissa valinnoissa.

Arviointivierailun perusteella Helian ohjausjärjestelmän kehittämisen keskeisiä kysymyksiä ovat, kuinka aktiivista ja passiivista ohjauksen tulisi olla sekä kuinka paljon ja missä tilanteissa tarvitaan yksilö- ja ryhmäohjausta. Henkilökunta toi esille, että ohjauspalveluissa tarvitaan aina mahdollisuus inhimilliseen kosketukseen. Heliassa olisi tarpeen kehittää opintojen ohjausstrategia ja -menettelytavat koko opintojen ajalle, ei vain alkuvaiheelle. Ohjauspalveluissa tulisi huomioida erilaisten opiskelijoiden erilaiset ohjaustarpeet. Keskeisenä ratkaistavana kysymyksenä on, kenen vastuulla ohjaus on; mikä rooli on koko henkilökunnalla ja mikä opinto-ohjaajilla.

Epävirallisella ohjauksella on opiskelijoiden mielestä suuri merkitys. Henkilökunta pitää opiskelijatuutorointia epävirallisena ohjauksena, vaikka toiminta on osa virallista ohjauksellista suunnittelua. Helian tulisi tarkemmin määrittellä vertaistuutoroinnin tavoitteet ja tätä kautta jaettavan informaation laatu ja määrä. Tällöin opiskelijatuutoreiden levitettävän informaation ei tarvitsisi pelätä olevan virheellistä.

Ohjauksen resurssit korkealaatuisia

Helian yksi hyvin hoidetuimmista opintojen ohjauksen alueista rakentuu www-sivujen monipuoliseen käyttöön. Järjestelmää on muutaman viime vuoden aikana rakennettu määrätietoisesti, ja tässä työssä on hyödynnetty tiedon varsinaisia käyttäjiä eli opiskelijoita. Opiskelijat olivat itse päässeet vaikuttamaan sekä sivujen rakenteeseen että sisältöön. Tässä työssä on onnistuttu, sillä opiskelijat pitivät itsearviointiraportissa Helian kotisivuja yhtenä merkittävänä informaation lähteenä. Nettisivujen suunnittelu opiskelijalähtöisesti sekä helppo pääsy tietoverkkoon on yksi tärkeä keino, jolla riviopiskelijat voidaan tavoittaa. Heliassa tulisi jatkossa pohtia, millaista informaatiota opiskelijat tarvitsevat kyttäkseen hyödyntämään kotisivuilla olevaa tietoa tehokkaasti.

Heliassa on ammatillinen opettajankoulutusyksikkö, jonka palveluja voidaan hyödyntää henkilöstön koulutuksessa.

Vahvuudet ja hyvät käytänteet

- *Verkossa oleva ohjausmateriaali:* Helia on määrätietoisesti kehittänyt verkkopohjaisia ratkaisuja ohjauksessa ja neuvonnassa käytettävän tiedon hallintoihin. Helian vahvuutena ovatkin ohjausta palvelevat informatiiviset ja interaktiiviset kotisivut. Verkkopalvelujen kehittämistä on kytketty opiskeluprojekteihin: opiskelijat ovat suunnitelleet yhteistyössä Helian kanssa opiskelupalveluiden kotisivut, joilla voi antaa muun muassa kurssipalautetta anonyyminä.
- *Aikuisopiskelijoiden tarpeiden huomioonottaminen:* Virtuaaliohjaus palvelee erityisesti osa-aikaopiskelijoita, joita Heliassa on paljon. Heliassa aikuisopiskelijoiden erityistarpeet huomioidaan myös aikuisopiskelijoiden omilla sivuilla.
- *Opiskelijoiden osallistuminen opintojen ohjauksen kehittämiseen:* Opiskelijat ovat aktiivisesti mukana tuutoritoiminnassa, ja ovat myös oma-aloitteisesti kehittämässä kokonaisratkaisuja. Opo-tiimiin on Heliassa, toisin kuin monessa muussa ammattikorkeakoulussa, otettu mukaan opiskelijat.

Suosituks

- *Opintojen ohjauksen strategia:* Opintojen ohjauksen kokonaissuunnitelma tulisi uudistaa siten, että koko henkilöstö ja opiskelijat olisivat tietoisia kokonaisuudesta ja omasta roolistaan siinä. Suunnitelmassa tulisi määritellä ohjauksen tavoitteet, menetelmät ja eri henkilöstöryhmien ja opiskelijatuutoroinnin roolit koko opintokaaren ajalle.
- *Opiskelijoiden erilaisten ohjaustarpeiden huomiointi:* Opintojen ohjausjärjestelmässä tulisi huomioida entistä paremmin erilaisten opiskelijoiden erilaiset ohjaustarpeet. Erityisryhmiä ovat mm. työssäkäyvät päiväopiskelijat, aikuisopiskelijat sekä kansainväliset opiskelijat, joiden tarpeet tulisi huomioida myös palautteita kerätessä.
- *HOPS-ohjauksen kehittäminen:* Henkilökohtaisten opintosuunnitelmien ohjaamisen lähtökohdat tulisi määritellä ja siinä käytettäviä työmuotoja kehittää. Urasuunnittelun integroiminen opintosuunnitelmiin lisäisi HOPS:ien laadinnan mielekkyyttä opiskelijoiden kannalta.
- *Opintojen etenemisen seuranta:* Seurannassa painopistettä tulisi siirtää opintojen etenemiseen liittyvien ongelmien ratkaisemisesta ongelmien ehkäisyyn.
- *Opiskelijoiden palautteenannon aktivointi:* Opiskelijoiden osallistumisessa olisi tarpeen panostaa edustuksellisen osallistumisen tukemiseen ja opiskelijamassojen tavoittamiseen opiskelijakunnan kautta. Opiskelijoiden antamaa palautetta ja sen hyödyntämistä tulisi tehdä näkyväksi keskustelemalla siitä julkisesti.

4.7 Hämeen ammattikorkeakoulu³⁵

Taustaa

Hämeen ammattikorkeakoulu (HAMK) on 23 koulutusohjelman, 5400 perustutkinto-opiskelijan ja 610 työntekijän yhteisö, jonka vuonna 1992 käynnistynyt kokeilutoiminta johti toiminnan vakinaistamiseen ensimmäisten ammattikorkeakoulujen joukossa vuonna 1996. HAMK järjestää korkea-asteista ammatillista perus- ja lisäkoulutusta tekniikan, hallinnon ja kaupan, matkailu-, ravitsemus- ja talousalan, kulttuurin, luonnonvara-alan sekä sosiaali- ja terveysalan koulutusaloilla. Koulutusyksiköt sijaitsevat erittäin monella paikkakunnalla, ja samaankin tutkintoon valmistavaa koulutusta on useassa paikassa.

Hämeen ammattikorkeakoulun perustutkinto-opiskelijat ja henkilökunta

	1997	1998	1999
Perustutkinto-opiskelijat			
• Kirjoittautuneet uudet opiskelijat	1533	1388	1757
• Kirjoilla olevat opiskelijat	3631	4493	5424
• Suoritetut ylemmät perustutkinnot	350	405	603
• Ammattikorkeakoulututkinnon keskimääräinen suoritus aika vuosina	3.7*	3.7*	3.7*
Henkilökunta			
• Opetus- ja tutkimushenkilökunta, henkilötyövuodet yhteensä	260	274	335
• Arvio opintojen ohjaukseen käytetystä ajasta henkilötyövuosina	15	18	20

* Luku sisältää nuorten koulutuksen ja aikuiskoulutuksen tutkinnot. Nuorten koulutuksessa keskimääräinen amk-tutkinnon suoritus aika on 4.1 vuotta.

Opintojen ohjausjärjestelmän runkona on keskitetty HAMK:in opintotoimiston päällikön johtama eri koulutusohjelmien opinto-ohjaajista koostuva opo-tiimi. Koulutusohjelmissa toimii sivutoimisten opinto-ohjaajien ja opettajatuutoreiden lisäksi opiskelijatuutoreita. Lisäksi kv-vastaavat ja harjoitteluvastaavat ovat osa opintojen ohjausjärjestelmää. Lopullinen vastuu opintojen ohjauksesta on kuitenkin opetushenkilöstöllä.

Arviointiprosessin toteutus

Korkeakoulun henkilökunnan itsearviointia koordinoi arviointiryhmä, joka toteutti itsearvioinnin sähköpostikyselyinä. Kyselyyn vastasi 65 henkilökunnan

³⁵ Hämeen ammattikorkeakoulu osallistui arviointiprojektiin pilottina. Tästä syystä sitä koskevat viimeisimmät tilastotiedot ovat vuodelta 1999. Lisäksi pilottikorkeakouluilta ei pyydetty kuvaa opintojen ohjausjärjestelmästä.

jäsentä. Opiskelijoiden itsearvioinnin organisoinnista vastasi Hämeen ammatti-
korkeakoulun opiskelijajyhdistys HAMKO ry. Sen suorittamiin henkilökohtai-
siin haastatteluihin ja kyselylomakkeisiin vastasi 45 opiskelijaa 16 koulutusoh-
jelmasta. Itsearviointiraporttien ja arviointivierailun perusteella opiskelijat suh-
tautuivat henkilökuntaa kriittisemmin vallitseviin käytäntöihin. Kriitikki oli kui-
tenkin rakentavaa, ja se tarjoaa hyvän lähtökohdan opintojen ohjauksen kehittä-
miselle.

Arviointikohteen laajuus vaikuttanee kokonaiskuvan objektiivisuuteen, ja yksiköissä saattaa olla ongelmia, jotka eivät näy kokonaisuuden läpi. Joka ta-
pauksessa HAMK:in halukkuus osallistua arviointiin pilottina, rehelliset itsear-
viointiraportit sekä runsaslukuinen ja aktiivinen osallistuminen arviointivierai-
lulla järjestettyyn koko korkeakoulun henkilöstölle ja opiskelijoille avoimeen
keskustelutilaisuuteen osoittivat, että korkeakoulun henkilöstö ja sen johto samoin
kuin opiskelijat ovat sitoutuneet ohjauksen kehittämiseen. Lisäksi henki-
lökunta oli itsearviointiraportissaan tunnistanut oma-aloitteisesti runsaasti konk-
reettisia kehittämiskohteita, mikä osoitti, että analyysi toiminnan kehittämiseksi
oli aloitettu jo arviointivaiheessa.

Ulkoinen arviointiryhmä nosti itsearviointiraporttien perusteella arviointi-
vierailun keskustelun kohteeksi seuraavat teemat:

- Mistä johdetaan opintojen ohjauksen tavoitteet?
- Mitkä ovat opiskelijoiden henkilökohtaiselle opintosuunnitelmalle eli HOPS:lle asetetut tavoitteet, millaisia mahdollisuuksia HOPS:eihin on käytännössä tarjolla ja miten tämä näkyy toteutuneissa HOPS:eissa?
- Millaisia mahdollisuuksia ammattikorkeakoulu teoriassa ja käytännössä tarjoaa valinnaisuuteen ja poikkitieteellisyyteen?
- Kuka ja millä tavoin vastaa siitä, että opiskelijan on mahdollista rakentaa itselleen mielekäs perustutkinto, ja miten arviointipalautteita hyödynnetään koulutuksen kokonaisuuden kehittämisessä?
- Millaista yhteistyötä opintojen ohjauksessa tehdään ja millainen on henkilökoulutuksen rooli opintojen ohjauksen laadun varmistamisessa?

Opintojen ohjauksen tavoitteet

Opintojen ohjauksen tavoitteet sisältyvät HAMK:in opinto-ohjauksen toiminta-
ohjeeseen, joka on osa laatujärjestelmää. Tavoitteissa korostuivat organisaatio-
lähtöisyys ja ammattikorkeakoulun visio laadukkaasta ja monipuolisesta kor-
keakoulutuksesta. Tavoitteet oli koottu asiantuntijatyönä 1990-luvulla ammat-
tikorkeakoulujen valtakunnallisten ohjauksen kehittämisprojektien aikana. Oh-
jauksen tavoitteita ja kehittämiskohteita tarkistetaan vuosittain ohjauksesta vas-
taavien henkilöiden kanssa. HAMK:in henkilökunnan itsearviointiraportin mu-
kaan tavoitteet olivat kuitenkin vaikeaselkoiset eivätkä tue ohjauksen käytän-
nön toteutusta. Lisäksi ohjauksen peruspalvelujen laatu ja määrä vaihtelevat
vielä eri yksiköissä, koska vain osa henkilökunnasta on selvillä siitä, että koko-
naisuus on kuvattu ammattikorkeakoulun laatuohjeissa. Tämä selittyy osittain

sillä, että ammattikorkeakoulut ovat kehittyneet useasta itsenäisestä koulutusorganisaatioista, joilla on ollut oma toimintakulttuurinsa.

Sekä opiskelijat että henkilökunta korostivat, että arviointiin osallistuminen nosti ammattikorkeakoulun ohjauksen kokonaisuuden aiempaa laajempaan keskusteluun. Ohjauksen lähtökohtien ja tavoitteiden uudelleen tarkastelu ja määrittely henkilöstön ja opiskelijoiden kesken olikin mainittu henkilökunnan itsearviointiraportissa yhtenä tärkeänä kehittämiskohtena.

Opiskeluprosessiin liittyvä ohjaus

Itsearviointiraporttien mukaan HAMK:in koulutuksen markkinointi painottuu kattavaan valintamenettelyistä tiedottamiseen ja ammattikorkeakoulun tunnettavuuden lisäämiseen. Opiskelijat kokivat koulutusohjelmista annetut tiedot pääsääntöisesti oikeiksi ja merkityksellisiksi, joskin pieni osa tiedosta heidän mukaansa oli siloiteltua tai jopa harhaanjohtavaa. Tähän ongelmaan oli kiinnitetty huomiota henkilökunnan itsearviointiraportissa, jossa kehittämiskohtena mainittiin markkinoinnista ja koulutuksen sisällöistä vastaavien tiiviimpi yhteistyö.

Opiskelun alkuvaiheessa opiskelijat saavat itsearviointiraporttinsa mukaan runsaasti tietoa opiskeluun liittyvistä käytännön järjestelyistä. Ongelmana oli suuri tietotulva vaiheessa, jolloin opiskelijan on hankala omaksua ja erottaa olennainen tieto vähemmän olennaisesta. Tästä syystä ohjausta tulisi hajauttaa opintojen myöhempisiin vaiheisiin esimerkiksi tenttikäytäntöihin liittyvän tiedon osalta.

Opiskelijoiden lausunnon mukaan työssäkäyvien opiskelijoiden saama ohjaus ei ole riittävän joustavaa. HAMK:in tulisi opintojen ohjauksessa tulisi varmistua siitä, että työssäkäyvät tai paljon luennoilta poissaolevat opiskelijat tietävät opintoaikansa rajallisuuden ja voivat huolehtia opintojensa loppuunsaattamisesta määrääjässä.

Työelämään siirtymisen ohjaaminen on osittain vielä jäsentämättä HAMK:issa. Tosin opiskelijat saavat halutessaan tukea opettajilta. Jatkossa HAMK aikoo paneutua ura- ja rekrytointipalvelujen kehittämiseen.

HOPS-ohjauksessa puutteita ja vahvuuksia

Korkeakoulu asettaa paljon painoa ja odotuksia laatu järjestelmän toimintaohjeen mukaiselle opiskelijan henkilökohtaiselle opintosuunnitelmalle eli HOPS:ille. Arviointivierailulla nousi esiin kolme HOPS-ohjaukseen liittyvää seikkaa: HOPS-käsite, opiskelijoiden mahdollisuudet valinnaisuuteen ja HOPS:ien toteutumisen seuranta.

HOPS-käsitettä on pohdittu monesta näkökulmasta. Suppeimmillaan HOPS:in tarkoituksena voi opiskelijoiden mukaan olla se, että kurssien määräästä päättävä henkilö saa tiedon osallistujien määrästä. Toisaalta parhaimmillaan HOPS voi henkilökunnan mukaan antaa opiskelijalle kuvan hänen tulevasta ammatillisesta osaamisestaan ja kasvusta kohti tätä tavoitetta.

Toiminta-ajatuksensa mukaan HAMK:in yhtenä painopisteenä on kehittää koulutusalojen perinteisiä rajoja ylittäviä toteutuksia. Käytännössä yksilöllisten valintojen mahdollisuudet olivat opiskelijoiden mukaan kuitenkin rajalliset. Lisäksi opiskelijoiden omalla aktiivisuudella on merkittävä rooli valinnaisuuden toteutumisessa. Yhden opiskelijan arviointivierailulla esiintuoman esimerkin mukaan pääsy rinnakkaisten koulutusohjelmien kursseille voidaan jopa estää vetoamalla siihen, ettei opiskelija pärjäisi kursseilla.

Aidon valinnaisuuden puuttumisen syytä ovat arviointivierailulla käydyin keskustelun mukaan koulutusohjelmien välinen vähäinen yhteistoiminta ja HAMK:in melko äskettäin käyttöönottama koulutusohjelmien tulosvastuu. Viime mainittu on johtanut siihen, että opiskelijoiden mahdollisuudet yksilöllisiin valintoihin vaihtelevat eri koulutusohjelmien välillä niiden taloudellisen tilanteen mukaan.

HAMK:issa tulisi jatkossa pohtia ratkaisuja koulutusalat ylittävien opintojen helpottamiseksi. Ratkaisuihin voisivat kuulua mm. yksiköiden väliset kuljetukset, aikataulujen koordinointi ja intensiivikurssit.

Opiskelijoiden mukaan HOPS:ien toteutumisen seuranta on puutteellista, eikä opiskelijan opintojen alkuvaiheessa asettamiin tavoitteisiin palata riittävästi opintojen edetessä. Opiskelijat toivoivat lisää työkaluja oman opintosuunnitelman suunnitteluun ja arviointiin. Toisaalta HAMK:in eri yksiköissä oli positiivisia kokemuksia portfolion hyödyntämisestä oppimisen itsearvioinnissa.

Vaikka kehittämiskohteita onkin runsaasti, HOPS-ajattelu on HAMK:issa varsin pitkällä. HAMK:n itsearviointiraportissa mainittujen kehittämiskohteiden lisäksi HOPS:in merkitystä voisi jatkossa laajentaa opiskeltavien kurssien sisällöllisestä suunnittelusta kohti HOPS:in tarjoamia mahdollisuuksia vaihtoehtoihin oppimisen muotoihin. Kuten eräs opettaja muistutti arviointivierailulla, HOPS:in puitteissa on mahdollista tarjota eri taustoista tuleville opiskelijoille sopiva oppimistapa.

Opintojen etenemisen seurannassa kehitettävää

Opiskelijan opintomenestyksen seuraaminen on puutteellista. Opiskelijat kokivat jopa, että ainoastaan Kela seuraa opintojen edistymistä selvittääkseen, täyttääkö opiskelija opintotuen myöntämisen edellytykset. Opiskelijat kaipasivat opetukseen lisää vuorovaikutuksellisuutta ja mahdollisuutta henkilökohtaisiin keskusteluihin koulutusohjelmansa edustajan kanssa. Henkilökunnan mukaan opettajien on vaikea seurata opiskelijoiden henkilökohtaisten opintojen etenemistä.

Kahvipöytä-projekti palautekanavana

Opiskelijoiden mukaan heiltä kerättyä palautetta ei hyödynnetä riittävästi opetuksen kehittämisessä. Toisaalta palautejärjestelmään liittyi hyviäkin käytänteitä. Opiskelijakunta HAMKOn aloitteesta on kuudessa koulutusohjelmassa käynnistetty Kahvipöytä-projekti, jonka puitteissa opiskelijat voivat yhteisessä kahvi-

pöydässä antaa edustajansa kautta koulutusohjelmajohtajalle suoraa palautetta koulutuksen laadusta ja sisällöstä. Yhdessä koulutusohjelmassa taas opiskelijat keräävät puolivuositain oman ryhmänsä palautteet, käsittelevät niitä ja käyvät niistä palautekeskustelua opettajien kanssa.

ATK:n käytön lisäämismahdollisuuden palautteen keruun yhtenä kanavana HAMK on jo tunnistanut. Itsearviointiaineistosta ei käy ilmi, kerätäänkö palautetta myös suoraan asiakasrajapinnasta, esimerkiksi säännöllisesti kokoontuvalta opo-tiimiltä.

Toimiva opintojen ohjausjärjestelmä

Hämeen ammattikorkeakoulun kantaoppilaitoksista moni on ollut Suomen ammatillisen koulutuksen uranuurtaja, ja perinteet heijastuvat edelleen ammattikorkeakoulun toimintaan. Kantaoppilaitosten ja siirtymävaiheen historia selittävät ohjauksen nykytilannetta. Kantaoppilaitoksissa on ollut koulutettuja ohjausalan ammatillaisia opinto-ohjaajina, ja heidän panoksensa on ollut erittäin merkittävä ammattikorkeakoulua rakennettaessa. Yhteistyö on organisoitunut aikaisessa vaiheessa, ja se toimii edelleen säännöllisin tapaamisoin opintotoimiston koordinoimana.

Hämeen ammattikorkeakoulun laatutyö on niin pitkällä, että kaikkien toimintojen prosessit ja toimintaohjeet ovat internetissä kaikkien vapaasti tutustuttavissa. Laatutyön avulla on pyritty yhtenäistämään toimintoja ja parantamaan opiskelijoiden yhdenvertaisuutta. Laatukäsikirjan uudistuksiin sitoutuminen ja niiden vieminen kaikille koulutusohjelmatasoille vie kuitenkin aikaa.

Hämeen ammattikorkeakoulun opintojen ohjausjärjestelmä on pääpiirteissään toimiva, ja korkeakoulussa tehdään määrätietoista työtä ohjauksen kehittämiseksi. Opinto-ohjaajan lisäksi joissakin koulutusohjelmissa on opettajatuutoreita, jotka toimivat lähinnä ryhmänohjaajan roolissa. Ohjaajan työ koostuu hallinnollisesta valmistelusta ja toisaalta vuorovaikutuksesta opiskelijoiden kanssa. Arviointivierailun perusteella ohjaajan asema koettiin HAMK:issa keskeiseksi. Vastaavasti ohjaajat hahmottivat työnsä merkityksen ja vastuun laajasti ammattikorkeakoulun yhteisöllisen toimivuuden ja verkoston rakentajina.

Palvelujärjestelmässä on lukuisia muitakin ohjausta tarjoavia toimijoita, kuten kansainvälisen vaihdon henkilöstöä, ura- ja rekrytointihenkilöstöä, harjoittelun ohjaajia jne. Ohjaus- ja tukipalveluja koordinoi opintotoimisto, joka sai arviointivierailun aikana korkeakoulun henkilökunnalta erityistä kiitosta. Opiskelijat taas pitivät kirjaston käyttöön ohjaamista erityisen hyvin toteutettuna.

Toisaalta arviointivierailulla tuli esiin käsitys opintojen ohjauksesta opiskelijoiden holhoamisena. Tässä yhteydessä opintojen ohjaus marginalisoitiin tarkoittamaan toimintaa, jota tarvitaan ainoastaan joissakin yksittäis- tai ongelmatapauksissa. Korkeakoulun tulisikin käydä periaatteellista keskustelua, mitä opintojen ohjauksella tarkoitetaan, mitä siihen kuuluu ja mitkä ovat sen hyödyt kokonaisuuden kannalta.

Lisäksi opintojen ohjauksen työnjakoon, edellytyksiin ja vastuutukseen liittyviä kysymyksiä on tarpeen tutkia edelleen. Sekä itsearviointiraportit että arviointivierailu osoittivat, että eri toimijoiden työnjako ohjauksessa on vielä selkiytymätön. Erityisesti opiskelijat kaipasivat lisää tiedottamista eri tukihenkilöiden vastuualueista. Henkilöstö taas ei tunne riittävästi opiskelijakunta HAMKO:n toimintaa. Opettajat katsoivat tekevänsä ohjaajan työtä opetustyön ohessa automaattisesti, mutta opiskelijoiden näkemyksen mukaan ohjauksen kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa. Samoin opinto-ohjaajan rooli ohjauksessa vaatii vielä selkiytystä. Opinto-ohjaajaan kohdistuviin odotuksiin näytti vaikuttavan se rooli, joka opinto-ohjaajilla on lukioissa ja vanhassa opistotasoisessa koulutuksessa.

Muutoin ohjauksesta käytävässä keskustelussa pystyttiin ainakin opinto-ohjaajien arviointivierailulla käyttämien puheenvuorojen perusteella tarkastelemaan sekä tiedon tuottamista että ohjauksen prosessia opiskelijan oppimispolun ja yksilöllisten tarpeiden pohjalta. Ohjauksellinen tieto oli paremmin jäsenetty kuin itse ohjaus.

Epävirallinen ohjaus oli henkilökunnan ja opiskelijoiden itsearviointiraporttien mukaan pääasiassa sitä ohjausta, jota vanhemmat opiskelijat antavat nuoremmilleen joko opiskelijatuutoreina tai muutoin. Opiskelijat hakevat raporttinsa mukaan epävirallisesta ohjeistuksesta selvyttä ns. viralliseen tietoon. Sekä henkilökunnan että opiskelijoiden mukaan on HAMK:in tärkeää varmistua siitä, että epävirallisia kanavia pitkin jaettu tieto on oikeaa.

Opiskelijoiden oikeuksien toteutumisessa on puutteita erityisesti opintorekisterimerkintöjen ajantasaisuudessa ja ulkomailla suoritettujen opintojen hyväksilukemisessa. Opiskelija ohjataan terveydenhuoltoon paikalliseen terveyskeskukseen, jossa ei kuitenkaan resurssisyistä aina anneta lakisääteistä palvelua.

Opintojen ohjaukseen liittyvä henkilöstökoulutus

Hämeen ammattikorkeakoulu hoitaa ammatillisessa opettajakorkeakoulussaan opinto-ohjaajien koulutusta. Tähän HAMK:issa olemassa olevaan ohjauksen koulutuksen asiantuntijuuteen ei kuitenkaan viitattu lainkaan itsearviointiprosessin aikana. Jatkossa olisi eduksi selvittää, missä määrin HAMK voi hyödyntää ohjauksen koulutuksen asiantuntijuutta toimintansa ja sisäisen henkilöstökoulutuksensa kehittämisessä. Yksi henkilöstökoulutuksen alue voisi olla opettajien tukeminen HOPS:ien ohjaamisessa ja opiskelijoiden itsearviointivalmiuksien kehittämisessä.

Ohjauksen taloudelliset ja fyysiset resurssit

HAMK:in kotisivustossa on runsaasti tietoa opiskelijoiden ja henkilöstön käytössä, ja teknologiaan on selvästi investoitu. Verkossa oleva tieto on määrällisesti kattavaa, mutta sivuston kokonaisuuden suunnittelu on ohjauksen näkökulmasta on osin hajanaista. Jatkossa kotisivustoa kehitettäessä kannattaa selvit-

tää, mitkä ratkaisut parhaiten palvelevat ohjauksen suunnittelua, arviointia ja ohjauksellisen tiedon välittämistä. Myös opiskelijahallintoon liittyvien ohjelmistosovellusten laajempaa pedagogista käyttöä on mahdollista tehostaa. Sama informaatio voi soveltuvin osin olla sekä opiskelijoiden että henkilöstön hyödynnettävissä.

Ammattikorkeakoulun verkostorakennetta voidaan edelleen vahvistaa, jos ohjauksen resurssoinnin yhteydessä tarkastellaan sekä kokonaisuuden kehittämisen arviointia ja strategista kokonaissuunnittelua, ohjaukseen liittyvää henkilöstökoulutusta sekä eri käyttäjäryhmille näkyvää palvelutoimintaa. Käytännössä tämä merkitsisi esimerkiksi ohjausalan ammattilaisten resurssoinnin jatkamista edelleen koko henkilöstön ja opiskelijoiden käyttöön tulevan materiaalin tuottamiseen ja ohjaavan ympäristön rakentamiseen.

Vahvuudet ja hyvät käytänteet

- *Opinto-ohjaajien yhteistyö:* HAMK:n opinto-ohjaajien yhteistyöryhmässä eli opo-tiimissä yhdistyy eri alojen asiantuntijuus, joka tukee ohjauksen kehittämistä ammattikorkeakoulussa. Konkreettinen esimerkki tästä on opinto-toimiston perustaminen. Samalla opo-tiimi tukee ohjaajien työtä. Lisäksi ohjaajat tiedostavat oman ammattitaidon jatkuvan kehittämisen merkityksen. Yksi esimerkki kehittämismotivaatiosta on HAMK:n koordinoima ammattikorkeakoulujen opintojen ohjaukseen liittyvä Oped-hanke³⁶, joka tarjoaa mahdollisuuden asiantuntijuuden vaihtoon yli ammattikorkeakoulurajojen.
- *Yhteisöllisyys ja Evo-jamboree:* Toinen HAMK:in ohjauksellisista vahvuuksista liittyy yhteisöllisyyden rakentamiseen. Käytännön esimerkki tästä on Evo-jamboree³⁷, joka tosin opiskelijoiden palautteen perusteella vaatisi edelleen kehittämistä. Evo-jamboree on lukuvuoden avajaistapahtuma, joka toteutetaan kahden päivän metsäleirinä ja johon osallistuvat kaikki HAMK:in uudet opiskelijat. Sen tarkoituksena on tutustuttaa uudet opiskelijat toisiinsa ja henkilökuntaan ja luoda näin yhteishenkeä.
- *Kahvipöytä-projekti palautteenantokanavana:* Kuudessa eri koulutusohjelmassa toteutetussa Kahvipöytä-projektissa opiskelijat voivat edustajansa kautta antaa koulutusohjelmajohtajalle suoraa palautetta koulutuksen laadusta ja sisällöstä. Hankkeen arvoa lisää se, että se on käynnistetty opiskelijakunta HAMKOn aloitteesta ja että opiskelijoilla on hankkeen koordinoinnissa keskeinen rooli.

³⁶ Lisätietoa Oped-hankkeesta HAMK:in kotisivuilla osoitteessa <http://www.hamk.fi/oped/>

³⁷ Lisätietoa Evo-jamboreesta HAMK:in kotisivuilla osoitteessa <http://www.evojamboree.hamk.fi/main.htm>

Suosituksset

- *Ohjauksen tavoitteet* on syytä määritellä koko ammattikorkeakoulun tasolla henkilökunnan ja opiskelijoiden yhteisenä prosessina. Toimintapolitiikassa tulisi määritellä ohjauksen perustehtävä sekä henkilöstön toimenkuvat ja vastuutukset ohjauksellisten palveluiden kysynnän, organisaation strategian, toiminta-ajatuksen ja koko perustehtävän näkökulmasta.
- *Ohjausjärjestelmän kehittäminen ja käytännön toimivuus*: Sinällään ansiokkaan laatujärjestelmän käyttöönotettavuutta tulisi parantaa. Laatujärjestelmän toimivuutta tulisi arvioida koulutusohjelmakohtaisesti ottaen huomioon koko ammattikorkeakoulua koskevat kysymykset sekä kunkin yksikön erityispiirteet.
- *Ohjauksen eri toimijoiden rooleja ja työnjakoa* tulisi selkiyttää ja niitä koskevaa tiedottamista tehostaa. Erityisesti opettajien työhön sisältyvää ohjausta tulisi systematisoida määrittelemällä sen tavoitteet ja menetelmät.
- *Henkilökohtaisten opintosuunnitelmien eli HOPS:ien käytännön toteutumista* tulisi seurata sekä koko ammattikorkeakoulun että yksittäisten opiskelijoiden näkökulmasta. Opiskelijoiden mahdollisuudet valinnaisuuteen tulisi turvata koulutusohjelmasta riippumatta.

4.8 Kajaanin ammattikorkeakoulu

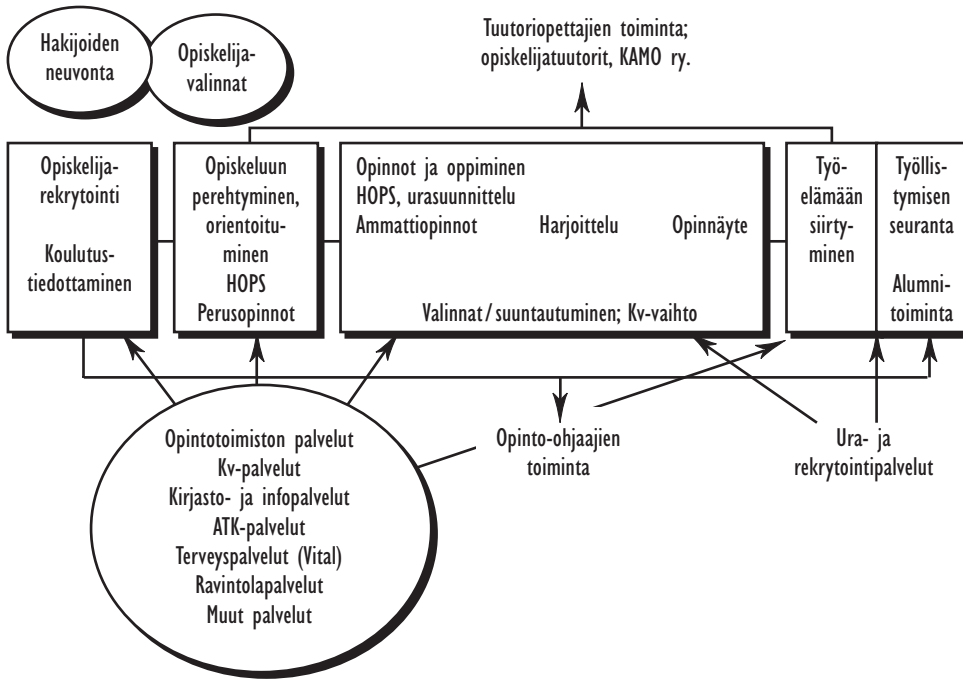
Taustaa

Kajaanin ammattikorkeakoulussa on noin 1500 opiskelijaa. Koulutusaloista edustettuina ovat hallinnon ja kaupan ala, matkailu-, ravitsemis- ja talousala, sosiaali- ja terveysala sekä tekniikan ja liikenteen ala. Koulutusohjelmista yhdeksän on suomenkielistä ja yksi englanninkielinen. Kajaanin ammattikorkeakoulun erityispiirteenä on se, että se toimii yhdellä kampusalueella.

Kajaanin ammattikorkeakoulun opiskelijat ja opetushenkilökunta

	1998	1999	2000
Perustutkinto-opiskelijat (nuoret/aikuiset)			
• Aloittaneet uudet opiskelijat	362/40	382/74	406/111
• Kirjoilla olevat opiskelijat	1152/106	1259/123	1364/191
• Suoritetut ammattikorkeakoulututkinnot	206/26	205/24	179/28
• Ammattikorkeakoulututkinnon suoritusaikojen mediaani vuosina	3.7/2.2	3.9/2.8	3.9/2.9
• 1996 aloittaneista valmistuneet %	-/15.2	40.9/30.4	20.4/21.7
• 1996 aloittaneista keskeyttäneet %	4.9/4.3	2.1/2.2	0.4/-
Opetushenkilökunta	73	73	74
Opintojen ohjaukseen käytetty aika			
• Henkilötyövuodet yhteensä	6.5	8	10

Opintojen ohjausta hoitavat kullakin koulutusalailla tuutoriopettajat, koulutusohjelmavastaavat ja opinto-ohjaajat. Harjoitteluasioiden hoito kuuluu vastuuhenkilöksi nimetyille opettajalle. Opintosihteerien palvelut, kirjasto- ja tietopalvelut, atk-palvelut, ura- ja rekrytointipalvelut, tiedottaminen ja kv-palvelut on keskitetty tukipalvelut-yksikköön. Ammattikorkeakoulussa on yksi opinto-ohjaajan virka, joka on laajennettu opintoasioiden koordinaattorin tehtäväksi. Ohjaushenkilöstön yhteistoimintaa varten on tuutoritiimi.³⁸

Kajaanin ammattikorkeakoulun opintojen ohjausjärjestelmä helmikuussa 2001

Arviointiprosessi

Henkilökunnan itsearviointiraportin laadinta organisoitiin koulutusaloittain siten, että kullakin alalla 6–7 henkilön arviointiryhmät tuottivat pohja-aineistoksi alakohtaiset itsearviointiraportit. Arviointiin osallistuivat kullakin alalla koulutusjohtaja, opintos sihteeri, ohjauksen muita vastuuhenkilöitä ja muuta henkilökuntaa. Henkilöstön itsearviointiprosessiin osallistui kaikkiaan 45 henkilöä. Tuutoritiimin jäsenet kokosivat alojen raporteista yhteenvedon, jonka lopullisen version koosti opintoasiain koordinaattori. Opiskelijoiden itsearviointiprosessin organisoiti Kajaanin ammattikorkeakoulun opiskelijayhdistys KAMO ry. Se valitsi satunnaisotannalla opiskelijoita haastateltavaksi siten, että edustettui-

³⁸ Kajaanin ammattikorkeakoulu käyttää nimikkeitä tuutoriopettaja ja tuutoriopiskelija, kun muut korkeakoulut käyttävät pääsääntöisesti nimikkeitä opettajatuutori ja opiskelijatuutori.

na olivat kaikki alat ja vuosikurssit. Haastatteluihin osallistui kaikkiaan 28 opiskelijaa.

Molemmat itsearviointiraportit olivat analyttisiä ja keskeisissä johtopäätöksissään yhteneviä. Itsearviointin alakohtainen toteutustapa tuotti lisäksi raportit, joilla on jatkossa suurta käyttöarvoa koulutusohjelmien sisällä ja niiden välisen benchmarkingin välineinä. Myös arviointivierailulla käyty keskustelu osoitti, että Kajaanin ammattikorkeakoulu on pitkällä ohjauksen kehittämisessä. Tosin opiskelijat olisivat voineet olla aktiivisempia keskustelussa. Rehtorin läsnäolo koko keskustelun ajan osoitti ylimmän johdon halua osallistua korkeakoulun opintojen ohjauksen kehittämiseen.

Ulkoinen arviointiryhmä nosti henkilökunnan ja opiskelijoiden itsearviointiraporttien perusteella arviointivierailun keskustelun kohteeksi seuraavat teemat:

- Miten lähentää henkilökunnan ja opiskelijoiden näkemyksiä henkilökohtaisen opintosuunnitelman merkityksestä, laadinnasta ja seurannasta?
- Millaista henkilökohtaista ja ryhmä- ja verkko-ohjausta opiskelija tarvitsee opintojensa eri vaiheissa?
- Miten opiskelijoilta kerättävää palautetta voitaisiin paremmin hyödyntää opetuksen, opintokokonaisuuksien ja ohjauksen kehittämisessä?
- Miten seurataan opiskelijoiden opintojen etenemistä ja ehkäistään keskeyttämisistä?
- Miten Kajaanin ammattikorkeakoulun opintojen ohjausjärjestelmää tehdään tunnetuksi kaikille osapuolille, ja miten kehitetään yhteistä näkemystä opintojen ohjauksesta?

Ohjauksen tavoitteet

Opintojen ohjauksen tavoitteena on henkilöstön itsearviointiraportin mukaan mm. tukea ja kannustaa opiskelijoita tavoitteellisessa opiskelussa sekä kehitymisessä oman alansa ammattitaitoiseksi, aloitteelliseksi ja motivoituneeksi ja kehityshaluiseksi osajaksi ja varmistaa, että opiskelijan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma on harkittu ja tavoitteellinen sekä muodostaa hyvän pohjan urasuunnittelulle ja työllistymiselle. Muiksi tavoitteiksi henkilöstö kiteytti opintojen sujuvuuden opintojen eri vaiheissa, vähäisen keskeyttämisasteen, tavoitteenmukaisen valmistumisajan ja persoonallisuuden kehittymisen sekä informaation jakamisen käytännön asioista.

Kajaanin ammattikorkeakoululla on vahva ohjauksen kehittämistausta. Tavoitteet ovat opiskelijakeskeisiä, ja ne kattavat koko opiskelijan polun. Tavoitteet on muotoiltu tuutoritiimissä. Ohjaus on kytkeyty ammattikorkeakoulun strategiaan kehittämiseen. Tämä näkyy suunnittelussa omaksuttuina kolmena prosessina, joita ovat opiskelijapolku, yrittäjyyspolku, tutkimus- ja kehittämispolku. Opiskelijatiedotuksesta laadittu yhtenäinen aikataulutus osoittaa, että tiedotus nähdään osana ohjausta, ei ensisijaisena toimintana.

Myös opiskelijat hahmottivat tavoitteet asiakaskeskeisinä. Opiskelijoiden itsearviointiraportin mukaan ohjauksen tavoitteena on opintojen 'punaisen langan' etsiminen ja joko yhteisten tai yksilöllisten keinojen etsiminen opintojen suorittamiseksi. Opiskelijat korostivat ohjausta keinona, jolla voidaan luoda toimiva kanssakäyminen ja vuorovaikutus opiskelijoiden ja opettajien välille.

Tavoitekuvaus oli onnistunut ja hyvin perusteltu. Opiskelijoiden itsearviointiraportin ja arviointivierailulla käydyn keskustelun perusteella näytti kuitenkin siltä, että opiskelijat eivät ole vielä sisäistäneet henkilökunnan itsestäänselvyytenä pitämää opiskelijapolku-ajattelua ja tarjolla olevia ohjauspalveluita. Tästä syystä arviointiryhmä pitää hyvänä henkilökunnan arviointivierailulla esittämää ajatusta, jonka mukaan opintojen ohjauksen tavoitteet tulisi jatkossa jalkauttaa osaksi ammattikorkeakoulun ja opiskelijoiden arkea.

Alkuvaiheen ohjaus tuutoriopettajien vastuulla

Opintoihin orientointi alkaa opintoihin hyväksymisvaiheessa, jolloin opiskelija saa hyväksymiskirjeen mukana ennakkotietoa mm. opintotuesta, asumisvaihtoehtoista ja opiskelijakuntatoiminnasta. Opintojen alkuvuikoilla kaikille uusille opiskelijoille järjestetään yhteinen tilaisuus, jossa esitellään mm. terveyspalveluja, opiskelun tukipalveluja ja alueen tarjoamia vapaa-ajan palveluja, mukaan lukien seurakunnan toimintaa.

Alkuvaiheen ohjauksesta päävastuun kantavat kullakin koulutusalueella tuutoriopettajat/luokanopettajat, joista jokainen saa vastatakseen 20–30 opiskelijan ryhmän. Alkuvaiheen ohjausta varten on Kajaanin ammattikorkeakoulun yhteinen ohjelmarunko, jonka pohjalta alat voivat muokata oman ohjelmansa. Ohjaus toteutetaan ryhmä- ja yksilöohjauksena. Jokainen uusi opiskelija tapaa henkilökohtaisesta tuutoriopettajansa syyslukukauden aikana. Tähän tulokeskusteluun opiskelija valmistautuu ennakkoon pohtimalla opintojensa tavoitteita ja arvioimalla oman alansa työelämävaatimuksia.

Alkuvaiheen ohjaukseen osallistuvat lisäksi koulutusjohtajat, opinto-ohjaajat, opintosihteerit, tuutoriopiskelijat, atk-henkilöstö, kirjaston informaatikot, kv-opintosihteerit ja ura- ja rekrytointisihteerit, jotka esittelevät alkuinfoissa opetuksen tukipalveluja yleisellä tasolla. Opiskelijoiden mielestä tukipalveluiden opettamista pitäisi laajentaa yhden opintoviikon kokonaisuudeksi. Syksyllä 2000 kokeiltiin menettelyä, että kaikki uudet opiskelijat saivat ensimmäisen päivän aikana atk:n käyttäjätunnuksen ja perehdytyksen sähköpostijärjestelmään ja kotisivuihin.

Henkilökunta ja opiskelijat olivat yhtä mieltä siitä, että tuutoriopettajajärjestelmä palvelee hyvin alkuvaiheen ohjausta. Henkilökohtaisen ohjauksen määrä oli kuitenkin molempien osapuolten mielestä niukkaa. Kajaanin ammattikorkeakoulussa on tarpeen pohtia, miten ohjausresurssia voitaisiin kohdentaa mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti opiskelijoiden tarpeita vastaavaksi. Kuten henkilöstö totesi itsearviointiraportissaan, ohjauksen ajoitus, informaation mitoitus ja ohjausmuodot ovat alkuvaiheen ohjauksen kriittisiä tekijöitä. Am-

mattikorkeakoulu suunnittelee jatkossa mm. yhteisen aloitustilaisuuden järjestämistä aiempaa toiminnallisemmassa muodossa muualla kuin oppilaitosympäristössä. Myös opettaja- ja opiskelijatuutorien rekrytointiin ja koulutukseen tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota.

Toimivaa harjoittelun ja opinnäytetyön ohjausta

Harjoittelun ohjaus on toimivaa ja sisälsi useita hyviä käytänteitä. Harjoitteluasioita esitellään pääpiirteittäin jo opintojen alkuvaiheessa, ja opintojen aikana on 2–4 harjoitteluun liittyvää ohjaustapaamista. Jokaiselle opiskelijalle nimitään henkilökohtainen harjoittelun yhteyshenkilö/valvoja. Erityisen onnistunutta on www-sivujen hyödyntäminen harjoittelua koskevassa tiedottamisessa: kaikki harjoitteluun liittyvä ohjeistus ja tarvittavat lomakkeet ovat saatavilla ammattikorkeakoulun kotisivuilta. Sosiaali- ja terveystieteiden harjoittelupaikkojen kuvauksetkin ovat intranetissä. Alalla on päästy valtakunnallisesti harvinaiseen paperittomaan tietojen välitykseen koulutusyksikön ja harjoittelupaikkojen välillä.

Opinnäytetyön laadintaan liittyvä ohjaus on opiskelijoiden itsearviointiraportin mukaan riittävää. Opiskelijat hankkivat opinnäytetöidensä aiheet yleensä harjoittelupaikoistaan, ja töitä ohjaavat ko. aihealueen ammattiaineiden opettajat. Opiskelijat esittelevät töitään opinnäytetyöseminaareissa, ja toimivat vuorollaan opponentteina toistensa töille. Henkilöstön itsearviointiraportin mukaan jatkossa opinnäytetöiden aiheet tulisi sitoa aiempaa laajempiin työelämän kehittämisprojekteihin.

Opiskelijoiden itsearviointiraportin mukaan huomattava osa opiskelijoista työskentelee opiskelun ohella, vaikka henkilöstön mukaan amk-järjestelmä ei suosi työssäkäymisen ja opiskelun yhdistämistä. Hyvänä käytänteenä on matkailualan aikuiskoulutuksen kummiopiskelijajärjestelmä, jonka puitteissa kummiopiskelijat tukevat toisiaan opinnoissa ja huolehtivat, että lähiovetusjaksoilta työesteiden takia poissaollut saa kaiken jaetun materiaalin. Vastaavaa kummiopettajajärjestelmää opiskelijat toivoivat itsearviointiraportissaan myös tauon jälkeen palaavien opiskelijoiden takaisintuutorointiin.

HOPS-ohjauksessa hyviä käytänteitä

Henkilökohtaisen opintosuunnitelman laadintaa ohjataan eri aloilla eri tavoin. Kolmella alalla eli hallinnon ja kaupan, sosiaali- ja terveys- sekä matkailu- ja ravitsemusaloilla on vuonna 1998 kehitetty alakohtaiset HOPS-lomakkeet, jotka ovat opiskelijoiden saatavilla intranetissä. HOPS-lomakkeen avulla opiskelija hahmottaa pakolliset opinnot, aiemmin hyväksytyt opinnot, erilaiset suoritustavat sekä pohtii tekemiään valintoja (valinnaiset opinnot, harjoittelupaikka, opinnäytetyön aihe) sekä arvioi omaa osaamistaan. Pääsääntöisesti HOPS:ien laadintaa ohjaavat koulutusjohtaja ja tuutoripettaja, joista jälkimmäinen esittelee vapaasti valittavia opintoja ja antaa tarvittaessa henkilökohtaista ohjausta

valintoihin yhdessä opinto-ohjaajan kanssa. Opiskelijoiden mukaan HOPS-ohjaukseen osallistuu liian monta henkilöä.

HOPS:ien itsearviointiin on liitetty urasuunnittelun ohjausta. Opiskelijoilla on ollut mahdollisuus käydä 1–2 kertaa vuodessa kehityskeskustelu oman tuutoriopettajansa kanssa. Lisäksi sosiaali- ja terveysalalla ja hallinnon ja kaupan alalla on kokeiltu 4–6 opiskelijan ryhmäkeskusteluja, joissa pohdittiin opiskelijoiden ammatillista kehittymistä.

Hyvästä järjestelmästä huolimatta henkilöstö ja opiskelijat havaitsivat HOPS-prosessissa puutteita, jotka vaativat kehittämistä. Yksi keskeinen ongelma oli se, että henkilökunnalla ja opiskelijoilla ei ole itsearviointiraporttien eikä Kajaanin amk:n keväällä 2000 toteuttaman kyselyn perusteella yhtenäistä käsitystä HOPS:ien laadinnasta ja seurannasta. Osa kokee HOPS:in valintojen tekemisenä, osa taas valmiin opintosuunnitelman noudattamisena. Lisäksi HOPS-lomakkeen käyttöä tulisi ohjeistaa tarkemmin ja antaa näin tuutoriopettajille heidän tarvitsemaansa tukea. Opiskelijoiden oman oppimisen arvioinnin tukemiseen tulisi kiinnittää jatkuvaa huomiota. Henkilöstö ja opiskelijat olivat yhtä mieltä siitä, että aitojen HOPS:ien laadintaa rajoittavat yleisesti opintojen päällekkäisyys ja joillakin aloilla lisäksi vapaasti valittavien opintojen vähäinen osuus koko tutkinnosta.

Opiskelijoiden mielestä joidenkin opettajien työelämätietyudessa on puutteita, mikä näkyy epävarmoina ohjaustilanteina. Osittain tätä ongelmaa ratkaisemaan Kajaanin ammattikorkeakoulussa on käynnistetty työssä oppimisen kehittämisprojekti, joka koskee hallinnon ja kaupan sekä tekniikan ja liikenteen aloja. Projektissa on yhteistyössä yritysten kanssa suunniteltu kolmen ov:n opintokokonaisuuksia, joista 1 ov on teoriaa ja 2 ov työssäoppimista. Tavoitteena on integroida työjaksot aiempaa tehokkaammin opiskelijoiden HOPS:eihin. Lisäksi tavoitteena on työpaikkaohjaajien l. mentoreiden koulutus lähitulevaisuudessa. Ohjausrakenteiden kokonaisuuden hallintaa kuvastaa se, että tämäkin projekti kytkeytyy ammattikorkeakoulun ohjausstrategiaan.

Opintojen etenemisen seuranta laajaa

Toisin kuin muissa korkeakouluissa, opiskelijoiden opintojen etenemistä seuraavat opintotukilautakunnan lisäksi myös tuutoriopettajat, opintosihteerit, harjoittelusta vastaavat ja kansainvälistä vaihtoa hoitavat. Mikäli opintoviikkoja ei kerry opintotuen edellyttämää määrää, opintotukilautakunta tiedottaa siitä opiskelijalle ennakkoon ja pyytää ohjaajia käymään ohjauskeskusteluja opinnoissaan viivästyneiden opiskelijoiden kanssa. Tekniikan opiskelijoille on tarjolla myös tukiopetusta. Opiskelijalle itselleen tärkein tiedonlähde on opintokortti, johon on merkitty kurssiarvosanat. Nämä menettelytavat ovat arviointivierailulla käydyn keskustelun mukaan tehostaneet koulutuksen tunnuslukuja siten, että opintojen keskeyttämisprosentti on Kajaanin ammattikorkeakoulussa laskenut 12 %:sta 7 %:iin.

Palautteen hyödyntämisessä kehitettävää

Opiskelijoilla on mahdollisuus antaa kurssipalautetta opintojaksojen aikana Asio-opiskelijahallintojärjestelmän avulla sekä niiden päätyttyä kyselylomakkeella. Vaikka palautetta kerätään runsaasti, opiskelijat kokivat, että palautteen merkitys vaihtelee. Osa opettajista arvioi ja kehittää toimintaansa saamansa palautteen perusteella, osa jättää palautteen huomiotta. Ammattikorkeakoulussa tulisikin kiinnittää enemmän huomiota palautteen hyödyntämiseen. Opiskelijoiden tulisi tietää, millaista palautetta on annettu ja miten sitä käytetään hyödyksi koulutuksen ja ohjauksen kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysalalla on ainoana käytössä opetuksen kehittämisryhmä, jossa opiskelijat ovat mukana. Hyvien kokemusten vuoksi ammattikorkeakoulu harkitsee opetuksen kehittämisryhmän laajentamista muillekin aloille.

Oppimista koskevan palautteenannon perinteinen muoto on tentteihin liittyvä arvostelu, minkä rinnalla opiskelijat ovat saaneet joillakin kursseilla suullista palautetta. Henkilöstö totesi itsearviointiraportissaan, että opiskelijaa tulisi ohjauskeskusteluissa tukea enemmän oman oppimisen laadullisessa ja määrällisessä arvioinnissa.

Opiskelijat ja henkilöstö olivat yhtä mieltä siitä, että opiskelijoiden mahdollisuuksia osallistua opintokokonaisuuksien suunnitteluun tulisi lisätä. Opiskelijat ehdottivat itsearviointiraportissaan opetuksen suunnittelukokouksia, joihin kutsuttaisiin myös työelämän edustajia.

Rehtori pyrkii vuosittain tapaamaan kaikkien koulutusohjelmien opiskelijat, jolloin opiskelijoilla on mahdollisuus suoraan vuorovaikutukseen. Opiskelijoiden mukaan ammattikorkeakoulun pieni koko on tässä suhteessa vahvuus, joka mahdollistaa suoran vuorovaikutuksen.

Ohjausjärjestelmää kehitetty pitkäjänteisesti

Kajaanin ammattikorkeakoulussa opintojen ohjausjärjestelmää on kehitetty vaiheittain, mutta koko ajan kokonaistavoitteen suunnassa. Ammattikorkeakoulu on osallistunut useisiin valtakunnallisiin ohjauksen kehittämishankkeisiin. Henkilökunnan mukaan vuosien kehittämistyö näkyy siinä, että ohjauksen asema ja merkitys tiedostetaan nyt olennaisena osana ammattikorkeakoulun toimintaa. Kehittämistyön alkuvaiheessa ammattikorkeakoulussa oli pyrkimys yhdenmukaistaa ohjauskäytäntöjä, nykyisin sallitaan enemmän erilaisia malleja eri koulutusaloilla.

Pitkäjänteisen kehittämisen ansiosta ohjauksen perusrutiinit ovat kunnossa, ja ohjauksen kokonaisuuden hallinnointi on suunnitelmallista. Ohjauksen kokonaisuus on jäsentynyt, mutta ei kokonaisuudessaan vakiintunut. Tästä kertoo se, että opiskelijat eivät itsearviointiraportissaan tunnistanee ohjauksen palvelujärjestelmän kokonaisuutta. Rehtorin mukaan strategian toimeenpanon seuraavana vaiheena onkin huomion kiinnittäminen opiskelijan ja opettajien vuorovaikutukseen. Tähän haasteeseen tuutoritiimi pyrkii vastaamaan henkilöstökoulutuksen ja opiskelijatuutorikoulutuksen avulla. Lukuvuoden 2001–2002

aikana opiskelijatuutoreiden koulutukseen on tarkoitus sisällyttää palvelujärjestelmän kokonaisuutta koskevaa tietoa.

Kajaanin ammattikorkeakoulu on varsin pitkällä myös opintojen ohjauksen toimivuuden arvioinnissa. Amk:ssa kehitellään parhaillaan Balanced Scorecard-johtamisjärjestelmän avulla koko toiminnan kattavaa mittaristoa, johon sisältyy myös opintojen ohjauksen toimivuutta kuvaavia indikaattoreita. Laatujohtamisen keskeisiä kysymyksiä rehtorin mielestä ovat, miten saadaan riittävästi opiskelijoita, miten opiskelijat pysyvät talossa, miten lähtevät pois ajallaan ja miten saavat töitä. Arviointi ja oman toiminnan kehittäminen nähtiin jatkuvana prosessina. Seuraavaksi oli suunnitteilla opintotoimiston prosessien arviointi.

Opiskelijajärjestö KAMO ry on tärkeä opintojen ohjaukseen vaikuttava taho, joka koordinoi osaltaan opiskelijatuutoritoimintaa ja nimeää opiskelijajäsenet amk:n toimielimiin ja osaan tiimeistä. Opiskelijajärjestön rooli esimerkiksi koulutusalojen yhteistoiminnassa voisi henkilöstön itsearviointiraportin mukaan olla suurempikin. Korkeakoulun ulkopuolisiksi ohjauksen toimijoiksi on hahmotettu mm. KELA, terveysasema Vital, CIMO sekä työelämä.

Ohjauksen resurssit korkealaatuisia

Ohjauksen fyysiset puitteet ovat erinomaiset. Ammattikorkeakoulun tilojen saaneeraus yhteydessä kirjasto- ja tietopalvelut on keskitetty Tietokeskukseen, jossa opiskelijoilla on mahdollisuus itsenäiseen työskentelyyn. Opintotoimisto/opintosihteerien palvelut, kirjasto- ja tietopalvelut, atk-palvelut, ura- ja rekrytointipalvelut, tiedottaminen sekä kansainväliset palvelut on keskitetty hallinnollisesti Tukipalvelut-yksikköön. Tietokeskuksen ja tukipalvelujen keskitetty sijainti tukee yhtenäistä palvelukonseptia ja tuo synergiaetuja.

Verkko-opetus ja verkon hyödyntäminen ohjauksessa on henkilöstön mukaan yksi lähiajan tärkeimmistä haasteista. Harjoitteluun liittyvän ohjauksen lisäksi verkkoa on käytetty tuloksellisesti urasuunnittelussa. Sosiaali- ja terveystieteiden verkkosivut on tehty opiskelijoiden opinnäytetyönä. Samoin opiskelijatuutorit olivat kehittämässä omia kotisivujaan.

Vahvuudet ja hyvät käytänteet

- *Ohjauksen kokonaissuunnitelma:* Kajaanin ammattikorkeakoululla on kattava ohjauksen strateginen kokonaissuunnitelma, jota kehitetään osana on koko ammattikorkeakoulun kattavaa Balanced Scorecard -arviointikehikkoa.
- *HOPS:ien laadinta ja seuranta:* Henkilökohtaisten opintosuunnitelmien laadinnassa ja seurannassa käytetään säännöllisesti opiskelijoiden ja henkilöstön välisiä kehityskeskusteluja. Opiskelijoilla on käytössään HOPS:in perusteet kattava jäsenyys. HOPS-ohjaukseen on kytketty työssä oppimista.
- *Toimivat sisäiset yhteistyörakenteet:* Rehtorin, henkilöstön ja opiskelijoiden välinen sekä ohjaushenkilöstön sisäinen yhteistyö on toimivaa, ja havaittuja puutteita voidaan kehittää kaikkien osapuolten yhteistyönä.

Suosituksset

- *ASIO-opiskelijahallinto-ohjelman* käyttöä tulisi tehostaa opiskelijoiden opinto-ohjelman laadinnassa.
- *Opettaja- ja opiskelijatuutorien koulutus*: Opettajatuutorien koulutusta tulee kehittää ja laajentaa siten, että koko ohjaustehtäviä hoitava henkilöstö on koulutuksen piirissä. Opiskelijatuutorien tiedollisia ja taidollisia tuutorointivalmiuksia tulisi turvata koulutuksella, joka voi olla osittain yhteistä opettajien kanssa.
- *Työelämäohjausmallin tuotteistaminen*: Hallinnon ja kaupan sekä tekniikan ja liikenteen aloilla kehiteltyä työssä oppimisen mallia kannattaa jatkokehittää ja tuotteistaa. Malli sopii myös muille aloille.
- *Prosessien yhteensovittaminen*: Opiskelijan polkua ja sen eri vaiheisiin liittyviä prosesseja (opetuksen suunnittelu, ohjaus, neuvonta, opintososiaaliset asiat, tietojärjestelmä jne.) tulisi tarkastella rinnakkain, jotta niiden sisältö saataisiin sovitetuksi ajallisesti yhteen.

4.9 Lahden ammattikorkeakoulu

Taustaa

Lahden ammattikorkeakoulussa (LAMK) opiskelee lähes 3500 opiskelijaa. LAMK:iin kuuluu kymmenen laitosta: Liiketalouden laitokset Lahdessa ja Heinolassa, Muotoiluinstituutti, Sosiaali- ja terveystieteiden laitos, Taideinstituutti, Tekniikan laitos, Diakonian instituutti, Musiikin laitos, Fellmanni-instituutti ja Pajulahden Liikuntainstituutti, jotka antavat opetusta 16 koulutusohjelmassa.

Lahden ammattikorkeakoulun opiskelijat ja henkilökunta

	1998	1999	2000
Perustutkinto-opiskelijat (nuoret/aikuiset)			
• Aloittaneet uudet opiskelijat	809/*	1008/*	862/*
• Kirjoilla olevat opiskelijat	2721/*	3245/*	3487/*
• Suoritetut ammattikorkeakoulututkinnot	482/*	468/*	475/*
• Ammattikorkeakoulututkinnon suoritusaikojen mediaani vuosina	3.9/*	3.9/*	4.0/*
• 1996 aloittaneista valmistuneet %	*	*	*
• 1996 aloittaneista ilmoittautumatta jättäneet %	*	*	*
Opetushenkilökunta	165	185	195
Opintojen ohjaukseen käytetty aika			
• Henkilötyövuodet yhteensä	*	*	*

* Tieto puuttuu.

Opintojen ohjauksen toteutuksesta vastaavat laitosten opinto-ohjaajat, opettaja-tuutorit ja opiskelijatuutorit. Lisäksi LAMK:in Opiskelijapalvelukeskus palvelee kaikkia opiskelijoita mm. opiskelijavalintoihin, opintososiaalisiin etuihin ja kansainväliseen opiskelijavaihtoon liittyvissä yleisissä kysymyksissä.

Suunnittelu- vaihe	Valintakoe- vaihe	Opiskelemaan hyväksymis- vaihe	Opiskelun aloitus	Opiskelun eteneminen	Valmistumis- vaihe	Alumnivaihe
Esitteet Opiskelija- oppaat Valintaoppaat Opo-infot Messut Vierailut Mi-lehti Ilmoittelu mediassa	Info valinta- kokeisiin tuleville Valintakokeet (7-4-2 päivää, joihin liittyy opiskelija- tuutorointi)	Infopaketti valituille LAMKO:n info	Tiedotus- tilaisuudet Opiskeluun orientoivat kurssit (koulutus- ohjelmittain, opiskelu- ryhmittäin) Tuutoritoim.	Tuutorointi Ryhmäyty- minen HOPS Kansainvälinen toiminta Työharjoittelu Henkilökoht. ohjaus Portfolio	Opinnäyte- työn ohjaus Jatko-opinnot Jobstep Tuutori- toiminta	Yhteydenpito (rekisterit) Vierailut Täydennys- koulutusinfo

Lahden ammattikorkeakoulun opintojen ohjausjärjestelmä helmikuussa 2001

Arviointiprosessi

Henkilökunnan itsearviointiin osallistui 23 henkilökunnan jäsentä eri laitoksilta. Henkilökunnan itsearviointiraportin kokosivat opinto-ohjaajat ja projektin yhteyshenkilö tekniikan laitokselta. Opiskelijoiden itsearvioinnin organisoivat Lahden ammattikorkeakoulun opiskelijat LAMKO ry, joka delegoi prosessin toteutuksen laitosten koulutusajärjestöille. Laitostasolle jaetuista 150 kyselylomakkeesta palautui vain 11 kappaletta. Kaikkiaan opiskelijoiden itsearviointiprosessiin osallistui 21 henkilöä.

Henkilökunnan itsearviointiraportin ansioita olivat avoimuus, itsekriittisyys ja lukuisat ideat parannuskohteiksi. Opiskelijoiden itsearviointiraportin ongelmana oli puutteellisen kattavuuden lisäksi se, että itsearviointiraporttiin sisältyvä kuvaus opintojen ohjauksesta oli kopioitu henkilöstön raportista. Näin ollen itsearviointiraporttien perusteella ei voi vertailla henkilöstön ja opiskelijoiden kokemaa kuvausta kokonaisuudesta. Arviointivierailuun liittynyt vilkas keskustelu auttoi kuitenkin täydentämään itsearviointiprosessin puutteita. LAMK:in henkilökunta oli kiitettävällä tavalla rehtoria myöten paikalla. Opiskelijoiden edustusta keskustelussa leimasi ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoiden aktiivinen rooli.

Ulkoinen arviointiryhmä nosti henkilökunnan ja opiskelijoiden itsearviointiraporttien perusteella arviointivierailun keskustelun kohteeksi seuraavat teemat:

- Saavatko opiskelijat tietoa tarjolla olevista ohjauspalveluista?
- Millaista tukea opiskelijat saavat ja tarvitsevat henkilökohtaisen opetus suunnitelman laadinnassa?
- Miten Lahden ammattikorkeakoulun johto ja laitokset välittävät toisilleen tietoa ohjauksen toimintatavoista ja ohjauksen toimintaympäristöön vaikuttavista päätöksistä?
- Millaisia henkilöstön koulutustarpeita arviointiprosessi on nostanut esiin, ja miten näihin tarpeisiin tulisi vastata?
- Millainen on se kokonaisvaltainen ohjausjärjestelmän analyysi, jota mainitaan tarvittavan koko ammattikorkeakoulun tasolla, ja kenen vastuulle sen laadinta kuuluu?

Ohjauksen tavoitteet

LAMK:in opinto-oppaaseen on dokumentoitu varsin kattava kuvaus ohjaustoiminnan tavoitteista ja sisällöstä. Opintojen ohjauksen tavoitteena on tukea oppimisprosessia siten, että opiskelija pystyy toteuttamaan omaa opintosuunnitelmaansa asettamiensa tavoitteiden mukaisesti. Tavoitteiden lähtökohta on opiskelijakeskeinen; tavoitteet kattavat koko opiskeluajan ja tähtäävät jatkuvaan itsensä kehittämiseen myös opintojen jälkeen. Sama opiskelijakeskeinen näkökulma on myös ohjauksen palvelujärjestelmän kuvauksen lähtökohtana.

Ohjauksen tavoitteita toteutetaan henkilöstön mukaan laitos- ja ammatti-alakohtaisesti. Lahden ammattikorkeakoulu on valinnut strategian, jossa koulutusyksiköiden perinteitä ja omaleimaisuutta kunnioitetaan osana monialaista ammattikorkeakoulua. Tällä ratkaisulla on vahvuutensa ja heikkoutensa. Vahvuutena on se, että ohjaus integroituu kuhunkin ammattialaan ja niissä vakiintuneisiin ohjauksen käytänteisiin. Heikkoutena on se, että opiskelijoille tarkoitettujen ohjauspalveluiden minimitasoa ei ole konkreettisesti määritelty.

Tällä hetkellä LAMK:in kymmenen laitoksen opinto-ohjaajien keskinäinen opo-tiimi suunnittelee ammattikorkeakoulun ohjauksen kokonaisuutta. Laitosten ohjaustoiminta vaikutti kuitenkin varsin eriytyneeltä ja ohjauksen kehittämiseen tähtäävä käytännön yhteistyö vähäiseltä. Opo-tiimin asemaa ohjauksen strategisessa kehittämisessä tulisi vahvistaa ja ohjauspalveluiden yhtenäisiä rakenteita koko ammattikorkeakoulun tasolla lisätä. Tämä helpottaisi informaation jakamista ja yhteisten käytänteiden kehittämistä laitosten välillä ilman että laitosten ominaispiirteiden tarvitsee kärsiä tästä.

Alkuvaiheen ohjauksessa laitospkohtaisia eroja

Opintojen alussa kaikki laitokset järjestävät omille opiskelijoilleen yhteisiä alkuinfoja, aloituspäiviä tai orientoivia opintoja. Toteutustavat vaihtelevat laitoksittain ja opiskelijoiden itsearviointiraportin mukaan myös vuosittain. Keskeinen alkuinfo toteuttaja on laitoksen oma opinto-ohjaaja, mutta myös koulutusjohtajilla, opettajatuutoreilla ja ammattiaineiden opettajilla on ollut vaihteleva

rooli ohjauksen toteutuksessa. Opiskelijatuutoroinnista on hyviä kokemuksia erityisesti kulttuuri- sekä sosiaali- ja terveysaloilla.

Henkilökunnan itsearviointiraportin mukaan ohjauksen tavoitteena on ohjata uudet opiskelijat opintojen alkuun ja sitouttaa heidät opintoihinsa ja opiskeluyhteisöön. Laitoskeskeisen lähestymistavan vuoksi opiskelijat integroituvat erityisesti kulttuurialoilla koulutusohjelmaansa ja ammattialaansa, eikä LAMK-identiteetti korostu riittävästi. Uusilla koulutusaloilla taas opiskelijat profiloituvat herkemmin ammattikorkeakouluun.

Henkilöstö ja opiskelijat olivat yhtä mieltä siitä, että alkuvaiheen ohjauksen toteutuksessa ja sisällöissä on ollut heikkouksia. Pääasiallinen ongelma on liittynyt tiedon kasautumiseen aivan opintojen alkuvaiheeseen. Opiskelijat ehdottivatkin raportissaan alkuinfojen rakentamista muutamien pääkohtien varaan. Opiskelijat toivoivat opintojen alkuvaiheeseen selkiytystä myös siitä, miten ammattikorkeakouluopiskelu eroaa toisen asteen ammatillisesta opiskelusta. Arviointivierailulla kävi ilmi, että LAMK aikoo korjata ongelmaa luomalla Johdatus ammattikorkeakouluopintoihin -kurssista kaikille uusille opiskelijoille yhteisen, pakollisen kokonaisuuden. Tässä yhteydessä on tarkoitus kiinnittää huomiota myös opiskelutaitojen kehittämiseen. Jännitettä on syntynyt siitä, että opintojen alkuvaiheen ohjausta on kehitetty toisaalta ammattikorkeakoulun yhteisenä projektina ohjauksen yleisten tavoitteiden suuntaisena, toisaalta kunkin koulutusalan/laitoksen tarpeita vastaavaksi.

Opintojen keski- ja loppuvaiheen ohjaus

Opintojen edetessä ohjauksen muodot ja sisällöt vaihtelevat alkuvaiheen tapaan laitoksittain. Kulttuurialoilla ohjaus on oppimisprosessin ja ammatin luonteen johdosta paljolti sisäänrakennettu opetusmenetelmiin. Tekniikan alalla tilanne on henkilökunnan itsearviointiraportin mukaan sattumanvarainen: opiskelua tukeva ote riippuu yksittäisen opettajan osaamisesta ja mielenkiinnosta. LAMK:issa tulisi kriittisesti arvioida eri aloille muodostuneen toimintakulttuurien tarkoituksenmukaisuutta.

Arviointivierailulla käydyssä keskustelussa erityisesti tekniikan opiskelijat kritisoivat vallitsevaa ohjauskäytäntöä. On syytä pohtia, löytyykö kritiikkiin perusteita juuri tekniikan alueella vallitsevasta toimintakulttuurista. Myös opintojen suunnitteluun olisi syytä kiinnittää jatkuvaa huomiota, jotta tutkintojen sisällöt, rakenteet ja käytetyt opetusmenetelmät muodostavat opiskelijan tulevan ammattiuran kannalta mielekkäitä kokonaisuuksia. Mikäli koulutussuunnittelu on hoidettu puutteellisesti tai tutkintovaatimuksia ei ole päivitetty, ongelmat voivat näkyä ohjauksen ongelmina.

LAMK:issa on yhteinen toimintaohje opinnäytetyötä varten, mitä opiskelijat pitävät hyvänä asiana. Opiskelijat toivoivat itsearviointiraportissaan opinnäytetyöseminaarien ja opiskelijaopponointi-menettelyn laajentamista jokaiselle laitokselle.

HOPS-ohjauksessa hyviä käytänteitä ja kehitettävää

LAMK:in ohjausjärjestelmän yksi keskeinen työkalu on henkilökohtainen opintosuunnitelma. Opiskelijat voivat laatia HOPS:eja kirjallisten ohjeistusten ja opettajatuutoreiden avulla. Arviointivierailulla käydyssä keskustelussa henkilöistö ja opiskelijat nostivat esiin hyvien HOPS-ohjauskäytäntöjen toteuttajina Muotoiluinstituutin, sosiaali- ja terveystieteiden koulutuksen, Heinolan kaupan alan koulutuksen ja Fellmanni-instituutin.

Sosiaali- ja terveystieteiden laitoksella opiskelijat tekivät HOPS:in heti opintojensa alussa opettajatuutorin antamalla henkilökohtaisella tuella. Heinolan Liiketalouden laitoksella HOPS perustuu opiskelijoille jaettavalle lomakkeelle, johon on kirjattu yhteiset opinnot ja jätetty tilaa valinnaisille aineille. Fellmanni-instituutissa on käynnistetty syksyllä 2000 uusi HOPS-ohjauksen muoto, jossa opiskelijoiden ammatillista kasvua tuetaan pienryhmäohjauksella. Taustalla on ajatus HOPS:ista opintojen punaisena lankana, jonka voi myöhemmin laajentaa urasuunnitelmaksi. Opiskelijat voivat arvioida opintojensa etenemistä joko pienryhmissä tai kahden kesken opettajatuutorin kanssa. Ohjausmenetelmää on tarkoitettu kehittää saatujen kokemusten ja opiskelijapalautteen perusteella.

Toisaalta tekniikan alan opiskelijat toivat esiin arviointivierailulla, että heillä HOPS on ensisijaisesti opiskelijoille annettu yhteinen lukujärjestys. Opiskelijat kritisoivat erityisesti sitä, että he eivät voi nähdä kuin viikon tai kuukauden eteenpäin, mitä oppimispolulla tapahtuu. Opintoja on tällöin mahdotonta suunnitella. Opinto-opista peritään 40 markan maksu, ja niinpä opiskelijoista yli 90 %:lla ei ole lainkaan opasta.

Lisäksi opiskelijoiden mahdollisuudet henkilökohtaisiin painotuksiin ja yli koulutusohjelmaraajojen tapahtuviin valintoihin ovat rajalliset. Arviointivierailulla kävi ilmi, että opiskelijat haluaisivat käyttää esimerkiksi Muotoiluinstituutin koulutustarjontaa valinnaisina opintoina, mutta resurssipulan takia tätä mahdollisuutta ei voida tarjota kaikille halukkaille.

Kysymys työn ja opiskelun yhdistämisestä opintojen ohjauksen näkökulmasta näyttää arviointivierailun perusteella selvästi nousevan tärkeäksi kysymykseksi myös LAMK:issa. HOPS:n merkitystä opintoihin paluutuutoroinnissa on syytä korostaa. Usein opiskelijoiden lähtökohdat ja odotukset opinnoilleen muuttuvat koulutusta vastaavan työkokemuksen jälkeen. HOPS-prosessin kehittämisen kautta heterogeeninen opiskelijaryhmä voidaan kääntää voimavaraksi.

Opintojen etenemisen seuranta

Opiskelijoiden itsearviointiraportin mukaan opintosuoritusrekisterin ja Kelan suorittama opintojen edistymisen seuranta tapahtuu usein jälkijättöisesti opintojen aikataulussa pysymisen kannalta. Heidän mukaansa opettaja- ja opiskelijatuutorointi on yksi hyvä keino seurata opintojen edistymistä. Kulttuuri- sekä sosiaali- ja terveystieteillä myös portfolioiden käyttö on tehostanut opintojen edistymisen seuranta.

Palautejärjestelmässä painopiste kokonaisuuteen

Henkilöstön ja opiskelijoiden itsearviointiraporttien mukaan jokaisessa laitoksessa on käytössä ainakin yksi tapa, jolla opiskelijat voivat antaa palautetta opetuksesta. Yhteisiä opintoja on arvioitu ja kehitetty palautteen perusteella toiminnan alusta alkaen. Opintojaksoja ja koulutusohjelmia koskevaa opiskelijoiden palautetta kerätään henkilökohtaisen palautteen lisäksi palautelomakkeilla ja yhteisissä palautetilaisuuksissa. Kulttuurialojen koulutuksessa, jossa oppimistilanne on informaali, palautekeskustelu on kytkeyty osaksi opetusta. Tärkeä edistysaskel palautteenannossa on LAMK:in johdon ja opiskelijoiden välisen suoran keskustelukanavan luominen. Vuodesta 2001 alkaen rehtori on alkanut tavata opiskelijoiden koulutusala järjestöjen edustajia.

Vaikka palautekanavia on runsaasti, palautejärjestelmästä ei henkilöstön itsearviointiraportin mukaan muodostu kokonaisuutena selkeää kuvaa. Puutteita on myös arviointi- ja palautetiedon hyödyntämisessä ja opiskelijoiden osallistumisessa opintokokonaisuuksien suunnitteluun. Arviointiprosessin tuloksena henkilöstö haluaa tehostaa opiskelijoiden mahdollisuuksia osallistua opintojen ohjauksen kehittämiseen. Arviointivierailulla käydyssä keskustelussa opiskelijoille luvattiin mahdollisuus osallistua esimerkiksi opo-tiimien kokouksiin siltä osin kuin ne koskevat ohjauksen kokonaisuutta.

Opiskelijat näkivät tentit pääasiallisena muotona saada palautetta oppimisestaan. Silloin kun opintojaksojen palautelomakkeet ovat käytössä, opiskelijat arvioivat lomakkeilla myös omaa oppimistaan. Oppimispäiväkirjat on otettu käyttöön joillakin sosiaali- ja terveystieteiden opintojaksoilla.

Heterogeeninen opintojen ohjausjärjestelmä

LAMK:ssa opintojen ohjauksesta vastaavat eri laitoksissa toimivat opinto-ohjaajat, opintosihteerit, opiskelijatuutorit ja yksittäiset opettajat. Lähes jokaisella laitoksella on aloitettu lisäksi opettajatuutorointi. Opinto-ohjaajat muodostavat kiinteän ja jatkuvasti toimivan kymmenjäsenisen opo-tiimin.

Lahden ammattikorkeakoulu on omaksunut organisaatiokulttuurissaan heterogeenisen linjan. Ammattikorkeakoulun strategisessa kehittämisessä pääpaino on yksiköissä, ei kokonaisuudessa. Tästä seuraa se, että LAMK korostaa laitosten autonomiaa ohjauksen kokonaisuuden toteutuksessa. Valitun laitokeskeisen strategian takia opiskelijoilla on eriarvoiset mahdollisuudet saada ohjausta. Opiskelijatuutoreilla näyttää olevan tässä järjestelmässä paljon vastuuta minimitason palveluista koko ammattikorkeakoulun tasolla. Lisäksi eri laitoksilla HOPS-ohjauksen laatu on kirjavaa. Joukossa on hyviä käytänteitä mutta myös selviä puutteita. Henkilöstön itsearviointiraportissa todetaankin, että vaikka on syytä arvostaa eri laitosten erilaisia näkemyksiä ohjausjärjestelmästä sekä toteutuksen erilaisista muodoista, tarvitaan koko ammattikorkeakoulua koskeva yhteinen näkemys ja strategia kokonaistavoitteista.

Arviointivierailulla LAMK:in rehtori totesi, että kun valintakokeilla saadaan hyvä opiskelija-aines ja hakijoita riittää, tämä vähentää tarvetta ponnistella opintojen ohjauksen alueella. LAMK:issa on syytä arvioida, kohtaavatko virallisen järjestelmän arvot ja opiskelijoiden todelliset tarpeet toisensa.

Ohjaustehtäviä hoitavan henkilöstön koulutusta tulisi tehostaa. LAMK:in pitäisi järjestää perus-, lisä- ja täydennyskoulutusta ohjaushenkilöstölle ja muille tukipalveluiden tuottamisessa toimiville sekä huolehtia myös opiskelijatuutorien valmiuksista ja motivaatiosta. Henkilökohtaisen opetuksen aloilla, kuten taideaineissa, opettajat ovat mieltäneet roolinsa ohjauksellisena. Tähän tulisi pyrkiä kaikilla koulutusaloilla.

Ohjauksen resurssit korkealaatuisia

LAMK:issa yleistä opiskelijoiden ohjausta ja neuvontaa hoitaa kampusalueella sijaitseva Opiskelijakeskus, jonka henkilökuntaan kuuluu opintosihteerin nimikkeellä toimiva opinto-ohjaaja. Opiskelijakunnan tilat ja amk:n maksamaa palkkaa nauttiva pääsihteerit sijaitsevat myös keskuksessa, samoin ura- ja rekrytointipalvelut ja yrityshautomo. Keskuksen olemassaolo eri toimintoihin samoin kun sen sijainti on LAMK:in selvä vahvuus. Opiskelijakeskus näyttää kuitenkin toimivan irrallaan opintojen ohjausjärjestelmän kokonaisuudesta. Tiiviimpi yhteistyö laitosten kanssa voisi tuoda arvokkaita synergiaetuja.

Laadukas verkkoympäristö tarjoaa tekniset mahdollisuudet ohjauksessa ja neuvonnassa käytettävien resurssien hallintaan. Samoin LAMK:in tekninen infrastruktuuri henkilökohtaisen opintosuunnitelman ohjauksen kehittämiseksi on erinomainen. Käytössä olevan WinhaPro-opiskelija- ja opetustietojärjestelmän avulla opiskelijat voivat saada tietoja LAMK:in koulutustarjonnasta ja ilmoittautua kursseille. Lisäksi he voivat ohjelman avulla seurata omien opintosuoritusten kertymistä. Kaikki opiskelijat eivät kuitenkaan käytä kätevää itsepalvelua internet-käyttöliittymän kautta. Syynä on se, että rinnalla käytetään vielä vanhanaikaisia opintokirjoja, joihin haetaan opettajilta merkintöjä. Toisaalta opinto-ohjaajista ainakin osa hyödyntää ohjelmaa ohjaustilanteissa.

LAMK on koordinoanut ammattikorkeakoulujen käytössä olevaa valtakunnallista verkkopohjaista Jobstep.net-ura- ja rekrytointipalvelua³⁹. Yhdessä ohjelmistojen suunnittelijoiden kanssa kannattaisi jatkossa kehittää yhteisiä rajapintoja olemassa olevien järjestelmien välille yhteisen tietoaiksen hyödyntämiseksi sekä työvälineitä opintojen etenemisen arviointia tukevan laadullisen aineiston tallentamiseksi. WinhaPro-opiskelija- ja opetustietojärjestelmän käyttöä opintojen suunnittelussa helpottaisi myös se, jos valittuja kursseja voisi seurata valittuina opintokokonaisuuksina. Nyt tieto on esillä kurssi kerrallaan.

³⁹ Jobstep.net on Suomen ammattikorkeakoulujen verkkorekrytointipalvelu, joka löytyy osoitteesta www.jobstep.net

Ohjausmateriaalin taso on korkea. Esimerkiksi SAMOK ry on arvioinut LAMK:in opinto-oppaan parhaaksi ammattikorkeakoulujen opinto-oppaista. Tieto ei kuitenkaan saavuta kaikkia opiskelijoita tai riitä ohjaukselliseksi kokemukseksi. Tosin tässäkin suhteessa sekä laitokset että yksittäiset opiskelijat eroavat toisistaan. LAMK:issa olisikin hyvä tarkistaa, toimiiko ohjauspalveluita koskeva tiedotus riittävän hyvin.

Vahvuudet ja hyvät käytänteet

- *Verkossa oleva ohjausmateriaali:* Lahden ammattikorkeakoulussa on runsaasti verkkopohjaiseen ohjaus- ja tiedotusympäristöön liittyvää osaamista. Näyttöinä tästä ovat Jobstep.net-palvelun valtakunnallinen koordinoitavastuu sekä WinhaPro -opiskelija- ja opetustietojärjestelmän opiskelijälähtöinen hyödyntäminen.
- *Keskittetyt ohjaus- ja neuvontapalvelut:* Opiskelijoita yleisissä opintoasioissa palveleva Opiskelijakeskus on Lahden ammattikorkeakoulun vahvuus, jonka avulla pystytään vastaamaan erinomaisesti opiskelijoiden yleisiin ohjaustarpeisiin.
- *Hyvä HOPS-ohjauskäytäntö:* Fellmanni-instituutin kehittämä pienryhmäohjausmalli opiskelijoiden ammatillisen kasvun tukemisessa edustaa hyvää HOPS-ohjauskäytäntöä.

Suositukset

- *Opintojen ohjauksen strategia:* Opintojen ohjauksen tavoitteet ja lähtökohdat tulisi tarkistaa koko Lahden ammattikorkeakoulun tasolla opiskelijoiden, henkilöstön ja ylläpitäjien yhteistyönä. Strategiassa tulisi määritellä, mitkä ohjauspalvelut kuuluvat kaikille opiskelijoille ja mitkä erikoisohjauksen piiriin.
- *HOPS-ohjauksen systematisointi:* Henkilökohtaisten opintosuunnitelmien ohjaamisen lähtökohdat tulisi määritellä. HOPS-ohjauksen hyviä käytänteitä kannattaisi kehittää ja levittää yli laitosrajojen.
- *Laitosten välisen yhteistyön kehittäminen:* Laitosten välisiä yhteistyörakenteita kannattaisi vahvistaa sekä monialaisesti horisontaalisesti että vertikaalisesti.
- *Opiskelijoiden osallistuminen koulutuksen kehittämiseen:* Opiskelijoiden osallistumista koulutuksen kehittämiseen tulisi laajentaa osana palautejärjestelmän kehittämistä.
- *Henkilöstön ohjauskoulutus:* Ohjaustehtäviä hoitavan henkilöstön koulutusta tulisi tehostaa.

4.10 Yrkes högskolan Sydväst: Utbildningsprogrammet för vård, Åbo och Utbildningsprogrammet för det sociala området, Åbo

Bakgrund

Utbildningsprogrammet för vård, Åbo och utbildningsprogrammet för det sociala området, Åbo representerar ca 10 % av alla ca 1 250 studerande vid Yrkes högskolan Sydväst. Yrkes högskolan Sydväst har tio enheter på fem olika orter. Utbildningsprogrammet för vård och utbildningsprogrammet för det sociala området som deltagit i utvärderingen ligger i en av de tre Sydvästenheterna i Åbo, i samma lokaler som utbildningen i formgivning. Utbildningsprogrammet för det sociala området leder till socionomexamen och utbildningsprogrammet för vård till sjukskötaresexamen. I hela yrkes högskolan tillämpas problembaserat lärande, Problem Based Learning (PBL) som pedagogisk metod. Undervisningsspråket är svenska.

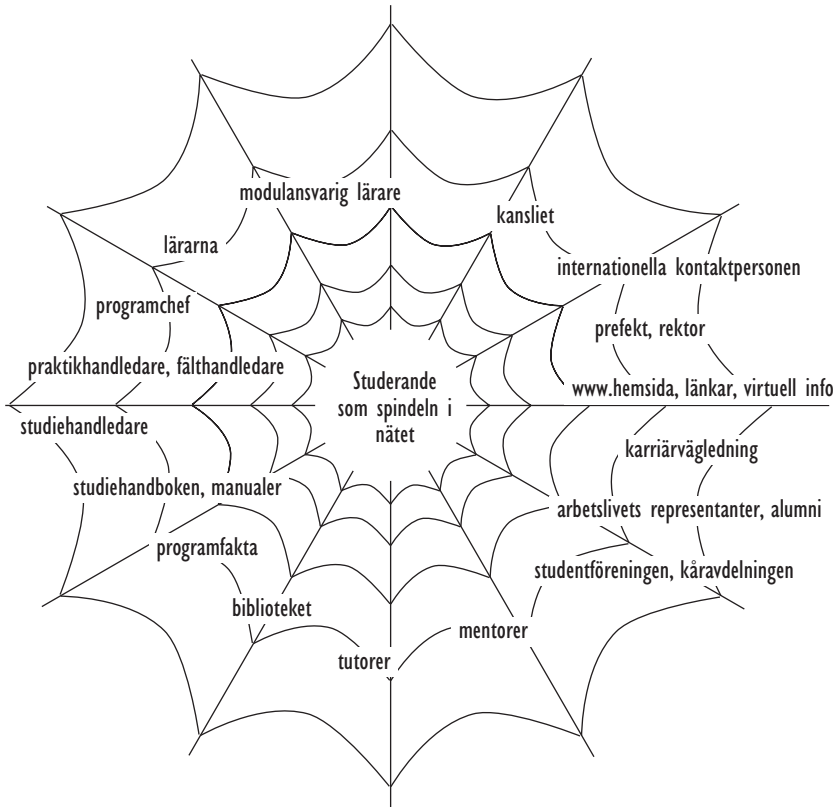
Yrkes högskolan Sydväst: Utbildningsprogrammet för vård, studerande och undervisningspersonal

	1998	1999	2000
Studerandena för grundexamen (unga/vuxna)			
• Nya studerande	20/-	18/10	17/-
• Inskrivna studerande sammanlagt	45/-	60/9	54/2
• Avlagda yrkes högskoleexamina	0/-	5/-	19/4
• Medianen för avläggande av yh-examen uttryckt i år	0/-	3.5/-	3.5/1.3
• Utexaminerade av dem som börjat 1996 %	0	0	40
• Avbrutit av dem som börjat 1996 %	0	0	0
Undervisningspersonal			
Tid som använts för studieavhandling	6	6	6
• Årsverken sammanlagt, timmar	2565	3078	3135

Yrkes högskolan Sydväst: Utbildningsprogrammet för det sociala området, studerande och undervisningspersonal

	1998	1999	2000
Studerandena för grundexamen (unga/vuxna)			
• Nya studerande	15/-	20/16	19/14
• Inskrivna studerande sammanlagt	43/-	66/14	62/28
• Avlagda yrkes högskoleexamina	0/-	12/-	9/-
• Medianen för avläggande av yh-examen uttryckt i år	0	3.5/-	3.4/-
• Utexaminerade av dem som börjat 1993 %	0	0	
• Avbrutit av dem som börjat 1996 %	0	0	0
Undervisningspersonal			
Tid som använts för studieavhandling		4	5
• Årsverken sammanlagt, timmar	2451	3363	4104

För studiehandledningen ansvarar inom båda utbildningsprogrammen därtill utsedda personer, t.ex. de modulansvariga lärarna och programcheferna. I praktiken kan samma person ha flera handledarroller. Den allmänna studierådgivningen ges av en för högskolan gemensam koordinerande studiehandledare. Bibliotekarien spelar också en viktig roll i handledningen. Tutorerna kan vara nationella tutorer, dvs. betjäna inhemska studeranden eller internationella och betjäna utländska utbytesstuderande.

Yrkehögskolan Sydväst. Studiehandledningssystem inom Utbildningsprogrammet för vård och Utbildningsprogrammet för det sociala området, februari 2001

Utvärderingsprocess

Personalens självvärderingsprocess koordinerades av en studiehandledare som med hjälp av frågeformulär sammanställde synpunkter av totalt 20 personer inom personalen i en utvärderingsrapport. Studerandenas självvärderingsprocess organiserades av Studentföreningen STOP vid Yrkehögskolan Sydväst. Genom ett slumpmässigt urval utvaldes 15 studerande för en intervju så att båda utbildningsprogrammen var representerade. På grund av avbrott i informationen eftersom det blev byte av kontaktperson för studerandena blev deras självvärderingsrapport något knapphändig.

På basis av diskussioner under ett utvärderingsbesök har man på Yrkes-högskolan Sydväst fäst särskild uppmärksamhet vid den pedagogiska dimensionen i handledningen. Rektorn deltog aktivt i diskussionen och det visade att ledningen för högskolan förbundit sig att utveckla studiehandledningen. Tack vare att utbildningsenheterna är små är relationerna mellan studerande och personal förtroliga. Det finns därför goda förutsättningar att utveckla studiehandledningen i högskolan.

Den externa utvärderingsgruppen lyfte fram följande teman till diskussion under utvärderingsbesöket utifrån personalens och studerandenas självvärderingsrapporter:

- Vilka erfarenheter har ni av att utnyttja temalistan i studiehandledningen i början av studierna, och borde tutorverksamheten utvecklas?
- Hur utnyttjar man PBL-metoden inom socionom- och sjukskötutbildningen, och hur inverkar detta på de studerandes behov av handledning?
- Hur borde feedbacksystemen för undervisning och inläring och utnyttjandet av feedbacken utvecklas?
- Borde handledningen som berör studerandes praktik utvecklas?
- Vilka fördelar har och vilka möjligheter ger social- och hälsovårdutbildningens karaktär och utbildningsprogrammets storlek med tanke på organiseringen av studiehandledningen?

Mål för handledningen

Enligt personalens självvärderingsrapport och studieguiden är målet för handledningen att stöda den studerande i början av studierna, vid genomförandet, studieplaneringen och slutförandet. Man betonar också synvinkeln att det egna lärandet och beslutsfattandet bör utvärderas. Dessutom betonas betydelsen av att söka handledning om det uppstår problem. Det som eftersträvas är att studierna slutförs. Under utvärderingsbesöket framhöll personalen dessutom att självständighet hos den som studerar skall vara utgångspunkten i studiehandledningen.

För studiehandledningen finns en egen intern kvalitetshandbok (daterad 31.3.2000) som har utvecklats gemensamt av dem som ansvarar för handledningen. Målet för handledningen uttrycks ur ett studievägs perspektiv under hela studieprocessen. Vid utvärderingsbesöket framgick det att personalen anser att kvalitetshandboken behöver uppdateras.

Å andra sidan är idén med handledningen ännu oklar för både personal och studerande. Enligt personalens självvärderingsrapport saknar lärarna en klar bild av den roll de förväntas spela i fråga om studiehandledningen. I sin självvärderingsrapport skildrade studerandena inte över huvud taget något övergripande mål eller system i handledningen. En gemensam diskussion om det övergripande målet för handledningen behövs därför ännu.

Temalista över handledningen i initialskedet

Utbildningsprogrammen för hälsovård och det sociala området använder ofta lämplighetstest för att välja studerande, så att varje sökande intervjuas av två lärare. Vid intervjutillfället informerar lärarna de sökande om studiernas struktur och PBL-pedagogiken vilket studerandena uppskattat som god praxis. Varje ny studerande gör dessutom ett psykologtest, 'Vägvisaren' – som ökar självkänndomen hos den studerande och ger utbildningsprogrammet information om hans eller hennes intressen. Ett problem har varit att urvalsmetoderna är dyra och att uppfattningen om den studerande från intervjutillfället levt kvar i flera år. Urvalsmetoderna för utbildningsprogrammen kommer därför att vidareutvecklas.

För studiehandledningen i initialskedet av studierna ansvarar den modulansvariga läraren som handleder nykomlingarna i början av studierna i fråga om utbildningsprogram och studieteknik. Studiehandledaren, prefekten, programchefen, modersmålläraren, datorhjälpen, internationella sekreteraren, den karriär- och rekryteringsansvariga, anställda på studiekansliet, tutorerna, bibliotekarien, vaktmästaren och hälsovårdaren informerar studerandena i allmänna frågor som gäller studier och stödtjänster. Personal och studerande är överens om att informationsflödet de första dagarna är mördande. Tidigare hade man i utbildningsprogrammen försökt sprida informationen över en längre tid men för närvarande har man efter studerandenas önskemål gått in för att koncentrera den första informationen.

Som stöd i personalens arbete har en temalista för handledaren utvecklats i vilken 46 innehållsblock för handledningen i initialskedet samlats. Hittills har temalistan endast använts av personalen. Vid utvärderingsbesöket önskade eleverna att temalistan delas ut också till dem. I fortsättningen kunde temalistan utvecklas i två hänseenden: som ett serviceregister och för planeringen av de orienterande studierna. Serviceregistret kunde utvecklas enligt sökord och utifrån iden: "i detta ärende vänd dig till NN". Om samma ärende sköts av flera personer, väljer den studerande själv vem han eller hon vänder sig till. Personerna i fråga kan tillsammans utveckla rådgivningen i fråga om innehåll och former, t.ex. som näthandledning.

Informationsflödet i början av studierna kan man bli kvitt genom att använda delmodulen 'Orientering till studier' i studieplanen vid spridning av informationen över en längre tidsperiod och ge information vid behov. De sociala möjligheterna vid tutoring borde utnyttjas till att smälta informationen de första dagarna. Dessutom är det enligt personalens självvärderingsrapport en god idé att det material som behandlas under orienteringsdagarna överförs till yrkeshögskolans nätsidor för att senare användas självständigt.

Effektivare tutorering

Enligt självvärderingsrapporterna har tutorerna spelat en viktig roll i marknadsföringen av utbildningen. Det har dock förekommit problem i den nationella tutoreringen av nya studerande. De nya studerandena indelas inte i tutorgrupper utan tutorn får själv bestämma hur han eller hon organiserar verksamheten. Programcheferna har sett det som ett problem att inte känna till vilken information tutorerna ger sina studiekamrater. I fortsättningen bör mer uppmärksamhet fästas vid lärar- och studerandetutoreringens ömsesidiga koordinering. Personalen bör stöda studentorganisationen så att en systematisk studenttutorering kan fås till stånd. Eftersom man har goda erfarenheter av tutorering av likställda bland utbyteseleverna kan man där hitta fungerande modeller.

PBL-metoden vid studiehandledning

Undervisningsmetoden problembaserat lärande, PBL-pedagogik, har använts i utbildningsprogrammen för hälsovård och det sociala området från starten, dvs. sedan 1996, och metoden är föremål för ständig utveckling i samarbete med Linköpings universitet i Sverige. Största delen av undervisningen sker i basgrupper på 5–8 studerande som träffas en gång i veckan under två lektioner. Till varje undervisningstema hör dessutom resursundervisning bestående av antingen föreläsningar, handledning, studiebesök eller praktiska övningar. Enligt personalen ligger styrkan i PBL-metoden i att den från början stöder studerandenas självständiga informationssökningsmetoder. Studerandena lär sig enligt personalen att också ge varandra stöd i studierna. Från arbetsplatserna har feedbacken varit att praktikanterna efter att PBL-metoden togs i bruk varit självständigare.

Åsikterna bland studerandena om PBL-metoden var uppdelade enligt vilket skede i studierna de befann sig i. Studerande i början av studierna är mer kritiska. De önskar att de grundläggande frågorna undervisas på traditionella föreläsningar och att man gradvis övergår till metoden. Först när studierna framskridit började studerandena märka styrkan i metoden bl.a. att den underlättar ett igenkännande av de egna kunskaperna. Enligt studerandena har lärarens roll när PBL-studierna framskriker ändrats så att denne nu upplevs t.o.m. som en störande faktor i gruppen.

Ett viktigt problem med PBL-metoden är att studerandena upplever att de blir alltför ensamma med sina studier. Dessutom framträder skillnaderna mellan olika studerande tydligare med den här studiemetoden som är både krävande och fordrar stor självständighet. Därför bör särskild uppmärksamhet fästas på stödet för självständiga studier och handledningen för passivare studerande som är långsammare när det gäller att lära sig metoden. Läraren bör aktivt följa med elevernas arbete för att förhindra att någon marginaliseras.

Handledningen för praktik och slutarbete bör utvecklas

Handledningen inom det sociala området består av 30 sv och inom hälsovården 50 sv medan hela examen utgör 140 sv. Praktiken är en mycket central del i yrkeshögskolestudier. Under utvärderingsbesöket konstaterade personalen att om handledningen misslyckas, så misslyckas hela examen.

Före praktiken samtalar den handledande läraren med varje studerande om syftet med praktiken. Under praktiken besöker läraren praktikplatsen två gånger. Studerande handleds på arbetsplatserna av praktikmentorer som slutfört utbildningsprogrammen. En viktig komponent i praktiken är slutvärderingen som den studerande själv utför.

Studerande och personal har olika uppfattning om den handledning som gäller praktiken. Personalen anser att praktikhandledningen fungerar bra. De studerande önskade att en praktikkoordinator skulle koordinera informationen mellan läroanstalten, studerande och arbetsgivare. Studerande har upplevt det som ett extra problem att de själva är tvungna att skaffa sig praktikplatser. Inom det sociala området har situationen dessutom förvärrats av att utbildningsprogrammet är tämligen nytt och att varken studerande eller arbetsgivare har en klar bild av hela socionomutbildningen. Detta har delvis tagit sig uttryck i en bristande samordning mellan tillgången på praktikplatser och innehållet i arbetspraktiken. I fortsättningen bör praktikhandledningen granskas också utgående från studerandenas och inte bara systemets ståndpunkt.

Inom det sociala området och hälsovården förekommer en hel del internationellt praktikantutbyte och den för hela yrkeshögskolan gemensamma internationella enheten har därför placerats just i Åbo. De anställda är medvetna om att den internationella praktikhandledningen ständigt bör utvecklas. Studerandena anser att kontakten mellan läroanstalt och studerande borde intensifieras särskilt under utbytesperioden. I den handledning som gäller slutarbetet önskade studerandena få in fler personliga samtal.

Ständig uppföljning av handledningen som gäller individuella studieplaner

Studerande utarbetar det första studieåret egna studieplaner utifrån en stomme till studieplan i studieguiden. Till den individuella studieplanen hör ett 'studieavtal' som den studerande tillsammans med sin programchef sätter upp över syftet med studierna, de fortsatta studierna och den kommande placeringen i arbetslivet. Trots att programchefen för det sociala området har fört studieavtalsförhandlingar också under tredje studieåret, anser studerande att den individuella studieplanen inte följs upp i tillräcklig grad. Studerandena efterlyste också mera stöd i det skede då de skall välja det egna inriktningsalternativet.

Studerande har möjlighet att utnyttja de valfria studiehelheter som erbjuds i hela yrkeshögskolan två gånger per termin under de s.k. tunnelveckorna. Veck-

orna har som syfte att uppmuntra studerande att engagera sig också i yrkeshögskolan som sådan och inte bara i det egna utbildningsprogrammet.

Under utvärderingsbesöket kom programchefen för det sociala området med en god idé som gick ut på att professionella fackgrupper utvecklas för att stärka yrkeshögskoleidentiteten hos blivande socionomer. Studerande inom det sociala området i olika skeden av utbildningen skulle erbjudas ett forum för ömsesidigt stöd av varann.

Feedback en del av inlärningsprocessen

Studerande har möjligheter att ge feedback som rör undervisning efter studieavsnitt både vid gruppdiskussioner och på svarsblanketter. Trots att det finns kanaler för feedback var vissa studerande bekymrade över att inte alla lärare tar emot feedback. I fortsättningen kunde undervisning och feedback kopplas fastare till PBL-metoden och då kunde feedbacken klarare bli en del av inläringen. Också studerande skulle då kunna erfara att de är lärande subjekt och ta ansvar för din egen feedback. Ett bra exempel på verksamhet av det här slaget var rapporten ”Jag som lärande”, som studerande inom det sociala området skriver i början av studierna. Att under studiernas gång gemensamt bearbeta uppsatserna och utnyttja dem som arbetsmetod är något man borde vara mer lyhörd för.

Studerande och personal var eniga om att de studerande mera kunde få delta i planeringen av hela moduler. Också diskussionen om individuella studieplaner kunde användas som kanal för feedback i en större utsträckning än hittills.

Arbetsfördelningen i handledningen bör göras tydligare

Handledningssystemet har integrerats i den övriga strategiska och pedagogiska utvecklingen i högskolan. I högskolan har olika modeller och rutiner för studiehandledning målmedvetet prövats och utvecklats. I utbildningen inom det sociala området och hälsovården används följande särskilda hjälpmedel i handledningen: temalista, tunnelvecka, tutoravtal och studieavtal jämte diskussion. Ett genuint arbete görs till fromma för handledning och studerande. Till och med större strukturella reformer möts av en relativt stor öppenhet.

Personalen inom utbildningsprogrammen inom det sociala området och hälsovården har gedigna kunskaper i handledning. Växelveckan och handledarkompetens är i ovan nämnda branscher en del av substansen i undervisningen på ett tydligare sätt än inom andra utbildningsområden. Det innebär vissa specifika problem för den strategiska planeringen och genomförandet av studiehandledningen. I utbildningsprogrammen inom det sociala området och hälsovården framgick detta av att samma ärenden sköts av flera personer och å andra sidan uppträder samma person gentemot den studerande i många olika

roller som har med handledning att göra. Situationen är ur den studerandes synvinkel svåröverblickbar.

Mellan de olika handledarna borde en tydlig arbetsfördelning åstadkommas. Trots att hela personalen är fackfolk när det gäller handledning, borde det gå att separat granska handledning i lärande, handledning i professionell utveckling, handledning i yrkeshögskolesystemet och handledning i bruket av servicesystem. Det skulle löna sig att i den här situationen fundera på att koncentrera handlednings- och rådgivningstjänsterna, dock så att inte endast en person utses för en nyckeluppgift utan t.ex. ett arbetspar där den ena är reservperson.

Biblioteket en resurs i handledningen

Yrkeshögskolan Sydväst bildas av flera separata enheter vilkas fysiska ramar för studiehandledningen måste byggas åtskiljs på den lokala nivån. I Åbo är lokalerna inklusive läget funktionella. Biblioteket spelar en central roll i handledningen. Bibliotekspersonalen leder i samarbete med lärarna studerande att självständigt söka information och ägna sig åt källkritik enligt PBL-metodens syften. Positiva var också planerna på att etablera ett studiekansli. Det gäller i fråga om organisationen av studiekansliet att fästa uppmärksamhet vid koordineringen av studietjänsterna och skapande av ordning och reda i servicesystemet och den utåtriktade informationen.

Det använda handledningsmaterialet är ganska mångsidigt. Nätsidorna är det dock skäl att utnyttja bättre såväl när det gäller utbildningsprogram inom det sociala området och hälsovården som högskolenivån.

Starka sidor och goda praxis

- *Kontakterna mellan personal och studerande:* Styrkan hos utbildningsprogrammen inom det sociala området och hälsovården är i fråga om studiehandledning att studerandena är relativt få, vilket underlättar naturliga kontakter.
- *Individuell studieplan:* I uppföljningen av planering och framgång när det gäller individuella studieprogram utnyttjas diskussioner mellan studerande och personal regelbundet. Studerandena har till sitt förfogande en disposition som innehåller grunderna för en individuell studieplan.
- *PBL-metoden:* PBL-metoden utnyttjas för att utveckla hela studieplanen. Yrkeshögskolan stöder genom personalutbildning en tillämpning av metoden på individuella studier.

Rekommendationer

- *Uppdatering av kvalitetshandboken om handledning:* Strategierna vid målsättningen och utgångspunkterna för handledningen utvärderas och utvecklas ständigt gemensamt av studerande, personal och huvudmän i hela högskolan.
- *Utvärdering av PBL-pedagogiken:* PBL-metoden introduceras aktivare för nya studerande och deras självständiga studier stöds bättre.
- *Uppföljning av den individuella studiehandledningen:* Den individuella studieplanen baserad på studieavtal görs mer systematisk, särskilt uppföljningen.
- *Utveckling av tutoreringen:* Studerandetutoreringen utvecklas särskilt. De små enheterna ger utrymme för personliga lärartutorer för varje studerande.
- *Ny handledarutbildning för personalen:* Utbyte av erfarenheter om god praxis inom studiehandledning och olika arbetssätt sker i form av personalutbildning.

5

Opintojen ohjauksen arviointi- ja palautekeskustelujen toteuttaminen niissä korkeakouluissa, joissa arviointiryhmä ei vierailut

Arviointiprojektiin osallistui kaikkiaan 25 korkeakoulua tai niiden yksikköä, joista kymmenessä arviointiryhmä vieraili. Johtoryhmä ja arviointiryhmä toivoivat, että ne 15 arviointiin osallistunutta yksikköä, joissa arviointiryhmällä ei ollut tilaisuutta vieraillla, järjestäisivät arviointivierailun arviointi- ja kehittämiskeskustelua vastaavan henkilökunnan ja opiskelijoiden yhteisen keskustelutilaisuuden, jossa itsearvioinnin keskeisiä tuloksia käytäisiin läpi (vrt. arviointivierailujen ohjelma, luku 1.6). Projektisuunnittelija toimitti korkeakouluille ehdotuksen tilaisuuden ohjelmaksi ja toteutustavaksi, jota korkeakoulut saattoivat halutessaan käyttää hyväkseen.

Kyseisten 15 yksikön yhteyshenkilöitä pyydettiin raportoimaan, oliko tilaisuus järjestetty ja mihin johtopäätöksiin siinä oli päädytty. Yhdestätoista tiedusteluun vastanneesta korkeakoulusta seitsemän eli Arcada–Nylands svenska yrkeshögskola, Oulun seudun ammattikorkeakoulu, Seinäjoen ammattikorkeakoulu Tietojenkäsittelyn koulutusohjelma, Vaasan ammattikorkeakoulu, Oulun yliopiston kemian laitos, Turun yliopiston fysikaalisten tieteiden koulutusohjelma, historian laitos, Rauman opettajankoulutuslaitos, suomen kieli, valtioppi sekä Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun energiatekniikan osasto, kemian tekniikan osasto, sähkötekniikan osasto ilmoittivat järjestäneensä ko. tilaisuuden. Neljä tiedusteluun vastanneesta eli Pirkanmaan ammattikorkeakoulu, Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Turun ammattikorkeakoulu ja Teknillisen korkeakoulun Automaatio- ja systeemitekniikan koulutusohjelma ilmoittivat järjestävänsä tilaisuuden syksyllä 2001.

Seuraavassa yhteenvetokeskustelujen antia arviointiprojektin yhteyshenkilöiltä saatujen tietojen valossa:

Arcada–Nylands svenska yrkeshögskola

Arcada–Nylands svenska yrkeshögskolassa 24.4.2001 järjestettyyn keskusteluun osallistui 16 henkeä, joista 13 oli opiskelijoita. Keskustelutilaisuudessa opiskelijat toivoivat, että opinto-ohjaajan tarjoamasta neuvonnasta tiedotettaisiin tehokkaammin ja että opintojen alkuvaiheen opetussuunnitelmaan lisättäisiin pakollinen tai valinnainen opiskelutekniikan kurssi.

Itsearviointivaiheen päätyttyä korkeakoulun asettama arviointiprojektin johtoryhmä laati kehittämissuunnitelman opintojen ohjauksen uudelleen organisoimiseksi⁴⁰. Uudelleen organisointi koostuu kolmesta osa-alueesta:

- Handledning inom kunskapsområdena. Aktörer/parter: Lärartutorer och programledare. Ansvarspersoner: institutionernas prefekter.
- Administrativt stöd. Aktörer/parter: Studierådgivning, studiekoordination, studenttutorer, studiestöd, bibliotek, internationell byrå. Ansvarspersoner: Chefer för respektive enhet.
- Den personliga karriären. Aktörer/parter: Mentorerna och alumni. Ansvarshållet: Arcada Arbetsforum i samarbete med den övriga organisationen.

Oulun seudun ammattikorkeakoulu

Oulun seudun ammattikorkeakoulussa 2.5.2001 pidettyyn seminaariin osallistui 43 henkilöä, joista kolme oli opiskelijaa. Keskustelun teemoina olivat HOPS:in laadinta, opintojen ohjauksen eriyttämis-/yhdenmukaistamistarpeet, ohjaushenkilöstön koulutustarpeet, tiedottamisen tarpeet ja Oulun seudun ammattikorkeakoulun opintojen ohjausjärjestelmän kehittäminen.

Tilaisuudessa sovittiin, että opintojen ohjausta kehitetään OAMK:ssa arviointitulosten pohjalta ja että projekti jatkuu.

Seinäjoen ammattikorkeakoulu: Tietojenkäsittelyn koulutusohjelma

Seinäjoen ammattikorkeakoulussa 2.5.2001 järjestettyyn seminaariin osallistui henkilöstöä ja opiskelijoita tietojenkäsittelyn koulutusohjelmasta ja muista ammatikorkeakoulun yksiköistä. Keskustelun kohteeksi valittiin neljä teemaa: opintojen ohjausta koskeva tiedotus, palautteen saaminen oppimisesta/opiskelijoiden itsearviointi, opiskelutaidot/opiskelumenetelmät ja itseohjautuvuus/henkilökohtainen ohjaus.

Kaikki keskustelussa nousseet asiat päätettiin viedä tietojenkäsittelyn koulutusohjelman kehittämiskeskusteluihin. Joitakin esitetyjä muutoksia pyritään toteuttamaan jo tulevan lukuvuoden aikana. Lisäksi ammattikorkeakoulussa on käynnistymässä koko amk:n sisäinen opintojen ohjauksen kartoitus, joka toteutetaan kaikissa yhdeksässä yksikössä verkkokyselynä. Kartoitus on samalla osa yhden opiskelijan opinnäytetyötä.

---

⁴⁰ Lisää tietoa Arcadan opintojen ohjauksen kehittämisprojektista löytyy osoitteesta <http://www.arcada.fi/> kohdasta Aktuellt.

Vaasan ammattikorkeakoulu

Vaasan ammattikorkeakoulussa 19.4.2001 pidettyyn keskustelutilaisuuteen osallistui 11 henkilökunnan jäsentä ja 12 opiskelijaa. Keskustelussa käsiteltiin neljää teemaa: opiskelijatuutoroinnin rooli, ryhmäohjaus, HOPS:in laadinta ja opintojen etenemisen seuranta.

Itsearviointiprosessissa nousseisiin kehittämissuhteisiin aiotaan palata keväällä 2002, jolloin arvioidaan, miten ammattikorkeakoulu on pystynyt kehittämään opintojen ohjausta. Opintojen ohjauksen kehittämistyön onnistumisen avainkysymyksenä pidettiin henkilöstön sisäistä informaationkulkua.

Oulun yliopisto: Kemian laitos

Oulun yliopiston kemian laitos piti keskustelutilaisuuden huhtikuun 2001 loppupuolella. Tilaisuus sovitettiin yhteen laitoksen palautepäivien kanssa. Teemoina nousivat esiin pienryhmäohjaus, laitoksen henkilöstön ja opiskelijoiden yhteistyön vähyys, motivaation puute molemmin puolin, tutortupa-toiminta sekä ensimmäisen vuoden jälkeen opintonsa keskeyttävät.

Kemian laitos pyrkii jatkotoimiin pala kerrallaan. Syksyllä 2001 käynnistyy uudistettu pienryhmäohjaus. Myös tutortupa-toiminnan kehittäminen on käynnissä.

Turun yliopisto: Fysikaalisten tieteiden koulutusohjelma, Historian laitos, Rauman opettajankoulutuslaitos, Suomen kieli, Valtio-oppi

Turun yliopistossa 18.4.2001 järjestetyssä seminaarissa keskustelun kohteena olivat erityisesti opetuksen pullonkaulat. Opiskelijat toivoivat parannusta opintojen ohjausta koskevaan tiedonkulkuun, lisää henkilökohtaisuutta ohjaukseen ja erityisesti tutkintorakenteen hahmottamiseen sekä lisää epävirallisia tilaisuuksia, joissa kontaktin luominen henkilökuntaan helpottuisi.

Turun yliopiston suomen kielen laitoksella arviointi on johtanut henkilöstön ja opiskelijoiden yhteiseen keskusteluun opintojen ohjauksen kehittämistoimenpiteistä. Heti syksyn 2001 alussa tehdään koko yliopiston tasolla toimenpidesuunnitelma itsearvioinnissa nousseiden ongelmien korjaamiseksi. Lisäksi Turun yliopiston rehtori on asettanut opetusneuvoston, jonka tehtävänä on laatia vuosittain raportti rehtorille opetuksen tilasta Turun yliopistossa. Opetusneuvoston yhtenä toimialueena on opintojen ohjaus.⁴¹

---

⁴¹ Lisää tietoa opintojen ohjausta koskevasta keskustelutilaisuudesta ja opetusneuvostosta löytyy Turun yliopiston Yliopistotiedot-verkkosivustosta osoitteista <http://www.utu.fi/yt/7-2001/10.html> ja <http://www.utu.fi/yt/7-2001/7.html>

Lappeenrannan teknillisen korkeakoulu: Energiatekniikan osasto, Kemian tekniikan osasto, Sähkötekniikan osasto

Lappeenrannan teknillisessä korkeakoulussa 20.4.2001 järjestettyyn tilaisuuteen osallistui 11 henkeä. Teemoina nousivat esiin opetuksen ja oppimisen kehittämisen arvostus, opetus ja aktiivisuus sekä palautejärjestelmän ja ohjauksen kehittäminen. Opiskelijat toivoivat tilaisuudessa lisää tiedottamista ja jatkuvuutta opintojen ohjaukseen, jonka painopiste tällä hetkellä on alkuvaiheen ohjauksessa.

Tilaisuudessa esitettiin runsaasti konkreettisia opintojen ohjauksen kehittämisideoita. Energiatekniikan osastolle toivottiin opintojen sisältöön ja määrällisiin painotuksiin keskittyvää arviointia. Korkeakoulussa on parhaillaan käynnissä opiskelijapalveluiden uudistamisprosessi sekä laatu järjestelmän suunnittelu.

Lähteet

- Luukkonen, J. 1995. Ohjauksen historia. Teoksessa: Luukkonen, J. & Kronqvist, E.-L. (toim.) 1995. Opiskelu ja ohjaus sosiaalisena toimintana. Näkökulmia korkea-kouluopetukseen ja ohjauksen kehittämiseen. Oulu: Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 63, 1–21.
- McNair, S. 1996. Introduction Living with Diversity. In McNair, S. (Ed.) 1996. Putting Learners at the Centre. Reflections from the Guidance and Learner Autonomy in Higher Education Programme. Sheffield: Higher Education and Employment Division. Department for Education and Employment, 7–23.
- OECD 2000. From Initial Education to Working Life: Making Transitions Work. General reports. Education and Skills. Paris: OECD.
- OPM 1998. Opintojen etenemisen tehostaminen. Helsinki: Opetusministeriön työryhmien muistioita 15:1998.
- OPM 1999. Koulutus ja tutkimus vuosina 1999–2004. Kehittämissuunnitelma 29.12.1999.
- OPM 2000. Finnish Universities. Ministry of Education. Department for Education and Science Policy. University Division. Helsinki: F. G. Lönnberg.
- OPM 2001. AMKOTA-tietokanta. <http://www.csc.fi/amkota/>
- Pajala, S. & Lempiäinen, P. 2001. Pitkä tie maisteriksi. Selvitys 1985, 1988 ja 1991 yliopistoissa aloittaneiden opintojen kulusta. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus rs 22/2001. Helsinki: Yliopistopaino.
- Spangar, T. 2000. Ohjaajan ja asiakkaan kohtaaminen ”sisältä ulos”. Teoksessa Onnismaa, J., Pasanen, H. & Spangar, T. (toim.) 2000. Ohjaus ammattina ja tieteenalana 2. Ohjauksen toimintakentät. Porvoo: PS-kustannus.
- Tilastokeskus 2000. Oppilaitostilastot 2000. Koulutus 2000:4. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Vuorinen, R. 1998. Ohjaus avautuvissa ja verkottuvissa oppimisympäristöissä – strategisia kysymyksiä. Lisensiaatintutkimus. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos.
- Watts, A. 1996. Socio-political ideologies in Guidance. In: Watts, A.G., Law, B., Killeen, J., Kidd, J.M. & Hawthorn, R. (Ed.) 1996. Rethinking Careers Education and Guidance. Theory, Policy and Practice. London: Routledge, 351–365.

Lait ja asetukset

- Asetus ammattikorkeakouluopinnoista 3.3.1995. (256/1995).
- Asetus kasvatustieteellisen alan tutkinnoista ja opettajankoulutuksesta 21.4.1995. (576/1995).
- Asetus korkeakoulujen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja tehtävistä 2.4.1993. (309/1993).
- Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 18.12.1998. (986/1998).
- Kansanterveyslaki 28.1.1972. (66/1972).
- Laki ammattikorkeakouluopinnoista annetun lain muuttamisesta 29.6.2001. (583/2001).

LIITE I: Itsearviointiraportin rakenne

ITSEARVIONTIOHJEET

Itsearviointiprosessi ja sen organisointi

Itsearviointi on korkeakoulun henkilökunnan ja opiskelijoiden arviointi *perustutkintoon joh-tavien opintojen* ohjauksen laadusta. Korkeakoulu (tai sen tiedekunta/laitos/osasto/oppiaine) ja opiskelijat (ylioppilaskunta/opiskelijakunta/ainejärjestö) voivat itse päättää, miten vastausten keruu ja koonti arviointiraportiksi organisoidaan. Suositeltavaa kuitenkin on, että korkeakoulun itsearviointiprosessiin osallistuu mahdollisimman moni opintojen ohjauksen suunnitteluun ja toteutukseen osallistuva henkilökunnan jäsen (korkeakoulun/tiedekunnan/laitoksen/osaston johto, hallinto, opintotoimisto, opettajat) tai tiedot hankitaan muulla tavoin siten, että itsearviointi kattaa opintojen ohjauksen eri tasot ja tarjoajat ja tavoittaa siten opintojen ohjauksen kokonaisuuden. Vastaavasti on suositeltavaa, että opiskelijoiden itsearviointiprosessiin osallistuu opiskelijajärjestöissä ja mahdollisesti korkeakoulun päättävissä elimissä toimivia opiskelijoita sekä ns. riviopiskelijoita, jotka edustavat taustaltaan mahdollisimman monia eri ryhmiä (ikä, sukupuoli, opintojen vaihe).

Itsearviointiprosessin aikana korkeakoulu ja opiskelijat voivat tarvittaessa käydä aiheeseen liittyvää keskustelua, mutta tarkoituksena on, että itsearviointiraportit ovat kummankin ryhmän itsenäisiä tuotoksia.

Itsearviointiraportti ja sen palauttaminen

Itsearviointiraportissa pyydetään vastaamaan alla esitettyihin kysymyksiin ja noudattamaan niiden järjestystä ja numerointia. Tekstissä on tärkeää osoittaa selkeästi, mikä osuus on kuvausta ja mikä arviointia. Tästä syystä *korkeakoulua* pyydetään itsearviointiraportissaan

1. kuvaamaan yleisesti ja faktapohjaisesti kuhunkin opintojen vaiheeseen liittyvät ohjausmuodot, ohjauksen tarjoajat/toimijat, toimintatavat ja kohderyhmät sekä
2. arvioimaan, missä asioissa on onnistuttu, mitä pitäisi vielä kehittää ja mitkä ovat kehittämisen esteet ja mahdollisuudet.

Opiskelijoita pyydetään itsearviointiraportissaan

1. kuvaamaan käsitystään tarjolla olevista ohjauksen muodoista sekä
2. arvioimaan, mitkä ovat ohjauksen vahvuudet ja heikkoudet ja miten kyseistä asiaa voisi edelleen kehittää.

Itsearviointikysymykset ja suluissa esitetyt esimerkit ovat suuntaa-antavia. Niiden rinnalla jokaisessa alakohdassa on mahdollista tuoda esiin myös muita ohjauksen kannalta tärkeitä pidettyjä asioita. Niitä voi lisäksi käsitellä kootusti kysymyslistan kohdassa 8.

Itsearviointiraportin laajuus voi olla *enintään 20 sivua*. Korkeakoulua pyydetään lisäksi antamaan määrälliset taustatiedot erillisellä lomakkeella.

Pyydämme korkeakoulua ja opiskelijoita vaihtamaan keskenään itsearviointiraportteja toimittamalla ne sovituille oman korkeakoulun tai opiskelijoiden yhteyshenkilölle *perjantaina 16.2.2001*. Kopio itsearviointiraportista tulee lähettää 15 kappaleena samanaikaisesti myös postitse osoitteeseen:

Projektisuunnittelija *Sirpa Moitus*
Korkeakoulujen arviointineuvosto
PL 20, 00501 Helsinki

Lausunnon laatiminen itsearviointiraportista ja arviointivierailu

Tämän jälkeen korkeakoulun henkilökunnan ja opiskelijoiden toivotaan välittömästi perehtyvän toistensa itsearviointiraportteihin ja laativan niistä 2–3 sivun mittaisen lausunnon. Lausunnon laatimisesta tulee erillinen ohje. Lausunto pyydetään toimittamaan yllämainittuun Korkeakoulun arviointineuvoston osoitteeseen viimeistään perjantaina 9.3.2001 sekä antamaan se samanaikaisesti tiedoksi korkeakoulun taikka opiskelijoiden yhteyshenkilölle.

Arviointiprosessiin liittyy myös ulkoisen arviointiryhmän vierailu niihin korkeakouluihin, jotka arviointiryhmä valitsee vierailun kohteeksi. Arviointiin osallistuvat korkeakoulut saavat asiasta lisätietoja lähempänä maaliskuu–huhtikuussa toteutettavia arviointivierailuja.

Lisätietoja

Kaikissa arviointiprojektiin liittyvissä kysymyksissä lisätietoja antaa projektisuunnittelija Sirpa Moitus, puhelin (09) 7748 8409, faksi (09) 7748 8414 tai s-posti . Korkeakoulujen arviointineuvoston kotisivuilla osoitteessa <http://www.minedu.fi/kka/kka.html> on myös tarkoitus julkaista projektiin liittyvää tausta- ja tukiaineistoa.

1 OPINTOJEN ALKU

- 1.1 Kuka huolehtii opintojen alkuvaiheen ohjauksesta, miten se toteutetaan ja mihin sillä pyritään?¹
- 1.2 Millaista on korkeakoulun/tiedekunnan/laitoksen/osaston/oppiaineen antama tieto, jonka varassa hakija muodostaa mielikuvaa koulutuksesta ja miten tätä tietoa annetaan (esim. koulutukseen ja opiskelijavalintoihin liittyvä tiedottaminen)?
- 1.3 Miten opiskelija laatii ja arvioi omaa opintosuunnitelmaansa ja kuka tätä ohjaa?
- 1.4 Miten opiskelijaa ohjataan tuntemaan omat oikeutensa ja velvollisuutensa korkeakoulu-yhteisössä (esim. akateeminen vapaus, tenttimiskäytännöt, vastuukysymykset)?
- 1.5 Kuka ohjaa opiskelijoita käyttämään korkeakoulun kirjastoa, tietoverkkoja ja muita opetuksen tukipalveluja ja miten se toteutetaan?

2 OPISKELIJAN SITOUTUMINEN/SITOUTTAMINEN

- 2.1 Miten opiskelijat integroituvat/integroidaan opintoihin ja mikä on se yksikkö (esim. korkeakoulu, tiedekunta, osasto, laitos, koulutusala tai -ohjelma), johon opiskelijan ajatellaan kuuluvan?
- 2.2 Onko opiskelijoilla mahdollisuuksia ja kanavia antaa palautetta opetuksesta ja miten palautteet huomioidaan opetuksen kehittämisessä?
- 2.3 Miten opiskelijat voivat osallistua opintokokonaisuuksien suunnitteluun?

3 OPISKELUPROSESSI

- 3.1 Miten opiskelijaa tuetaan opiskelunvalmiuksien kehittämisessä?
- 3.2 Millaiset valmiudet henkilökunnalla on opintojen ohjaukseen?
- 3.3 Miten opiskelija saa palautetta oppimisestaan ja miten häntä tuetaan oppimisen itsearvioinnissa?
- 3.4 Miten opiskelijan opintojen edistymistä seurataan?
- 3.5 Miten otetaan huomioon niiden opiskelijoiden erityistarpeet, jotka palaavat opiskelemaan tauon jälkeen (esim. työpäivä, äitiysloma, asevelvollisuus)?
- 3.6 Miten otetaan huomioon niiden opiskelijoiden erityistarpeet, jotka opiskelevat työn ohella?
- 3.7 Millä eri tavoin korkeakoulussa tuetaan opiskelijan persoonallisuuden kehittymistä?
- 3.8 Millainen on epävirallisen ohjauksen rooli opintojen ohjauksessa (esim. toisilta opiskelijoilta saadut tiedot, epäviralliset ohjaustilanteet)?

¹ Alkuperäisessä itsearviointikysymyslistassa jokaisen kysymyksen alla oli vielä erikseen kohdat ”Kuvaus:” ja ”Arviointi:”, jotka on jätetty tästä pois tilan säästämiseksi.

4 TUTKINNON RAKENTAMINEN

- 4.1 Keneltä opiskelija saa ohjausta tutkinnon kokonaisuuden rakentamisessa?
- 4.2 Miten korkeakoulu huolehtii siitä, että opintojen tarjonta ja aikataulutus ovat sellaisia, että opiskelijan on mahdollista rakentaa itselleen mielekäs tutkinto?
- 4.3 Mistä sivuaineopiskelija/toisista koulutusohjelmista tuleva opiskelija saa ohjausta?
- 4.4 Mistä opintojaan suunnitteleva opiskelija saa tietoja työelämän/tutkijanuran asettamista ammattitaitovaatimuksista ja odotuksista ja miten tämä tapahtuu?
- 4.5 Kuka tarjoaa harjoitteluun liittyvää ohjausta (esim. työharjoittelu, kieliharjoittelu, opetusharjoittelu) ja miten tämä toteutetaan?
- 4.6 Miten varmistetaan, että opiskelijan kansainvälisessä vaihdossa suorittamat opinnot muodostavat toimivan osan tutkintoa?

5 TUTKIELMAN/LOPPUTYÖN/OPINNÄYTETYÖN TEKEMINEN

- 5.1 Millaista lopputyön aiheen valintaan, aloittamiseen ja etenemiseen liittyvää tukea, materiaalia ja ohjausta tarjotaan?
- 5.2 Miten opiskelijaa ohjataan arvioimaan oman työnsä laatua?

6 TYÖELÄMÄÄN SIIRTYMINEN

- 6.1 Kuka huolehtii työelämään siirtymiseen liittyvästä ohjauksesta ja miten se toteutetaan?

7 OHJAUKSEN SUUNNITTELU JA ORGANISOINTI

- 7.1 Mitkä ovat opintojen ohjauksen tavoitteet?
- 7.2 Miten opintojen ohjaus on organisoitu korkeakoulussa (esim. kokonaissuunnittelu, tehtäväjako, toimijoiden yhteistyö, budjetointi ja resurssointi, henkilöstökoulutus, ohjauksen kokonaisarviointi)?
- 7.3 Miten korkeakoulu kartoittaa ja tunnistaa opintojen ohjauksen tarpeita?
- 7.4 Miten korkeakoulun ylin johto ja eri yksiköiden johtajat ovat sitoutuneet opintojen ohjaukseen ja miten se ilmenee?
- 7.5 Millainen on opiskelijajärjestöjen rooli ja sitoutuminen opintojen ohjaukseen ja sen kehittämiseen?
- 7.6 Miten opiskelijoita ohjataan käyttämään korkeakoulun ulkopuolisia ohjauspalveluita (esim. KELA, terveydenhuoltopalvelut, CIMO)?
- 7.7 Miten informaatio- ja kommunikaatioteknologisia sovelluksia hyödynnetään opintojen ohjauksessa sekä ohjauksen kokonaisuuden suunnittelussa, hallinnoinnissa ja arvioinnissa?
- 7.8 Mitkä ovat lähitulevaisuudessa tärkeimmät kehitettävät asiat opintojen ohjauksessa?
- 7.9 Laatikaa opintojen ohjausjärjestelmästä näkemyksenne mukainen kuva.

8 MUUTA JUURI MEIDÄN OPINTOJEN OHJAUKSEN KANNALTA OLENNAINEN

9 TAUSTATIEDOT

Korkeakoulu ja sen organisaatio (kun vastaajana on koko korkeakoulu)

Yksikkö ja sen asema korkeakoulussa (kun vastaajana on tiedekunta, laitos, osasto, oppiaine tai koulutusohjelma)

Ylioppilaskunta/oppilaskunta/ainejärjestö ja sen toimintamuodot korkeakoulussa/laitoksessa (kun vastaajana ovat opiskelijat)

Itsearviointiprosessin toteutus (arviointiprosessi, aikataulu, osallistuneiden henkilöiden lukumäärä/osallistuneiden opiskelijoiden tausta, kuten ikä, sukupuoli, opiskeluvuosi, suuntautuminen)

Yhteyshenkilö yhteystietoineen

LIITE 2: Struktur av självvärderingsrapporten

INSTRUKTIONER FÖR SJÄLVVÄRDERINGEN

Självvärderingsprocessen och hur den organiseras

Självvärderingen är en bedömning som görs av högskolans personal och studerande gällande kvaliteten på handledningen vid studier som leder till grundexamen. Högskolan (eller fakulteten/institutionen/avdelningen/utbildningsprogrammet/läroämnet) och de studerande (studentkåren/elevkåren/ ämnesorganisationen) kan själva besluta hur insamlingen av svaren och sammanställandet av utvärderingsrapporten skall organiseras. Det är dock att rekommendera att så många som möjligt av dem som deltar i planeringen och genomförandet av studiehandledningen (högskolans/ fakultetens/institutionens/avdelningens ledning, förvaltningen, studiebyrån, lärarna) också deltar i högskolans självvärderingsprocess eller att uppgifterna inhämtas på annat sätt så, att självvärderingen täcker de olika nivåerna i studiehandledningen och dem som erbjuder den och på så sätt ramar in hela studiehandledningen. Det är också att rekommendera att både studerande som är aktiva i studentorganisationer och eventuellt i högskolans beslutande organ och övriga s.k. vanliga studerande, som representerar så många olika grupper som möjligt (ålder, kön, det skede studierna befinner sig i), deltar i de studerandes självvärderingsprocess.

Under självvärderingsprocessen kan högskolan och de studerande vid behov föra diskussioner kring handledningen, men avsikten är att självvärderingsrapporterna produceras självständigt av vardera gruppen.

Självvärderingsrapporten och inlämningen av den

Vi ber er i självvärderingsrapporten svara på frågorna i frågelistan och iaktta samma ordning och numrering som där. Det är viktigt att i texten klart ange vad som är beskrivning och vad som är utvärdering. Högskolan ombeds därför i sin självvärderingsrapport

1. på basis av fakta allmänt beskriva de handledningsformer som hör till respektive skede av studierna, vilka som erbjuder handledning, tillvägagångssätten och målgrupperna samt
2. ge en bedömning av vad man lyckats med, vad som ytterligare borde utvecklas och vilka hinder och möjligheter det finns för utvecklingsarbetet.

De studerande ombeds i sin självvärderingsrapport

1. ge sin uppfattning av de olika handledningsformer som erbjuds samt
2. ge en bedömning av styrkeområdena och svagheter i handledningen och hur den kunde utvecklas.

Självvärderingsfrågorna och de exempel som ges inom parentes är riktgivande. Under varje underpunkt är det dessutom möjligt att föra fram också andra frågor man anses viktiga för handledningen. Dessa kan också koncentreras till punkt 8 i frågelistan.

Självvärderingsrapporten får omfatta högst 20 sidor. Högskolan ombeds dessutom ge kvantitativa bakgrundsuppgifter på en separat blankett.

Vi ber högskolan och studerandena utbyta utvärderingsrapporter fredagen 16.2.2001. Rapporterna överlämnas då till en överenskommen kontaktperson för högskolan eller studerandena. En kopia av självvärderingsrapporten skall också samtidigt sändas per post i 15 exemplar under adress:

Projektplanerare *Sirpa Moitus*
Rådet för utvärdering av högskolorna
PB 20, 00501 Helsingfors

Utlåtande om självvärderingsrapporten och ett utvärderingsbesök

Efter detta önskar vi att högskolans personal och studerande omedelbart bekantar sig med varandras självvärderingsrapporter och sammanställer ett utlåtande på 2–3 sidor. Det kommer separat att ges anvisningar som gäller utlåtandet. Utlåtandet sänds till utvärderingsrådets adress ovan senast fredagen 9.3.2001. Samtidigt ges utlåtandet för kännedom till högskolans eller studerandenas kontaktperson.

Till utvärderingsprocessen hör också att en extern utvärderingsgrupp besöker de högskolor som utvärderingsgruppen väljer ut för besök. De högskolor som deltar i utvärderingen får närmare information när utvärderingsbesöken i mars–april närmar sig.

Närmare information

Mer information i alla frågor som gäller utvärderingsprojektet ges av projektplanerare Sirpa Moitus, tfn (09) 7748 8409, fax (09) 7748 8414 eller e-post .Avsikten är också att publicera bakgrunds- och stödmaterial angående projektet på utvärderingsrådets hemsidor, adress <http://www.minedu.fi/kka/kka.html>

1 BÖRJAN AV STUDIERNAS

- 1.1 Vem sköter handledningen i början av studierna, hur genomförs detta och vad är syftet?¹
- 1.2 Hurudan är den information som högskolan/fakulteten/institutionen/läroämnet ger och som ligger till grund för den studerandes uppfattning om utbildningen och hur ges denna information (t.ex. information som gäller utbildningen och antagningen av studerande)?
- 1.3 På vilket sätt utarbetar och utvärderar den studerande sin studieplan och vem handleder detta?
- 1.4 Hur handleds den studerande i att känna sina rättigheter och skyldigheter i högskole-samfundet (t.ex. akademisk frihet, tentamenspraxis, ansvarsfrågor)?
- 1.5 Vem ger studerandena handledning i användningen av högskolans bibliotek, datanäten och andra stödtjänster inom undervisningen och hur genomförs detta?

2 DEN STUDERANDES ENGAGEMANG

- 2.1 På vilket sätt integreras studerandena i studierna och vilken är den enhet (t.ex. högskolan, fakulteten, avdelningen, institutionen, utbildningsområdet eller -programmet) som studeranden anses tillhöra?
- 2.2 Har studerandena möjligheter och kanaler att ge respons på undervisningen och på vilket sätt beaktas responsen i utvecklingen av undervisningen?
- 2.3 Hur kan studerandena delta i planeringen av studiehelheterna?

3 STUDIEPROCESSEN

- 3.1 Hurudant stöd får den studerande i att utveckla sina studiefärdigheter?
- 3.2 Vilka färdigheter har personalen att handleda studierna?
- 3.3 Vilken respons får den studerande i fråga om inhämtade kunskaper och färdigheter och vilket stöd får han/hon vid självvärderingen av dem?
- 3.4 Hur följer man den studerandes framsteg i studierna?
- 3.5 Hur beaktas de speciella behoven hos studerande som återupptar studierna efter en paus (t.ex. arbete, moderskapsledighet, militärtjänstgöring)?
- 3.6 Hur beaktas de speciella behoven hos studerande som studerar vid sidan av arbetet?
- 3.7 På vilka olika sätt stöder man i högskolan den studerandes personliga utveckling?
- 3.8 Vilken roll spelar den inofficiella handledningen vid studiehandledningen (t.ex. information som förmedlas av andra studerande, informella handledningssituationer)?

¹ På den ursprungliga frågelistan om självvärdering stod efter varje fråga punkterna "Beskrivning:" och "Utvärdering:". Dessa har utelämnats här av utrymmesskäl.

4 EXAMENS UPPBYGGNAD

- 4.1 Av vem får den studerande handledning i att bygga upp sin examen?
- 4.2 På vilket sätt ombesörjer högskolan att studieutbudet och tidtabellen för genomförandet av studierna är sådana att den studerande kan bygga upp en lämplig examen?
- 4.3 Hur handleds biämnestuderande / studerande från andra utbildningsprogram?
- 4.4 Var får en studerande som planerar sina studier information om de krav på yrkesfärdighet och de förväntningar som arbetslivet / forskarbanan ställer och hur sker detta?
- 4.5 Vem erbjuder handledning som gäller praktiken (t.ex. arbetspraktik, språkpraktik, undervisningsövningar) och hur genomförs detta?
- 4.6 Hur försäkras man sig om att de studier som en studerande genomfört inom ramen för internationellt utbyte bildar en funderande del av examen?

5 AVHANDLING/SLUTARBETE/LÄRDOMSPROV

- 5.1 Vilket slags stöd, material och handledning erbjuds när det gäller val av ämne för slutarbete, påbörjandet av arbetet och arbetets framskridande?
- 5.2 Hur får den studerande handledning i att utvärdera kvaliteten på sitt arbete?

6 ÖVERGÅNGEN TILL ARBETSLIVET

- 6.1 Vem tar hand om handledningen vid övergången till arbetslivet och hur genomförs detta?

7 PLANERING OCH ORGANISERING AV HANDEDNINGEN

- 7.1 Vilka är målen för studiehandledningen?
- 7.2 Hur är studiehandledningen organiserad i högskolan (t.ex. helhetsplanering, uppgiftsfördelning, samarbete mellan aktörerna, budgetering och resurstilldelning, personalutbildning, helhetsutvärdering av handledningen)?
- 7.3 Hur kartlägger högskolan behoven av handledning?
- 7.4 På vilket sätt är högskolans högsta ledning och föreståndarna för de olika enheterna engagerade i handledningen och hur tar det sig uttryck?
- 7.5 Vilken roll har studentorganisationerna och vilket är deras engagemang i studiehandledningen och utvecklandet av den?
- 7.6 Hur handleds studerandena i att utnyttja handledningstjänster utanför högskolan (t.ex. FPA, hälsovårdsservice, CIMO)?
- 7.7 På vilket sätt utnyttjas informations- och kommunikationsteknologiska tillämpningar vid studiehandledningen samt vid planeringen, administrationen och utvärderingen av handledningen som helhet?
- 7.8 Vilka är de viktigaste utvecklingsobjekten inom studiehandledningen inom den närmaste framtiden?
- 7.9 Rita en bild som motsvarar er syn på handledningssystemet.

8 ANNAT VIKTIGT MED TANKE PÅ JUST VÅR STUDIEHANDLEDNING

9 BAKGRUNDSUPPGIFTER

Högskolan och dess organisation (när den som svarar är hela högskolan)

Enheten och dess ställning i högskolan (när den som svarar är en fakultet, en institution, en avdelning, ett ämne eller ett utbildningsprogram)

Studentkåren/elevkåren/ämnesorganisationen och dess verksamhetsformer i högskolan/institutionen (när de som svarar är studerandena)

Hur självvärderingsprocessen utförs (utvärderingsprocessen, tidtabellen, antalet deltagande /de deltagande studerandenas bakgrund, såsom ålder, kön, studieår, inriktning)

Kontaktperson med kontaktinformation

LIITE 3: Itsearviointiraportista annettavan lausunnon laadintaohje

19.2.2001

Hyvä arviointiprojektin yhteyshenkilö!

Kiitos itsearviointiraporteista, joista osa on saapunut ja osa on vielä matkalla. Odotan loppuja raportteja saapuvaksi tiistaina 20.2. tai keskiviikkona 21.2. Mikäli raporttinne ei valmistu tähän mennessä, pyydän ottamaan yhteyttä ja sopimaan erikseen takarajasta.

Nyt on käynnistynyt itsearviointiprosessin toinen vaihe. Pyydän korkeakouluanne/yksikköänne tai opiskelijajärjestöänne perehtymään toisen osapuolen itsearviointiraporttiin ja laatimaan siitä 2–3 sivun mittaisen lausunnon. Korkeakoulun henkilökunta ja opiskelijat laativat siis kumpikin omat lausuntonsa.

Lausunto voi sisältää esimerkiksi

- luettelon ja perustelut niistä pääkohdista, jotka itsearviointiraporttien ja itsearviointiprosessin aikana käytyjen keskustelujen perusteella näyttäisivät olevan opintojen ohjauksen vahvuuksia ja heikkouksia
- kommentteja siitä, miten ja miksi korkeakoulun henkilökunnan ja opiskelijoiden itsearviointiraporteissa esitetyt kuvaukset ja/tai arvioinnit yhtenevät tai poikkeavat toisistaan
- kommentteja itsearviointiraporteissa esitettyihin kehittämisehdotuksiin ja niiden toteuttamiskelpoisuuteen
- ajatuksia siitä, mihin arviointiprosessin toivotaan jatkossa johtavan ja miten olette osalltanne tähän työhön sitoutuneet.

Lausunnossa tulisi myös näkyä, ketkä sen laadintaan osallistuivat ja miten se tuotettiin.

Lausunto voi luonnollisesti noudattaa itsearviointiraportin kieltä, ts. ruotsinkielistä itsearviointiraporttia kommentoiva lausunto voi olla ruotsinkielinen.

Lausunto pyydetään palauttamaan viimeistään perjantaiksi 9.3.2001 alla olevaan osoitteeseen sekä antamaan se samanaikaisesti tiedoksi korkeakoulun tai opiskelijoiden yhteyshenkilölle.

Lausunnon palautusosoite on:

Sirpa Moitus
Korkeakoulujen arviointineuvosto
PL 20, 00501 Helsinki

Mikäli haluatte keskustella lausunnon laadinnasta, voitte jälleen mieliihyvin ottaa yhteyttä.

Yhteistyöterveisin

Sirpa Moitus
Projektisuunnittelija

Puh. (09) 7748 8409, faksi (09) 7748 8414
S-posti: sirpa.moitus@aka.fi

LIITE 4: Lähtökohtia opintojen ohjauksen organisoinnille korkeakouluissa

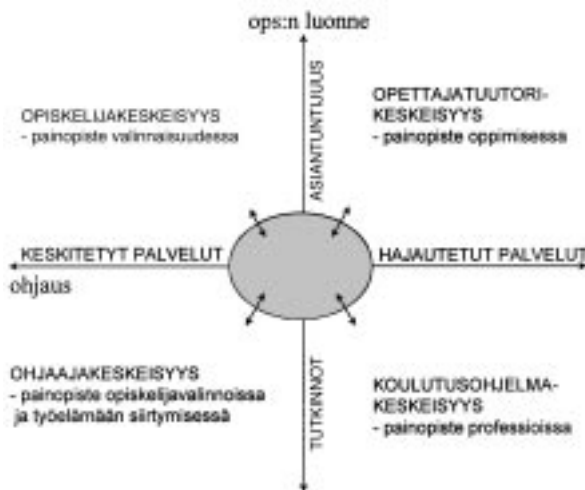
Raimo Vuorinen

Tämä artikkeli on laadittu tukiaineistoksi korkeakoulujen opintojen ohjauksen kokonais-suunnittelulle. Tekstissä tarkastellaan ohjauksen organisointiin vaikuttavia taustatekijöitä sekä erilaisia vaihtoehtoja organisoida ohjausta. Lisäksi esitellään yksi opintojen ohjauksen työnjaon malli sekä suunnitteluprosessi ohjauksen integroimiseksi korkeakoulun kokonaisstrategioihin. Artikkelin syventää näin ollen tämän raportin luvussa 3 olevia opintojen ohjauksen valtakunnallisia johtopäätöksiä ja suosituksia.¹

I Opintojen ohjaus osana korkeakoulun kokonaisuutta

Korkeakoulutuksen monimuotoisuudesta johtuen on monta mahdollista tapaa järjestää toimivat tiedotus-, neuvonta- ja ohjauspalvelut. Arviointiprojekti osoitti, että opintojen ohjauksen asema, sen tavoitteet, resurssointi ja organisointimallit vaihtelevat korkeakouluissa sen mukaan, miten korkeakoulu on ratkaissut:

- perustehtävänsä ja opetussuunnitelmansa – painottuuko opetussuunnitelman kehittämistyössä ja koulutustarjonnassa dikotomisesti valinnaisuuteen perustuva opiskelijoiden yksilöllisen autonomian ja asiantuntijuuden kehittyminen vai sisällöllisesti rajattujen tutkintojen tuottaminen työmarkkinoiden tarpeisiin
- ohjauspalvelunsa – mikä osa ohjauksen, neuvonnan ja tiedottamisen asiantuntijapalveluista on järjestetty keskitettynä ja mikä hajautettuna. Palvelujen keskittäminen tai hajauttaminen voi olla toisaalta fyysistä (palvelut keskitetty yhteen opinto-toimistoon tai hajautettu laitoksille) tai hallinnollista (kehittämisvastuu ja resurssointi keskitetty tai hajautettu).

Kuvio 1. Kaksiulotteinen malli tiedottamisen, neuvonnan ja ohjauksen painotusten tarkastelemiseksi (vrt. Vuorinen 1998, 91–92).

¹ Artikkelin perustuu osittain tutkimukseen ”Vuorinen, R. 1998. Ohjaus avautuvissa ja verkottuvissa oppimisympäristöissä – strategisia kysymyksiä. Licensiaatintutkimus. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta, opettajankoulutuslaitos.” Artikkelissa hyödynnetään myös opintojen ohjauksen arviointiprojektissa kertyneitä tuloksia ja johtopäätöksiä.

Kahden ulottuvuuden perusteella syntyvä nelijako antaa mahdollisuuden luokitella korkeakoulujen valitsema opintojen ohjauksen organisoinnin lähtökohtia edelleen seuraavasti:

Opiskelijakeskeinen lähestymistapa korostuu korkeakouluissa, joissa opetus-suunnitelma on modulaarinen ja sisältää paljon valinnaisuutta. Koska opettajat vastaavat ensisijaisesti vain omien kurssiensa sisällöstä, opiskelijoilla ei ole mahdollista luoda pitkäkestoista opiskelija–ohjaaja-suhdetta.

Opettajatuutorikeskeinen lähestymistapa korostaa opiskelijan motiiveja ja tarpeita. Opetussuunnitelma on sisällöllisesti rajoitetumpi, ja opettajatuutorien tehtävänä on ohjata opiskelijoiden henkilökohtaisten opintosuunnitelmien laadintaa. Keskitettyjen ohjauspalveluiden tarjonta on vähäistä, ja se suunnataan opiskelijoille, joilla on ongelmia opiskelussa tai opintojen etenemisessä. Tässä lähestymistavassa painopiste on pedagogisessa tuessa ja oppimisprosessissa, ei niinkään ammatillisessa suuntautumisessa.

Koulutusohjelmakeskeisessä lähestymistavassa jokaisella opettajalla on laaja ohjausvastuu, joka koskee kuitenkin ensisijaisesti vain omaan koulutusohjelmaa. Ohjauksen toteutuksessa korostuvat koulutusohjelman erityispiirteisiin perustuvat alan professorit. Tämä lähestymistapa on ongelmallinen niiden opiskelijoiden kannalta, jotka tavoittelevat laaja-alaisempaa kuin yksittäistä koulutusohjelmaa kattavaa asiantuntijuutta.

Keskitettyjen ohjauspalveluiden lähestymistavassa painopiste on opetuksen ulkopuolella tapahtuvassa ohjauksessa. Opinto-ohjaukseen henkilöstö hoitaa ensisijaisesti opiskelijavalintoihin ja työelämään siirtymiseen liittyvää ohjausta. Opettajat toimivat yhteistyössä sekä opinto-ohjaajien että alueen työnantajien kanssa. Keskitetyt ohjauspalvelut palvelevat erityisesti niitä opiskelijoita, jotka haluavat yksittäistä koulutusohjelmaa laaja-alaisempaa opinto-ohjelmaa. Tässä lähestymistavassa ohjausprosessi kytkeytyy ammatilliseen kasvuun ja henkilökohtaisen opintosuunnitelman arviointiin. Lisäksi opiskelija voi keskustella ohjausalan ammattilaisen kanssa syvemmin sellaisista henkilökohtaisista kysymyksistä, jotka voivat olla vieraita vahvalla tiedeperusta- tai ainesidonnaisella identiteetillä työskentelevälle opettajalle.

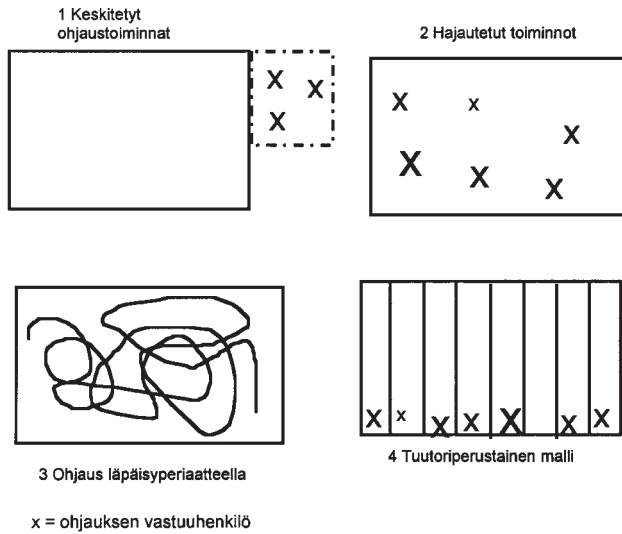
Arviointiprojekti osoitti, että korkeakoulujen opintojen ohjausjärjestelmien lähtökohtana oli yleensä piirteitä kahdesta tai useammasta edellä kuvatuista lähestymistavoista. Lisäksi yksittäisissä korkeakouluissa eri koulutusalojen painotukset saattoivat vaihdella keskenään siten, että yksi painotti tutkinnon rakentamiseen ja henkilökohtaisiin opintosuunnitelmiin liittyvää ohjausta ja toinen koulutusohjelman nopeaa suorittamista.

2 Ohjauksen organisoinnin vaihtoehtoja

Arviointiprojektin perusteella korkeakoulujen opintojen ohjauksen organisointimalleissa oli erotettavissa neljä perusratkaisua, joissa kullakin on omat vahvuutensa ja kehittämiskohteensa. Seuraavat mallit ovat yleistyksiä, mutta niiden avulla korkeakoulut voivat arvioida omia opintojen ohjauksen organisointimallejaan.

1. Keskitettyjen ohjaustoimintojen malli. Tässä mallissa ohjausta toteutetaan erillisenä toimintana korkeakoulun tiedotus- tai ura- ja rekrytointipalvelujen yhteydessä. Opintojen alkuvaiheen ohjaus on keskitetty ohjauksesta vastaaville erikoisasiantuntijoille. Muut ohjauspalvelut on hajautettu, ja kukin ohjauksesta vastuussa oleva taho painottaa opintojen ohjausta omien näkökulmiensa mukaan.

Keskitetyn mallin vahvuutena on se, että opintojen ohjauksesta vastaavat ovat ohjauksen ammattilaisia. Vastuunjako on yleensä selkeä, ja opiskelijat osaavat käyttää hyväkseen myös korkeakoulun ulkopuolisia ohjauspalveluita. Opintojen ohjauksella on oma verkostonsa sekä profiilinsa suhteessa muuhun opetukseen, ja ohjaushenkilöstö käyttää pitkäjänteisesti keräämäänsä perustietoa ohjauksen kehittämisessä ja strategisessa suunnittelussa. Lisäksi ohjauksella on omat toimipisteensä (esim. ura- ja rekrytointipalvelut), ja niille on osoitettu erilliset resurssit.

Kuvio 2. Ohjaustoiminnan organisoinnin vaihtoehtoja (vrt. Vuorinen 1998, 94–100).

Keskitetyn mallin puutteena on se, että jos ohjaus on pääasiassa opintojen alkuvaiheen keskittyvää opinnoista tiedottamista, muu ohjaustoiminta on vaarassa jäädä vähäiseksi. Tällöin koko opiskeluprosessin että työelämään siirtymisen ohjaaminen voi jäädä hoitamatta, ja koulutuksesta valmistuneet voivat tarvita ylimääräistä ohjaustukea myöhemmin. Lisäksi opiskeluprosessin ohjauksesta vastaavien henkilöiden keskinäinen yhteistyö voi olla riittämätöntä, ohjauksen kytkentä opetussuunnitelmaan voi jäädä ohueksi ja ohjauksen erikoistuneet ammattilaiset voivat jäädä erilleen opetus- ja muusta henkilökunnasta. Viime mainittua voidaan ehkäistä siten, että ohjaushenkilöstö osallistuu organisaation sisäisiin verkostoihin ja työryhmiin.

2. Hajautetut toiminnot. Tätä mallia soveltavissa korkeakouluissa opintojen ohjauksen organisointi sisältää kaikki keskeiset ohjaustoiminnot (persoonallisen kasvun ohjaus, opiskelun ja urasuunnittelun ohjaus), mutta toiminnasta puuttuu kokoava ajatus ja yhtenäisyys. Toiminnot ovat mahdollisesti linjaorganisaation muodossa, ja korkeakoulussa saattaa olla mm. korkeakoulun markkinointiin, opiskelijavalintaan ja opintoneuvontaan erikoistunutta henkilöstöä. Tämän mallin puutteena on se, että kenelläkään ei ole sellaista kokonaisvastuuta, joka on mahdollista vaihtoehdossa 1 kuvatussa keskitetyssä järjestelmässä.

3. Ohjaus läpäisyperiaatteella. Tätä mallia käyttävissä korkeakouluissa pienimmät laitokset tai koulutusohjelmat luottavat ohjauksen hoitamiseen läpäisyperiaatteella. Toiminta pohjautuu opiskelijoiden ja opettajien läheiseen vuorovaikutukseen. Opettajat hoitavat opintojen ohjausta oman työnsä ohella, riippumatta omista motiiveista tai soveltuvuudesta ohjaustehtäviin. Ohjauksella oletetaan olevan vahva asema kokonaistoiminnassa. Mikäli yksikön koko kasvaa, tällä tavalla ei voi hoitaa tehokkaasti ohjausta.

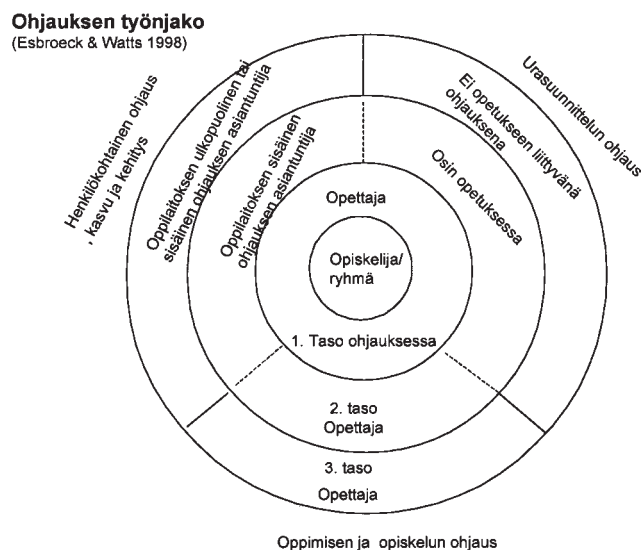
4. Tuutoriperustainen malli. Tässä mallissa erikseen nimetyt opettajatuutorit vastaavat pääosin ohjauksen toteutuksesta sekä orientaatiovaiheessa että opintojen etenemisvaiheessa. Tämä muoto on kehittynyt siirryttäessä läpäisyperiaatteella toimivasta supportiivisesta toimintavasta opiskelijan itseohjautuvuuden vahvistamiseen.

Kolmen hajautetun mallin vahvuutena on se, että opiskelijan saatavilla on ohjausta kaikissa opintojen vaiheissa, ja ohjaus integroituu periaatteessa opetussuunnitelmaan. Toimiakseen nämä hajautetut vaihtoehdot edellyttävät tehokasta henkilökoulutusta. Mallien heikkoutena voi olla ohjauksen asiantuntijuuksien epätarkoituksenmukainen

kohdentuminen ja toiminnan päällekkäisyys. Tällöin ohjaustoimintaa koskevat suunnitelmat, aloitteet ja kehittämishankkeet eivät välttämättä välity koko korkeakoulun toimintaan, ja henkilöstön erilaiset tavat painottaa ohjauksen tavoitteita voivat hämmentää opiskelijoita. Ohjaustoiminnan profiili korkeakoulun toiminnassa voi jäädä matalaksi, mikä voi näkyä kokonaisvastuun puuttumisena. Lisäksi opettajan oma, opetettavaan aiheeseensa kytkemä tulkinta opettajuudesta voi heikentää ohjaavaa työtettä. Käytännössä tämä voi näkyä siten, että opettajatuutorointi ei kata opintojen keskivaiheen ohjausta. Ongelmatilanteiden kasaantuessa opiskelijoiden kynnys käyttää ohjauksen erikoisasiantuntijan palveluja voi ehtiä nousta korkealle, jolloin korjaava toiminta korostuu korkeakoulun ohjausratkaisuissa. Ohjauspalvelut eivät kohtaa opiskelijan yksilöllisiä kysymyksiä, vaan jäävät yleisemmälle tasolle.

3 Holistinen opiskelijakeskeinen ohjauksen malli

EU:n jäsenmaat ovat ehdottaneet ns. holistisen opiskelijakeskeisen ohjauksen mallia yhdeksi kokoavaksi tavaksi jäsentää opintojen ohjauksen työnjakoa (Van Esbroeck & Watts 1998, vrt. Lairio & Puukari 1999, 67–69). Holistisen ohjausmallin (kuvio 3) mukaan ohjauksen asiantuntijuus tulee porrastaa, koska ohjaustarpeet ja ohjauksen kysyntä ovat eriaisteisia. Holistisessa mallissa kaikki yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa toimivat ohjaustahot tekevät yhteistyötä ja tukevat toisiaan.

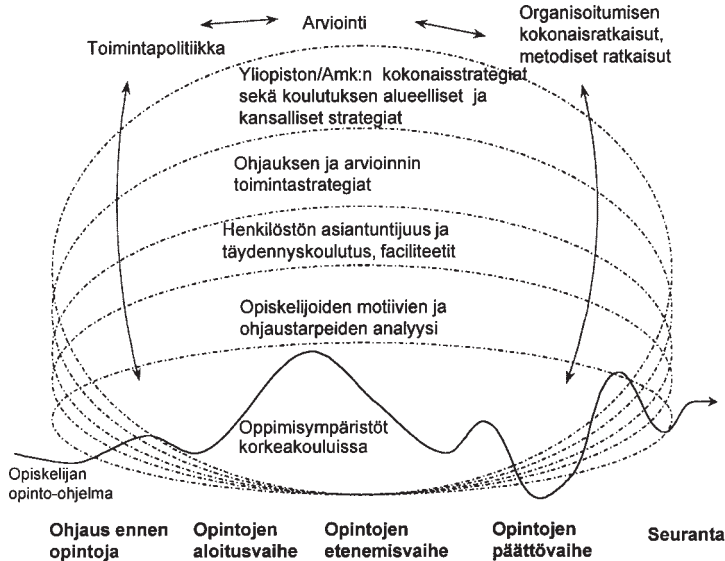
Kuvio 3. Holistinen opiskelijakeskeinen ohjausmalli (Van Esbroeck & Watts 1998, vrt. Lairio & Puukari 1999, 67–69)

Holistisen opiskelijakeskeisen ohjausmallin etuna on, että siinä kiinnitetään huomiota opiskelun ja uranvalinnan ohjaukseen sekä opiskelijan kasvuun ja kehitykseen liittyvään ohjaukseen. Malli palvelee hyvin ohjauksen työnjaon kuvauksena, mutta sen puutteena on ohjauksen tarkastelu ensisijaisesti ohjaushenkilöstön toimenkuvien kautta.

Holistinen malli toimii sillä edellytyksellä, että opintojen ohjaus nähdään korkeakouluissa laajana opetussuunnitelmien kehittämiseen ja koko organisaation toimivuuden ja tuloksellisuuden arviointiin liittyvänä kysymyksenä. Tällöin opintojen ohjaus saa laajemman legitimitetin kuin pelkästään yksittäisen ohjaajan tai opettajatuutorin toimenkuvien kautta määriteltynä toimintana. Samalla voidaan yksilöidä korkeakoulun perustehtävän kannalta mielekkäät ratkaisut (vrt. Vuorinen 1998, 106–114).

4 Ohjauksen strateginen kokonaissuunnittelu

Korkeakoulujen ohjaus-, tiedotus- ja neuvontapalvelujen suunnittelun (Tarkiainen & Vuorinen 1997) tukena voi käyttää opiskelijan henkilökohtaista opintosuunnitelmaa elinikäisen oppimisen näkökulmasta (kuvio 4).

Kuvio 4. Tiedottamisen, neuvonnan ja ohjauksen kokonaisuusien suunnittelu korkeakouluissa (vrt. Tarkiainen & Vuorinen 1997, 36)

Ensimmäinen vaihe ohjauksen ja arvioinnin kokonaisuuden strategisen suunnittelun käynnistämiseksi on arvioida, miten koulutusyksikkö vastaa ohjauksen kysyntään sekä eri opiskelijaryhmien ja eri sidosryhmien ohjaustarpeisiin opiskelijan opintojen eri vaiheissa. Ohjauksen kysyntää voi hahmottaa niiden kysymysten kautta, joita opiskelija kohtaa yksilöllisen opinto-ohjelmansa aikana. Opinto-ohjelmaa voi jäsentää vaiheittain opiskelijan polkuna: 1) ohjaus- ja neuvontatoiminta ennen opintojen alkua, 2) opiskelija-valinta ja ohjaus opintojen alussa, 3) opetus- ja ohjaus opintojen edetessä, 4) ohjaus opintojen päättövaiheessa ja 5) ohjaukseen liittyvät palaute- ja seurantajärjestelmät.

Tähän ns. opiskelijan polun malliin integroitavaan ohjaukseen sisältyy kaksi keskeistä ulottuvuutta: toiminnan sisältö ja toimintaprosessi. *Sisällön* tarkastelun yhteydessä keskitytään opintoja tai urasuunnittelua koskevaan päätöksentekoon tarvittavaan informaatioon; mitä yksilön tulisi tietää päätöksiä tehdessään. *Prosessin* näkökulmasta on keskeistä tunnistaa ne vaiheet, jotka liittyvät omaa tulevaisuutta koskevaan päätöksentekoon; miten tulisi toimia päätöksentekotilanteessa. Opiskelijan näkökulmasta ohjausta ja neuvontaa tarvitaan olemassa olevan ja alati moninaistuvan tiedon saavutettavuuteen, arviointiin, valintaan ja käyttöön liittyvissä kysymyksissä. Edellä kuvattu kokonaisuus liittyy opiskelijalähtöiseen ja käyttäjälle näkyvään osaan oppilaitosten ohjausjärjestelmästä (ns. front-office).

Olellaista on myös selvittää, miten korkeakoulu kartoittaa opiskelijoiden ja sidosryhmien mahdollisia ohjaustarpeita ja motiiveja hakea ohjausta. Analyysi kannattaa tehdä sekä hallinnon että ohjaustyössä eri tehtävissä toimivien henkilöstöryhmien ja opiskelijoiden edustajien yhteisprojektina. Projektin tehtävänä voisi olla lisäksi analysoida, mitkä koulutuspoliittiset tekijät korkeakoulun ulkoisessa ja sisäisessä toimintaympäristössä edellyttävät toimintastrategioiden uudelleen arviointia, ja millaiset ovat hallinnon, henkilöstön ja opiskelijoiden ohjaukseen liittyvät arvot, motiivit ja tarpeet.

Tämän alustavan analyysin jälkeen on tarpeen arvioida olemassa olevat opintojen ohjauksen henkilöstö- ja fyysiset resurssit sekä ohjauksen kokonaisuuteen vaikuttavien keskeisimpien muutostekijöiden yksilöinti ja priorisointi. Seuraavana vaiheena on nykyisten toimintamuotojen ja -käytänteiden kriittinen arviointi suhteessa muuttuneen ohjauksen ja neuvonnan perustehtävään. Arvioinnissa voi hyödyntää benchmarking-ajattelua, jolloin vastaavien rinnakkaisten yksiköiden kokemuksia arvioidaan suhteessa omaan muutokseen.

Kolmas oleellinen elementti suunnittelumallissa on selvittää, miten opetussuunnitelmassa ja tutkimusvaatimuksissa on otettu huomioon ohjaukselliset kysymykset polun eri vaiheissa, ja missä määrin yksilölliset koulutusratkaisut todella ovat mahdollisia. Sekä opiskelijan ja ylläpitäjän näkökulmasta on tärkeää varmistaa, että koulutustarjonta ja koulutuksen organisointi mahdollistavat valinnaisuuden opiskeluaikaa merkittävästi pidentymättä. Opetussuunnitelmatasolla on yksilöitävä, miten ohjaukselliset ja urasuunnitteluun liittyvät kysymykset on sisällytetty opetussuunnitelmaan joko integroidusti tai erillisinä opintokokonaisuuksina. Tässä yhteydessä tulee pohtia myös opiskelijoiden mahdollisen portfoliotyöskentelyn systemaattista ohjausta.

Edellä kuvatuilla tasoilla tehdyt ratkaisut heijastavat sitä, miten yliopisto tai ammattikorkeakoulu muodostaa ohjauksen, neuvonnan ja arvioinnin kokonaisstrategiat. Korkeakoulujen yhteistyön lisääntyessä korostuvat myös ylläpitäjän painotukset ohjaukselle. Viime kädessä on keskeistä arvioida, miten ohjaus liittyy korkeakoulun kokonaisstrategioihin.

Opiskelijalle näkyvien kokonaisuuksien lisäksi ohjaus- ja arviointityöhön liittyvän palvelukonseptiin kuuluu yhtä tärkeänä itse konseptin rakenteen tai alustan kokonaisuunnittelu ja niiden kokonaisuuksien jatkuva kehittävä arviointi (ns. back-office). Ohjauksellista asiantuntijuutta tarvitaan myös arviointia ja ohjausta tukevien tietojärjestelmien ylläpitämiseen ja kehittämiseen sekä järjestelmissä välitettävään tiedon laatuun liittyvissä kysymyksissä. Tärkeintä on liittää välitettävä ohjauksellinen tieto tarkoituksenmukaisesti kehityksen edetessä muotoutuvaan palvelukonseptiin

Opintojen ohjauksen itsearviointikysymykset (liite 1) ovat sovellettavissa suunnittelumallin eri tasoille. Itsearviointikysymysten tarjoaman rungon avulla korkeakoulu voi muokata omista lähtökohdistaan tarkoituksenmukaisia toiminnallisia ratkaisuja ohjauksen, neuvonnan ja arvioinnin kokonaisuudeksi. Toisaalta ohjaustehtävissä toimivat voivat edellä esitellyn suunnittelumallin avulla arvioida oman asiantuntijuuden painottumista eri tasoilla. Organisaation näkökulmasta toimiva opintojen ohjausjärjestelmä on kaksisuuntainen, ja tuottaa arviointitietoa alhaalta ylös (bottom-up) strategista suunnittelua varten. Vastaavasti tietoisella ohjausstrategialla voidaan tuottaa laadukkaat peruspalvelut (top-down) palvelujen eri käyttäjäryhmille.

Korkeakoulut voivat jäsentää opintojen ohjauksen kokonaisuutta ja informaatioteknologian sovellusten jatkokehittelyä mm. seuraavilla strategisilla kysymyksillä:

- Millainen on ohjaus- ja neuvontapalvelujen saavutettavuus organisaatioissa?
- Miten käyttäjiä ohjataan arvioimaan esillä olevien palvelujen tarkoituksenmukaisuutta?
- Miten käyttäjiä ohjataan valitsemaan ja käyttämään saatavilla olevia palveluita ja materiaaleja (ns. front office -problematiikka)?
- Millaiset strategiat, toimintapolitiikat ja ajattelumallit ohjaavat palvelujen kokonaisuunnittelua, asemaa ja tarjontaa organisaation sisäisissä ja ulkoisissa verkostoissa (ns. back office -problematiikka)?
- Miten suunnitellaan palvelu- ja käyttöympäristö?
- Miten taataan palvelujen laatu ja tarkoituksenmukaisuus suhteessa organisaation perustehtävään?
- Miten järjestetään palveluihin liittyvä henkilöstökoulutus ja tarvittava asiakastuki?

Toimivat opintojen ohjaus- ja neuvontapalvelut ovat osa kilpailukykyisen korkeakoulun imagoa, ja ne voivat tukea toiminnan tavoitteellisuutta ja tuloksellisuutta. Toisaalta ohjauspalvelujen puutteesta johtuneet opiskelijoiden väärät valinnat ja pidentyneet opiskeluaikat voivat lisätä korkeakoulun kokonaiskustannuksia. Aiemmin ohjaajat koettiin korkeakoulun resurssien kuluttajina, ja ohjaukseen kohdennettujen voimavarojen koettiin olevan pois opetuksesta. Kuitenkin käytännössä hyvin toimivan ohjauksen on osoitettu tuottavan resursseja yhteiskunnalle (Killeen 1996). Ohjaus voi olla ehkäistä syrjäytymistä ja toisaalta ohjata opiskelijaa itsenäiseen päätöksentekoon ja mielekkäisiin valintoihin koskien omaa koulutusta ja ammattiuraa. Työmarkkinoiden näkökulmasta tarkasteltuna toimiva opintojen ohjausjärjestelmä tukee työelämän tarpeista tiedottamista ja pätevän työvoiman saantia.

LÄHTEET

Killeen, J. 1996. The learning and economic outcomes of guidance. In: Watts, A.G., Law, B., Killeen, J., Kidd, J.M. & Hawthorn, R. (Ed.) 1996. *Rethinking Careers Education and Guidance. Theory, Policy and Practice*. London: Routledge, 72–91.

Lairio, M. & Puukari, S. 1999. Uusin taidoin uuteen tulevaisuuteen. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen ohjaus- ja neuvontapalvelujen arviointia. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuslauseita 4.

Tarkiainen, A. & Vuorinen, R. 1997. Toisin tekemisestä ja näkemisestä – pohdintoja opettajien jatko- ja täydennyskoulutuksen strategioista. Teoksessa: Tarkiainen, A. & Vuorinen, R. (toim.) 1997. *Työyhteisö oppimassa – laadun arviointia projektityökentelyinä*. Jyväskylän ammatillisen opettajakorkeakoulun selvityksiä ja puheenvuoroja 10, 9–40.

Van Esbroeck, R. & Watts, A. G. 1998. New skills for a holistic career guidance model. *International Careers Journal*, June. (<http://www.careers-journal.com>).

Vuorinen, R. 1998. Ohjaus avautuvissa ja verkottuvissa oppimisympäristöissä – strategisia kysymyksiä. Lisensiaatintutkimus. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta.

KORKEAKOULUJEN ARVIOINTINEUVOSTON JULKAISUJA

PL 20, 00501 HELSINKI

Puh. 09-7748 8410 Fax 09-7748 8414

<http://www.minedu.fi/kka/kka.html>

- 1:1997** Virtanen, A. (toim.): *Armottomat ammattikorkeakoulut – matkalla kehittyneisiin arviointijärjestelmiin.* Helsinki: Edita.
- 2:1997** Liuhanen, A.-M. (toim.): *Yliopistot arvioivat toimintaansa – mitä opitaan?* Helsinki: Edita.
- 3:1997** *Korkeakoulujen arviointineuvoston toimintasuunnitelma vuosille 1998–1999.* Helsinki: Edita.
- 4:1997** *Finska rådet för utvärdering av högskolorna: Verksamhetsplan 1998–1999.* Helsingfors: Edita.
- 5:1997** *Action Plan of the Finnish Higher Education Evaluation Council for 1998–1999.* Helsinki: Edita.
- 1:1998** Virtanen, A. (toim.): *Korkeakoulutettu poliisi. Poliisiammattikorkeakoulun ulkoinen arviointi.* Helsinki: Edita.
- 2:1998** Kantola, I. & Panhelainen, M. (toim.): *Kansainvälistyvät ammattikorkeakoulut. Jyväskylän, Tampereen ja Turun ammattikorkeakoulujen kansainvälistymisen asiantuntija-arviointi.* Helsinki: Edita.
- 3:1998** Junge-Jensen, F., Lundin, R., Nyman, G. & Wahlroos, B.: *Vart är Hanken på väg? Rapport av en extern utvärderingsgrupp.* Helsingfors: Edita.
- 4:1998** *167 syytä korkeakouluksi. Ammattikorkeakouluhakemusten arviointi 1998.* Helsinki: Edita.
- 5:1998** *Yliopistokoulutuksen laatuysiköt. Arviointineuvoston esitys korkealaatuisen koulutuksen yksiköiksi vuosille 1999–2000.* Helsinki: Edita.
- 6:1998** Hämäläinen, K. & Moitus, S. (toim.): *Laatua korkeakoulutukseen – teoriaa ja käytäntöä.* Helsinki: Edita.
- 7:1998** *Pilot Audit of Quality Work in Kajaani, Turku, Lahti and Häme Polytechnics.* Helsinki: Edita.
- 8:1998** Dahllöf, U., Goddard, J., Huttunen, J., O'Brien, C., Román, O. & Virtanen, I.: *Towards the Responsive University: The Regional Role of Eastern Finland Universities.* Helsinki: Edita.
- 9:1998** *Programme Evaluation of Industrial Management and Engineering in Finnish Higher Education Institutions.* Helsinki: Edita.
- 10:1998** *Quality Label? EQUIS Evaluation Report. Helsinki School of Economics and Business Administration.* Helsinki: Edita.
- 11:1998** *Three Finnish Universities in the International Perspective. CRE Institutional Review of Helsinki University of Technology, Tampere University of Technology, and Åbo Akademi University. CRE Reviewers' Reports.* Helsinki: Edita.
- 1:1999** Virtanen, A. (toim.): *Viittä vaille valmis? Ammattikorkeakouluhakemusten arviointi 1999.* Helsinki: Edita.
- 2:1999** Vähäpassi, A. & Moitus, S. (toim.): *Korkeakoulut alueidensa vetureina. Viisi näkökulmaa vaikuttavuuteen.* Helsinki: Edita.
- 3:1999** Booth, J., Erlhoff, M., Jones, A. & Paasikivi, P.: *Strategies for the Future. Evaluation of University of Art and Design Helsinki UJAH.* Helsinki: Edita.
- 4:1999** Kähkönen, J. & Lipponen, M. (toim.): *Laadun lähteillä. Itä-Suomen ammattikorkeakoulujen itsearviointin kehittäminen.* Helsinki: Edita.
- 5:1999** Tella, S., Räsänen, A. & Vähäpassi, A. (Eds.): *Teaching Through a Foreign Language. From Tool to Empowering Mediator.* Helsinki: Edita.
- 6:1999** Cheesmond, R., Grede, K., Lonka, K. & Román, G.: *From the Cherry Orchard to the Future. The Report of the Peer Review Team of the Theatre Academy of Finland.* Helsinki: Edita.
- 7:1999** Davies, J., Lindström, C.-G. & Schutte, F.: *Five Years of Development. Follow-Up Evaluation of the University of Oulu.* Helsinki: Edita.
- 8:1999** Perälä, M.-L. & Ponkala, O.: *Tietoa ja taitoa terveysalalle. Terveydenhuoltoalan korkeakoulutuksen arviointi.* Helsinki: Edita.
- 9:1999** *Audit of Quality Work. North Karelia and Mikkeli Polytechnics.* Helsinki: Edita.
- 10:1999** *Audit of Quality Work. Seinäjoki Polytechnic.* Helsinki: Edita.
- 11:1999** Jussila, J. & Saari, S. (toim.): *Opettajankoulutus tulevaisuuden tekijänä. Yliopistoissa annettavan opettajankoulutuksen arviointi.* Helsinki: Edita.
- 12:1999** Virtanen, A. & Mertano, S. (Eds.): *Learning by Comparing. The Benchmarking of Administration at the University of Helsinki.* Helsinki: Edita.
- 13:1999** Kuusinen, I. & Nurminen, M.: *Korkeakoulukirjaston asiakaspalvelun arviointi. Kymenlaakson ammatti-korkeakoulun, Helsingin kauppa-korkeakoulun ja Leeds Metropolitan Universityn kirjastot.* Helsinki: Edita.
- 14:1999** Kuusinen, I. & Nurminen, M.: *Evaluation of Customer Service in the Academic Library. Libraries of Kymenlaakso Polytechnic, Helsinki School of Economics and Business Administration, and Leeds Metropolitan University.* Helsinki: Edita.
- 15:1999** Kristensen, B., Lindfors, T., Otley, D. & Stenius, M.: *TSEBA as a Learning Organisation. Evaluation of Turku School of Economics and Business Administration.* Helsinki: Edita.

- 16:1999** Lyytinen, Heikki K.: *Työelämäyhteistyön arviointi. Jyväskylän, Tampereen ja Turun ammattikorkeakoulujen työelämäyhteistyön ulkoinen arviointi*. Helsinki: Edita.
- 17:1999** Pehu-Voima, S. & Hämäläinen, K. (toim.): *Opetusta kehittävää arviointia*. Helsinki: Edita.
- 1:2000** Lehtinen, E., Kess, P., Stähle, P. & Urponen, K.: *Tampereen yliopiston opetuksen arviointi*. Helsinki: Edita.
- 2:2000** Cohen, B., Jung, K. & Valjakka, T.: *From Academy of Fine Arts to University. Same name, wider ambitions*. Helsinki: Edita.
- 3:2000** Goddard, J., Moses, I., Teichler, U., Virtanen, I. & West, P.: *External Engagement and Institutional Adjustment: An Evaluation of the University of Turku*. Helsinki: Edita.
- 4:2000** Almefelt, P., Kekäle, T., Malm, K., Miikkulainen, L. & Pehu-Voima, S.: *Audit of Quality Work. Swedish Polytechnic, Finland*. Helsinki: Edita.
- 5:2000** Harlio, R., Harvey, L., Mansikkamäki, J., Miikkulainen, L. & Pehu-Voima, S.: *Audit of Quality Work. Central Ostrobothnia Polytechnic*. Helsinki: Edita.
- 6:2000** Moitus, S. (toim.): *Yliopistokoulutuksen laatuysiköt 2001–2003*. Helsinki: Edita.
- 7:2000** Liuhanen, A.-M. (toim.): *Neljä aikuiskoulutuksen laatuylöpistoa 2001–2003*. Helsinki: Edita.
- 8:2000** Hara, V., Hyvönen, R., Myers, D. & Kangasniemi, J. (Eds.): *Evaluation of Education for the Information Industry*. Helsinki: Edita.
- 9:2000** Jussila, J. & Saari, S. (Eds.): *Teacher Education as a Future-moulding Factor. International Evaluation of Teacher Education in Finnish Universities*. Helsinki: FINHEEC. <http://www.minedu.fi/minedu/education/finheec/finheec.html>
- 10:2000** Lämsä, A. & Saari, S. (toim.): *Portfoliosta koulutuksen kehittämiseen. Ammatillisen opettajankoulutuksen arviointi*. Helsinki: Edita.
- 11:2000** *Korkeakoulujen arviointineuvoston toimintasuunnitelma 2000–2003*. Helsinki: Edita.
- 12:2000** *Finnish Higher Education Evaluation Council Action Plan for 2000–2003*. Helsinki: Edita.
- 13:2000** Huttula, T. (toim.): *Ammattikorkeakoulujen koulutuksen laatuysiköt 2000*. Helsinki: Edita.
- 14:2000** Gordon, C., Knodt, G., Lundin, R., Oger, O. & Shenton, G.: *Hanken in European Comparison. EQUIS Evaluation Report*. Helsinki: Edita.
- 15:2000** Almefelt, P., Kekäle, T., Malm, K., Miikkulainen, L. & Kangasniemi, J.: *Audit of Quality Work. Satakunta Polytechnic*. Helsinki: Edita.
- 16:2000** Kells, H.R., Lindqvist, O.V. & Premfors, R.: *Follow-up Evaluation of the University of Vaasa. Challenges of a small regional university*. Helsinki: Edita.
- 17:2000** Mansikkamäki, J., Kekäle, T., Miikkulainen, L., Stone, J., Tolppi, V.-M. & Kangasniemi, J.: *Audit of Quality Work. Tampere Polytechnic*. Helsinki: Edita.
- 18:2000** Baran, H., Gladrow, W., Klaudy, K., Locher, J. P., Toivakka, P. & Moitus, S.: *Evaluation of Education and Research in Slavonic and Baltic Studies*. Helsinki: Edita.
- 19:2000** Harlio, R., Kekäle, T., Miikkulainen, L. & Kangasniemi, J.: *Laatutyön auditointi. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu*. Helsinki: Edita.
- 20:2000** Mansikkamäki, J., Kekäle, T., Kähkönen, J., Miikkulainen, L., Mäki, M. & Kangasniemi, J.: *Laatutyön auditointi. Pohjois-Savon ammattikorkeakoulu*. Helsinki: Edita.
- 21:2000** Almefelt, P., Kantola, J., Kekäle, T., Papp, I., Manninen, J. & Karppanen, T.: *Audit of Quality Work. South Carelia Polytechnic*. Helsinki: Edita.
- 1:2001** Valtonen, H.: *Oppimisen arviointi Sibelius-Akatemiassa*. Helsinki: Edita.
- 2:2001** Laine, I., Kilpinen, A., Lajunen, L., Pennanen, J., Stenius, M., Uronen, P. & Kekäle, T.: *Maanpuolustuskorkeakoulun arviointi*. Helsinki: Edita.
- 3:2001** Vähäpassi, A. (toim.): *Erikoistumisopintojen akkreditointi*. Helsinki: Edita.
- 4:2001** Baran, H., Gladrow, W., Klaudy, K., Locher, J. P., Toivakka, P. & Moitus, S.: *Экспертиза образования и научно-исследовательской работы в области славистики и балтистики (Ekspertiza obrazovaniya i naučno-issledovatelskoj raboty v oblasti slavistiki i baltistiki)*. Helsinki: Edita.
- 5:2001** Kinnunen, J.: *Korkeakoulujen alueellisen vaikuttavuuden arviointi. Kriteerejä vuorovaikutteisuuden arvottamiselle*. Helsinki: Edita.
- 6:2001** Löfström, E.: *Benchmarking korkeakoulujen kieltenopetuksen kehittämisessä*. Helsinki: Edita.
- 7:2001** Kaartinen-Koutaniemi, M.: *Korkeakouluopiskelijoiden harjoittelun kehittäminen. Helsingin yliopiston, Diakonia-ammattikorkeakoulun ja Lahden ammattikorkeakoulun benchmarking-projekti*. Helsinki: Edita.
- 8:2001** Huttula, T. (toim.): *Ammattikorkeakoulujen aluekehitysvaikutuksen huippuyksiköt 2001*. Helsinki: Edita.
- 9:2001** Welander, C. (red.): *Den synliga yrkeshögskolan. Ålands yrkeshögskola*. Helsingfors: Edita.
- 10:2001** Valtonen, H.: *Learning Assessment at the Sibelius Academy*. Helsinki: Edita.
- 11:2001** Ponkala, O. (toim.): *Terveysalan korkeakoulutuksen arvioinnin seuranta*. Helsinki: Edita.
- 12:2001** Miettinen, A. & Pajarre, E.: *Tuotantotalouden koulutuksen arvioinnin seuranta*. Helsinki: Edita.
- 13:2001** Moitus, S., Huttu, K., Isohanni, I., Lerkkanen, J., Mielityinen, I., Talvi, U., Uusi-Rauva, E. & Vuorinen R.: *Opintojen ohjauksen arviointi korkeakouluissa*. Helsinki: Edita.